

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI HAREKET BAĞLAMINDA
TÜRKİYE'DEKİ LGBTİ+ HAREKETİNİN ANALİZİ: AKTÖRLERİN EYLEM
VE SÖYLEM ÇERÇEVELERİ

HASAN ÇAĞLAR BAŞOL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2025

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI HAREKET BAĞLAMINDA
TÜRKİYE'DEKİ LGBTİ+ HAREKETİNİN ANALİZİ: AKTÖRLERİN EYLEM
VE SÖYLEM ÇERÇEVELERİ**

HASAN ÇAĞLAR BAŞOL

Danışman: DOÇ. DR. MARELLA BODUR ÜN

Jüri Üyesi: DOÇ. DR. HÜSREV TABAK

Jüri Üyesi: DR. ÖĞR. ÜYESİ BURCU SARI KARADEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2025

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Marella BODUR ÜN
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Hüsrev TABAK

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Burcu SARI KARADEMİR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
.../.../20...

Prof. Dr. Hüseyin GÜLER

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 20....

İMZA

Hasan Çağlar BAŞOL

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI HAREKET BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DEKİ LGBTİ+ HAREKETİNİN ANALİZİ: AKTÖRLERİN EYLEM VE SÖYLEM ÇERÇEVELERİ

Hasan Çağlar BAŞOL

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Marella BODUR ÜN

Ekim 2025, 143 sayfa

Bu tez çalışması toplumsal cinsiyet karşıtı hareket bağlamında Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin eylem ve söylem pratiklerini çerçeveleme süreçleri, yeni toplumsal hareketler ve karşı hareketler yaklaşımları perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma kapsamında Türkiye’deki LGBTİ+ hareketini temsil eden iki önemli dernek olan Kaos GL ve SPoD’un eylem ve söylem pratikleri içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve çerçeveleme süreçlerine göre tematik analize tabi tutulmuştur. Aynı şekilde Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin iki uçtaki önemli temsilcileri olan KADEM ile Büyük Aile Platformu’nun eylem ve söylem pratikleri de incelenmiş, sonuçta hareketlerin birleri karşısında nasıl konumlandığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin LGBTİ+ hareketine yönelik nasıl argümanlar ürettiğinin ve LGBTİ+ hareketinin bu argümanlara nasıl karşılık verdiğinin anlaşılması, bu eylem ve söylem pratiklerinin yıllara göre farklılık gösterip göstermediğinin ortaya koyulması bakımından ve hareketlerin başarı ya da başarısızlığının değerlendirilmesi bakımından önemli sonuçlar ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet karşıtı hareket, LGBTİ+ hareketi, çerçeveleme süreçleri, eylem ve söylem pratikleri

ABSTRACT**ANALYSIS OF THE LGBTI+ MOVEMENT IN TÜRKİYE IN THE CONTEXT OF THE ANTI-GENDER MOVEMENT: ACTION AND DISCOURSE FRAMES OF ACTORS****Hasan Çağlar BAŞOL****Master Thesis, Department of International Relations****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Marella BODUR ÜN****October 2025, 143 pages**

This thesis aims to examine the action and discourse practices of the LGBTI+ Movement in Türkiye within the context of the anti-gender movement, from the perspective of framing processes, new social movements, and counter-movement approaches.

Within the scope of the study, the action and discourse practices of Kaos GL and SPoD, two significant associations representing the LGBTI+ movement in Türkiye, were examined using the content analysis method and subjected to thematic analysis according to framing processes. Similarly, the action and discourse practices of KADEM and the Great Family Platform (Büyük Aile Platformu), two prominent representatives of the anti-gender movement in Türkiye, were also analyzed. The ultimate goal was to understand how these movements position themselves in relation to each other.

The study presents significant findings for understanding the arguments produced by the anti-gender movement against the LGBTI+ movement and how the LGBTI+ movement responds to these arguments. It also reveals whether these actions and discourse practices have differed over the years and provides an evaluation of the movements' successes or failures.

Keywords: Anti-gender movement, LGBTI+ movement, framing processes, action and discourse practices

ÖN SÖZ

Tez çalışmam süresince değerli katkılarını esirgemeyen başta danışmanım Doç. Dr. Marella BODUR ÜN olmak üzere, bilgi ve deneyimleriyle süreçte rehberlik eden jüri üyelerim Doç. Dr. Hüsrev TABAK ve Dr. Öğr. Üyesi Burcu SARI KARADEMİR'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, veri toplama aşamasında destek sağlayan, görüş ve önerileriyle katkı sunan ve isimlerini burada tek tek anamadığım tüm arkadaşlarım ile meslektaşlarıma da teşekkürü borç bilirim. Sağladıkları destek, tezimin ilerlemesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Ailem, süreç boyunca yanımda bulunarak destek sağladı. Sağladıkları güven ve huzur, bu yolculuğun tamamlanmasına katkıda bulundu.

Bu süreçte, hayatımın her anında yanımda olarak bana destek veren, sabrı ve sevgisiyle bana güç katan Ceyhun'a özel olarak teşekkür etmek isterim. Varlığı, motivasyonumu ve çalışma azmimi artırarak bu yolculuğun tamamlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Bu tez, Türkiye'de ayrımcılık, şiddet ve nefrete karşı mücadele eden ve ayrımcılık, şiddet ve nefret kurbanı olan tüm LGBTİ+ bireylerin anılarına ithaf edilmiştir. Çalışmamın, bu alanda toplumsal farkındalık yaratmaya katkı sağlamasını temenni ederim.

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında katkı sağlayan herkese bir kez daha içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İV
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	X
TABLolar LİSTESİ	XI

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	4

BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE TOPLUMSAL HAREKETLER

2.1. Giriş	5
2.2. Öncül Kuramsal Yaklaşımlar.....	5
2.2.1. Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi.....	6
2.2.2. Çerçeveleme Yaklaşımları	7
2.2.3. Toplumsal Hareketlerde Örgütlenme	7
2.2.4. Ekonomik, Sosyal ve Politik Faktörlerin Etkisi	8
2.3. Hareket Stratejileri ve Ağlar	8
2.3.1. Siyasi Fırsat Yapıları ve Stratejik Tercihler	8
2.3.2. Çerçeveleme ve Katılımın temeli.....	9
2.4.3. Ağ Hareketleri, Küresel Bağlantılar ve Sistemler Arası Etkileşim	9
2.4. Temel Teorik Çerçeve	11
2.4.1. Karşı-Hareketler Yaklaşımı	11
2.4.1.1. Hareket ve Karşı-Hareket Tanımları	12
2.4.1.2. Hareket ve Karşı-Hareket Etkileşimleri, Siyasi Fırsatlar ve Taktikler	12
2.4.2. Çerçeveleme Süreç ve Hizalaması	15
2.4.2.1. Çerçeveleme Süreçleri	16
2.4.2.2. Çerçeveleme Hizalaması	17

2.4.2.3. Çerçeveleme Süreçleri ve Çerçeveleme Hizalamasının Birlikte Kullanılması	20
2.5. Sonuç	21

BÖLÜM III TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI HAREKET

3.1. Giriş	23
3.2. Toplumsal Cinsiyet Tanımı	23
3.3. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları	25
3.4. Türkiye’de Sağ Popülizm Tartışmaları	29
3.5. Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareket ve Türkiye’ye Yansımaları	32
3.5.1. Tanım ve Kökenler	32
3.5.2. Küresel Yayılım ve Örgütlenme	33
3.5.3. İdeolojik Yapı ve Söylemsel Stratejiler	34
3.5.4. Sağ Popülizmle İlişkisi ve "Sembolik Yapıştırıcı" İşlevi	35
3.5.5. Stratejiler	36
3.5.6. Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareket	37
3.5.7. AKP Döneminde Cinsiyet Politikalarının Dönüşümü	37
3.5.8. Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Aktörler ve Stratejileri	39
3.5.9. İstanbul Sözleşmesi ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı	43
3.5.10. Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketin Özgün Dinamikleri	46
3.6. Sonuç	48

BÖLÜM IV TÜRKİYE'DE LGBTİ+ HAREKETİ

4.1. Giriş	49
4.2. Türkiye’deki LGBTİ+ Hareketinin Kısa Tarihsel Gelişimi	49
4.3. Türkiye’deki LGBTİ+ Hareketinin Örgütlenme Yapısı ve Mücadele Alanları	54
4.4. Türkiye’deki LGBTİ+ Hareketinin Kurduğu Ağlar ve Ağ Kurma Stratejileri	57
4.5. Türkiye’deki LGBTİ+ Hareketinin Kadın Hareketi ile Kesişimselliği	58
4.6. Sonuç	59

BÖLÜM V YÖNTEM

5.1. Araştırma Yöntemi	60
5.2. Araştırma Deseni	60

5.3. Evren ve Örneklem	60
5.4. Veri Toplama Süreci	61
5.5. İncelenen Veri	62
5.6. Veri Analizi	63
5.7. Geçerlilik ve Güvenilirlik	65
5.8. Sınırlılıklar	65
5.9. Yapay Zekâ Kullanımı ve Etik İlkeler	66

BÖLÜM VI BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. Giriş	68
6.2. İncelenen LGBTİ+ Hareketi Aktörleri	68
6.2.1. Kaos GL Derneği	68
6.2.2. Kaos GL Derneği'nin Türkiye'deki LGBTİ+ Hareketine Katkıları	69
6.2.3. SPoD	71
6.2.4. SPoD'un Türkiye'deki LGBTİ+ Hareketine Katkıları	72
6.3. İncelenen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareket Temsilcileri	75
6.3.1. KADEM	75
6.3.2. Büyük Aile Platformu	77
6.4. Aktörlerin Eylem ve Söylem Çerçevesi	80
6.4.1. Çerçeveleme Süreçleri	80
6.4.1.1. KADEM	80
6.4.1.1.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme	81
6.4.1.1.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme	82
6.4.1.1.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme	87
6.4.1.1.4. Motivasyonel çerçeveleme	89
6.4.1.2. Büyük Aile Platformu	90
6.4.1.2.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme	91
6.4.1.2.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme	93
6.4.1.2.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme	94
6.4.1.2.4. Motivasyonel çerçeveleme	95
6.4.1.3. Kaos GL	96
6.4.1.3.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme	97
6.4.1.3.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme	104

6.4.1.3.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme	105
6.4.1.3.4. Motivasyonel çerçeveleme.....	106
6.4.1.4. SPoD.....	108
6.4.1.4.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme	108
6.4.1.4.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme	114
6.4.1.4.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme	115
6.4.1.4.4. Motivasyonel çerçeveleme.....	117
6.5. Tartışma	118
6.5.1. Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketin Çerçeveleme Pratikleri ve Benzerlikleri	118
6.5.2. LGBTİ+ Hareketinin Çerçeveleme Pratikleri ve Benzerlikleri	120
6.5.3. LGBTİ+ Hareketi Temsilcilerinin Çerçeve Hizalama Pratikleri ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Harekete Karşı Duruşlarının Başarısı	123

BÖLÜM VII

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA.....	135

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

LGBTİ+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transeksüel, Interseks Artı

Kaos GL: Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği

SPoD: Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği

KADEM: Kadın ve Demokrasi Derneği

BAP: Büyük Aile Platformu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İncelenen Belgelerin Aktörlere Göre Dağılımı.....	62
Tablo 2. Analizde Kullanılan Temalar ve Kod Tanımlayıcıları.....	64
Tablo 3. Kaos GL ve SPoD'un Türkiye'deki LGBTİ+ Hareketine Karşılaştırmalı Katkıları.....	74
Tablo 4. KADEM ve Büyük Aile Platformunun Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Harekete Yönelik Karşılaştırılması.....	78
Tablo 5. KADEM'in Çerçeveleme Pratikleri.....	83
Tablo 6. Büyük Aile Platformu'nun Çerçeveleme Pratikleri.....	92
Tablo 7. Kaos GL Derneğinin Çerçeveleme Pratikleri.....	98
Tablo 8. SPoD'un Çerçeveleme Pratikleri.....	110

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Türkiye son otuz yılda çeşitli toplumsal hareketlere sahne olmuş ve farklı siyasi grupların ve yaşam tarzlarının kimlik mücadelesi verdiği, kimi zaman “eski” ve “yeni” Türkiye'nin yerleşik düzeniyle çatıştığı bir alan haline gelmiştir. Bu hareketlerden bazıları kadın hareketi, LGBTİ+ hareketi, siyasi iktidarın iddialı yeniden yapılanma projelerine tepki olarak ortaya çıkan ekolojik ve çevresel hareketler ve son zamanlarda “muhafazakâr”, “neo-liberal” Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarının söylemsel uygulamalarına paralel olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet karşıtı harekettir.

2013 yazında başlayan Gezi Parkı Hareketi'nin yukarıda bahsedilen hareketlerin dönüşümü için çıkış noktası olduğunu söylemek yanlış olmaz. “Otoriter” ve “neo-liberal”, “neo-muhafazakâr” politikalara karşı oluşan birliktelik ve kolektif tepkiler farklı siyasi temsilleri ve hareketleri bir araya getirirken, iktidarın “seküler”, “Batılı” ve “liberal eğilimleri” reddeden muhafazakâr tabanını birleştirmeye yönelik söylemleri için de Gezi Parkı Eylemleri bir çıkış noktası olmuştur. Gezi sonrası dönemde iktidarın söylemindeki bu değişimin, 2016'daki darbe girişiminden sonra daha da pekiştirildiğini ve iktidarın 2002-2007 yılları arasındaki ilk döneminde benimsediği “liberal Batılı” söylemlerden uzaklaşarak daha “milliyetçi”, “popülist” ve “muhafazakâr” bir söylemi benimsediğini; bu süreçte “Biz”, “Onlar” kutuplaşmasının derinleştiğini söylemek yanlış olmaz. Bu değişim ve dönüşümü anlamlandırabilmek için, Gezi sırasında bir araya gelen farklı hareketlerin nasıl tepki verdiğini ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi küresel değerleri bükerek yapı bozuma uğratan toplumsal cinsiyet karşıtı hareket gibi yeni hareket biçimlerinin hız kazanarak nasıl yeni gerçeklik biçimleri yarattığını araştırmak gerekir.

Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmaları incelediğimizde, son 20 yılda iktidarın siyasi duruşu ve söylemi ile LGBTİ+, kadın ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin bu dönemdeki gelişimi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların yok denecek kadar az olduğunu fark ettik. Diğer taraftan, artan toplumsal cinsiyet karşıtlığına paralel olarak, siyasi iktidarda yükselen LGBTİ+ karşıtlığının, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin LGBTİ+ hareketini nasıl karşısına aldığı ve LGBTİ+ hareketinin bu karşıtlığa nasıl tepki verdiğinin henüz yeterince incelenmediğini gördük. Buradan hareketle, tespit ettiğimiz bu boşluğu doldurmak için bu çalışmada, AKP'nin iktidar olduğu 20 yıllık süre boyunca

toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİ+ haklarına karşı değişen tutum ve söylemlere yönelik Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin bu değişikliklere nasıl yanıt verdiğini, ne tür eylem ve söylemleri kullandığını, Türkiye'deki diğer hareketlerle birlikte kendini nasıl mobilize ettiğini ve iktidarın “muhafazakâr” “popülist” söyleminden güç alan toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin nasıl taktikler geliştirdiğini anlamaya odaklandık. Bir başka deyişle, bu çalışmada Türkiye'de LGBTİ+ hareketi ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin gelişimini, eylemsel ve söylemsel pratiklerini ve LGBTİ+ hareketinin iktidar ve toplumsal cinsiyet karşıtı harekete karşı eylem söylem çerçevelerini incelemeye çalıştık.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışma, “sağ-popülist” söylemlerle desteklenen Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin ortaya çıkışını ve gelişimini ve Türkiye'deki LGBTİ+ camiasını nasıl hedef aldığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Aynı şekilde çalışma, Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin, siyasi iktidarın ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) toplumsal cinsiyet karşıtı hareketine ve “muhafazakâr” “popülist” gündemine nasıl tepki verdiğini anlamayı da amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışma, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketi temsil eden iktidara yakın STK'ların eylem ve söylem çerçeveleri ile buna karşılık LGBTİ+ örgütlerinin eylem ve söylem çerçevelerini analiz etmektedir.

Çalışma, genel teorik çerçevenin çizilmesi ve aktörlerin belirlenmesi noktasında toplumsal hareket teorilerinden yola çıkarak Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket ile LGBTİ+ hareketinin kolektif eylem ve söylem repertuvarlarını araştırmaktadır. Çalışma, literatür taramasıyla Türkiye'de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin ortaya çıkışını ve gelişimini de incelediğinden ve LGBTİ+ hareketinin bu gelişmelere verdiği eylemsel ve söylemsel tepkiyi incelediğinden, çalışmanın bir diğer amacı da bu hareketlerin nasıl ortaya çıktığını, aktörlerin kimler olduğunu, ve hareketlerin diğer aktörlerle bağlantılı olup olmadığını incelemektir. Bu amaca ulaşmak için, "yeni toplumsal hareketler" ve çerçeveleme perspektiflerine vurgu yapan çeşitli toplumsal hareket teorilerinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı ve LGBTİ+ hareketi üzerine yayınlanmış çalışmalar literatür taraması kısmında incelenmiş, bu hareketlerin yayınladıkları belgeler ve hareket temsilcilerinin söylemsel pratikleri çalışmanın asıl verisi olarak ele alınmış ve bu hareketlerin genel yapıları anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma başlangıç noktası olarak aşağıdaki hipotezlerden hareket etmektedir.

1. Türkiye’de kamu otoritelerinin LGBTİ+ bireylere ve LGBTİ+ hareketine yönelik söylemi yıllar içinde olumsuz yönde değişmiştir.
2. Dünyadaki değişimlere paralel olarak Türkiye’de de toplumsal cinsiyet karşıtı hareket yıllar içinde güçlenerek gelişmiştir.
3. Türkiye’deki LGBTİ+ hareketi, eylem ve söylemlerini siyasi iktidarın ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin eylem ve söylemlerine paralel olarak geliştirmektedir.

Bu hipotezleri reddetmek veya doğrulamak için aşağıdaki araştırma soruları ortaya koyulmuştur.

1. Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket nedir? Bu hareket nasıl ortaya çıkmış ve gelişmiştir?
2. Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı hareket AKP iktidarları döneminde çeşitlenmiş ve güçlenmiş midir?
3. 2013-2024 yılları arasında Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin eylem ve söylem pratikleri nedir?
4. 2013-2024 yılları arasında Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin eylem ve söylem pratiklerinde bir değişiklik var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin ve LGBTİ+ hareketinin gelişimini AKP’nin iktidar olduğu 2002-2024 yılları arasında AKP hükümetlerinin değişen politik duruşu bağlamında incelemeye çalışmaktadır. Ancak verilerin ulaşılabilirliği nedeniyle içerik analizi 2013-2024 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu hareketlerin kökeni, amaçları, aktörlerin kim olduğu, birbirleriyle ve diğer kesimlerle ilişkileri, hareketlerin nasıl oluştuğu, farklı alanlarla nasıl bağlandığı ve nasıl geliştiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, hareketi temsil eden aktörlerin bu hareketleri karşılıklı olarak nasıl algıladıklarına da ışık tutulmak istenmiştir. Çalışmada içerik ve söylem analizi kullanılmaktadır.

Türkiye’deki LGBTİ+ hareketi ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareket hakkında çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların büyük çoğunluğu hareketlerin birbirleriyle olan etkileşimine odaklanmamaktadır. LGBTİ+ hareketi üzerine yapılan çalışmalar genel olarak hareketin tarihsel gelişimine, aktörlerin eylemlerine ve LGBTİ+ bireylerin sorunlarına odaklanmaktadır. Öte yandan, toplumsal cinsiyet karşıtı hareket

üzerine yapılan çalışmalar genellikle kadın hareketini göz önünde bulundurarak Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının Avrupalılaşması ve Avrupa'dan uzaklaşması üzerine odaklanmaktadır (Bodur-Ün & Arıkan, 2022). Bu çalışmalar genellikle İstanbul Sözleşmesi'ne ve siyasi iktidarın ve onun desteklediği çeşitli STK'ların toplumsal cinsiyet eşitliğinin “Batılı” ve “liberal” yorumlarına nasıl itiraz ettiğine odaklanmıştır. Bu çalışmaların tartışmaları “ataerkillik”, “neo-liberal yönetim”, “sağ popülizm”, “din ve aile değerleri” etrafında şekillenmiştir (Bodur-Ün, 2019; Kandiyoti, 2016; Ünal, 2023, 2024a, 2024b).

Bu tez çalışması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve demokratik haklar bağlamında LGBTİ+ hareketi ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareket etrafındaki tartışmaları bir araya getirmeye çalışarak, her bir hareketin söylemsel pratiklerini ve eylem biçimlerini araştırmaktadır. Çalışmanın Türkiye'deki LGBTİ+ hareketini ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketi anlayarak, genel olarak "yeni toplumsal hareketler" perspektifine ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, araştırma deseni nedeniyle bazı sınırlılıklara sahiptir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin söylem ve eylem pratiklerini anlamak için KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği) gibi STK'ların ve Büyük Aile Platformu (BAP) gibi hareketin çeşitli belgeleri ve söylemleri incelenmiştir. Bu belgelere ulaşmadaki çeşitli kısıtlamaların çalışmayı sınırlandırmış olabileceği söylenebilir. Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin söylem ve eylem pratiklerini araştırmak için ise Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (KAOS GL) ve Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) gibi ilgili LGBTİ+ dernekleri tarafından yayınlanan belgeler analiz edilmiştir. Bu belgelerin ilgili derneklerin web sitelerinden ulaşılabilir olmasına yönelik sınırlılıklar gibi diğer öngörülemeyen sorunların (örn. BTK tarafından uygulanan erişim engellemeleri) çalışmayı sınırlandırma etkisi olabilmektedir. Ancak erişim engellerine yönelik sorunlar alternatif tekniklerle aşılabildiği için, derneklerin web sayfalarından erişilebilir olmayan dokümanlara yönelik bir sınırlılık dışında çalışmanın tamamlanmasını engelleyecek herhangi bir sınırlılık bulunmamaktadır. Erişilemeyen dokümanlar analize dahil edilememiştir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE:

TOPLUMSAL HAREKETLER

2.1. Giriş

Toplumsal hareketler, çağdaş demokratik toplumların temel bir bileşeni olarak mevcut siyasi ve toplumsal düzenlere karşı alternatif politikalar geliştirme potansiyelleriyle ön plana çıkmaktadır (Görmez, 2023). Özellikle 1960'lerden itibaren ivme kazanan bu hareketler, geleneksel sınıf mücadelesinin ötesine geçerek daha geniş toplumsal grupları kapsamakta; kimlik, kültür ve ifade biçimlerinde önemli değişimler yaratmaktadır (Melucci, 1980).

Yeni toplumsal hareketler hem Batı literatüründe hem de Türkiye'de farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu kapsamda, kaynak mobilizasyonu (resource mobilization) perspektifi, hareketlerin örgütlenme süreçleri ile finansal kaynakların stratejik kullanımına vurgu yaparken; yeni toplumsal hareketler teorisi kültürel ve kimlik temelli unsurları ön planda tutmaktadır (Edelman, 2001; McCarty & Zald, 1977). Buna ek olarak, politik süreç yaklaşımı ve çerçeve hizalaması (frame allignment) gibi kavramlar, toplumsal hareketlere katılım ve hareket içi dinamiklerin anlaşılması açısından önemli analitik araçlar sunmaktadır (Snow vd., 1986). Toplumsal hareketlerin başarısı ise yalnızca protesto veya eylem türlerine bağlı kalmayıp, liderlik yapıları, örgütsel düzenlemeler ve çevreyle etkileşim gibi çok sayıda faktöre dayanmaktadır (Jenkins, 1983; Melucci, 1980).

Bu bölümde toplumsal hareketler ile ilgili olarak bu tez çalışmasının öncül kuramsal çerçevesini oluşturan kuramsal yaklaşımlara bakılmakta, hareket stratejileri ve ağlar konusuna değinilmektedir. Temel teorik çerçeve başlığında ise bu tez çalışmasının temel teorik ve yöntemsel çerçevesini oluşturan toplumsal hareket-karşı hareket yaklaşımı ele alınmakta, ardından çerçeveleme (framing) süreç ve çerçeveleme hizalaması (frame allignment) konularına değinilmektedir.

2.2. Öncül Kuramsal Yaklaşımlar

Toplumsal hareketlerin tarihsel gelişimi incelendiğinde, başlangıçta işçi sınıfı, milliyetçilik ve sınıf bilinci gibi temel unsurlara dayandığı görülmektedir. Ancak 1960'lı

yıllardan itibaren bu hareketler, yeni talepler, kültürel dönüşümler ve kimlik temelli isteklerle evrilmiştir (McCarty & Zald, 1977; Levent, 2020). "Eski" toplumsal hareketler, özellikle Fransa'daki devrimci süreçler ve sanayileşme ekseninde şekillenmişken; 1968 sonrası dönemde ortaya çıkan "yeni" toplumsal hareketler ise yaşam biçimi, cinsiyet, çevre ve eşitlik gibi alanlarda kendini göstermeye başlamıştır (Levent, 2020). Bu yeni toplumsal hareketlerin yararlandığı kaynaklar, mobilize olma şekilleri, organizasyonu, örgütlenmesi, kullandıkları kolektif eylem biçimleri, yararlandıkları politik fırsatlar gibi alanları inceleyen farklı kuramsal yaklaşımlar ileri sürülmüştür.

2.2.1. Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi

Yeni toplumsal hareketler (YTH) teorisi, hareketlerin kültürel, kimlik ve toplumsal tanınma gibi unsurlarına odaklanır. Alan Touraine'nin öncülüğünü yaptığı bu yaklaşıma göre, 1960'lı yıllardan itibaren ortaya çıkan hareketler, kimlik, cinsiyet, çevre ve eşitlik gibi konular etrafında yapılandırılmıştır (Levent, 2020). Bu tür hareketler, geleneksel işçi sınıfı hareketlerinden farklı olarak, toplumsal bütünleşme arayışından ziyade marjinal kesimlerin ve farklı kültürel grupların katılımıyla şekillenmektedir (Levent, 2020; Hamel & Maheu, 2004; Meyer, 2004)

Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi, 1960'lı yıllardan itibaren geleneksel sınıf mücadelesi perspektifinin ötesine geçerek, kimlik, kültür ve yaşam tarzı temelli eylemleri merkeze alır (Görmez, 2023; Melucci, 1980). Bu yaklaşım, toplumsal hareketlerin yalnızca ekonomik çıkarlar veya sınıf mücadelesi değil; aynı zamanda bireylerin kimlik arayışları, kültürel ifade ve kolektif tanınırlık talepleri doğrultusunda şekillendiğini savunur (Görmez, 2023; Johnston, Larana & Gusfield, 1994; Hunt, Benford & Snow, 1994).

Görmez'in çalışmasına göre, yeni toplumsal hareketler; temsili demokrasiye ve yerleşik kurumsal siyasete tepki niteliği taşımakta, demokratik değerlerin yaşamın her alanına yayılmasını hedeflemektedir (Görmez, 2023). Bu hareketler, politikaların devlet düzeyinde tartışılmasından ziyade, gündelik yaşamın içindeki deneyim ve şikayetlerin kamusal alana taşınmasıyla öne çıkmaktadır. Ayrıca, kolektif kimlik ve sembolik değerlerin inşası, bu hareketlerin temel dinamiklerinden biri olarak kabul edilir (Melucci, 1996; Poletta & Jasper, 2001).

Buna göre yeni toplumsal hareketleri, temsili demokrasiye tepki ve alternatif düzen arayışı; kolektif kimlik ve sembolik anlamların önemi, kamu ve özel alanın

sınırlarının bulanıklaşması ve geleneksel örgütlenme biçimlerinin dışında, gevşek ve esnek örgüt yapılarının kullanımı gibi özelliklerle tanımlayabiliriz.

Türkiye örneğinde, yeni toplumsal hareketler ile merkez sağ siyaset arasındaki ilişki özel bir önem taşımaktadır. Merkez sağ iktidarlar, bu hareketlere genellikle muhafazakâr bir perspektifle yaklaşarak, hareketlerin getirdiği kültürel ve toplumsal değişim taleplerine ideolojik tutumlarına paralel olarak tepki vermektedirler (Levent, 2020).

2.2.2. Çerçeveleme Yaklaşımları

Çerçeveleme yaklaşımları, toplumsal hareketlerin kamusal tartışmaları nasıl yönlendirdiğini, sorunları nasıl tanımladığını ve bu sorunlar etrafında nasıl kolektif anlamlar inşa ettiğini ortaya koyar (Morris & Staggenborg, 2006; Snow, 2006). Bu yaklaşıma göre, toplumsal hareketler; toplumsal sorunları “adil” ya da “adaletsiz” olarak çerçeveleyerek hem katılımcıların içsel güdülerini hem de dış kamuoyunun desteğini kazanmayı hedefler (Edwards & McCarthy, 2006; Poletta & Jasper, 2001).

Çerçeveleme süreci, toplumsal hareketlerin ideolojik ve kültürel yönlerini pekiştirir. Bununla birlikte, çerçeveleme, hareketlerin başarılarını artırmak için kullanılan stratejik bir araç olarak da ön plana çıkar (Poletta & Jasper, 2001; Tarrow, 2011). Örneğin, hareketler, etiket, sembol ve kolektif hikâyeler aracılığıyla, mevcut politikaların yetersizliğini vurgulamakta ve alternatif çözümler önermektedir (Melucci, 1980; Tarrow, 2011). Çerçeveleme yaklaşımı ve süreçlerine ayrıntılı olarak aşağıda temel teorik çerçeve başlığında yer verilmiştir.

2.2.3. Toplumsal Hareketlerde Örgütlenme

Toplumsal hareketlerin örgütlenme yapıları, hareketlerin dayanıklılığı, kaynaklara erişimi ve stratejik eylemlerinin etkinliği açısından büyük önem taşır (Jenkins, 1983; Görmez, 2023). Örgütlenme, hareketin yapısal şeması olarak düşünüldüğünde, üyeler arasındaki koordinasyon, bilgi akışı ve karar mekanizmalarını içerir.

Örgütlenme modelleri; merkeziyetçi ve merkeziyetsiz olmak üzere iki ana kategoriye ayrılabilir. Merkeziyetçi yapılar, daha net bir hiyerarşi ve direktifler aracılığıyla hareketi organize ederken, merkeziyetsiz yapılar daha esnek, gevşek ve ağ bazlı bağlantılar üzerinde yükselir (Jenkins, 1983). Bu durum, hareketin çevresel faktörlere adaptasyonunu da doğrudan etkiler.

Jenkins ve diğer araştırmacıların çalışmalarına göre, merkeziyetsiz örgütlenme modeli, hareketlerin çevresel belirsizlikler ve siyasi baskılar altında daha dirençli olmasını sağlarken; “merkezileşmiş, resmi olarak yapılandırılmış hareket örgütleri, merkezi olmayan, gayri resmi hareket yapılarından daha tipik ve kaynakları harekete geçirme ve sürdürülebilir meydan okumalar yapma konusunda daha etkilidir” (Jenkins, 1983, s. 528). Dolayısıyla merkeziyetsiz yapılar, kaynak mobilizasyonu ve hızlı stratejik karar alma açısından zaman zaman dezavantajlı durumlara düşebilmektedir. Uysal’ın (2009) çalışmasında, toplumsal hareket örgütlerinin; iletişim ağları, teknik bilgi, gönüllü emeği ve maddi kaynakların entegrasyonu ile sürdürülebilir yapılar oluşturduğu vurgulanmaktadır.

2.2.4. Ekonomik, Sosyal ve Politik Faktörlerin Etkisi

Hareketlerin meydana gelmesinde ekonomik krizler, politik baskılar ve sosyal dönüşüm süreçleri doğrudan etkilidir. Caruso’nun (2015) örneklerinde, yerel altyapılara yönelik tepkiler, politik sistemlerin açıklığı ve kısıtlamaları doğrultusunda şekillenmektedir. Bu bağlamda, ekonomik dalgalanmalar, hareketlerin destek yapılarının artmasına veya azalmasına neden olmakta; politik baskı unsurları, hareket stratejilerinde değişikliklere yol açmaktadır (Caruso, 2015).

Ayrıca, toplumsal hareketlerin ortaya çıkışında, bireylerin yaşadığı psikolojik baskılar, örgütlenme olanakları ve eğitim düzeyleri de önemli rol oynamaktadır. Bu faktörler, hareketlerin hem motivasyon hem de dayanıklılık açısından gelişmesine kapı aralamaktadır (McCarthy & Zald, 1977).

2.3. Hareket Stratejileri ve Ağlar

2.3.1. Siyasi Fırsat Yapıları ve Stratejik Tercihler

Siyasi süreç yaklaşımı toplumsal hareketlerin stratejik tercihlerinde mevcut politik fırsat yapıları ve baskı unsurlarının belirleyici olduğunu savunmaktadır (Kitschelt, 1986; Tarrow, 2011). Açık ve tepki verebilir politik yapıların varlığı, hareketlerin daha yenilikçi stratejiler geliştirmesine olanak tanırken; kapalı ya da baskı altındaki sistemlerde hareketler daha dışlanmış ve çatışmacı stratejiler benimsemektedir.

Örneğin, anti-nükleer hareketler farklı ülkelerde farklı stratejik tavırlar sergilemiştir. Açık politik yapılar, hareketlere daha doğrudan etki imkânı sağlarken; kapalı sistemler, protesto ve sivil itaatsizlik gibi daha çatışmacı stratejilere yol açmıştır.

(Kitschelt, 1986). Bu durum, hareketlerin siyasi bağlamın getirdiği fırsatlar ve tehditler doğrultusunda stratejik tercihlerini sürekli olarak güncellemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.3.2. Çerçeveleme ve Katılımın Temeli

Snow ve arkadaşlarının (1986) çalışmalarında ortaya koyulan çerçeve hizalaması, bireylerin hareketlere katılımında merkezi bir rol oynar. Bu yaklaşım, bireylerin, hareket organizasyonlarının sunduğu ideolojik çerçevelerle uyum sağlamaları gerektiğini ifade eder.

Çerçeve hizalaması dört temel süreç üzerinden ele alınır, bunlar;

- (1) Çerçeve Köprüleme (frame bridging),
- (2) Çerçeve Güçlendirme (frame amplification),
- (3) Çerçeve Genişletmesi (frame extension) ve
- (4) Çerçeve Dönüşümü (frame transformation)

süreçleridir.

Bu süreçler, hareket içindeki farklı gruplar ve bireyler arasında ortak bir dil ve anlayış geliştirilmesine katkıda bulunarak, katılımın artmasını sağlar. Özellikle kimlik, kültürel ve duygusal yönlerin ön plana çıktığı yeni toplumsal hareketlerde, çerçeve hizalaması stratejileri, katılımcıların hareketten beklentilerini belirleyen önemli faktörlerdendir. Çerçeveleme ve çerçeveleme hizalaması konusunda daha ayrıntılı bilgi aşağıda temel teorik çerçeve başlığında sunulmuştur.

2.4.3. Ağ Hareketleri, Küresel Bağlantılar ve Sistemler arası Etkileşim

Günümüz toplumsal hareketleri, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme süreci ile sadece yerel veya ulusal düzeyde kalmayıp, uluslararası ağlar ve iletişim platformları üzerinden de örgütlenmeye başlamıştır (Levent, 2010). Ağ hareketleri, özellikle anti-küreselleşme ve çevre hareketlerinde belirgin olarak gözlemlenmektedir.

Castells (2010) bu bağlamda, hareketlerin bilgi temelli yapıya geçişini ve küresel ölçekte örgütlenme stratejilerini ortaya koymaktadır. Bu ağ yapılandırmaları, farklı ülkelerden ve kültürlerden aktörlerin hareketlerden ilham alarak ortak stratejiler geliştirmesine ve dayanışma mekanizmaları kurmasına imkan tanımaktadır. Böylece, hareketler, yerel sorunları küresel bir perspektife taşıyarak daha geniş kitlelere ulaşma

şansı elde eder.

Toplumsal hareketler, mevcut kaynak mobilizasyonu süreçleri ve ağ haberleşmesi sayesinde sistemler arası etkileşimi artırmakta ve kurumlar, medyanın ve devletin tutumunu değiştirmeye yönelik stratejiler geliştirmektedir (McCarthy & Zald, 1977; Meyer, 2004). Bu dönüşüm, hareketlerin kurumlar ve devlet ile etkileşimde bulunarak, politika yapım süreçlerini doğrudan etkilemeye çalışmasını içerir.

Özellikle, hareketlerin medya üzerinden kurdukları iletişim ağı ve sosyal ağ platformları aracılığıyla oluşturdukları yayılma dalgaları, geleneksel medya organlarının ötesine geçerek alternatif iletişim sistemlerinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Castells, 2010). Bu noktada, hareketlerin dijital dönüşüme uyum sağlaması hem yerel hem de küresel direnişin güçlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Medya, toplumsal hareketlerin görünürlüğü artırma ve kamuoyunu mobilize etmede hayati bir araçtır. Geleneksel medya organlarının yanı sıra, yeni medya platformları (sosyal medya, bloglar, video paylaşım siteleri) hareketlerin mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmada kritik rol oynamaktadır (Atilla & Bodur-Ün, 2018).

Yeni toplumsal hareketler; medya aracılığıyla gündelik yaşamın şikayetlerini ve eşitsizlikleri kamusal alana taşımakta, böylece geleneksel siyasi yapıların dışında alternatif tartışma alanları oluşturmaktadır (Boykoff 2006; Cooper 2002; Görmez, 2023; Vliegthart and Walgrave 2012). Bu strateji, hareketin hem yerel hem de küresel düzeyde ses getirmesine olanak tanır.

Medya stratejilerinde öne çıkan yaklaşımlar şu şekilde özetlenebilir:

Görünürlük Sağlama: Hareketin iddialarının ve taleplerinin geniş kamuoyuna duyurulması.

Mesajın Çerçeveselenmesi: Sorunların adalet, eşitlik ve özgürlük temaları üzerinden yeniden yorumlanması (Melucci, 1980; Morris & Staggenborg, 2006)

İnteraktif İletişim: Sosyal medya üzerinden aktörler arasında çift yönlü iletişimin sağlanması, böylece hareketin içsel dayanışma ve kolektif kimlik inşasının desteklenmesi (Poletta & Jasper, 2001; Tarrow, 2011)

Alternatif Medya Kullanımı: Geleneksel medya dışında, bağımsız yayınlar, internet platformları ve halk yayıncılığı yöntemlerinin kullanılması (Rucht, 2006)

Yeni toplumsal hareketler, klasik toplumsal hareket modellerinin ötesine geçerek;

kimlik, kültür, eşitlik ve çevre gibi çağdaş meseleleri merkeze alan dinamik ve çok boyutlu yapılar olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölüm, hareketlerin tarihsel süreçlerine, kuramsal yaklaşımlarına, oluşum ve gelişim dinamiklerine, stratejik tercihlerine, mobilizasyon süreçlerine ve ağ hareketlerindeki dönüşüm mekanizmalarına dair bir genel analiz sunmaya çalışmıştır.

Özetle, Toplumsal hareketlerin başlangıçta işçi sınıfı hareketlerine dayalı olduğu ancak 1960'lı yıllardan itibaren kültürel ve kimlik temelli taleplerle evrildiği gözlemlenmiştir. Hareketlerin ortaya çıkışında adaletsizlik, eşitsizlik ve sosyal dışlanmışlık temel nedenler olarak öne çıkarken, kurumsallaşma süreci hareketlerin uzun vadeli stratejiler geliştirmesine imkân tanımıştır. Hareketler, mevcut siyasi fırsat yapıları ve dijital teknolojilerden yararlanarak stratejik esnekliklerini artırırken, çerçeve hizalaması sayesinde bireysel inançları hareket ideolojisi ile uyumlaştırmaktadır.

Maddi-sosyal kaynakların etkin kullanımı, hareketlerin kuruluş ve sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Dijital dönüşüm ve küresel ağ yapıları, hareketlerin yerelden küresele taşınmasını kolaylaştırmaktadır. Merkezileşmiş veya merkeziyetsiz örgütlenme modelleri, hareketlerin kaynaklara erişimi ve stratejik karar alma süreçlerinde farklı avantajlar ve dezavantajlar sunmaktadır.

Geleneksel ve yeni medya araçları, toplumsal hareketlerin görünürlüğünü artırmakta ve mesajların geniş kitlelere ulaştırılmasında kritik rol oynamaktadır. Mesajın çerçevelenmesi ve interaktif iletişim, hareketlerin kamuoyunda destek bulmasını sağlamaktadır. Kaynakların etkin toplanması ve katılımın teşvik edilmesi, hareketlerin sürdürülebilirliğinde belirleyici rol oynamaktadır. Mobilizasyon süreci, sürekli adaptasyon gerektiren bir döngü içinde, stratejik eylem repertuarı ve siyasi fırsatların değerlendirilmesi ile yönlendirilmektedir.

2.4. Temel Teorik Çerçeve

2.4.1. Karşı-Hareketler Yaklaşımı

Toplumsal hareketler, değişim yaratma çabasıyla ortaya çıkarken, bu hareketlere tepki olarak gelişen karşı-hareketler, statükoyu koruma veya geleneksel yapıları yeniden tesis etme amaçlı örgütlenir. Karşı-hareket teorisi, toplumsal hareketlerin yalnızca dışsal baskılar sonucunda ortaya çıkan tepkisel güçler olmadığını, aynı zamanda hareketler arasında sürekli bir etkileşim ve karşılıklı şekillenme süreci olduğunu öne sürer (Carnac, 2020). Toplumsal hareket-karşı-hareket yaklaşımı, çoğunlukla karşı-hareketlerin

kökenlerine ve toplumsal hareketlere olan doğrudan tepkilerine odaklanır; ancak, son dönem çalışmaları hareketler arası stratejik uyum, çerçeveleme ve örgütsel bölünmeler gibi daha karmaşık etkileşim dinamiklerini gözler önüne sermiştir (Carnac, 2020).

2.4.1.1. Hareket ve Karşı-Hareket Tanımları

Karşı hareket kavramını tam olarak ele almadan önce, yukarıda bahsettiğimiz toplumsal hareket kavramını tekrar ele almamız gerekir. Kısaca tekrarlayacak olursak toplumsal değişim yaratma çabasıyla kolektif eylem içerisinde yer alan, belirli ideolojik, ekonomik, sınıfsal, kültürel veya politik hedeflere yönelik örgütlenmiş aktörlerin oluşturduğu tepkisel hareketlere, toplumsal hareket diyebiliriz. Feminist-hareket, kadın hareketleri, LGBTİ+ hareketi, çevreci hareketleri bu kategori altında ele alabiliriz.

Bir toplumsal hareketin ortaya çıkardığı değişim taleplerine tepki olarak gelişen, mevcut statükoyu veya geleneksel değerleri korumayı amaçlayan örgütlenmelere de karşı-hareket diyebiliriz. ABD’deki anti-feminist hareketler veya Fransız Katolik “anti-gender” hareketi bu kapsam içerisinde örnek olarak gösterebiliriz (Carnac, 2020).

Karşı-hareket teorisinin tarihi, toplumsal hareketlerin ortaya çıkışıyla paralel olarak şekillenmiştir. Geleneksel yaklaşımlar, hareketleri ve karşı-hareketleri sabit ve monolitik bloklar olarak ele alırken, daha yakın zamanda yapılan çalışmalar hareketler arası sürekli etkileşimin önemini vurgulamışlardır. Örneğin, Carnac (2020)’ye göre Fransız Katolik “anti-gender” hareketi örneğinde, hayali düşmanın inşası yoluyla hareketin kendi kimliğini yeniden canlandırma ve temel tabanını harekete geçirme süreci gözlemlenmiştir. Bu yaklaşım, karşı-hareketleri yalnızca tepki veren aktörler olarak görmek yerine, çevrelerine ve hatta kendilerine de etki eden dinamik aktörler olarak değerlendirmektedir (Carnac, 2020).

2.4.1.2. Hareket ve Karşı-Hareket etkileşimleri, Siyasi Fırsatlar ve Taktikler

Karşı-hareketler perspektifi, hareketlerin ve karşı-hareketlerin birbirlerini sürekli etkilediğini, stratejilerinin, örgütsel yapılarının ve söylemlerin birbirleri tarafından şekillendirildiğini öne sürer (Carnac, 2020). Bu yaklaşımda, her iki tarafın da birbirinden bağımsız değil, çevresel faktörler ve birbirlerinin stratejileri tarafından yönlendirildiği vurgulanmaktadır.

Örneğin, ABD’de feminist hareket ve onunla etkileşim içerisinde gelişen anti-feminist karşı-hareket çalışmaları, hareketlerin birbirlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya

koyması bakımından önemlidir. Banaszak ve Ondercin (2010) ABD'deki kadın hareketlerini inceledikleri çalışmalarında feminist hareketin karşı-hareketi artırdığını, aynı zamanda hareket başarısının (örneğin, yasama yoluyla elde edilen politik kazanımların) karşı-hareket mobilizasyonunu tetiklediğini göstermiştir. Bu bulgular, hareketler ile karşı-hareketler arasındaki etkileşimin hem nedensellik hem de eş zamanlılık biçiminde ortaya çıktığını göstermesi bakımından önemlidir.

Banaszak ve Ondercin'in (2010) bu çalışmasında ABD'deki feminist-hareket karşıtı hareket etkinliğinin feminist hareketlerin politik başarılarına karşı bir tepki mekanizması olduğu; özellikle, feminist hareketin başarısıyla birlikte gelen siyasi kazanımların, anti-feminist hareketlerin daha yoğun mobilize olmasına neden olduğu; bu durumun, hareketlerin sadece kendi eylemleri üzerinden değil, aynı zamanda elde ettikleri politik kazanımlar üzerinden de karşı-hareketleri tetiklediği ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın önemli hipotezlerinden bazıları şunlardır:

1. H1: Bir toplumsal hareketin eylemlerindeki artış, karşı-hareketin eylemlerini de artırır.
2. H2: Yasama organı tarafından kabul edilen feminist yasaların sayısı arttıkça, anti-feminist grupların mobilizasyonu da artar.
3. H3: Karşı-hareket eylemlerinin artışı, toplumsal hareketin eylemlerinde de artışa sebep olacaktır.
4. H4: Toplumsal hareketin politik başarıları, hareketin demobilizasyonuna, yani eylemsizliğine yol açabilir.

Bu araştırmanın bulguları, karşı-hareket etkinliğinin feminist hareketlerin politik başarılarına karşı bir tepki mekanizması olduğunu göstermektedir. Özellikle, hareketin başarısıyla birlikte gelen siyasi kazanımlar, anti-feminist hareketlerin daha yoğun mobilize olmasına neden olmuş; bu durum, hareketlerin sadece kendi eylemleri üzerinden değil, aynı zamanda elde ettikleri politik kazanımlar üzerinden de karşı-hareketleri tetiklediğini ortaya koymuştur (Banaszak ve Ondercin, 2010).

Yazarlar hareketlerin birbirini etkilemesi kadar siyasi fırsatların da toplumsal hareketleri ve karşıt hareketleri etkilediğinden bahsetmektedirler. Örneğin, demokrasi yanlısı hükümetlerin (örneğin, demokratik partiden bir başkanın görevde olması) ve destekleyici kamusal tutumların, feminist hareketlerin mobilizasyonunu artırırken; anti-feminist hareketlerin de belirli yerel ve ulusal siyasi fırsatlardan yararlandığı

belirtilmektedir (Banaszak ve Ondercin, 2010).

İklim değışikliğı karşıtı hareketlere ilişkin çalışmalarda ise, McKie (2018) teoriye farklı bir boyut kazandırmıştır. McKie, bu hareketlerin argümanlarında suç ve sapma sosyolojisinden yararlanarak nötrleştirme tekniklerinin karşı-hareket tarafından nasıl uygulandığına bakmıştır.

McKie (2018), iklim değışikliğı karşıtı hareketlerin, Sykes ve Matza'nın (1957) önerdiği “nötrleştirme tekniklerini” kullandığını ortaya koymuştur. Bu teknikler, hareketlerin, toplumda kabul görmüş normlardan sapma iddialarını azaltmak, sorumluluğı yaymak veya reddetmek gibi söylem stratejilerini içerir. Örneğın, “bilimsel konsensüsü sorgulama” veya “ekonomik faydaları vurgulama” gibi teknikler, hareketin kendi çıkarlarını savunma amacı taşır.

Detaylandırarak olursak, McKie (2018) bu çalışmada iklim değışikliğı hakkında bilimsel konsensüs olmasına rağmen, belirli grup ve kuruluşların (örneğin fosil yakıt firmaları, muhafazakâr vakıflar) bu gerçekleri kendi çıkarları doğrultusunda nasıl nötrleştirerek inkar ettiklerini ortaya koymaktadır. İklim değışikliğı argümanına karşı gelişen bu hareket iklim değışikliğının etkilerini küçümseme, sorumluluğı reddetme ve mevcut ekonomik sistemin gerekliliklerini vurgulama stratejileri geliştirerek devletlerin iklim değışikliğıne karşı alacağı politikaları ve küresel çevre düzenlemelerini engellemeyi amaçlamaktadır. Daha ayrıntılı olarak bu stratejiler; bilimsel verilerin yetersizliğini öne süren *sorumluluğı reddetme stratejisi*; fosil yakıt endüstrisinin ekonomiyi canlandırdığını ileri süren *ekonomik faydaların vurgulanması stratejisi*; iklim değışikliğıne yönelik gerçeklerin karmaşık ve tek bir nedene indirgenemez olduğunu ileri süren *sorunun karmaşıklığını abartma stratejisi* ve bilim insanları arasında fikir birliğı olmadığını belirten *bilimsel konsensüsü sorgulama stratejisi* gibi stratejilerdir (McKie, 2018).

Carnac (2020) ise, Fransız Katolik “anti-gender” hareketi üzerinden toplumsal hareketlerin ve karşıt-hareketlerin birbirlerini karşılıklı olarak nasıl etkilediğini incelediğı çalışmasında, hayali düşman inşası kavramını ele almaktadır. Buna göre Fransız Katolik hareketi, toplumsal cinsiyet teorisini (gender theory) kendine karşı oluşan hayali bir düşman olarak inşa etmiş; bu durum toplumsal cinsiyet eşitliğıne karşıt hareketin mobilizasyon stratejilerinde önemli bir yer tutmuştur. Hayali düşmanın varlığı, Katolik hareketin temel kimliğini güçlendirmiş, geniş kitlelere ulaşarak hareketin

mobilizasyonunu artırmıştır (Carnac, 2020).

Hareketler, kendi söylemlerinin etkisini artırmak için rakiplerinin kullandığı çerçevelere yanıt vermek durumunda kalmaktadır. Fransız Katolik hareketi örneğinde, “cinsiyet teorisi” üzerine geliştirilen söylemler ve bu söylemlerin karşılığı olarak üretilen tepkiler, hareketin iç dinamiklerini ve stratejik tercihlerini belirlemiştir (Carnac, 2020). Bu yaklaşım, hareketlerin sadece dışsal siyasi baskılar sonucu değil, kendi içsel etkileşim ve söylemsel stratejileri sonucu da yeniden şekillendiğini göstermektedir.

Fransız toplumunda LGBTİ+ hareketleriyle yaşanan çatışma, karşı-hareketlerin sadece geleneksel değerlerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda cinsel azınlıkların taleplerine karşı da yoğunlaşabileceğini göstermektedir. Katolik “anti-gender” hareketi, eşcinsel evlilik ve cinsel çeşitliliğe karşı geliştirdiği söylemlerle, LGBTİ+ hareketlerini de kendi hayali düşmanının bir parçası olarak çerçevelemiştir (Carnac, 2020). Bu durum, toplumsal cinsiyet ve cinsel azınlık tartışmalarında karşılıklı etkileşimin ve stratejik söylem değişiminin ne kadar kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, toplumsal hareketler ve onlara karşı gelişen karşıt-hareketler belirli etkileşim dinamikleri ve süreçleri ortaya koymaktadır. Buna göre karşıt-hareketler toplumsal hareket aktörlerinin veya rakiplerinin oluşturduğu çerçevelere yanıt vermek için kendi stratejilerini yeniden oluştururlar (Carnac, 2020); toplumsal hareketler ve karşı-hareketler arasındaki tepki mekanizmaları eş zamanlı veya çok kısa gecikmelerle gerçekleşir, böylece aktörlerin birbirlerinin faaliyetlerine hızlıca yanıt vermeleri ve etkili stratejik düzenlemeler yapmaları gerekir (Banaszak & Ondercin, 2010) ve her iki hareket de kendi argümanlarını güçlendirmek için rakiplerinin söylemlerine yanıt verir ve bu süreç toplumsal algının ve kamuoyunun şekillenmesinde önemli rol oynar (Carnac, 2020). Demokratik hükümetlerin varlığı veya yokluğu karşı-hareketlerin faaliyetlerine yön verdiği gibi, sosyal ve ekonomik faktörler de hareketlerin taleplerine yönelik toplumsal algıyı ve stratejik söylemleri yeniden yapılandırır.

2.4.2. Çerçeveleme Süreç ve Hizalaması

Bu tez çalışması teorik çerçeve olarak yeni toplumsal hareketler teorisinden yola çıkmakta, ancak karşı-hareket yaklaşımından da yararlanarak Türkiye’deki kadın hareketine karşı gelişen ama aynı zamanda bu tez özelinde bahsettiğimiz LGBTİ+ hareketine karşı bir anti-hareket haline gelen toplumsal cinsiyet karşıtı harekete

odaklanmaktadır. Dolayısıyla LGBTİ+ hareketi ile toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin birbirleriyle olan etkileşimini incelerken yukarıda bahsedilen ve toplumsal hareketlerin temelini oluşturan teorilerden çerçeveleme süreçlerini ele almaktadır. Dolayısıyla tezin temel teorik çerçevesini karşı-hareket yaklaşımı ve çerçeveleme oluşturmaktadır. Ancak bu çerçeveleme pratikleri incelenirken diğer kuramsal yaklaşımların çıktılarında da faydalanılmaktadır. Bu bölümde ise tezin ana teorik zeminini oluşturan aynı zamanda nitel bir yöntemsel metot çizen çerçevelemeden bahsedilecektir.

2.4.2.1. Çerçeveleme Süreçleri

Erving Goffman, 1974'te yayımladığı "Frame Analysis" çalışmasıyla, "çerçeve" kavramını günlük yaşantıda bireyleri yönlendiren algı ve yorum şemaları olarak tanımlamıştır. Goffman'a göre, çerçeveler; bireylerin yaşam alanında meydana gelen olayları, deneyimleri ve etkileşimleri nasıl algıladıkları ve yorumladıkları konusunda yapı sağlayan zihinsel şemalardır. Bu kavram, toplumsal hareketler analizinde, olay ve durumların belirli anlamlara yüklenmesinde temel referans noktası olarak kullanılmaktadır (Snow vd., 1986).

Çerçeveleme, toplumsal hareketlerde üç temel işlevi yerine getirir. Bunlar diyagnostik (tanılayıcı) çerçeve, prognostik (çözümleyici) çerçeve ve motivasyonel (motive edici) çerçeveleme olarak gruplanabilir (Caiani, 2023; Snow, 2006).

Diyagnostik (tanılayıcı) çerçeve: Sosyal sorunların ve krizlerin tanımlanmasını içerir. Bu aşamada, belirli toplumsal haksızlıkların, eşitsizliklerin ya da diğer sorunların varlığı vurgulanır. Bu, çerçevelemenin ilk ve temel adımıdır ve iki ana unsur içerir. Birinci unsur *sorunun tespiti*dir ve belirli bir durumun veya toplumsal yaşamın bir yönünün sorunlu ve değişmesi gereken bir şey olarak tanımlanmasını içerir (Caiani, 2023; Snow, Vliegthart, Ketelaars, 2018). Bu aşamada hareket, ele aldığı konuyu kolektif eylem gerektiren bir "soruna" dönüştürür. Diğer unsur *sorumluluk atfetmedir* ve tanımlanan sorundan kimin veya neyin sorumlu olduğunun belirlenmesidir (Snow vd., 2018). Bu, suçu veya sorumluluğu belirli aktörlere (hükümet, şirketler, belirli gruplar vb.) yükleyerek, hareketin hedeflerini netleştirir. Kısacası, tanılayıcı çerçeveleme "Sorun nedir?" ve "Sorumlusu kimdir?" sorularına cevap vermeye çalışmaktadır.

Prognostik (çözümleyici) çerçeve: Sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesini içerir. Hareket liderleri, hem mevcut sorunlara çözüm yolları sunar hem de potansiyel stratejiler çerçevesinde eylem planlarını ortaya koyarlar. Yani yine iki temel

unsurdan bahsedilebilir. Birinci unsur sorunu gidermek için önerilen genel bir plan veya yaklaşımın ana hatlarını çizmeyi içeren *çözüm önerisi* işlevidir (Benford & Snow, 2000; Snow vd., 2018). İkinci unsur önerilen çözüme ulaşmak için izlenmesi gereken eylem planını ve taktikleri belirleyen *strateji ve taktik* işlevidir (Benford & Snow, 2000).

Motivasyonel (motive edici) çerçeveleme: Bireylerin harekete geçmesi için çağrıda bulunulmasını içerir. Bu süreçte, çerçeveler, potansiyel destekçilere hareketin ideolojik ve pratik gerekçelerini sunarak harekete geçmeye çağırır. Yani insanların sadece sorunu ve çözümü anlamaları değil, aynı zamanda harekete geçmeleri gerekir (Benford & Snow 2000; Caiani, 2023). Potansiyel katılımcıların eylemsizliğine yol açabilecek "bedelsiz yararlanma sorunu" veya risk korkusu gibi engelleri aşmayı hedefler ve merkezinde genelde duygulara hitap etmek vardır (Snow, vd., 2018). Bu çerçevelemede öne çıkan dört unsur bulunmaktadır:

Şiddet (Severity): Sorunun ne kadar ciddi ve vahim olduğunun vurgulanması.

Aciliyet (Urgency): Neden ertelemekten şimdi harekete geçilmesi gerektiğinin vurgulanması

Etkililik (Efficacy): Bireylerin katılımının gerçekten bir fark yaratacağına dair bir inanç oluşturulması.

Ahlaki doğruluk (Moral Propriety): Harekete katılmanın ahlaki bir görev veya doğru bir davranış olduğunun öne sürülmesi.

Bu üç çerçeveleme işlevi özellikle toplumsal hareketlerin kolektif mobilizasyonunda hayati bir rol oynamaktadır. Çerçeve hem bireysel hem de toplu düzeyde anlam üretimi ve yeniden yapılandırılması sürecine olanak tanır.

Çerçeveleme süreçleri sabit ve durağan değildir; aksine, hareketlerin ideolojik stratejilerine, toplumsal olaylara ve dışsal baskılara bağlı olarak sürekli evrilmektedir. Bu dinamik yapı, çerçevelerin belirli dönemlerde yeniden tartışılmasını, farklı aktörler arasında yeniden müzakere edilmesini ve hatta dönüşüm geçirmesini gerektirmektedir (Snow vd., 1986). Herhangi bir hareketin başarısı, mevcut çerçevelerin ne denli ikna edici olduğu ve katılımcılar tarafından ne kadar benimsendiğine bağlıdır.

2.4.2.2. Çerçeveleme Hizalaması

Türkçeye çerçeve hizalaması veya çerçeve uyumlandırması diye çevirebileceğimiz “frame alignment”, bireysel çerçeve yorumları ile sosyal hareket

örgütleri (SMÖ) tarafından sunulan çerçevelerin birbirleriyle uyum ve tamamlayıcılık içinde olmasını ifade eder (Snow vd., 1986). Daha basit bir ifadeyle, çerçeve hizalaması bir hareketin ideolojisi, hedefleri ve faaliyetleri ile bireylerin veya potansiyel destekçilerin ilgi, değer ve inançlarının uyumlu ve birbirini tamamlayıcı hale getirilmesi eylemidir (Snow vd., 1986; Snow vd., 2018). Diğer bir deyişle, çerçeve hizalaması hareketin destekçi tabanını güçlendiren, anlam ve eylem arasında bir köprü kuran temel mekanizmadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi bu kavram da Goffman'ın "çerçeve" (frame) tanımından yola çıkarak geliştirilmiştir. Goffman'a göre çerçeveler yukarıda tanımlandığı şekliyle bireylerin yorum şemaları ise, çerçeve hizalama da bu bireysel şemaların, bir toplumsal hareketin kolektif şemalarıyla stratejik olarak birleştirilmesidir. Bu süreç, sosyal psikolojik yaklaşımlarla kaynak mobilizasyonu teorisi arasında bir "kavramsal köprü" görevi görür (Snow, vd., 1986).

Snow ve arkadaşları çalışmalarında, çerçeve hizalama sürecini dört temel alt bileşene ayırmışlardır. Bunlar *çerçeve köprüleme (frame bridging)*; *çerçeve güçlendirme (frame amplification)*; *çerçeve genişletme (frame extension)* ve *çerçeve dönüşümü (frame transformation)* olarak sunulmuştur (Snow vd., 1986). Buna göre

Frame Bridging (Çerçeve Köprüleme): Bu süreç, bir hareketin, kendisiyle ideolojik olarak uyumlu ancak yapısal olarak henüz bağlantı kurmamış iki veya daha fazla çerçeveyi birbirine bağlamasıdır (Benford & Snow, 2000; Snow vd., 2018). Hareket, bu stratejiyle, benzer düşünen ancak henüz harekete geçmemiş bireyleri veya kamuoyu kümelerini kendi bünyesine katmayı hedefler. Örneğin, Batı Almanya'daki aktivistlerin, Dünya Bankası ve IMF'ye karşı yürüttükleri kampanyada kendi çerçevelerini; barış, ekoloji, kadın ve işçi hareketlerinin çerçeveleriyle başarılı bir şekilde köprüleyerek destek toplaması bu duruma bir örnektir (Benford & Snow, 2000; Snow vd., 2018).

Frame Amplification (Çerçeve Güçlendirme): Mevcut değer, inanç ve duyguların daha belirgin hale getirilmesi ve geniş kitlelere aktarılması sürecidir. Bu süreçte, hareket liderleri, mevcut çerçeveleri daha etkili hale getirmek için güçlü ideolojik mesajlar üretir.

Hedef kitlede zaten var olan belirli değer, inanç veya duygular netleştirilerek ve vurgulanarak hareketin kendi çerçevesi daha güçlü ve çekici hale getirilmeye çalışılır (Snow vd., 1986; Snow vd., 2018).

Frame Extension (Çerçeve Genişletme): Hareketin temel çerçevesinin, potansiyel yeni destek gruplarını da içine alacak şekilde genişletilmesidir. Bu süreçte hareket, kendi temel ilgi alanlarının dışındaki kitleleri de cezbetmek için çerçevesini yeni konuları veya sorunları içerecek şekilde genişletir. Başlangıçta hareketle doğrudan ilgilenmeyen potansiyel destekçilerin çıkarlarını da kapsayarak tabanını büyütmeyi amaçlar (Benford & Snow, 2000; Snow vd., 1986). Böylece, hareket yalnızca mevcut üyelerini değil, aynı zamanda henüz mobilize edilmemiş bireyleri de kapsayacak şekilde dönüşüm geçirir.

Frame Transformation (Çerçeve Dönüşümü): Bu, en radikal uyumlandırma sürecidir ve mevcut eski anlayışları ve anlamları değiştirmeyi veya tamamen yeni anlamlar üretmeyi ifade eder (Benford & Snow, 2000). Hareket, daha önce "talihsizlik" veya "kişisel sorun" olarak görülen bir durumu, "adaletsizlik" veya "sistemsel problem" olarak yeniden tanımlayarak insanların dünyaya bakışını kökten değiştirmeyi hedefler. Örneğin, Siyah bir feminist kolektifin, tecavüze ilişkin ırkçı ve cinsiyetçi mitleri yıkarak cinsel saldırının ciddiyetine dair kamusal anlayışı dönüştürme çabaları, bir çerçeve dönüşümü örneğidir (White, 1999 aktaran Benford & Snow, 2000). Bu dönüşüm, hareketin mevcut toplumsal koşullar ve eleştiriler doğrultusunda kendisini yeniden tanımlamasına olanak tanır.

Çerçeve hizalaması, toplumsal hareketlerin katılım süreçlerinde bir ön koşuldur. Hareketin mesajı ile bireylerin inanç ve değerleri arasında tutarlılığın sağlanması; destekçi mobilizasyonunu ve harekete katılımı artırır (Snow vd., 1986). Bu süreç aynı zamanda, hareket içindeki tartışmaların, hesaplaşmaların ve yeniden müzakerelerin sürekli olarak gerçekleşeceğini de göstermektedir. Örneğin Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket LGBTİ+ hareketine ve kadın hareketine yönelik çerçevesini daha geniş tabandan destek bulacak şekilde geleneksellik, aile, genel ahlak gibi kavramlar üzerinden kurarak bir karşı mobilizasyon oluşturmaya çalışmaktadır.

Geleneksel kaynak mobilizasyonu veya siyasi süreç perspektiflerinin aksine, çerçeveleme perspektifi toplumsal hareketleri, mevcut kültürel, ideolojik ve sembolik kaynakları yeniden yapılandıran ve dönüştüren aktörler olarak ele alır. Çerçeveleme perspektifi aynı zamanda, toplumsal hareketler içinde ve karşıt gruplar arasında meydana gelen çerçeve tartışmalarını da ele alır. Hareketler, hangi çerçevelerin kabul edilebilir olduğuna dair tartışmaların yanı sıra; rakip grupların çerçeve stratejilerine karşı da kendi alternatif yapılarını geliştirmektedir (Snow vd., 2018). Bu durum, çerçeve tartışmalarının,

mobilizasyon sürecinde hem destek toplama hem de rakipleri zayıflatma yönünde işlev gördüğünü göstermektedir.

Örneğin Türkiye'deki nükleer karşıtı platform (NKP) hareketinin AKP hükümetlerinin nükleer enerji politikalarını eleştiren ve bu politikaları toplumsal adaletsizlik, çevresel yıkım ve siyasi ekonomik sorunlar üzerinden çerçeveleyen bir karşı-hegemonik hareketi bu perspektiften incelenen bir harekettir. Balkan-Şahin ve Bodur-Ün (2022) çalışmalarında NKP'nin hegemonik söyleme karşı nasıl alternatif bir anlatı oluşturarak, nükleer enerjinin insan sağlığına, doğal çevreye ve kamusal alanlara yönelik tehditlerini vurguladığını ortaya koymaktadır.

Buna göre NKP, diyagnostik aşamada nükleer enerji politikasının getirdiği eşitsizlikler, tehditler ve çevresel riskler üzerine odaklanmakta; prognostik aşamada sorunlara yönelik alternatif çözümler ve daha sürdürülebilir enerji politikaları önermekte; motivasyonel aşamada ise toplumda farkındalık oluşturup, bireyleri harekete geçirerek nükleer enerjiye karşı kolektif eylem çağrısında bulunmaktadır (Balkan-Şahin & Bodur-Ün, 2022).

Bu süreçte, NKP'nin çerçeve stratejileri hem ideolojik hem de mekansal (coğrafi) özellikler taşıyarak, yerel semboller, yerel kültürel araç kitleri ve merkezi hükümetin politikaları arasında gerilim yaratmaktadır. Böylece, NKP'nin stratejileri hem ulusal hem de yerel düzeyde etki yaratmaktadır (Balkan-Şahin & Bodur-Ün, 2022).

2.4.2.3. Çerçeveleme Süreçleri ve Çerçeveleme Hizalamasının Birlikte Kullanılması

Bu tez çalışmasının yöntemsel ve teorik çerçevesini bu çerçeveleme süreçlerinin ne olduğu ve bunların nasıl yapıldığı oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket ve LGBTİ+ hareketlerini karşı-hareket teorisine göre incelerken, bunların söylem ve eylem repertuvarlarının içeriklerine (çerçeveleme süreçleri) ve çalışmanın sonuç kısmında tüm veriye bütünsel bir şekilde yaklaşarak bunları yaparken kullandıkları stratejilerine (çerçeveleme hizalaması) bakılmaktadır.

Yani hareketlerin başarılı olabilmesi için yerine getirmesi gereken üç temel çerçeveye göre mesaj inşa edip edemediğine (Güran & Özarslan, 2022) odaklanılmaktadır. Buna göre Diyagnostik (Tanılayıcı) Çerçeve: Sorun ne? Sorumlusu kim?; Prognostik (Çözümsel) Çerçeve: Çözüm ne? Strateji ne?; ve Motivasyonel (Harekete Geçirici) Çerçeve: Neden harekete geçmeliyiz? Eylem çağrısı ne? soruları

sorularak metot kısmında belirtildiği şekliyle bir içerik analizi yapılmıştır. Sonrasında burada iletilen mesajın ve eylemliliğin stratejik olarak izlediği yola çerçeveleme hizalaması perspektifinden bakılmaya çalışılmıştır.

Örneğin LGBTİ+ hareketi toplumsal cinsiyet karşıtı harekete karşı hangi hareketlerle ortak sorunsal çerçeve oluşturmaya çalışıyor (diagnostik çerçeve + çerçeve köprüsü kurma) ve benzer çözüm önerileri sunuyor (prognostik çerçeve + çerçeve köprüsü kurma), veya hareket motivasyonel çerçevesini güçlendirmek için hangi evrensel ve toplumsal değerleri kullanarak; örneğin “adalet”, “eşitlik” ve “demokrasi” gibi çerçevesini güçlendirmeye çalışıyor; gibi karşılaştırmalar kullanılmış, içerik analizinde bunları tespit etmemize yarayacak kodlara ve tematik analize bakılmıştır.

2.5. Sonuç

Karşı-hareket yaklaşımı teorisi, toplumsal hareketlerin ve karşı-hareketlerin sabit bloklar değil sürekli etkileşim içerisinde yer alan dinamik hareketler olduklarını, söylemlerini ve stratejilerini bu dinamik ilişkiye göre değiştirdiklerini; bu durumun ise hem örgütsel uyum hem de içsel farklılaşma veya bölünmelere sebep olabileceğini ortaya koymaktadır. Toplumsal hareketlerin kazandığı politik başarılar karşı-hareketleri tetikleyebilir, aynı zamanda hareket içerisinde çeşitli bölünmelere sebep olabilir. Demokratik veya muhafazakâr yapıların, bunların örneğin toplumsal cinsiyet gibi kavramlara yönelik yaklaşımlarının hareketlerin dinamikleri üzerinde etkileri vardır; siyasi fırsatlar toplumsal hareketleri ortaya çıkardığı gibi, karşı-hareketlerin de ortaya çıkması ve güçlenmesini sağlayabilir. Toplumsal hareketler ve karşı-hareketler birbirlerinin söylem ve eylemleriyle sürekli etkileşim içerisinde ve bu durum hareketlerin sadece birbirlerine tek yönlü tepkilerinden ziyade karşılıklı etkileşim ve uyumsallaşma ile geliştiğini ortaya koymaktadır.

Çerçeveleme süreçleri ve çerçeve hizalaması ise toplumsal hareketlerin mobilizasyon stratejilerinde ve ideolojik dönüşümlerde belirleyici unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu mekanizmaların, toplumsal sorun tanımlama, strateji geliştirme ve kolektif eyleme dönüşme süreçlerinde oynadığı rol hem teorik hem de ampirik açıdan büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket ile LGBTİ+ hareketinin birbirlerine yönelik etkileşimleri ve gelişimlerini de bu teorik çerçeve kapsamında hem ayrı ayrı incelemek hem de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin LGBTİ+ hareketine karşı

nasıl bir karşı-hareket olarak evrildiğini veya LGBTİ+ hareketinin toplumsal cinsiyet karşıtı harekete karşı nasıl argümanlar, eylemler ve söylemler ortaya koyduğunu anlamak önemlidir.

BÖLÜM III

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET KARŞITI HAREKET

3.1. Giriş

Son on yılda, toplumsal cinsiyet karşıtı politikalar dünya genelinde önemli bir siyasi ve kültürel güç olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı hareket, ülkenin değişen siyasi manzarasıyla eş zamanlı olarak evrilerek, “muhafazakâr” ve giderek “otoriterleşen” politikalarla toplumsal cinsiyet normlarını ve kamusal alanı etkilemektedir. Bu bölümde, Türkiye’deki toplumsal cinsiyet tartışmalarına ve toplumsal cinsiyet karşıtı harekete tarihsel kökenler ve siyasi evrim, dini muhafazakârlık, yeni popülizm ve devlet öncülüğündeki girişimler bağlamında değinilmektedir. Türkiye’nin kendine özgü siyasi evriminde ortaya çıkan yeni siyasi İslam ajandası ile küresel toplumsal cinsiyet karşıtı eğilimlerin nasıl iç içe geçtiği, bu sayede de toplumsal cinsiyet eşitliği ve çeşitliliğine karşı çıkan ulusal politikaların ve toplumsal söylemlerin nasıl şekillendiği incelenmektedir.

3.2. Toplumsal Cinsiyet Tanımı

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı, feminist hareketin önemli bir terimi olarak tanımlanmakta cinsiyetin sadece biyolojik bir tanım olmayıp sosyal bir yapı olduğunu, kadın-erkek arasındaki biyolojik farkların ötesinde; psikolojik, sosyal ve kültürel bağlamda inşa edilen kadınlık ve erkeklik rollerini tanımlar (Köse-Akkirman, 2017; Şahin, 2020). John Money tarafından ilk defa 1950’lerin ortalarında kullanılmış, psikoloji alanında kişilik patolojilerinin tedavisinde yer almıştır (Dökmen 2010; Köse-Akkirman, 2017; Şahin 2020). Ancak kavramın yaygınlaşması ve cinsiyet (sex) kavramından ayrışması 1970’li yıllarda feminizmin temel tartışma alanlarından biri haline gelmesiyle gerçekleşmiştir (Biçer, 2022). Biyolojik cinsiyet (sex) kadın ve erkek bedenlerinin anatomik ve fizyolojik yapılarını ifade ederken, toplumsal cinsiyet toplumsal olarak belirlenen, bireylerin kadınlık ve erkeklik rollerine uygun biçimde davranmasının beklendiği normlar, kimlikler ve rolleri kapsar (Biçer, 2022; Ceylan, 2022; Köse-Akkirman, 2017; Şahin, 2020). Zamanla kullanım alanı genişlemiş ve politik metinlerde kendine yer bulmuştur (Şahin, 2020).

“Ann Oakley, 1972’de yayınlanan *Sex, Gender and Society* (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) adlı kitabında, toplumsal cinsiyetin, dişi (female) ve eril (male)

olmayı belirleyen cinsiyetten (sex) farklı olduğunu söyleyerek cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımına ilişkin önemli bir tartışma başlatmıştır” (Tahincioğlu 2010, s. 136 akt. Köse-Akkirman, 2017, s. 5). Oakley, biyolojik özelliklerimiz olan cinsiyet ile toplumun bize öğrettiği roller olan toplumsal cinsiyet arasında bir ayrım yapar (Biçer, 2022; Köse-Akkirman, 2017). Foucault'ya göre beden, söylem ve iktidar ilişkileri çerçevesinde cinsiyetli bir anlam kazanır; Butler ise "cinsiyet" in de toplumsal cinsiyet gibi kültürel olarak inşa edildiğini belirtir (Şahin, 2020).

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun bireylere çocukluktan itibaren aktardığı sosyal önyargılar, roller, meslek tercihleri ve davranış biçimlerini ortaya koyar. Simone de Beauvoir'ın “kadın doğulmaz, kadın olunur” ifadesi, toplumsal cinsiyetin toplumsal süreçlerle şekillendiği bu sürece işaret eder (Köse-Akkirman, 2017). Diğer bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, bir toplumun belirli bir dönemde kadın ve erkeklere uygun gördüğü davranışları ve rolleri tanımlar (Berktaş, 2012; Köse-Akkirman, 2017). "Cinsiyet", bireyin biyolojik özelliklerine dayalı demografik bir sınıflandırmayı (Dökmen, 2010; Köse-Akkirman, 2017) ifade ederken; "toplumsal cinsiyet", bu verili biyolojik temel üzerine inşa edilen kültürel yorumlar olarak kavramsallaştırılmıştır (Biçer, 2022).

Erkeklik ve kadınlık, yalnızca biyolojik özelliklerle değil; aynı zamanda giyim, meslekler, jest ve mimikler, sosyal ilişkiler ve toplumsal roller aracılığıyla inşa edilen toplumsal kavramlardır (Biçer, 2022; Koç, 2019). Toplumsal cinsiyetin oluşumunda biyolojik cinsiyet temel bir unsur olmakla birlikte, aile, çevre, kültürel normlar ve ataerkil yapılar da belirleyici rol oynamaktadır. Bu süreç sonucunda ise toplumsal bir hiyerarşi ortaya çıkmakta ve kadın ile erkek arasındaki farklılıklar çoğu zaman karşıtlık ve eşitsizlik biçimini almaktadır (Ceylan, 2022; Koç, 2019). Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet kavramının; değişken, farklı ve çok boyutlu eril ve dişil kimliklerin oluşturduğu kategorileri kapsadığı söylenebilir (Biçer, 2022).

Toplumsal cinsiyet, kültürler arasında, belirli bir kültür ve zaman içerisinde, bireylerin hayatları boyunca ve diğer cinsiyetlere göre değişen sosyal ve sembolik bir yapıyı temsil eder (Biçer, 2022). Dolayısıyla bireyler kurgulanan kimliklere uygun roller üstlenir. Böylece kadının ya da erkeğin kimliğinin ana çizgisini, kamusal alanda yapıp ettikleri oluşturur (Köse-Akkirman, 2017).

Toplumsal cinsiyet hem toplumsal bir kurum hem de bir güç mekanizması olarak kavramsallaştırılmıştır. Lorber, onu ekonomi ve aile gibi temel kurumların içine işlemiş,

beklentileri ve günlük yaşamı düzenleyen kapsamlı bir yapı ve ayrı bir varlık olarak görür; Scott ise bu yapının temelinde cinsiyet farklarına dayalı toplumsal ilişkileri ve güç dinamiklerini işaret eder (Çakır ve Akgökçe, 1995, akt. Köse-Akkirman, 2017). Connell ise bu güç dinamiğini bir adım öteye taşıyarak, toplumsal cinsiyet sistemini, erkeklerin kadınlar üzerindeki kolektif egemenliğinden beslenen bir iktidar rejimi olarak nitelendirir (Sancar, 2013, akt. Köse-Akkirman, 2017).

Ceylan (2022) toplumsal cinsiyetin en temel özelliğinin onun değişkenliği olduğunu vurgular. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkekliğin belirli bir sosyokültürel yapı tarafından tanımlanan davranış kalıpları ve rollerle donatılmasıdır. Bu roller, toplumsallaşma olarak adlandırılan hayat boyu devam eden bir süreçle öğrenilir. Bu süreçte birey, toplumun kendisinden beklediklerini sürekli olarak öğrenir ve yerine getirmeye çalışır. Toplumsallaşma sabit bir yapı sunmaz; aksine, bu beklentiler kültüre, topluma ve zamana bağlı olarak sürekli dönüşüme uğrar (Savaş, 2018; Ceylan, 2022).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınlık ve erkeklik ile ilgili toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş rolleri, davranışları, özellikleri ve beklentileri ifade eden, tarihsel ve toplumsal bağlama göre değişkenlik gösteren ve güç ilişkilerinin kurulmasında önemli rol oynayan kavramdır.

3.3. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları

Toplumsal cinsiyet, günümüz Türkiye’inde sosyal, hukuksal, politik ve kültürel tartışmaların merkezinde yer alan dinamik bir kavramdır; toplumsal cinsiyet tartışmaları ise, sadece akademik bir konu olmanın ötesinde, politik söylemler, medya uygulamaları, hukuksal reform süreci, feminist hareketlerin stratejileri ve muhafazakâr söylemlerin etkileri gibi çok boyutlu eksenler üzerinden gelişmiştir.

Bunlara rağmen toplumsal cinsiyet çalışmalarının gelişimi, Batı’ya kıyasla daha geç ve yavaş gerçekleşmiştir. Batıda 1970’lerde hızlanan feminizm araştırmalarının Türkiye’deki gelişimi daha gecikmeli olmuştur (Köse-Akkirman, 2017). Türkiye’de toplumsal cinsiyet hem “modernleşme” hareketleri hem de geleneksel, “muhafazakâr” ve dinî değerlerle şekillenen çok katmanlı bir tartışma alanı haline gelmiştir. Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren kadının kamusal alandaki rolü, hakları ve görünürlüğü resmî ideolojide tartışmaya açılmış, toplumsal cinsiyet normları modernleşme ve ulus-devlet inşası sürecinde yeniden şekillendirilmiştir. Modernleşmenin ve ulus-devletin, kadınları

birer vatandaş ve kamusal aktör olarak öne çıkaran ancak, aynı zamanda çoğu zaman onların toplumdaki yerini “ideal anne” ya da “ulusal kimliğin taşıyıcısı” gibi rollerle sınırlandıran bir işlevi olmuş, toplumsal cinsiyet rolleri tarihsel olarak sürekli yeniden tanımlanmıştır (Kandiyoti, 1991a, 1991b; Orun, 2017).

Feminist hareketler ve yeni toplumsal hareketler, toplumsal cinsiyetin sosyal ve kültürel bağlamlarda sürekli yeniden kurulduğuna vurgu yapar. İktidar, arzu, heteroseksist normlar ve patriyarkanın cinsiyet kimliğine etkisi üzerine yapılan çalışmalar, toplumsal cinsiyetin çok katmanlı ve mücadeleye açık bir alan olduğunu gösterir (Çelik, 2010; Koç, 2019).

Türkiye’de toplumsal cinsiyet kavramı, özellikle Avrupa Birliği’ne uyum süreci bağlamında tartışılmıştır. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının AB normlarına uyumlu hale getirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır (Biçer, 2022). Türkiye’nin AB uyum süreci, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını güçlendirmiş ve birtakım ilerlemeler sağlanmıştır. Ancak uygulamada hala derin eksiklikler bulunmaktadır. Politikalar çoğunlukla kadınları bir araç olarak görmekten öteye gidememekte ve toplumsal algılarda köklü bir dönüşüm sağlayamamaktadır (Biçer, 2022). Ayrıca yerel yönetimler ve kamusal mekanda kadınların görünürlüğü, eşitsizlikleri ve ataerkil normların baskınlığı farklı sosyo-ekonomik çevrelerde değişmektedir (Köse-Akkirman, 2017).

Hukuk alanında toplumsal cinsiyet tartışmaları, özellikle kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve aile içi şiddet konularında yapılan düzenlemeler etrafında yoğunlaşmaktadır. İstanbul Sözleşmesi, bu alandaki en önemli uluslararası belgelerden biri olarak kabul edilerek, Türkiye’deki siyasi ve hukuksal tartışmaların merkezinde yer almıştır. Eray (2008) ve Çelenk (2023) çalışmalarında, çeşitli yasal reformların ve İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması ve sonrasında çekilme kararının, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın haklarının korunması ve devletin rolü üzerine derin etkileri olduğunu vurgulamaktadır. İstanbul Sözleşmesi’nin taraf devletlere kadına yönelik şiddeti önleme yükümlülükleri getirmesi, ancak “muhafazakâr” söylemlerle bu yükümlülüklerin sorgulanması, hukukun politik ideolojilerle nasıl iç içe geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet kavramı, “muhafazakâr” kesim ile “feminist” kesim arasında önemli tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalar özellikle İstanbul Sözleşmesi

bağlamında yoğunlaşmıştır. İstanbul Sözleşmesi toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen “feminist” kesim tarafından savunulurken, “muhafazakâr” kesimin bu sözleşmeye yönelik eleştirileri ve aile ile eşcinselliğe yaptığı vurgu üzerinden tartışmalar yürütülmüştür.

Erdoğan (2014) ve diğer feminist yaklaşımların incelediği politik söylemler, kadın bedenine yönelik uygulanan ayrımcı politikaların toplumsal cinsiyeti nasıl yeniden ürettiğini ortaya koymaktadır. Feminist araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yasal reformların yanı sıra, toplumdaki kültürel ve ideolojik yapıların da dönüştürülmesi gerektiğini savunmaktadır. Feminist aktivistler, özellikle İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası normların desteklenmesi ve uygulanması yönünde güçlü stratejiler geliştirmiştir. Buna göre feminist yaklaşım toplumsal cinsiyetin inşası, kadın haklarının güçlendirilmesi ve İstanbul Sözleşmesi savunuculuğu gibi alanlarda argümanlar üretmiştir. Kadın rollerinin toplumsal, kültürel ve dilsel olarak yeniden üretildiğine (Çelik 2010; Erdoğan, 2014) vurgu yaparak, yasal reformların yanı sıra toplumsal normların ve söylemlerin dönüştürülmesi gerektiğini savunmuş (Ceylan, 2022; Eray, 2008), İstanbul Sözleşmesinin kadına yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin önlenmesi için uluslararası bir norm oluşturması açısından önemli olduğunu vurgulamışlardır (Çelenk, 2023; Tay, 2023).

Diğer taraftan “muhafazakâr platformlar” ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadına yönelik şiddetin önlenmesinde yetersiz kaldığını ileri sürer ve feminizmin “batılılaşmış” söylemlerine karşı durup yerel değerleri ön plana çıkarmaya çalışır (Ceylan, 2022). Buna göre “muhafazakâr platformlar”, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına alternatif olarak “toplumsal cinsiyet adaleti” kavramını öne sürmüştür (Bodur-Ün, 2019). Bu kavram eşitlik yerine tamamlayıcılık ilkesine dayanmakta, Vatikan’ın dinsel yaklaşımından etkilenecek kadın ve erkek arasındaki farklılıkları vurgulamaktadır (Baba, 2019; Ceylan 2022). “Cinsiyet adaleti” kavramına dayanan bu yeni muhafazakâr söylem, cinsiyet rollerini ‘tamamlayıcılık’ temelinde değerlendirmiş ve patriyarkal düzeni yeniden üretici bir nitelik kazanmıştır (Bodur Ün, 2019; Baba, 2019). Bu yaklaşım, kadını geleneksel aile ve annelik rolleri içerisinde kutsallaştırırken, toplumsal cinsiyet eşitliği idealine eleştirel yaklaşmaktadır (Baba, 2019). Özellikle muhafazakâr medya ve siyasi söylem, toplumsal cinsiyet eşitliğini sıklıkla olumsuz biçimde “eşcinselliğin normalleştirilmesi” olarak ele alıp, bu konuda aile, din ve toplumsal düzenin bozulacağı endişesini işlemiştir (Ceylan, 2022).

Özellikle muhafazakâr medyanın, İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında ürettiği söylemler, toplumsal normların pekiştirilmesi veya yeniden yorumlanmasında kritik rol oynamaktadır. Yeni Akit gazetesinin içerik analizine dayanan çalışmasında Ceylan (2022), feminist kesimin kadın haklarını destekleyen bir araç olması nedeniyle İstanbul Sözleşmesi'ni savunurken, muhafazakâr kesimin sözleşmeyi eleştirdiğini ortaya koymaktadır. Muhafazakâr medya, toplumsal cinsiyet eşitliğini, kadınlara yönelik şiddeti artıracak ve aile kurumunu bozacağına dair bir korku yaratacak şekilde sunmaktadır.

Ceylan (2022)'ye göre, Yeni Akit gibi "muhafazakâr İslamcı" medya kuruluşları, muhafazakâr ideoloji ekseninde spesifik bir kadın kimliği kurgulamaktadır. Bu kurgu, geleneksel ataerkil toplum değerlerini pekiştiren, annelik ve aile kurumunun kutsallığına dayalı bir kadın tasavvurudur. Ceylan ayrıca, bu medyanın, kendi ideolojik çerçevesiyle örtüşmeyen kadın sorunlarını ve bu sorunlara yönelik feminist ya da sivil mücadeleleri meşru bir politik alan olarak görmeme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet tartışmalarının diğer önemli eksen, ataerkil yapıların ve bunların siyasal söylemler üzerindeki etkisidir. Ataerkillik hem bireysel düzeyde hem de kurumsal yapılar içerisinde kadınların ikincil konumda kalmasına, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olan temel dinamiklerden biridir.

Erdoğan (2014) çalışmasında, iktidar düzeyindeki politik söylemlerde sadece biyolojik rollerle sınırlı bırakılan kadının, ailenin, ulusun ve işgücünün yeniden üreticisi olarak tanımlandığı ifade etmektedir. Bu söylemler, ataerkil normların ve erkek egemen değerlerin meşrulaştırılmasında etkili rol oynar. Orun (2017) ise resmi ideolojinin toplumsal cinsiyeti inşa etme sürecinde, ataerkil yapının merkezî bir rol oynadığını ve kadınların kamusal alanda görünürlüğünün kısıtlandığını göstermektedir.

Sağ popülizm ve muhafazakârlık, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin temel taşı olarak toplumsal cinsiyet tartışmalarının en önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi özellikle muhafazakâr medya ve devamında siyasi aktörler ve onların ideolojik söylemleri, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı sistematik bir direnç sergilemektedir. Bu tutum, aile, din ve milli değerlerin korunması adına, “batılılaşma” ve feminist yaklaşımlara karşı bir tepki olarak yorumlanabilmektedir.

Bilgin-Kayahan (2022) çalışmasında, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin sağ

popülizm ve muhafazakâr söylemlerle nasıl ilişkilendirildiğini incelemiştir. Bu bağlamda, muhafazakâr gruplar, toplumsal normların bozulacağını, aile yapısının zarar göreceğini ve milli değerlerin yıpranacağını iddia ederek, toplumsal cinsiyetteki eşitlik arayışlarını reddetmektedir (Bilgin-Kayahan, 2022). Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi tartışmaları da bu “muhafazakâr muhalefetin” somut örnekleri arasında yer almaktadır. Sağ- popülizm ve muhafazakârlıkla beslenen bu karşıt hareket kadın-erkek eşitliği aile yapısının bozulmasına neden olur (Bilgin-Kayahan, 2022; Ceylan, 2022) ve toplumsal cinsiyet eşitliği dini norm ve gelenekle bağdaşmaz (Çelenk, 2023; Tay, 2023) gibi argümanlarla sağ popülizmin ideolojik temeliyle bir ortaklık oluşturur.

3.4. Türkiye’de Sağ Popülizm Tartışmaları

Sağ popülizm, son on yılda hem Avrupa hem de Türkiye siyasetinde belirgin bir konuma ulaşmış, tarihsel süreçler, ekonomik krizler, göç hareketleri, kültürel dönüşümler ve toplumsal cinsiyet politikalarının etkisiyle yeniden şekillenen dinamik bir siyaset biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Yüksel, 2019). Günümüz siyasi ortamında popülizm, "biz" ve "ötekiler" ayrımını ortaya koyan, halk kitleleriyle doğrudan iletişim kurmayı amaçlayan bir siyasi anlatı olarak öne çıkmakta ve sosyal medya, özellikle X gibi platformlarda bu söylemin yaygınlaşmasında merkezi bir rol oynamaktadır (Yüksel, 2019). Hem Avrupa hem de Türkiye’de sağ popülizmin yükselişinin temelinde ekonomi, göç, kültürel çatışma ve toplumsal cinsiyet politikalarına yönelik eleştiriler yer almaktadır (Yüksel, 2019).

Sağ popülizm hem kavramsal hem de pratik açıdan çeşitli tanımlamalara sahip olmakla birlikte, temelinde halkın "gerçek sesi" olarak kendini tanımlayan bir söylemi barındırır. Teorik perspektifler, popülizmin kökenlerini tarihsel olarak Antik Yunan’da retorik ve propaganda uygulamalarında bulurken, çağdaş sağ popülizmin yükselişinin temel nedenleri arasında neoliberal ekonomi politikalarının başarısızlığı, 2008 küresel ekonomik krizi ve artan göçmen akınları gibi dinamikler gösterilmektedir (Yüksel, 2019).

Popülizme dair literatürde öne çıkan temel özellikler, halk ve seçkinler ayrımı, retorik sanat ve ikna stratejileri, kriz dönemleri ve ekonomik faktörler, göçmen ve azınlık sorunları gibi kavramlardır (Kalkan, 2020; Mudde, 2013, 2016; Yüksel, 2019). Halk ve seçkinler ayrımı "gerçek halk" ile “elitler”, “siyaset yapmayanlar” veya “yabancı unsurlar” arasında keskin bir ayrım yapmaktadır (Yüksel, 2019). Tarihsel olarak retorik ve propaganda yollarıyla halkın duygularına hitap eden bu söylem, günümüzde de sosyal

medya platformlarında kendini sıklıkla göstermektedir (Yüksel, 2019). Ekonomik krizler, hükümetlere duyulan güvenin sarsılması ve neoliberal politikaların halkın beklentilerini karşılayamamasının, popülist söylemin yükselişi için elverişli bir ortam oluşturduğu söylenebilir (Yüksel, 2019).

Yüksel (2019)'a göre popülizmin tarihsel gelişimi, güçlü milliyetçi akımların II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası dönemde yeniden biçimlenmesiyle paralellik gösterir. Modern Avrupa'daki popülist hareketlerin yükselişi, ancak 2000'li yıllardan sonra ekonomik ve kültürel krizlerin derinleşmesiyle somutlaşmaya başlamış, bunun yanı sıra, popülist liderlerin ve partilerin, sosyal medyayı kullanarak seçmenlerle doğrudan iletişim kurmaları, bu söylemin etkililiğini artıran önemli bir unsur olmuştur (Yüksel, 2019).

2008 küresel ekonomik krizi, Avrupa'da neoliberal ekonomi politikalarının seçmen nezdinde inandırıcılığını yitirmesine yol açmış; bu durum, halkın mevcut siyasi yapıya olan güvenini sarsmıştır. Örneğin, Almanya'da Almanya İçin Alternatif Partisinin (AfD) yükselişi ve Hollanda'da Geert Wilders'in partisinin, ekonomik bunalım dönemlerinde güçlü bir destek kazanması, bu çerçevenin somut örnekleri arasında gösterilebilir (Yüksel, 2019). Ekonomik krizler, var olan yapısal sorunların belirginleşmesine ve alternatif siyasi söylem arayışına neden olmuştur.

Kalkan (2020)'ye göre 11 Eylül saldırıları sonrasında Avrupa'da, göçmen akınları ve kültürel uyumsuzluk gibi sorunlar, sağ popülist söylemin temel dayanak noktalarından biri haline gelmiştir. Popülist liderler, göçmenleri "öteki" olarak tanımlayarak, milliyetçi ve ulusçu söylemler üzerinden destek toplamışlardır. Avrupa özelinde, Batı ve Kuzey Avrupa'da ırkçılık, İslamofobi ve anti-semitizm konuları gündeme gelirken; Doğu Avrupa'da ise azınlık karşıtlığı ve devlet içindeki sosyal çatışmalar daha belirleyici olmaktadır (Kalkan, 2020).

Günümüzde sosyal medya, sağ popülist liderlerin söylemlerini yaymada kritik bir rol oynamaktadır. X gibi platformlar üzerinden yürütülen kampanyalar, popülist liderlerin "halkın sesi" olma iddiasını pekiştirmiş, Geert Wilders ve Heinz-Christian Strache'nin X paylaşımları, popülist tanımlarla örtüşen söylem pratikleri sunmuştur (Yüksel, 2019).

Türkiye bağlamında sağ popülizm, Avrupa'dakine paralel olmakla birlikte, yerel dinamikler, siyasi İslam ve patriarkal yapıların etkisi altında farklılaşan bir seyir izlemektedir (Gedik, 2023). Gedik (2023)'e göre Türkiye'de, son 20 yılda neoliberal politikalar, artan işsizlik oranları ve ekonomik belirsizlik, seçmen davranışları üzerinde

derin etkiler bırakmıştır. Ekonomik krizler ve yapısal sorunlar, seçmenlerin geleneksel siyasi partilerden uzaklaşarak alternatif siyasi söylemlere yönelmesine neden olmuştur. Türkiye’de sağ popülizmin özgün boyutlarından biri, siyasal İslam ve patriarkal yapının neoliberal politikalarla birleşmesidir. Gedik (2023)’e göre kadın öznenin toplumsal inşasında, sağ-popülist söylemler ve patriarkal normlar belirleyici rol oynamış; bu durum eğitimde, istihdamda ve aile politikalarında somut yansımalar bulmuştur; devlet bürokrasisinde dindar kadroların yoğunlaşması, İmam Hatip liselerinin artışı ve aile politikalarında muhafazakâr yaklaşımların belirginliği, sağ popülizmin Türkiye’deki yansımalarını ortaya koyan önemli unsurlar arasında gösterilebilir (Gedik, 2023).

Türkiye’de sağ popülist liderler, medyayı etkin olarak kullanarak seçmenlerine doğrudan hitap etmişlerdir. Bu strateji, özellikle gençlerle doğrudan iletişim kurma ve mevcut siyasi söylemi güçlendirme amacı taşımaktadır. Aynı zamanda, bu iletişim stratejileri aracılığıyla, “biz” ve “ötekiler” ayrımının daha da belirginleştirilmesi sağlanmış; göçmen ve LGBTİ+ karşıtı söylemler de bu hitabet dilinde yer almıştır (Gedik, 2023).

Başka bir çalışmada, Yılmaz, Shukri ve Shakil (2023) “medeniyet popülizmi” kavramını öne sürmekte ve AKP iktidarının 20 yıllık süreçte “medeniyet popülizmini” kullanarak toplumsal kutuplaşmayı derinleştirdiğini, demokratik değerleri ve insan haklarını ihlal ettiğini, milyonlarca vatandaş suçlayıp karaladığını ve Türkiye’yi otokratik bir yapıya dönüştürdüğünü öne sürmektedirler. Çalışmaya göre “medeniyet popülizmi”, bir grubun “dini, kültürel veya tarihsel kimliğini vurgulayan” popülizm türüdür ve bu paradigma, "halk" ile "elit" arasındaki ayrımın yanı sıra, "ahlaki/saf" halk ile "ahlaksız" ötekiler arasında katmanlar oluşturur (Yılmaz vd., 2023). Buna göre AKP, bu stratejiyi kullanarak "Yeni Türkiye" adlı bir “ütopya” yaratmaya çalışmış, 20 yıllık iktidarı döneminde Kemalistler, sekülerler ve solcular, Kürtler ve Alevileri ötekileştirmiştir. Bu dönemde özellikle Gezi Parkı hareketlerinden sonra LGBTİ+ karşıtlığı da kullanılmış ve LGBTİ+ oluşumları ahlaki tehdit olarak sunulmuştur (Yılmaz vd., 2023).

Ünal’a (2024a) göreyse, iktidardaki popülist aktörler sadece siyasi bir hegemonya değil, aynı zamanda "epistemik hegemonya" kurma arayışındadır. Ünal popülistlerin epistemik hegemonya mücadelesi ve otoriterlik bağlamında yükseköğretime yönelik toplumsal cinsiyet karşıtı saldırıları Türkiye örneği üzerinden incelediği çalışmasında epistemik hegemonyayı, popülistlerin bilginin ve "hakikatin" üretim süreçlerini kontrol ederek “kendi ideolojilerini meşrulaştırma gücü” olarak tanımlayarak “illiberal” popülist

rejimlerin bilgi ve bilimle kurduğu ilişkiye odaklanarak teorik bir zemin oluşturur. Buna göre bu rejimler, üniversiteleri ve akademisyenleri halkın çıkarlarından kopuk, "kibirli elitler" olarak çerçeveleyerek itibarsızlaştırır (akademiye hedef alma); yalnızca siyasi gücü değil, aynı zamanda bilginin ve hakikatin üretimini kontrol etmeyi hedefleyerek, kendi ideolojilerini destekleyen ve meşrulaştıran bir "hakikat rejimi" kurmaya çalışırlar (epistemik hegemonya arayışı); ideolojik hedeflerini ve sahte bilimsel (pseudo-science) argümanlarını desteklemek için üniversitelerden bilimsel meşruiyet devşirmeye çalışır (bilimsel yetkilendirme); toplumsal cinsiyet çalışmaları ve eşitlik politikaları, "cinsiyet ideolojisi" adı altında şeytanlaştırılır. Bu alan, liberal ve çoğulcu düzenin sembolik bir cephesi olarak görülür ve bu alana saldırmak, "illiberal" düzenin inşasında önemli bir adım olarak kabul edilir (toplumsal cinsiyet karşıtlığı) (Ünal, 2024a).

Türkiye'de son on yılda sosyo-politik kaygıların popülist bir ben-öteki karşıtlığına dönüştürülmesi ana akım hale gelmiştir. AKP'nin "Yeni Türkiye" ruhu, dindar Müslümanları modern Türkiye'deki laik politikalar altında hak ihlallerinin mağduru olarak konumlandıran güçlü bir "mağduriyet anlatısından" beslenmektedir. Popülist atmosferin temel unsurları arasında anti-entelektüalizm ve anti-bilimsel eğilimler yer almaktadır. Sağ popülist aktörler, liberal akademiye yönelik "anti-elitist" saldırılarla mevcut bilgi üretim kurumlarını çökertmeyi ve özellikle toplumsal cinsiyet politikaları alanında alternatif bir "bilgi siyaseti" geliştirmeyi amaçlamaktadır (Ünal, 2024b).

3.5. Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareket ve Türkiye'ye Yansımaları

3.5.1. Tanım ve Kökenler

Toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareket, genel olarak "toplumsal cinsiyet" (gender) ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına karşı gelişen, toplumsal cinsiyet bakış açısına ve toplumsal cinsiyete dayalı uygulamalara yönelik muhalefeti temel alan bir tepki hareketidir (Özkazanç, 2020; Şahin, 2020). Bu hareket, toplumsal cinsiyetin bilimsel değil ideolojik olduğunu öne sürerek, "toplumsal cinsiyet ideolojisi" veya "genderizm" kavramını kullanır. Hareket mensupları, bu ideolojinin topluma, ulusa ve "geleneksel aile değerlerine" ciddi bir tehdit oluşturduğunu savunmaktadırlar (Özkazanç, 2020; Şahin, 2020).

Hareketin kökenlerini 1990'larda Vatikan'ın BM konferanslarında "toplumsal cinsiyet" (gender) teriminin kullanımına karşı çıkmasına dayandırmak mümkündür. Amerikalı Katolik gazeteci Dale O'Leary'nin "toplumsal cinsiyet ideolojisi" (gender

ideology) kavramıyla geniş kitleleri tanıştırmaya başlaması, hareketin ideolojik temellerinin atılmasında kritik rol oynamıştır. O'Leary, kadın ve erkek arasındaki farkların sosyal inşa olduğunu savunan yaklaşımlara karşı çıkmış, bunları Katolik kilisesinin doğal hukuk ve tamamlayıcılık ilkelerine aykırı kabul etmiştir (Graff & Korolczuk, 2021).

3.5.2. Küresel Yayılım ve Örgütlenme

Hareket zaman içerisinde Avrupa'dan Latin Amerika'ya pek çok ülkede yaygınlaşmıştır. Özellikle 2010 yılından sonra Doğu Avrupa ve Latin Amerika'da belirginleşen hareket, Macaristan, Hırvatistan, Bulgaristan, Polonya, Fransa, Rusya, Slovakya, Ukrayna, İsveç, Kolombiya, Meksika ve Brezilya gibi ülkelerde görülmüştür (Şahin, 2020). Özkazanç'a (2020) göre Avrupa'da toplumsal cinsiyet karşıtı hareket 2010'dan sonra ortaya çıkmış, 2012-2014 yıllarında kitlesel destek bulmuştur.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareket, Dünya Aileler Kongresi (World Congress of Families - WCF) gibi küresel ağlar aracılığıyla örgütlenmektedir. 1995'te kurulan bu ağın dünya genelinde 40'tan fazla organizasyonu bulunmaktadır (Korolczuk & Graff, 2018). CitizenGO gibi çok dilli platformlar ve WCF gibi uluslararası organizasyonların ağlarını kurmasıyla bu hareketin dini bir hareketten siyasi bir harekete evrildiği söylenebilir (Graff & Korolczuk, 2021). Önceleri neredeyse sadece Katolikler özelinden yürüyen muhalefet, günümüzde Avrupa ve ABD'deki milliyetçi, Protestan, Evanjelik, Ortodoks ve diğer muhafazakâr aktörlerle sıkı ittifaklar kurmuş ve hareketin ajandası ve yetkilileri giderek daha fazla ulus-ötesi bir karakter kazanmıştır (Graff & Korolczuk, 2021).

Eslen-Ziya (2020)'ye göre 2012'den itibaren Avrupa'da yoğunlaşan toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmalarına karşı oluşan toplumsal cinsiyet karşıtı tepki ('gender backlash' hareketi), Türkiye'de de yerel dinamiklerle şekillenmiştir. AKP hükümetleri, başlangıçta AB uyum politikalarıyla kadın haklarını desteklese de zamanla Avrupa projesinden uzaklaşarak geleneksel aile yapısını öne çıkarmaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin yükselişinde, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme gibi geri adımlar ve “yerli ve milli” söylemlerin benimsenmesi etkili olmuştur. Bu süreçte devlet politikaları hareketin yasal zeminini oluştururken, dijital medya platformlarında yayılan ve Eslen-Ziya'nın 'troll science' olarak adlandırdığı çarpıtılmış bilimsel argümanlar, hareketin halk arasında hızla yayılmasına katkıda bulunmuştur. Bilimsel verilerden uzak, çarpıtılmış argümanlarla cinsiyet eşitliğinin zararlı olduğu ve aile yapısının bozulacağı

savunulmuş, bu söylem, akademik çevrelerde üretilen cinsiyet teorileriyle bağdaştırılarak, aslında mevcut sağcı ideolojiyi destekleyici alternatif bir bilgi alanı oluşturma amacı taşımıştır (Eslen-Ziya, 2020).

3.5.3. İdeolojik Yapı ve Söylemsel Stratejiler

Korolczuk & Graff (2018)'a göre toplumsal cinsiyet karşıtlığı sadece geleneksel muhafazakâr feminizm karşıtlığı değil, anti kolonyal çerçeveyi kullanan yeni bir ideolojik yapıdır. Bu hareket, toplumsal cinsiyet eşitliğini "Batılı emperyalist dayatma" olarak sunarak, yerel/otantik kültürlerin savunucusu rolünde kendini konumlandırmaktadır. Korolczuk ve Graff (2018) ve Graff ve Korolczuk (2021)'ye göre toplumsal cinsiyet karşıtı ideolojinin üç temel bileşeni doğa ve doğal yasa anlayışı, modernizm karşıtı anlatı ve küresel güç dağılımı vizyonudur. Bu üç temel bileşen şu iddialarda bulunur:

İnsan doğası ve "doğal yasa" anlayışı: Bu yaklaşım Hristiyan dogmasıyla tutarlı ve sosyal inşacılığa karşıdır. Toplumsal cinsiyet çalışmalarını "bilimsel aldatmaca" olarak niteleyip, cinsiyet farklılıkları için nörobilim gibi alanlarda "bilimsel" gerçekler sunmaya çalışarak, Hristiyan dogmasıyla uyumlu bir insan doğası anlatısı öne çıkarmaya çalışırlar.

Modernite karşıtı anlatı: Batı'nın entelektüel, kültürel ve sosyal tarihine dair derin bir karamsar anlatı benimseyerek, Batı'nın Marx, Engels, Freud, Frankfurt Okulu, feminizm ve postmodernizm etkisiyle dejenerasyon yaşadığını iddia ederler.

Küresel güç dağılımı vizyonu: Panik yayan ve komplo teorisine dayalı bu vizyon ile Neo-Marksist küreselcilerin dünyayı ele geçirdiği, bunun Amazon ve Google gibi şirketler tarafından finanse edilen yeni bir sömürgecilik biçimi olduğu iddia edilir.

Özkazanç'a (2020) göre küresel toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin ana hedefleri arasında üreme hakları, LGBTİ+ hakları, eşcinsel evlilik ve çocuklara yönelik cinsel eğitim gibi konular yer alır. "Toplumsal cinsiyet" kavramının kendisini, toplumsal cinsiyet çalışmaları (gender studies), feminizm ve queer teorileri hedef alırlar. Bu alanları bilimsel olmamakla, ideolojik olmakla, hatta kültürel Marksizm'in bir türü olmakla suçlarlar.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareket aktivistleri, "insan hakları" dilini kullanarak meşruiyet kazanmaya çalışmaktadır. Agenda Europe'un kendi belgelerinde belirttiği gibi, amaç mevcut terminolojiyi "kirletmek" ve kendi lehlerine çevirmektir (Graff & Korolczuk, 2021). Toplumsal cinsiyet karşıtçıları, cinsiyet çalışmalarını "ideolojik"

olarak nitelendirirken, toplumsal cinsiyet çalışmaları akademisyenlerinin meşruiyetini sarsmaya çalışmakta ve alternatif bilgi kaynakları ve akademik otoriteler oluşturup kendi görüşlerini "bilimsel" olarak sunmaktadırlar (Graff & Korolczuk, 2021).

3.5.4. Sağ Popülizmle İlişkisi ve "Sembolik Yapıştırıcı" İşlevi

Kandiyoti'nin (2025) aktardığına göre toplumsal cinsiyet meseleleri, küresel çapta yükselen sağ popülizmin yarattığı kutuplaşma politikalarının merkezinde yer almaktadır. ABD, Brezilya, Filipinler ve İtalya gibi ülkelerdeki popülist hareketlerin kadın düşmanı söylemleri, Vladimir Putin'in devlet destekli homofobi politikaları ve siyasi liderlerin söylemlerindeki cinsel hakaretler dikkat çekmektedir. Avrupa bağlamında, Macaristan'ın okullarda ve medyada LGBTİ+ içeriğini yasaklayan mevzuatı, AB değerleriyle çatışma yaratmıştır.

Grzebalska, Kovats & Peto'nun (2017) ortaya attığı bir kavrama göreyse, toplumsal cinsiyet (gender), ona karşı gelişen hareketler için bir "sembolik yapıştırıcı" (symbolic glue) olmuş ve neoliberal düzene yönelik tepkiler için bir şemsiye terim haline gelmiştir (Grzebalska vd., 2017; Kandiyoti, 2025). Farklı sağcı grupları (kiliseler, köktenci dindarlar, muhafazakârlar, aşırı sağ partiler gibi) birleştiren ve neoliberal düzenin yarattığı güvensizliklere ve adaletsizliklere yönelik tepkileri kanallandırmak için kullanılan şemsiye terimdir (Özkazanç, 2020). Buna göre toplumsal cinsiyet karşıtı hareket mevcut sosyoekonomik düzenin farklı yönlerini reddetmek, aile ve ulusa dayalı "normal" ve "meşru" olan yeni bir sağduyu inşa etmek için farklı Hristiyan kiliseleri, Ortodoks Yahudiler, köktenci Müslümanlar, ana akım muhafazakâr entelektüeller, bazı dini STK'lar tarafından tetiklenen yerel ve taban hareketleri olarak başlayıp, zamanla merkez sağdan aşırı sağ partilere kadar çok çeşitli sağcı aktörleri "toplumsal cinsiyet" karşıtlığında birleştirmiştir (Grzebalska vd., 2017; Özkazanç, 2020).

Hareketin merkezi motifi, "tehlikedeki çocuk" ve "korunmaya ihtiyaç duyan geleneksel aile" imajı olarak öne çıkmaktadır. Bu tema, ekonomik kaygıları ahlaki terimlerle yeniden tanımlama stratejisinin bir parçası olarak görülmektedir (Graff & Korolczuk, 2021). Bu hareketler, yukarıda bahsedilen sağ popülist hareketlerle bağlantılı olarak "sıradan insanlar" ile "küresel elitler" arasında bir ayrım yaratırlar. "Toplumsal cinsiyet ideolojisini", küresel (neo)liberal elitlerin bir dayatması olarak çerçeveler ve bu durumu sömürgecilik karşıtı bir dille ifade ederler (Özkazanç, 2020).

3.5.5. Stratejiler

Sağ popülist hareketlerle stratejik bir ilişki kuran toplumsal cinsiyet karşıtı hareket mobilize olurken farklı eylemsel ve söylemsel stratejiler kullanır. Kandiyoti (2025) mobilizasyon için etkin şekilde kullanılan bu stratejilerdeki üç farklı tepki türünü özellikle vurgulamaktadır. Bunlar toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı geliştirilen savunmacı tepkiler, saldırgan tepkiler ve stratejik olarak geliştirilen toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) ideolojidir (Kandiyoti, 2025):

Savunmacı tepkiler: Bu tepkiler doğası gereği reaktiftir ve eskiyi yeniden tesis etme amacı taşır. Örneğin, nafaka ve velayet düzenlemelerinin kadınları haksız yere kayırdığını iddia eden erkek hakları hareketleri bu kategoriye girer. Türkiye'de 2001'de çıkarılan Medeni Kanun ve 2004'te değiştirilen Ceza Kanunu gibi ilerici yasalar, mevcut hakları geri almayı amaçlayan toplumsal cinsiyet karşıtlarının baskısıyla sonraki yıllarda AKP'nin içinden de sürekli saldırılara maruz kalmıştır (Kandiyoti, 2019; 2025).

Saldırgan tepkiler: Bu tür tepkiler kaybedilmiş bir ataerkil cinsiyet uyumu veya tamamlayıcılığa atıfta bulunarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin “kaybettirdiği” “eski iyi günlere” atıfta bulunur. Sömürge öncesi geçmişe, İslami “altın çağ” referansları veya Hristiyanlığa ait çeşitli referanslara başvurarak erkek egemenliğini meşrulaştırmaya çalışır. En uç noktada, "istem dışı bekârlar" veya "inceller" (involuntary celibates) gibi erkek hak iddiası hareketleri yer alır ki bunlar zaman zaman şiddet ve terörizme başvurabilmektedir. Erkek mağduriyeti söylemi, otoriter-popülist rejimleri besleyen öfke ve kin duygularıyla rezonansa girer ve reaktif ve saldırgan stratejiler birlikte tetiklenebilir (Kandiyoti, 2025).

Stratejik anti-gender ideolojisi oluşturma: Bu aşamada “anti-gender ideolojisi” sosyal açıdan muhafazakâr olan farklı tabanları harekete geçirmek için fırsattan istifade eden ittifaklar tarafından “stratejik bir tutkal” olarak kullanılır. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi süreci bu tür bir stratejik araçsallaştırma için harika bir örnektir. AKP'nin seçmen desteği azalmaya başladığında dindar tabanını harekete geçirmek için sözleşmeye karşı bir saldırı başlatması ve sonunda Türkiye'nin, artan toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ülke çapındaki protestolara rağmen 1 Temmuz 2021'de sözleşmeden çekilmesi stratejik bir anti-gender ideolojisi oluşturma açısından önemli bir örnektir (Kandiyoti, 2025).

Kandiyoti'ye (2025) göre sağ popülizm ile toplumsal cinsiyet karşıtı söylemler

arasındaki stratejik ilişkiler ile beslenen bu söylem, "eril erkekliğin tehdit altında olduğu" argümanını kullanmakta ve bu tehdidin kaynakları olarak "hadım edici feministler", "kadınsı liberaller" veya "aşırı erkeksi 'Ötekiler' (göçmenler veya siyahiler gibi)" argümanları kullanmaktadır. Özellikle Avrupa'daki göçmen karşıtı sağcı popülist argümanlar bu açıdan değerlendirilmelidir.

3.5.6. Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareket

Özkazanç'a (2020) göre Türkiye'de Avrupa'dakine benzer bir toplumsal cinsiyet karşıtı hareketten söz etmek başlangıçta çok da mümkün değildi, daha çok toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı bir hükümet politikasından söz edilebilirdi. Ancak sonraki gelişmeler, örneğin Aile Platformu gibi platformların toplumsal cinsiyet eşitliğini hedef alan sokak eylemliliklerine yönelmesi, Avrupa tarzı bir toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin tohumlarının atıldığını göstermektedir.

Gelişen bu yeni söylem, daha radikal bir "İslamcı tepki", aile hukuku meselelerinin (çocuk vesayeti, boşanma nafakası) politikleştirilmesi, kadına yönelik şiddete karşı koruma yasasının hedef alınması ve toplumsal cinsiyet teriminin kullanımının kınanması gibi pratikler içermektedir. Hatta iktidara yakın Yeni Şafak gazetesi 2019 yılında toplumsal cinsiyet çalışmalarını bilimsel olmamakla ve ideolojik olmakla suçlayan "Toplumsal cinsiyet kabilesinin şaşkınları" başlıklı bir makale yayımlayarak Avrupa'daki toplumsal cinsiyet karşıtı çağdaşların söylemlerine paralel bir söylem geliştirilmesine katkıda bulunmuştur (Özkazanç, 2020).

3.5.7. AKP Döneminde Cinsiyet Politikalarının Dönüşümü

Türkiye'de AKP'nin 2002'den beri iktidarda olması onu cinsiyet politikalarını şekillendirme konusunda temel bir aktör yapmıştır. Bu durum literatürde de sıkça bahsedildiği üzere Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin tabandan ziyade yukarıdan (siyasi yönlendirme ile)-aşağı (tabana) doğru mobilize olduğunu göstermektedir (Zihnioğlu & Kourou, 2024). Ancak Türkiye'de feminizm ve toplumsal cinsiyet karşıtı pek çok aktör hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki politikalarını da etkilediği için aynı zamanda aşağıdan-yukarıya doğru bir mobilizasyon olduğu da söylenebilir (Zihnioğlu & Kourou, 2024).

AKP'nin başkanlık sistemiyle birlikte meydana çıkan ekonomik sorunlar karşısında azalan seçmen desteğini "aşırı uçların taleplerine" cevap vererek sağlamaya

çalışması, tabanını toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı ve güvenlikçi politikalar üzerinden birleştirmeye yönelmesi bu aşağıdan yukarıya doğru mobilizasyona örnek teşkil eder. Bu iç içe geçmiş dinamik yapı otoriter rejimlerin güçlerini nasıl genişlettiklerini de anlamamız bakımından (Zihnioğlu & Kourou, 2024), ve Türkiye’de siyasi aktörlerin yönlendirmesinden bağımsız olarak da gelişebilen bir toplumsal cinsiyet karşıtı / feminizm karşıtı bir hareketin var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Yukarıdan-aşağı olan etkileşime dönecek olursak; 2002’de AKP’nin iktidara gelmesiyle birlikte aileye yönelik vurgu artmış ve aile merkezli politikalar önceliklendirilmiştir. 2003’te kurulan 59. Hükümetin programında aile merkezli politikalara öncelik verileceği belirtilmiş, 2015’teki 64. Hükümet programında ise aile kurumunun güçlendirileceği, çocuk sayısının artırılarak nitelikli bir şekilde yetiştirilmesinin hedeflendiği vurgulanmıştır (Günaydın, 2021).

AKP’nin ilk yılları görece AB yanlısı reformist politikaları izlediği bir dönem olsa da 2007 sonrası ikinci döneminde “dini muhafazakâr” bir iklimin hâkim hale geldiği söylenebilir (Bodur-Ün, 2019; Günaydın, 2021). Dönemin başbakanı 2008’de ilk kez üç çocuk talebini dile getirmiş, kadınlardan beklenen rolün öncelikle aile merkezli olduğu vurgulanmıştır. 2011-2015 arası dönem ve sonrasında “fitrat” söylemi yaygınlaşmış, kürtaj ve sezaryen yasağı girişimleri olmuş, karma öğrenci yurtlarının (kız ve erkek öğrencilerin ayrı bloklarda ancak aynı yurtlarda konaklaması) yasaklanması tartışılmış ve müftülere nikah kıyma yetkisi verilmiştir. Bu dönemde ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasındaki iş birliği artmış, Diyanet İşleri Başkanlığı giderek önemli bir politika yapıcı güç haline gelmiştir.

Özellikle 2011’den sonra Türkiye’nin "Avrupalılaşma"dan uzaklaştığı bir döneme girdiği söylenebilir. Bu dönemde hükümet bir söylem değişikliğine giderek, "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramını reddetmiş, yerine "tamamlayıcılık" ve daha sonra İslami referanslara dayanan "toplumsal cinsiyet adaleti" gibi kavramları benimsemiştir. Bu yeni söylem, toplumsal cinsiyet eşitliğini "Batı ithali" olarak görmekte ve kadınların doğuştan gelen niteliklerini (fitrat) vurgulayarak kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi eşitlik değil, tamamlayıcılık temelinde tanımlamaktadır (Bodur Ün, 2019; Bodur Ün & Arıkan, 2022).

Yine bu dönem politikaların tersine çevrildiği bir dönem olmuş, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması, aileyi önceleyen politikaların bir yansıması olarak görülmüş, hükümet kürtaj ve

sezaryenle doğuma sınırlamalar getirme girişimleri gibi kadın bedeni ve doğurganlığı üzerinde denetim kurmayı amaçlayan politikaları da bu dönemde benimsenmiştir (Bodur Ün & Arıkan, 2022).

Türkiye'de eğitim alanında da toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında geri adımlar atıldığı söylenebilir. Günaydın'ın (2021) aktardığına göre Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) geçmişte pilot uygulama olarak yürüttüğü "Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi" isimli projeyi devam ettirmemiş, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) benzer bir tutum sergileyerek 2019'da "Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" projesini durdurduğunu açıklamıştır. Dönemin YÖK başkanı tarafından toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesinin kendisini rahatsız ettiği belirtilmiş, projenin toplumsal değer ve kabullerle "mütenasip" olmadığı ve toplum tarafından kabul görmediği şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Benzer bir eğilim Cumhurbaşkanlığı kalkınma planlarında da kendini göstermiş; daha önceki belgelerde yer almasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesine 2019 tarihli 11. Kalkınma Planında yer verilmemiştir (Günaydın, 2021).

3.5.8. Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Aktörler ve Stratejileri

Tüm bu cinsiyet politikalarındaki değişim ve dönüşümle birlikte toplumsal cinsiyet karşıtı hareketi temsil eden farklı aktörler ve stratejiler ortaya çıkmış veya hareket daha görünür hale gelmiştir. Zihnioğlu & Kourou'ya (2024) göre, kamuoyunu harekete geçirme kapasitesine sahip anti-feminist sosyal ağları oluşturan üç temel aktör grubu vardır: sivil toplum kuruluşları, medya ve iletişim aktörleri ile diğer toplumsal aktörler. Bu ağlar, kitle hareketleri kadar görünür olmasalar da sivil toplum ve medyadaki kilit üyeleri aracılığıyla "aşağıdan yukarıya" etkili bir mobilizasyon sağlama gücüne sahiptir. Adı geçen çalışmada anti- feminist ağı oluşturduğu belirtilen bu aktörleri şu şekilde gruplayabiliriz:

Sivil Toplum Kuruluşları:

- Köklü İslami STK'lar (İnsani Yardım Vakfı, MÜSİAD)
- Yeni kurulan muhafazakâr STK'lar (Kadın ve Demokrasi Derneği-KADEM)
- Ultra muhafazakâr STK'lar
- Boşanmış Aileler Platformu gibi platformlar

Medya ve İletişim Aktörleri:

- Geleneksel medyadan Yeni Şafak, Yeni Akit ve Diriliş Postası

- Sosyal medya aktörleri (özellikle İstanbul Sözleşmesinden çekilme sürecinde aktif olanlar)
- Köşe yazarları, TV yapımcıları ve yazarlar

Diğer Toplumsal Aktörler:

- Üniversitelerdeki bazı akademisyenler
- Yerel yönetim çalışanları
- Bazı ünlüler

Bu kapsamda aşağıdan mobilizasyonu sağlayan son yıllardaki iki önemli girişimden bahsetmek gerekir: 2019'da İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılması için basın açıklaması yapan ve sözleşmeyi toplumu yozlaştırmak ve İslami değerlerle uyumsuz olmakla suçlayan Türk Aile Meclisi ile, LGBTİ+ karşıtı sokak gösterisi organize ederek kamuoyunun ve siyasi partilerin dikkatini LGBTİ+ karşıtlığı üzerinden aile konularına çekmeye çalışan Büyük Aile Buluşması isimli organizasyon (Zihnioğlu & Kourou, 2024) son yıllarda özellikle LGBTİ+ karşıtlığı ile bütünleşen toplumsal cinsiyet karşıtı harekete örnektir. Zihnioğlu ve Kourou'nun (2024) çizdiği bu aktörlerin içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı bir "norm yerelleştiricisi" (Bodur Ün, 2019; Tabak, Erdoğan, Bodur Ün, 2023) olarak KADEM'i ayrıca ele almak gerekir. KADEM, LGBTİ+ ve toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtlığı bağlamında "ılımlı" cepheyi temsil eden bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tabak vd. (2023) Türkiye'deki muhafazakâr bloğun toplumsal cinsiyet eşitliği normlarına homojen bir tepki vermediğini, kendi içinde en az iki ana rakip görüş barındırdığını belirtmektedirler ve bu karşıtlığı "norm yerelleştiricileri" ve "norm reddiyecileri" olarak ele almaktadırlar. Buna göre KADEM norm yerelleştiricisi grubun en etkili temsilcisi olarak öne çıkmaktadır (ayrıca bkzn. Bodur Ün, 2019).

KADEM küresel "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramını reddetmek yerine, onu "İslami ve muhafazakâr değerlerle" uyumlu hale getirmeye çalışır. Bu amaçla "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramını geliştirmiştir. KADEM'e göre "Toplumsal cinsiyet adaleti", eşitliği kapsayan ancak ondan daha üstün bir kavramdır. Kadın ve erkeğin fitrat (yaratılıştan gelen özellikler) farklılıklarını kabul eder ve bu farklılıklara dayalı adil bir rol ve sorumluluk dağılımını savunur (Bodur Ün, 2019). Bu grup, kadınların sadece aile içinde değil, eğitimli, profesyonel ve siyasi olarak aktif bireyler olarak sosyal yaşamda yer almalarını destekler; İstanbul Sözleşmesi'ni, kadınlara yönelik şiddetle mücadelede

önemli bir araç olarak görür ve savunur (Tabak vd., 2023). Bu norm yerelleştiricileri küresel toplumsal cinsiyet eşitliği normunun, kadınlara karşı ayrımcı olan Batı toplumlarının tarihsel koşullarının bir ürünü olduğunu ve evrensel olmadığını iddia ederler; kadınların sadece anne, eş gibi ailevi rollerle değil; eğitilmiş, meslek sahibi ve siyasi olarak aktif bireyler olarak da var olmaları gerektiğini savunurlar; kadını sadece aile içinde tanımlayan geleneksel muhafazakâr görüşü reddederler ve reddiyecilerin, kendilerini feminist olarak etiketlemelerine karşı çıkarak "toplumsal cinsiyet" kavramını kullanmalarının LGBTİ+ gibi "anormal" yönelimleri destekledikleri anlamına gelmediğini belirtirler (Tabak vd., 2023).

KADEM, kurumsal düzeyde toplumsal cinsiyet adaleti anlatısını yaymak için zirveler ve konferanslar, akademik dergi yayınları, güncel toplumsal cinsiyet meseleleri hakkında kamuoyu açıklamaları gibi kurumsal faaliyetler yürütmüş; ayrıca hükümetle yakın ilişkiler kurarak (Sümeyye Erdoğan Bayraktar'ın kurucu üye ve başkan yardımcısı olması), görüşlerini siyasi alanda etkili kılmak için lobicilik faaliyetleri sürdürmüştür. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda İstanbul Sözleşmesi'ni önemli bir araç olarak görmüş hem kabulünü hem de uygulanmasını desteklemiştir. Reddiyecilerin eleştirilerine yanıt vermek ve kendi pozisyonlarını netleştirmek amacıyla "varoluşta eşitliği, sorumlulukta adaleti" vurgulayan "Kadın Haklarına Dair İlkeler Bildirgesi" yayınlama gibi stratejilerle gündem belirlemeye ve siyasi iktidarı etkilemeye çalışmıştır (Tabak, vd., 2023)

Tabak vd.'ne (2023) göre toplumsal cinsiyet eşitliğine radikal bir muhalefet olarak ise, norm reddiyecileri diyeceğimiz grup ön plana çıkmaktadır. Norm reddiyecileri, toplumsal cinsiyet eşitliği normlarını geleneksel toplumsal değerlere, inançlara ve aile yapısına yönelik bir "Batı dayatması" veya "emperyalist bir tehdit" olarak görmektedirler. Türkiye'deki norm reddiyecilerinin bu tutumu dünyadaki ve Avrupa'daki diğer örneklerde gördüğümüz ve yukarıda değinilen küresel güç dağılımı vizyonu (Graff & Korolczuk, 2021; Korolczuk ve Graff, 2018) ile de örtüşmektedir. Türkiye'deki norm reddiyecileri toplumsal cinsiyetin sosyal bir inşa olduğu fikrine karşı çıkar, cinsiyetin biyolojik ve Allah vergisi (fitrat) özelliklere dayandığını ifade ederler. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının LGBTİ+ hakları gibi "anormallikleri" meşrulaştırdığını savunurlar. KADEM'in "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramını da samimi bulmazlar, bunu "Soros Projesi" olarak nitelendirirler (Gültekin, 2020). KADEM gibi grupları "yeşil feministler" olarak etiketleyerek eleştirirler (Dilipak, 2019). Norm reddiyecileri aileyi toplumun

temeli olarak görür ve kadını birey olarak değil, aile içindeki unvanlarıyla (örneğin anne-eş) tanımlarlar. Toplumsal cinsiyet eşitliği normlarının “aileyi ortadan kaldırmak için” dünya çapında faaliyet gösteren “uluslararası bir komplonun” parçası olarak görürler. Bu normları “yabancı”, “Batı dayatması” veya “emperyalist bir tehdit” olarak çerçevelerler (Tabak vd., 2023).

Reddiyeciler İstanbul Sözleşmesi'ne karşı yoğun bir kamuoyu kampanyası yürütmüşler, sözleşmenin feshedilmesini talep etmiş ve fesih kararını bir zafer olarak görmüşlerdir. Görüşlerini yaymak için medya ve kendi yayın organlarını kullanmış, hükümete mesajlarını iletmek için tematik raporlar hazırlamışlardır. "Toplumsal cinsiyet" kavramını ve bu kavramla ilişkili tüm girişimleri, “aile yapısını, milli ve dini değerleri hedef alan bir tehdit” olarak sunarak “kavramsal şeytanlaştırma” stratejisini izlemiş, İstanbul Sözleşmesi'nin adının "kutsal bir Müslüman şehri" olan İstanbul ile anılmasını dahi kınayan popülist söylemler kullanmışlardır (Tabak vd., 2023).

Bu grubun temsilcileri arasında KADEM'i, seküler kadın örgütlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği gündemine karşı özgün bir Müslüman kadın söylemi geliştirememekle eleştiren Sema Maraşlı; İstanbul Sözleşmesi'nden sonra CEDAW'dan (Kadına Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi) da çekilme çağrısı yaptığı belirtilen ve KADEM gibi norm yerelleştiricilerini İslami değerlere ihanet etmekle suçlayarak "yeşil feministler" olarak etiketlediği aktarılan Abdurrahman Dilipak ve Yusuf Kaplan gibi yazar ve gazeteciler ile, Türkiye Yazarlar Birliği ve doğruhaber gibi platformlar sayılabilir.

Tabak vd. (2023) AKP hükümetlerinin toplumsal cinsiyet politikalarının zaman içinde nasıl değiştiğini bu iç rekabetle ilişkilendirmektedir. Buna göre 2000'lerin başları ve ortalarında AB üyelik süreci ve reformist bir gündemle, hükümetin küresel toplumsal cinsiyet eşitliği normlarına daha yakın durduğu ve kadın hakları konusunda önemli yasal düzenlemeler yaptığı dönemlerde KADEM gibi yerelleştirici gruplar daha etkili olmuşlardır. 2010'ların ortasından itibaren ise hükümet giderek daha radikal muhafazakâr bir çizgiye kaymış, reddiyeci grubun sesi daha fazla duyulur hale gelmiştir. Bu dönemde hükümet söyleminde "aile" merkezli politikalar (familialism) öne çıkmış, kürtaj ve doğum kontrolü gibi konular tartışmaya açılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan da dahil olmak üzere, AKP içerisinde yükselen toplumsal cinsiyet ve LGBTİ+ karşıtlığı bu reddiyeci yaklaşımdan beslenmiş ve yukarıda bahsettiğimiz aşağıdan-yukarıya doğru bir mobilizasyon meydana gelmiştir.

Ünal (2024b), Tabak vd.'nin (2023) çalışmalarında bahsedilen norm reddiyecileri tanımına benzer şekilde toplumsal cinsiyet karşıtı hareket içerisinde bir “liberal/ılımlı yüz” ve “köktenci/illeberal” aktörler tanımı yapmaktadır. Buna göre “liberal ılımlı yüzü” temsil eden aktörler hak temelli söylemleri sahiplenerek görünürde insan hakları aktivizmi yapan ve cinsiyet eşitliğine karşı daha dolaylı (indirect) ve örtük biçimde muhalefet eden aktörlerdir. Bu grupta KADEM önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır. “Köktenci/illeberal” aktörler ise açıkça eşitlik ilkesine, feminizme ve LGBTİ+ haklarına karşı çıkan, provokatif ve ucuzlaştırıcı söylemler geliştiren, politik nezaketi ve liberal demokratik normları yok sayan gruplar olarak tanımlanmaktadır. Türk Aile Meclisi, Milli Gazete ve Yeni Akit gibi gazeteler ve bazı İslamcı kanaat önderleri bu gruptaki önemli aktörler olarak sunulmuştur (Ünal, 2024b). Ünal’a (2024b) göre bu ikinci gruptaki aktörlerin başvurduğu temel söylemsel stratejileri şöyledir:

Erkek mağduriyeti: Kadınların haklarını kötüye kullandığı iddiası

Kötü niyetli kadın söylemi: Kadınları nafaka konusunda "açgözlü, fırsatçı" olarak tasvir etme

Maskülenist taleplerin haklar söylemiyle araçsallaştırılması: Feminist ilkeleri çarpıtarak erkek hakları lehine kullanma

Medeniyetçi-dini söylem: İslam medeniyetinin ahlaki üstünlüğüne atıfta bulunarak, Batılı değerleri ve feminist yasal araçları kültüre dayatılan bozuk etkiler olarak ele alma

Komplo teorileri ve post-hakikat epistemolojisi: Bilimsel gerçeklerle bağdaşmayan iddialar

3.5.9. İstanbul Sözleşmesi ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı

Tabak vd.'nin (2023) bahsettiği norm yerelleştiricileri ile norm reddiyecilerinin en çok rekabet ettiği alanlardan biri İstanbul Sözleşmesi konusu olmuştur. Başlangıçta Türkiye'nin öncülüğünde imzalanan sözleşme, zamanla reddiyecilerin hedefi haline gelmiş; KADEM sözleşmeyi savunurken, özellikle İslami kimliği ile öne çıkan yazarlar ve kurumlar ile reddiyeciler "toplumsal cinsiyet" kavramına itiraz etmiş, sözleşmenin "aileleri yıktığı", "kadına yönelik şiddeti artırdığı", "eşcinselliği özendirdiği" gibi gerekçelerle yoğun bir kampanya yürütmüş, hükümet sonunda sözleşmeden çekilme kararı almıştır. 20 Mart 2021 tarihinde ise Cumhurbaşkanı kararı ile sözleşme feshedilmiştir (Günaydın, 2021; Tabak vd., 2023). Böylece muhafazakâr blok içindeki

güç dengesi reddiyeciler lehine değişmiş, reddiyeciler bu kararı bir zafer olarak görmüşlerdir (Tabak vd., 2023).

Ünal (2023) AKP'nin İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik tutumunu ve sözleşmeden çekilme kararını, "toplumsal cinsiyetin güvenlikleştirilmesi" ve popülist söylem siyaseti çerçevesinde incelediği çalışmasında AKP'nin toplumsal cinsiyet karşıtlığını, partinin "illiberal popülist dönüşümü" ve siyasi cepheler inşa etme stratejisini ele almaktadır. Ünal'a (2023) göre AKP İstanbul Sözleşmesine karşı muhalefet ederken toplumsal cinsiyetin bir güvenlik tehdidi olarak sunulduğu popülist bir söylem benimsemiş, bu güvenlikleştirme süreci, partinin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde siyasi kutuplaşmayı derinleştirmesine ve otoriter gündemini meşrulaştırmasına hizmet etmiştir. Başlangıçta hükümet tarafından ulusal bir gurur meselesi olarak sunulan İstanbul Sözleşmesi, 2019'dan itibaren AKP söyleminde "ulusal değerlere yönelik bir tehdit" olarak yeniden çerçevelenmiş, bu dönüşüm, partinin illiberal popülist yönetim anlayışıyla iç içe geçmiş ve toplumsal cinsiyet karşıtlığı, siyasi ittifaklar kurmak ve seçmen desteğini pekiştirmek için stratejik bir araç haline gelmiştir.

Ünal (2023), AKP'nin İstanbul Sözleşmesi'ni güvenlikleştirirken başvurduğu dört temel toplumsal cinsiyet karşıtı söylemsel stratejiyi şöyle belirler:

- *Kültür söylemi ve medeniyetçi esasçılık*: Sözleşmeyi Türk ulusunun İslami referanslarla şekillenen "yerli ve milli" ahlaki dokusuna yabancı, Batı kaynaklı bir dayatma olarak sunma. Bu söylem ile bir yanda "ahlaki açıdan üstün biz" (İslami medeniyet), diğer yanda ise "cinsel ve ahlaki açıdan yozlaşmış ötekiler" (Batı) arasında bir medeniyetler çatışması anlatısı kurulmaktadır (ayrıca bkz Bodur Ün & Arıkan, 2022).
- *Dış grupların şeytanlaştırılması ve güvenlikleştirilmesi*: Feministler ve LGBTİ+ bireyleri "ulusun ahlaki dokusunu bozan," "ailenin altını oyan" ve "Batının kültürel hegemonyasına hizmet eden" gruplar olarak hedef gösterme. Özellikle LGBTİ+ kimlikleri, "sapkınlık" ve "hastalık" olarak kodlanmakta, kamusal düzen için bir tehdit olarak sunulmakta ve bu gruplara yönelik devlet destekli bir homofobi üretilmektedir.
- *Hakikat-sonrası epistemoloji*: İstanbul Sözleşmesi'nin şiddeti önlemek yerine artırdığı gibi hakikatle bağdaşmayan iddialar sunulur. Kadına yönelik şiddete ilişkin veriler önemsizleştirilir, çarpıtılır ve meselenin toplumsal cinsiyet temelindeki yapısal nedenleri göz ardı edilerek, kadına yönelik şiddet vakalarının

abartıldığı veya Batılı ülkelerde de benzer sorunların yaşandığı gibi argümanlarla, şiddetin ciddiyeti azaltılır ve "tahammül edilebilir" bir seviyede olduğu ima edilir.

- *Toplumsal cinsiyet politikalarında olumlu öz-temsili*: "Ankara Sözleşmesi" gibi "yerli ve milli" alternatif yasal düzenleme vaatleri (ayrıca bkzn. Bodur Ün, 2024). Bir yandan İstanbul Sözleşmesinden çekilme meşrulaştırılırken, diğer yandan kadın hakları konusunda başarılı bir politika yürütüldüğü imajı yaratılmaya çalışılır.

Ünal başka bir çalışmasında ise Türkiye’de iktidardaki popülist aktörlerin siyasi hegemonya ile birlikte, “epistemik bir hegemonya” kurma arayışında olduklarını, bu süreçte toplumsal cinsiyet karşıtlığının (anti-genderism), liberal demokratik düzenin sembolü olarak görülen toplumsal cinsiyet eşitliği perspektiflerini itibarsızlaştırarak yerine kendi dünya görüşlerine uygun "alternatif bilgi" rejimlerini yerleştirmek için merkezi bir araç olarak kullanıldığını belirtir (Ünal, 2024a). Yükseköğretime yönelik yapılan müdahaleler ise bu alternatif bilgi rejimini yerleştirmek için önemli bir araçtır. Ünal bu çalışmasında, AKP’nin yükseköğretime yönelik toplumsal cinsiyet odaklı müdahalelerinden bahseder ve bu müdahaleleri “baskıcı” (repressive) ve “proaktif” (proactive) stratejiler olarak iki temel kategoride inceler (Ünal, 2024a). YÖK’ün 2019’da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi’ni iptal etmesi, hükümete yakın medya organları ve toplumsal cinsiyet karşıtı çevrelerde projeye karşı yürütülen yoğun kampanya, projenin "milli değerlere" aykırı olduğu, "eşcinselliği meşrulaştırdığı" iddiaları gibi müdahaleler baskıcı stratejilere örnektir; Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 2019’da gündeme getirdiği "kadın üniversiteleri" projesi; kadınları "fitratlarına" uygun alanlarda yetiştirilmesi gerektiği söylemi; karma eğitimin kadınlara yönelik şiddeti artırdığı iddiası gibi stratejiler ise proaktif stratejilere örnek olarak sunulmaktadır (Ünal, 2024a).

Bunlara ek olarak LGBTİ+ bireylere yönelik artan homofobik söylem, üniversitelere yönelik baskıların da önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu durumun en belirgin örneği, 2021’de başlayan Boğaziçi Üniversitesi (BU) protestolarında yaşanmıştır. Üniversiteye dışarıdan ve AKP’ye yakın bir rektör atanmasıyla başlayan protestolar, kısa sürede bir "ahlak" ve "güvenlik" sorununa dönüştürülmüş, öğrencilerin kampüsteki bir sergide Kâbe tasvirini LGBTİ+ bayrağı ile birlikte kullanması, hükümet yetkilileri ve medya tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı öğrencileri "LGBT sapkınları" olarak nitelerken, Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Bizim gençliğimiz LGBT gençliği değil" diyerek meseleyi kendi "ideal gençlik" projesinin bir parçası haline

getirmiştir (Ünal, 2024a). Ünal'a (2024a) göre bu olay, devlet homofobisinin, üniversitenin özerkliğine ve çoğulcu kültürüne yönelik saldırıların meşrulaştırılması için nasıl bir araç olarak kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

3.5.10. Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketin Özgün Dinamikleri

Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket, Batı Avrupa'daki türdeşleriyle paralellikler taşıırken, bazı özgün dinamiklerle de şekillenmektedir. Özkazanç (2020) Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin "sivil toplumun güvenlikleştirilmesi", "ailecilik" (familialism) ve "aşırı-maskülen" (hyper masculinity) karakterler taşıdığını belirtmektedir. Buna göre sivil toplumun güvenlikleştirilmesiyle insan hakları temelli sivil toplum, yabancı güdümlü ve ulusal egemenliğe tehdit olarak çerçevelenmekte, "üst akıl" komplosu söylemleri ve insan hakları örgütlerinin terörle ilişkilendirilmesi görülmektedir. Aileciliğe (familialism) dayanan sosyal politikalar ile "toplumsal cinsiyet" yerine "aile" kavramı merkeze alınmış, feminizm, AB ve uluslararası STK'lar tarafından desteklenen yabancı bir proje olarak görülmüştür. AKP, aileciliği ekonomik, politik ve ideolojik ilişkiler ağının temeli haline getirmiş, doğum yanlısı politikalar, boşanmayı zorlaştıran düzenlemeler ve aile kurumunun İslami bir çerçevede yeniden tanımlanması gibi amaçlar benimsenmiştir (Özkazanç, 2020)

Avrupa ile kıyaslandığında Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı harekette içerik farklılıkları da gözlenmektedir. Avrupa'dakinden farklı olarak "çocukların aşırı cinselleştirilmesi" tehlikesinden çok, yaygınlaşan kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarı etrafında şekillenen bir toplumsal cinsiyet tartışması vardır. Bu durum, "aileye yönelik tehdidin" Batı'dan değil, bizzat ataerkil ailenin ve rejimin içinden geldiği algısını güçlendirir (Özkazanç, 2020).

Zihnioğlu ve Kourou'ya (2024) göreyse Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı politikalar dört temel konuyu kapsamaktadır; cinsiyet eşitliğine karşı çıkma ve geleneksel rolleri vurgulama; aileyi ulusal kimlik, gelenek ve kültürün temel taşı olarak önceliklendirme; kadın rollerini öncelikle anne ve bakım verici olarak çerçeveleme; erkek-kadın ikiliği dışındaki cinsel yönelimleri sapkın ve aile birimine tehdit olarak görme.

Ünal (2024b) ve Kourou ve Scheyer'e (2025) göre Türkiye'de AKP 2002'de iktidara geldiğinde nispeten demokratik politikalar izlemiş, ancak 2008, 2011 ve özellikle Gezi Parkı olayları ile 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında anti-demokratik ve illiberal

bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu süreçte anti-feminist/toplumsal cinsiyet karşıtı hareket içinde çeşitli stratejiler belirlemiş ve uygulamıştır. Bunların en başında geleni yukarıda da belirttiğimiz gibi İslami referanslarla cinsiyet rolleri inşa etme cabasıdır. Batılı toplumsal cinsiyet eşitliği normlarına karşı KADEM ile işbirliği yaparak “toplumsal cinsiyet adaleti” kavramı geliştirilmeye ve bir norm olarak yerleştirilmeye çalışılmış, böylece dini bir çerçeveleme yapılarak erkek ile kadın arasındaki “doğal farklılıkların” onların toplumsal sorumluluklarını ve rollerini belirlediği iddia edilmiştir.

Diğer bir strateji muhafazakâr tabanı LGBTİ+ topluluğuna karşı sistematik olarak harekete geçirme stratejisidir. Burada ahlak söylemi geliştirilerek LGBTİ+ bireyler genel ahlaka aykırı ve “her türlü sapkınlığı” sergileyen bireyler olarak tanımlanmış, onur yürüyüşlerini yasaklama gibi yasal kısıtlamalara başvurulmuş, Büyük Aile Buluşması gibi LGBTİ+ karşıtı buluşmalara destek verilmiştir (Kourou & Scheyer, 2025). Örneğin bu buluşmalara ait reklam filmlerinin kamu spotu olarak TVlerde yayınlaması için RTÜK aracılığıyla girişimde bulunulmuştur (T24, 2024).

2021 yılında İstanbul Sözleşmesinden ilk çekilen ülke Türkiye olmuş, AKP hükümeti bunu sözleşmenin geleneksel aile değerlerine müdahale ettiği ve eşcinselliği normalleştirdiği iddiasıyla gerekçelendirmiş, çekilmeyi “yerli ve milli” değerleri koruma stratejisi olarak anti-batı söylemiyle çerçevelemiştir (Bodur Ün, 2024; Kourou & Scheyer, 2025). Burada geleneksel, muhafazakâr tabanı kazanmak için cinsiyet ve cinsellik politikalarını anti-batı duruşunu güçlendirmek için bir anti-AB tutumu olarak kullanmış, “nativizm” söylemini benimseyerek Türkiye’nin İslamcı değerlerini kültürel emperyalizmden koruma iddiasında bulunulmuştur (Kourou & Scheyer, 2025). Bu açıdan bakıldığında Rusya ve Doğu Avrupa’daki örneklerin Hristiyan değerlerini yozlaşan Batı Avrupa’ya karşı koruduğu söylemiyle paralellik kurulabilir.

Ünal’ın (2024a) da aktardığı gibi Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı hareket, devlet destekli politikalarla sivil toplum aktörlerinin “fırsatçı sinerjisi” sonucunda güçlenmiştir. İlliberal devlet aktörleri ile toplumsal cinsiyet karşıtı sivil toplum arasındaki bu sinerji, politika değişiklikleri üzerinde somut etkiler göstermektedir. AKP hükümeti, cinsiyet eşitliği politikalarını giderek terk ederek, toplumsal cinsiyet adaleti/tamamlama/fıtrat temelli yeni bir rejime yönelirken, feminizm ve LGBTİ+ hakları başta olmak üzere toplumsal cinsiyet meselelerini Batılılaştırma, ahlak, milli değerler ve aile krizi üzerinden yeniden yapılandırmaktadır.

KADEM gibi hükümete yakın "ılımlı" aktörler ile radikal reddiyeci gruplar arasında yaşanan çekişme, toplumsal cinsiyet karşıtlığı hattının söylem ve strateji çeşitliliğine işaret etmektedir. Ancak demokratik gerileme bağlamında yumuşak çizgi aktörlerin etkisi azalmış ve AKP'nin ittifak tercihleri sert çizgi aktörler lehine değişmiştir. Bu durum, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin giderek daha radikal bir çizgiye kaydığını göstermektedir.

3.6. Sonuç

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal ve kültürel süreçlerde inşa edilen kadınlık ve erkeklik rollerini ifade eden bir kavramdır. Türkiye'de bu kavram etrafındaki tartışmalar, özellikle AKP döneminde feminist ve muhafazakâr kesimler arasında yoğunlaşmıştır. Muhafazakâr kesim toplumsal cinsiyet eşitliği yerine "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramını öne sürmüş, feminizmi Batı dayatması olarak görmüştür.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareket, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı gelişen küresel bir hareket olarak 1990'larda Vatikan'ın öncülüğünde başlamış, 2010'lardan sonra Avrupa ve Latin Amerika'da yaygınlaşmıştır. Türkiye'de bu hareket, AKP'nin politika değişimleriyle paralel gelişmiş, özellikle İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme süreciyle somutlaşmıştır. Hareket, toplumsal cinsiyeti ideolojik görerek geleneksel aile değerlerine tehdit olarak sunmaktadır.

Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı aktörler arasında KADEM gibi norm yerelleştiricileri ile radikal norm reddiyecileri bulunmaktadır. AKP hükümeti başlangıçta AB uyum sürecinde kadın haklarını desteklerken, 2010'lardan sonra muhafazakâr politikalara yönelmiş, aile merkezli yaklaşımı benimsemiştir. Bu süreçte İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme, YÖK'ün toplumsal cinsiyet eşitliği projesini iptal etmesi gibi geri adımlar atılmıştır. Hareket, sağ popülizm ve İslami referanslarla güçlendirilmiş, LGBTİ+ karşıtlığı sistematik hale getirilmiş, feminizm ve cinsiyet eşitliği Batı emperyalizmi olarak sunulmuştur.

Bölüm IV

TÜRKİYE’DE LGBTİ+ HAREKETİ

4.1. Giriş

Türkiye’deki LGBTİ+ hareketi uzun soluklu bir geçmişe sahiptir ve Türkiye’de “LGBTİ+ bireylerin örgütlenme süreci, kendilerini ifade etme süreci olarak özetlenebilir” (Nebioğlu, 2021, s.22). Her ne kadar örgütsel mücadele 1990’lar itibariyle başlamış olsa da hareketi genel olarak 70’ler ve 80’ler, Kaos GL Dergisinin ortaya çıkışıyla birlikte 90’lar, 2000’ler sonrası Avrupa Birliği süreciyle birlikte dernekleşme dönemi, Gezi Direnişi ve Post-Gezi dönemi olarak ele alabiliriz (Yardaş, 2023). Ancak özellikle, 2016 darbe girişiminden sonra ve ardından 2018 ile gelen Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle birlikte, tüm dünyada artan sağ popülist ve toplumsal cinsiyet karşıtı söylemlerle birlikte, Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin de diğer hareketlerle kesişimsellik yakalayarak yeni bir döneme girdiğini söylemek yanlış olmaz.

4.2. Türkiye’deki LGBTİ+ Hareketinin Kısa Tarihsel Gelişimi

1960’ların öncesinde LGBTİ+ bireylerin gece kulüplerinde, tiyatrolarda çalışıp yaşayabildikleri, ciddi bir müdahale olmadığı belirtilmektedir (Közer, 2019), ancak yine de 1970 öncesinde LGBTİ+ların varlıkları hem hukuki hem de pratik olarak yok sayılmış, 1974’te CHP’nin, muhafazakâr Milli Selamet Partisi (MSP) ile koalisyonu girmesi ve İçişleri Bakanlığını MSP’ye bırakması sonrasında LGBTİ+lar, "ahlak ve kamu düşmanlığı" ile nitelendirilmiş ve ciddi polis baskısına maruz kalmışlar ve bu dönemde çeşitli ayrımcı ve baskıcı uygulamalar meydana gelmiştir (Közer, 2019, Yardaş, 2023). Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde gece kulüpleri ve genelevler kapatılmış, polis departmanları tarafından LGBTİ+ bireyler damgalanmış ve sistematik baskı artmıştır (Közer, 2019).

1970’lerde bazı LGBTİ+ların bir araya gelme girişimleri olsa da dönemin yoğun sol-sağ çatışma ortamının diğer tüm sosyal ve politik hareketleri cesaretsizleştirmesi nedeniyle örgütlenme için destek bulamamışlardır (Kurbanoğlu, 2010). Türkiye İşçi Partisi’nden (TİP) İbrahim Eren gibi bireyler bu dönemde varlık gösterse de 1970’lerde Türkiye’de bir LGBTİ+ hareketinden söz etmek mümkün değildir (Kurbanoğlu, 2010). Yine de Türkiye’deki LGBTİ+ hareketi 1970’li yılların sonlarından itibaren yavaş yavaş şekillenmeye başlamış, bu dönemde özellikle büyük şehirlerde LGBTİ+ “altkültürünün”

filizlendiği görülmüş ortak yaşam deneyimlerine sahip LGBT+lar ortak yaşam alanlarında bir arada yaşayarak bir “altkültür” oluşturmuş, bu da hareketin gelişimindeki ilk önemli adım olmuştur (Diltemiz Mol, 2016).

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında siyasi atmosferin ortadan kalkması sebebiyle, LGBTİ+ların kitlesel örgütlenme olanağı da azalmıştır (Diltemiz Mol, 2016). 1980 askeri darbesiyle birlikte tüm örgütlere kuşkuyla bakılmış, birçok STK gibi LGBTİ+ oluşumları da kısıtlanmıştır. Trans bireylerin ve geylerin çalıştıkları ve yaşadıkları yerler kapatılmış, bu kişiler çoğunlukla sokakta kalmaya zorlanmış ve çeşitli hak ihlallerine uğramışlardır (Közer, 2019). Polis baskısı, yasal ve askerî baskılar nedeniyle birçok aktivist Avrupa ve ABD’ye göç etmek zorunda kalmış ve burada yeni toplumsal hareketlerden ilham almışlardır (Çetin, 2016; Közer, 2019).

1980’li yılların sonlarında, LGBTİ+ bireyler deneyim ve sorunlarını paylaşmak amacıyla bir araya gelmeye başlamışlardır. Ancak bu dönem, söz konusu topluluk için çeşitli zorluklara sahne olmuştur. Haziran 1981’de transseksüel sanatçıların sahneye çıkması yasaklanmış; 1985 yılında ise dönemin İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut, Parlamento’da yaptığı konuşmada, özellikle Türkiye’nin büyük şehirlerinde LGBTİ+lardan kurtulmaya yönelik belirli politikaların uygulanacağını ifade etmiştir (Kurbanoğlu, 2010).

Kurbanoğlu’nun (2010) aktardığına göre 1980’lerin başları, tüm gözüaltına alınanlar ve sorguya çekilenler için sert ve acımasız polis uygulamalarının yaşandığı bir dönem olmuş ve LGBTİ+ bireyler önemli ölçüde zarar görmüştür. Hareketin başlangıcında bu devlet şiddeti ve toplumun bu şiddeti kabullenmesi hareketi engellemiş, ancak tartışmalı şekilde, aynı baskı 1980’lerin sonlarında LGBTİ+ direncini tetiklemiş ve 1980’lerin sonunda LGBTİ+ bireylerin görünürlük kazanma çabaları artmıştır.

Hareketin dönüm noktalarından biri olarak 1987’de, bir grup eşcinsel erkek ve trans kadın Gezi Parkı’nın Tarlabası Bulvarı’na bakan merdivenlerinde polis şiddetini ve tacizi protesto etmek için açlık grevine başlamıştır (Kurbanoğlu, 2010, Nebioğlu, 2021). Bu, Türkiye’deki LGBTİ+ topluluğunun gerçekleştirdiği ilk kamusal eylem olmuştur (Kurbanoğlu, 2010). 1988’de trans bireyler yasal statü kazanmış, bu da Türkiye’deki LGBTİ+ cephesinde on yılın en önemli gelişmesi olmuştur (Kaos GL akt. Kurbanoğlu, 2010).

1985 sonrasında Radikal Demokratik Yeşil Parti (RDYP) etrafında örgütlenme

girişimleri başlamış olsa da sol örgütlenmelerin fobik tutumları LGBTİ+ların öz örgütlenmeye yönelik motivasyonlarını artırmış ve böylece toplumsal bir hareket olarak örgütlenme 1990'larla beraber ortaya çıkmıştır (Yardaş, 2023). Bu dönemde hareket, çeşitli dergi, koalisyon, kampanya ve dernekler çatısı altında bir araya gelerek siyasal alana daha güçlü bir şekilde nüfuz etmeye çalışmıştır (Diltemiz Mol, 2016).

1990'larla birlikte LGBTİ+ bireyler, büyük şehirlerde “anormal” kabul edilen park, bar, sinema gibi mekanlarda birbirlerini bulmaya ve kendi aralarında dayanışma ağları kurmaya başlamışlardır. Bu gettolaşma, kimlik mücadelesini güçlendiren dayanışma ağlarının kurulmasına zemin hazırlamıştır (Közer, 2019). Kaos GL (Ankara) ve Lambdaistanbul (İstanbul) gibi ilk örgütlerin temelleri bu dönemde atılmıştır. 1990'larda dernekler kurma ve faaliyetlerini artırmaya yönelik çeşitli tartışmalar yaşanmasına rağmen, LGBTİ+ aktivistleri örgütlenme konusunda çeşitli engellerle karşılaşmış ve aralarında örgütlenme yöntemleri ile koşulları hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Örneğin, bazı LGBTİ+ aktivistleri devlet baskısı ihtimalini dikkate alarak "eşcinsel örgütleri" adı altında örgütlenmeye karşı çıkarken, diğerleri bu yaklaşımı desteklemiştir (Kurbanoğlu, 2010).

Gökkuşuğu '92 LGBTİ+ inisiyatifi ve Enternasyonal Eşcinsel Derneği'nin desteğiyle 1993'te İstanbul'da Onur Haftası etkinlikleri düzenlenmiştir (İnce, 2014; Yardaş, 2023). Ancak devlet kurumları LGBTİ+ bireylerin düzenlemeye çalıştığı birçok etkinliğe sürekli direnç göstermiş, 1993'teki Onur Yürüyüşü polis tarafından engellenmiş ve birçok yabancı konuk sınır dışı edilmiştir. İstanbul Valiliği 1993'te LGBTİ+ aktivistlerinin uluslararası film festivali düzenleme taleplerini kamu ahlakı ve gelenekler gerekçesiyle reddetmiştir (Kurbanoğlu, 2010).

1990'larda İstanbul'da Lambdaİstanbul tanışma ve sohbet etkinliklerine devam ederken, 1994 yılında Ankara'da KaosGL Dergisi yayın hayatına başlamıştır (Nebioğlu, 2021, Yardaş, 2023), Lambdaİstanbul ILGA'ya üye olmuştur (Közer, 2019). “Kaos GL ve Lambdaistanbul'un 1990'ların sonuna kadar süren etkinliği büyük oranda LGBTİ+ların bilinçlenmesi, görünürlüğün sağlanması ve deneyim aktarımı üzerine odaklıdır” (Yardaş, 2023, s. 63). Bu ilk örgütlenmelerin Feminist Mor Çatı ve İnsan Hakları Derneği gibi STK'lardan destek aldığı da belirtilmektedir (Közer, 2019). Ayrıca, 1996'da Lambdaistanbul'un BM Habitat II konferansına katılması ve Ülker Sokak'ta translara gösterilen şiddeti gündemleştirmesi de önemli bir gelişme olmuştur (Yardaş, 2023). 1998'de başlayan "Türkiyeli Eşcinseller Buluşması" – "Güztanbul – BaharAnkara"

etkinliklerinin de hareketin kurumsal gelişimini desteklediği söylenebilir (Yıldız, 2007 akt. Yardaş, 2023).

Kurbanoğlu'nun aktardığına göre 1990'larda Türkiye'de kurulan Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), LGBTİ+ konularına değinen ilk siyasi parti olmuştur. 1994 yılında İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi bünyesinde Eşcinsel ve Lezbiyen İnsan Hakları Komisyonu oluşturulmuştur. Bir yıl sonra, 1996'da, Türkiye'deki ilk eşcinsel ve lezbiyen film festivali düzenlenmiştir (Kurbanoğlu, 2010).

2000'lerde hareket, 1990'lar boyunca biriken etkilerini kamusal alanda ve medyada daha belirgin hale getirmeye başlamıştır. Bürokratik engellere rağmen, Kaos GL 2000 yılında Ankara'da bir kültür merkezi ve kütüphane açmış, LGBTİ+ bireylerin burada film izlemek, tartışmalar yapmak, araştırma yapmak ve deneyimlerini paylaşmak için buluşmalarını sağlamıştır. Üç yıl sonra Lambdaistanbul, kültür merkezinde eşcinsel edebiyatı, insan hakları raporları ve eşcinsel politikalar üzerine çalışmalar içeren bir kütüphane kurmaya başlamıştır. Ankara ve İstanbul'un dışında yeni gruplar oluşmuş ve artan toplantılar, eylemler ile savaş karşıtı, anti-militarist ve feminist hareketlerle temas, hareketin özgüvenini attırmıştır (Kurbanoğlu, 2010, Yardaş, 2023).

2000'li yıllarda LGBTİ+ hareketinin görünürlüğüne artmasında, Kaos GL'nin 2001 yılında Ankara'daki 1 Mayıs gösterilerine katılımı etkili olmuştur. Kaos GL, daha önce 8 Mart 1997 ve 1999 yıllarında anti-küreselleşme gösterilerinde de yer almıştır; ancak bazı kaynaklar 2001 1 Mayıs'ını dönüm noktası olarak belirtmektedir (Kurbanoğlu, 2010). 2001 yılından itibaren Kaos GL, üniversite örgütlenmeleriyle birlikte daha faal rol üstlenmiştir. Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerin gelişmesi, hareketin dernekleşme sürecini hızlandırmıştır (Yardaş, 2023).

Erken 2000'lerde Avrupa Birliği ile ilişkilerin gelişimi hareket için kritik bir dönüm noktası olmuştur. AKP hükümetinin ilk yıllarında AB uyum süreci kapsamında ifade özgürlüğü, işkencenin önlenmesi, demokrasi ve sivil otoritenin güçlendirilmesi, dernek kurma özgürlüğü, cinsiyet eşitliği gibi hakların yasalaştırılması hareketin durumunu olumlu yönde etkilemiştir. LGBTİ+ örgütleri bu yıllarda tanınmaya başlamış ve resmi yapılar haline gelmiştir (Közer, 2019). 2003 Nisan'da AB'ye katılım öncesi mali yardımların artmasının LGBTİ+ hareketi için de önemli yansımaları olduğu söylenebilir. "Adaylık statüsü ile gelen insan hakları alanında, politik koşulsallık ve norm adaptasyonu üzerinden gelişen, yapısal değişim baskısı ve sivil toplumun genişleyen alanı" ile "yargı

bağımsızlığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, cinsiyet eşitliği, insan hakları ihlallerinin önlenmesi” gibi Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan kriterlerin varlığı da LGBTİ+ hareketinin gelişimi için önemli katkılar sunmuştur (Yardaş, 2023, s.76).

Yardaş’ın aktardığına göre 2003 yılında Kaos GL’nin düzenlediği "Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları" sempozyumu da önemli bir noktadır. Bu sempozyum ile akademisyenler, sivil toplum çalışanları, gazeteciler ve sendikacılar bir araya gelmiş, hareket içerisinde tartışılacak konular detaylandırılmış ve muhtemel çözümlerin konuşulduğu bir platform sağlanmıştır. Sempozyumdan önce Türkiye'nin Avrupa Birliği için Katılım Ortaklığı Belgesi'nin yayınlanması sempozyumun gündemine etki etmiştir (Yardaş, 2023, s.72).

2005 yılında Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde dernekleşme üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması neticesinde, LGBTİ+ hareketi yasal kuruluşlar etrafında örgütlenerek mücadelesini yürütmeye başlamıştır (Diltemiz Mol, 2016). Kaos GL’nin 15 Temmuz 2005’te dernekleşmesi hareket için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak hem dernekleşme sonrası hem de öncesinde diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerin gelişmesi, 2003’te Savaşa Hayır Platformunda yer almak gibi pratiklerin oluşmasıyla hem formal hem de informal eylemler hareket içerisinde görünür olmuştur (Yardaş, 2023). Ancak bu dönemde LGBTİ+ hareketi hiçbir partiden gerçek bir destek görememekle birlikte, sözde destek vermesi düşünülen partilerin de bir çabası görülmemiş, tüzüklerinde LGBTİ+ haklarına yönelik bir başlık belirtilmemiştir (Nebioğlu, 2021). Dernekleşme sürecinin tamamlanmasından sonra ise söylemsel pratiklerin arttığı ve farklı mücadele pratiklerinin keşfedildiği bir süreç yaşandığı belirtilebilir (Yardaş, 2023).

2013 yazında ortaya çıkan Gezi Parkı Eylemleri, toplumsal hareket literatürünü oldukça etkileyen ve zenginleştiren bir hareket olarak LGBTİ+ mücadelesinin görünürlüğünü ve müttefik sayısını artırmış, mevcut müttefikleşmelerin güçlendiği bir alan sağlamış, LGBTİ+ olmayan bireylerin farkındalığı yükselmiş, toplumun pek çok kesimiyle bağlar oluşturulmuş ve güçlendirilmiştir (Közer, 2019, Nebioğlu, 2021, Yardaş, 2023). “2013 İstanbul Onur Yürüyüşüne katılan kişi sayısı 50.000’e ulaşarak Türkiye tarihinde en yüksek katılımlı Onur Yürüyüşü olmuştur” (Yardaş, 2023, p.79). Gezi sonrası Onur yürüyüşüne katılan kişi sayısının artması da hareketin toplumsal muhalefet içindeki konumunun güçlenerek, diğer hareketlerle etkileşiminin çoğaldığını göstermiştir (Nebioğlu, 2021). Böylece Gezi Parkı Hareketi LGBTİ+ hareketinin daha geniş çevrelerce tanınmasını sağlamış, hareketin toplumsal kabul görmesi açısından da

önemli bir adım atılmıştır (Nebioğlu, 2021, Yardaş, 2023). Bu toplumsal kabul görmeye rağmen, 2015 yılında İstanbul Valiliği Onur Yürüyüşünü yasaklamış, böylece kurumsal ve büyük ölçekli bir LGBTİ+fobi 2015 yılı itibariyle ortaya çıkmaya başlamıştır (Yardaş, 2023).

15 Temmuz Darbe 2016 girişiminden sonraki siyasi bağlam içerisinde ortaya çıkan olağanüstü hal, LGBTİ+ hareketini ve Türkiye'deki diğer hareketleri de kısıtlamış, artan otoriterleşme ve AB ile ilişkilerin gerilemesi hareketin alanını daraltmıştır (Yardaş, 2023). Buna karşın sosyal medyada ve üniversitelerde örgütlenme pratiklerinin çeşitlenmeye ve yaygınlaşmaya devam ettiği ve hareketin bugünkü karakterinin, bir sürekli yeniden uyarlanma, dayanışma ve yeni mücadele biçimleriyle şekillendiği söylenebilir (Yardaş, 2023).

4.3.Türkiye'deki LGBTİ+ Hareketinin Örgütlenme Yapısı ve Mücadele Alanları

Nebioğlu'na (2021) göre Türkiye'deki LGBTİ+ hareketi kentsel, orta sınıf ve üniversite ortamlarında ortaya çıkmıştır. Hareket, solcu ve anarşist özellikler taşımakta olup, feministlerden, anarşistlerden ve ekolojistlerden destek almıştır (Birdal 2015 akt. Nebioğlu, 2021). Örgütlenme sürecinde çeşitli gruplar ortaya çıkmış, bunlar büyük ölçüde gey/erkek egemen LGBTİ+ bireyler ile, trans kadın aktivistler ve lezbiyen ve biseksüel gruplar olmuşlardır (Nebioğlu, 2021).

Nebioğlu'nun aktardığına göre, trans bireyler, çeşitli organizasyonlarda ve örgütlenmelerde aktif görev almış, trans kadın aktivistler "İstanbul LGBT(T)" grubunu ve sonrasında "VolTrans TransMen Girişimi"ni kurmuşlardır. Lezbiyen ve biseksüel gruplar genellikle feminist kolektiflerle birlikte örgütlenme eğiliminde olmuşlar ve 2015-2017 arasında "Lez-Bi-Fem" (Lezbiyen Biseksüel Feministler) kolektifini oluşturmuşlardır. 2000'lerin ortasından itibaren Eskişehir, İzmir, Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde çeşitli örgütler kurulmuş; Gezi Parkı Eylemlerinden sonra ise Mersin, Adana ve Dersim'de de örgütlenmeler başlamıştır. 2013 yılından sonra, Türkiye'nin birçok bölgesinde yeni LGBTİ+ örgütleri kurulmuş ve günümüzdeki yaklaşık elli farklı LGBTİ+ örgütlenmesi ortaya çıkmıştır. Ancak, bunların büyük çoğunluğu henüz tüzel bir kişiliğe kavuşmamıştır (Nebioğlu, 2021).

Nebioğlu'na (2021) göre Türkiye'deki LGBTİ+ hareketi, kimlik siyaseti bağlamında iki ayrı yönde gelişim göstermektedir. Toplumda görünürlüğü sınırlı olan LGBTİ+ bireyler, öncelikle LGBTİ+ kavramını tanımlama ihtiyacı duymuştur. Feminist

hareketin öznesi olan "kadın" toplumsal olarak zaten tanınırken, LGBTİ+ kimliklerin tanınması için ayrıca bir açıklama yapılması gerekmiştir. Hareketin temel mücadele alanları ise toplumsal alanda görünürlük ve kabul görme, cinsiyet kimliği ile cinsel yönelim ifadelerinin kullanımı ve hak savunuculuğu gibi alanlardır.

Diltemiz Mol'a (2016) göre LGBTİ+ hareketinin en öne çıkan taleplerinden biri anayasal tanınma talebidir. Bu kapsamda üç temel talep öne çıkmaktadır. 2007 yılında ivme kazanan yeni Anayasa yazım sürecine ilişkin tartışmalar sırasında, LGBTİ+lar Anayasaya "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" maddelerinin eklenmesi talebiyle kampanyalar yürütmüştür. Uluslararası sözleşmelerde tanımlanan yükümlülöklere uyulması talebi hareketin anayasal reform sürecindeki diğör önemli talebini oluşturmaktadır. Anayasadaki muğlak ifadelerin çıkarılması talebi de reform sürecinde dile getirilen talepler arasında yer almaktadır. LGBTİ+lara dönük ayrımcı, dışlayıcı ve nefret güdülü söylem ve eylemlerin cezalandırılması, LGBTİ+ların başta yaşam hakkı olmak üzere temel haklarının korunması için yasal reform talepleri mücadelenin diğör önemli eksenini oluşturmaktadır. Ancak bu tezin yazıldığı dönemde bu alanlarda hala somut bir gelişme yaşandığı söylenemez.

Öte yandan, LGBTİ+ hareketi toplumsal tabanda çeşitlenip güçlenirken, mücadele yöntemlerinde de sürekli olarak yenilikçi ve kapsayıcı yaklaşımlar geliştirmiştir. Yerel örgütlenmelerin artışı, dayanışma ağlarının genişlemesi ve farklı toplumsal gruplarla kurulan iş birlikleri hareketin hem görünürlüğünü hem de etki alanını büyötmüştür. Örneğın daha yakın zamanda Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) gibi partilerin parti programlarına eklediğı cinsel yönelim temelli ayrımcılıkla mücadele gibi kavramlar, daha önce Demokratik Toplum Partisi (DTP), Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP), Emekçi Hareket Partisi (EHP) gibi partilerde de tartışılmıştır (Kurbanoğlu, 2010).

Diltemiz Mol'un aktardığına göre özellikle gençlerin ve üniversite topluluklarının aktif rol almasıyla birlikte, yeni nesil aktivistlerin ortaya koyduğu yaratıcı eylem biçimleri ve dijital mecralardaki örgütlenme pratikleri, hareketin dinamizmini canlı tutmuştur. Böylece LGBTİ+ hareketi, geçmişten bugüne sürdürdüğü hak arayışını, değışen toplumsal koşullara uyum sağlayarak ve dayanışma kültürünü güçlendirerek sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle 2014 sonrasında yerel ve genel seçimlerde LGBTİ+ların seslerini daha iyi duyurabilmek amacıyla yürötmüş oldukları kampanyalar ve yönetimde doğrudan söz sahibi olmak üzere yerel ve genel seçimlerdeki adaylık deneyimleri

mücadelenin bir başka ana eksenini oluşturmaktadır (Diltemiz Mol, 2016).

Türkiye'deki LGBTİ+ hareketi içinde kesişimsellik yaklaşımı da önem kazanmaktadır. “Sadece LGBTİ+ kimliği üzerinden politikalar oluşturulduğunda, kişilerin farklı yaşam deneyimleri ya da dezavantajlı konumda bırakılmış başka kimliklerin” göz ardı edilebileceği vurgulanmaktadır (Nebioğlu, 2021, s.83). Bu çerçevede, hareketin yalnızca cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği odaklı değil, aynı zamanda diğer toplumsal eşitsizlik alanlarını da kapsayan bir mücadele anlayışına doğru evrildiği görülmektedir. Bu sebeple Türkiye özelinde yapılan çalışmalar LGBTİ+ mülteciler, engelliler, tutsaklar, Kütler ve Aleviler gibi diğer dezavantajlı bırakılmış gruplar ile kesişimsellik oluşturmaktadır (Nebioğlu, 2021).

Hareketin siyasal iletişim çalışmaları, önemli bir mücadele alanı oluşturmaktadır. Yayıncılık faaliyetleri, saha eylemleri, dijital iletişim araçlarının kullanımı ve dernekleşme ile sivil toplum kuruluşlarıyla koalisyonlar kurma çabaları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Dergiler; aktivistlerin birlikte hareket etmelerine, ortak taleplerin ortaya konmasına, kamuoyuna yönelik söylemler geliştirilmesine ve hareket dışında bulunan bireylerin karşılaştıkları sorunlar ve ihtiyaçlarını hem örgütlü LGBTİ+ aktivistlere hem de benzer durumdaki diğer kişilere iletebilmelerine olanak tanımaktadır (Diltemiz Mol, 2016).

Farklı toplumsal gruplardan LGBTİ+ bireylerin ortak talepler etrafında katılım gösterdiği Onur Yürüyüşü gibi etkinliklerin yanı sıra, düzenlenen basın açıklamaları ile 1 Mayıs ve 8 Mart gibi büyük çaplı etkinliklere iştirak edilmesi, LGBTİ+ bireylerin görüşlerinin daha geniş kitlelerce duyulmasına olanak tanımaktadır (Diltemiz Mol, 2016).

Son yıllarda internet ve sosyal medyanın artan etkin kullanımı, LGBTİ+ bireylerin kendi haber platformlarını oluşturmaları ile sosyal medya mecralarını örgütlenme ve dayanışma amacıyla kullanmaları, öne çıkan siyasal iletişim faaliyetleri arasında değerlendirilmektedir (Diltemiz Mol, 2016). Çeşitli dergi, koalisyon, kampanya ve dernekler bünyesinde gerçekleştirilen örgütlenme çalışmaları, hareketin siyasal iletişim faaliyetlerine örnek gösterilebilir (Diltemiz Mol, 2016).

Günümüzde de LGBTİ+ bireyler eğitim, çalışma hayatı, sağlık hizmetlerinden faydalanma, barınma ve görünürlük konusunda sistemli ayrımcılıklarla karşı karşıyadır. İstanbul ve Ankara'daki Onur Yürüyüşleri 2015'ten beri yasaklanmakta; film gösterimleri, üniversite ve kamusal alan etkinlikleri çeşitli bahanelerle engellenmektedir.

Hareketin en önemli mücadele alanlarından biri sistematik yasaklamalara ve ifade özgürlüğü ihlallerine karşı dayanışma göstermektir (Közer, 2019).

4.4.Türkiye’deki LGBTİ+ Hareketinin Kurduğu Ağlar ve Ağ Kurma Stratejileri

Türkiye'deki LGBTİ+ hareketi çeşitli düzeylerde ve farklı aktörlerle ağlar kurarak varlığını sürdürmeye ve etkisini artırmaya çalışmaktadır. Bu ağların yapısı ve işleyişi ise çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik bireysel ve örgütsel düzeyde ağlar, hareket içi ağlar ve iş birliği ve hareket dışı aktörlerle kurulan ağlar ve kesişimsellik olarak gruplandırılabilir.

Közer’e (2019) göre bireysel düzeyde, resmi ve resmi olmayan, yüz yüze veya medya aracılığıyla kurulan iletişim ağları, kişilerin harekete katılım süreçlerini deneyimleri doğrultusunda etkilemektedir. Örgütsel seviyede ise, oluşturulan ağlar maddi ve maddi olmayan kaynakların transferine olanak sağlayarak hareketin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır. Hareket içerisinde ise çeşitli LGBTİ+ dernekleri arasında kurulmuş iletişim ağları göze çarpmaktadır. Örneğin Lambdaistanbul LGBTİ Dayanışma Derneği, Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği, Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), Genç Lezbiyen Gey Biseksüel Trans İnterseks Gençlik Çalışmaları ve Dayanışma Derneği, Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği ve LİSTAG gibi örgütler bu ağların merkezinde yer almaktadır (Közer, 2019). Bu yapı içerisinde yer alan öğrenci kulüpleri, aile grupları, sosyal medya hesapları ve platformlar arasında da etkileşim ve dayanışma ağları kurulduğu gözlenmektedir.

Yine Közer ‘in (2019) aktardığına göre, LGBTİ+ dernekleri hareket dışı aktörlerle de önemli iletişim ağları ve işbirlikleri oluşturmaktadır. Örneğin Yeşil Ay Derneği alkol ve uyuşturucu bağımlılığı üzerine çalışırken LGBTİ+ bireylere ulaşmak için SPoD ile iletişime geçmiş, Mültecilerle Dayanışma Derneği LGBTİ+ mültecilerle çalışırken stratejiler geliştirmek için SPoD'dan destek istemiş, Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (Seçbir) gibi akademik kurumlarla da bağlantılar kurulmuştur (Közer, 2019, s. 103).

Kurulan bu ağlar hareketin özellikle internet ve sosyal medya aracılığıyla görünürlük kazanmasına, maddi ve maddi olmayan kaynakların paylaşımını ve aktarımını (kaynak mobilizasyonu) kolaylaştırarak hareketin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmuş; LGBTİ+ bireyler arasında dayanışma ve ortak kimlik oluşumunu desteklemiş ve LGBTİ+

örgütleri arasında bilgi ve deneyim paylaşılmasını sağlayarak hareketin etkinliğinin artmasına katkıda bulunmuştur (Közer, 2019)

4.5. Türkiye’deki LGBTİ+ Hareketinin Kadın Hareketi ile Kesişimselliği

Türkiye’deki kadın hareketi ile LGBTİ+ hareketi arasında son yıllarda giderek yaklaşan, ancak halen belirli ideolojik, pratik ve stratejik farklılıklar taşıyan çok katmanlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Kurbanoglu’na (2010) göre her iki hareket arasında ortak üyelikler (örneğin bazı kadın örgütleri içinde lezbiyen ve biseksüel kadınlar, bazı LGBTİ+ gruplarında heteroseksüel kadın üyeler) ve ortak platformlarda buluşma yoluyla ilişkiler gelişmiştir. Ortak üyelikler, iki hareketin birbirini daha iyi anlamasını ve deneyim paylaşımını artırmaktadır. 1990’lar boyunca feminist çevrelerin LGBTİ+ meselelerini gündemlerine daha çok alması, özellikle lezbiyen feministlerin feminist gruplarda açıkça varlık göstermesiyle ilişkiler güçlenmiştir (Kurbanoglu, 2010).

Diğer taraftan 2000’li yıllarda Ceza Kanunu ve Anayasa reformları sırasında yapılan ortak çalışmalar iki hareketi belirgin biçimde yakınlaştırmıştır. Kadın örgütleri, LGBTİ+ örgütlerinin yasa yapım süreçlerine katılımını teşvik etmiş, tecrübelerini paylaşmış, ortak lobi faaliyetleri yürütmüşlerdir (Kurbanoglu, 2010). Yine de LGBTİ+ hareketinin kadın hareketinin tümünden ziyade, özellikle feminist ve Kürt kadın gruplarıyla daha yakın ilişkiler kurduğu söylenebilir ve ayrıca bazı sosyalist kadın örgütleriyle de iş birlikleri söz konusudur (Kurbanoglu, 2010). Örneğin, Kemalist ve İslamcı kadın örgütleriyle olan ilişkiler her zaman daha mesafeli olmuştur, hatta İslamcı kadın örgütleri, Türk hükümetinin İstanbul Sözleşmesinden çekilmesi sürecinde genellikle LGBTİ+ hareketine karşı cephede konumlanmıştır.

Kadın hareketleriyle, LGBTİ+ hareketi arasında yasa yapım süreçlerine yönelik tutum ve önceliklerde de farklılıklar vardır. Örneğin kadın hareketi Medeni Kanun değişikliklerine ağırlık verirken, LGBTİ+ hareketi Ceza Kanunu ve Anayasa’daki temel haklara odaklanır. LGBTİ+ hareketi için yaşam hakkı öncelikliyken, kadın hareketi için medeni haklar, evlilik ve kürtaj gibi konular ön plan çıkmaktadır (Kurbanoglu, 2010).

Bu farklılıklara rağmen LGBTİ+ hareketinin siyasi görünürlüğüne ve meşruiyetinin artması, kadın hareketiyle ilişkisini pekiştirmiştir. LGBTİ+ hareketi cinsellik, alternatif dil üretimi ve toplumsal cinsiyet tartışmalarında feministlerden beslenmiştir (Kurbanoglu, 2010). İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması sürecinde de kadın hareketiyle ortak tutum benimsemiştir.

4.6.Sonuç

Türkiye'deki LGBTİ+ hareketi, kökleri 1970'lere dayanan ve özellikle 1990'lardan itibaren örgütsel bir nitelik kazanan bir geçmişe sahiptir. Başlangıçta sol ve anarşist bir karakter taşıyan hareket, zamanla feminist ve ekolojist çevrelerden de destek almıştır. 1970'ler ve 1980'lerde yaşanan siyasi baskılar ve 12 Eylül darbesi, hareketin örgütlenme çabalarını olumsuz etkilese de 1980'lerin sonlarına doğru polis şiddetine karşı yapılan açlık grevi gibi eylemlerle kamusal alanda ilk kez görünürlük kazanmıştır.

1990'lar, Kaos GL ve Lambdaistanbul gibi ilk örgütlerin temellerinin atıldığı, dergi ve çeşitli etkinliklerle bilinçlenme ve dayanışma ağlarının kurulduğu bir dönem olmuştur. Ancak bu yıllarda devletin etkinliklere yönelik engellemeleri ve yasaklamaları da devam etmiştir. 2000'li yıllar, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin de etkisiyle dernekleşmenin hız kazandığı, hareketin yasal bir statüye kavuştuğu ve kamusal alandaki görünürlüğünün arttığı bir döneme işaret eder. Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkiler gelişmiş, Kaos GL gibi dernekler resmi olarak kurulmuş ve AB fonlarından yararlanma imkanı doğmuştur.

Gezi Parkı Eylemleri, LGBTİ+ hareketinin tarihinde bir dönüm noktası olmuş, hareketin toplumun daha geniş kesimleri tarafından tanınmasını sağlanmış ve müttefiklerinin sayısını artırmıştır. Bu dönemde Onur Yürüyüşleri rekor katılımlara ulaşmıştır. Ancak 2015'ten itibaren artan otoriterleşme, Onur Yürüyüşleri'nin yasaklanması ve 15 Temmuz darbe girişimi sonrası ilan edilen olağanüstü hâl, hareketin alanını yeniden daraltmıştır.

Günümüzde hareket, anayasal tanınma, ayrımcılığa ve nefret suçlarına karşı yasal koruma gibi temel hak taleplerini sürdürmektedir. Kentsel, orta sınıf ve üniversite ortamlarından doğan hareket, zamanla Türkiye'nin farklı şehirlerine yayılmış ve yaklaşık elli farklı örgütlenmeyi içerecek şekilde genişlemiştir. Kadın hareketi gibi diğer toplumsal hareketlerle kesişimsel bir mücadele anlayışı benimseyen LGBTİ+ hareketi, özellikle sosyal medya ve dijital platformları etkin bir şekilde kullanarak dayanışma ağlarını güçlendirmeye ve hak arayışını sürdürmeye devam etmektedir.

BÖLÜM V YÖNTEM

5.1. Araştırma Yöntemi

Bu bölümde, yüksek lisans tezinin araştırma yöntemleri kapsamında aktörlerin çerçeveleme pratikleri ile söylemlerinin analizinde kullanılan içerik analizi yaklaşımı; kodlama ve tematik analiz süreçleri ele alınmıştır. Araştırmanın tasarımında, nitel araştırma gelenekleri ile içerik analizine ilişkin temel referans kaynaklardan (Creswell, 2007; Krippendorff, 2019; Mayring, 2014, Patton, 2002) alınan metodolojik ilkeler doğrultusunda hareket edilmiş; bilimsel ve etik standartlara azami özen gösterilmiştir.

Bu bağlamda, çalışmanın yöntemsel süreci, önce örneklemin ve metinlerin dikkatli biçimde seçilmesiyle başlamış, ardından içerik analizine özgü sistematik aşamalar izlenmiştir. Bu sayede, çalışmanın bilimsel güvenilirliği ve kapsamlılığı artırılmış; aynı zamanda aktörlerin çerçeveleme stratejilerinin derinlemesine anlaşılmasına imkân tanıyan bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir.

5.2. Araştırma Deseni

Çalışmada nitel araştırma yöntemi seçilmiş ve betimsel ile çıkarımsal içerik analizi temel yöntem olarak kullanılmıştır (Krippendorff, 2019; Mayring, 2014). İçerik analizi, metinlerin sistematik olarak incelenmesiyle örüntülerin, anlam birimlerinin ve ana temaların belirlenmesini sağlayan bir yaklaşımdır (Weber, 1990). Bu çalışmada, aktörlerin söylemleri ve metinlerindeki çerçeveleme pratikleri temel inceleme birimi olarak alınmıştır. Kodlama ve tematik analiz süreçleri de bu doğrultuda yapılandırılmış; çerçeveleme kategorileri ve bunlara bağlı tema başlıkları belirlenmiştir. Çerçeveleme kategorileri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bu tezin ikinci bölümündeki “kuramsal çerçeve” başlığında yer alan “çerçeveleme süreç ve hizalaması” başlığına bakılabilir. Çerçeveleme süreçleri ve çerçeveleme hizalamasının tematik analiz ve kodlamada nasıl kullanıldığı aşamalı olarak aşağıda “veri analizi, kodlama ve tematik analiz” başlığında anlatılmıştır.

5.3. Evren ve Örneklem

Bu çalışma teorik çerçevesinde tanımlandığı şekliyle bir toplumsal hareket olarak Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı harekete ve LGBTİ+ hareketine odaklanmaktadır.

Çalışma toplumsal hareket paradigmasından yola çıktığı için de çalışmanın evrenini bu hareketi temsil eden toplumsal hareket organizasyonları oluşturmaktadır. Toplumsal hareket organizasyonları dışında yer alan ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketi (örn. siyasiler, basın, mufazakar yazarlar vb.) ve LGBTİ+ hareketini (örn., siyasiler, basın, liberal yazarlar ve akademisyenler) temsil ediyor olabilecek aktörler çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu sebeple araştırma kapsamında hem toplumsal cinsiyet karşıtı hareket hem de LGBTİ+ hareketini temsil edecek aktörler arasından amaçlı örneklem yöntemi (Patton, 2002) kullanılarak örneklem seçilmiştir. Toplumsal cinsiyet karşıtı harekete yönelik yukarıda bahsettiğimiz literatürden yola çıkarak ılımlı ve illiberal hareket aktörlerinin (bkz. Ünal, 2024a; Tabak vd., 2023) temsil edilmesi için KADEM ve Büyük Aile Platformu (BAP) toplumsal cinsiyet karşıtı hareket aktörü olarak örnekleme dahil edilmiştir. LGBTİ+ hareketine yönelik yukarıda bahsettiğimiz literatürden yola çıkarak hem hareket içi ağları anlayabilmek (bkz. Közer, 2019), hem de köklü hareket temsilcilerini dahil edebilmek için Türkiye'nin ilk LGBTİ+ derneği olması sebebiyle KAOS GL, diğer hareketlerle de kesişimsellik sağlaması ve etkili ağlar oluşturan bir aktör olması sebebiyle SPoD LGBTİ+ hareketi aktörü olarak çalışmaya dahil edilmiştir.

5.4. Veri Toplama Süreci

Çalışma kapsamında örnekleme oluşturan toplumsal cinsiyet karşıtı hareket aktörleri ile LGBTİ+ hareketi aktörlerinin kamuya açık yayınladıkları faaliyet raporları, açıklamalar ve bültenler veri seti olarak ele alınmıştır. Bu şekilde veri setine, çerçeveleme analizinin ayrıntılı bir biçimde yapılmasına olanak tanıyan farklı niteliklerde metinler dahil edilmiştir. Sadece ilgili aktörlerin web sitelerinde yer alan metinler analize dahil edilmiştir. Veri toplama sürecinde, öncelikle KAOS GL ve SPoD tarafından kuruldukları yıllardan 2024 yılına kadar yayımlanan raporlar sistematik olarak toplanmıştır, toplumsal cinsiyet karşıtı hareket temsilcisi olarak KADEM ve Aile Platformu'nun raporları da aynı şekilde arşivlenmiştir.

Veri toplama ve düzenleme sürecinde aşağıdaki ilkelere dikkat edilmiştir:

1. Katılımcı ve aktörlerin açık şekilde tanımlanması,
2. Araştırmanın amacına ve araştırma sorularına uygun veri ve metinlerin seçilmesi,
3. Toplanan tüm verilerin dijital ortamda sınıflandırılarak düzenli bir biçimde saklanması.

5.5. İncelenen Veri

Bu çalışmada analize Kaos GL, SPoD, KADEM ve BAP'ın kendi web sitelerinde yayınladıkları dokümanlar dahil edilmiştir. Belgelerin sınıflandırılmasında söyleme yönelik belgeler ayrı bir kategori, eyleme yönelik belgeler ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Söyleme yönelik dokümanları, örnekleme oluşturan aktörlerin kuruluş manifestoları, basın açıklamaları, röportajları vb. kaynaklar oluşturur. Aktörlerin web sitelerinde yer almayan, doğrudan belirtilmeyen ve aktarılmayan (örn. başka yazılı ve görsel medyada her alan ancak aktörlerin web sitelerinde verilmeyen) kaynaklar analize dahil edilmemiştir. Eyleme yönelik dokümanlar için ise aktörlerin faaliyet raporları, bültenleri, eylem çağrıları ve haberleri dikkate alınmıştır. Yine aktörlerin kendi web sitelerinde yer almayan belgeler çalışmaya dahil edilmemiştir. Buna göre erişilebilen ve incelenen doküman dağılımı Tablo 1'te sunulmuştur.

Tablo 1.
İncelenen Belgelerin Aktörlere Göre Dağılımı

Dernek	Doküman	Sayı
Kaos GL	Eylem	80
	Söylem	-
SPoD	Eylem	36
	Söylem	-
KADEM	Eylem	3
	Söylem	14
BAP	Eylem	-
	Söylem	13
Toplam	Eylem	121
	Söylem	26

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere bu çalışma dahilinde aktörlerin web sayfalarındaki hakkında ve genel bilgilendirme bölümleri hariç ayrı belge olarak yayınladıkları toplam 147 adet belge incelenmiştir. Bu belgeler yukarıdaki kategorizasyona göre incelendiğinde LGBTİ+ hareket aktörleri için toplam 116 eylem belgesi ve sıfır söylem belgesidir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareket aktörleri için ise 3 eylem ve 27 söylem belgesidir. Burada önemli bir konunun açıklığa kavuşturulması gerekir. Kaos GL ve SPoD'un web sayfalarında yer alan e-kütüphane ve yayınlar başlıklarında özel olarak söylem kategorisinde gruplanabilecek belge bulunamamıştır. Bu sebeple herhangi bir yanılgi oluşmaması için Tablo 1'de bu bilgiler boş bırakılmıştır. Bu aktörlerin söylemlerine

yönelik analizler faaliyet raporlarından ve hakkımızda kısmı gibi diğer sağlanan belgeler üzerinden yapılmıştır. KADEM ve BAP için söylemlerine yönelik analizler ise söylem kategorisinde yer alan belgeler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

5.6. Veri Analizi

İçerik analizi kapsamında öncelikle veri seti genel olarak okunmuş, ardından çerçeveleme pratikleri incelenerek temalar, öne çıkan başlıklar ve çerçeveleme stratejileri doğrultusunda kodlamalar yapılmıştır (Weber, 1990). Kodlama kategorileri araştırma sorularına ve çerçeveleme analizinin gereksinimlerine uygun olarak geliştirilmiş, tematik analiz ile belirgin örüntüler sistemli biçimde ortaya konmuştur. Gerektiğinde kod tanımları güncellenmiştir. Verilerin büyüklüğü nedeniyle tutarlılık sağlamak, kodlama güvenliğini artırmak ve araştırmacı ön yargısını en aza indirmek için yapay zekâ destekli inceleme sağlanmıştır. Yapay zekâ destekli inceleme ile klasik araştırma yöntemlerinde belirtilen çapraz kontrol (intercoder reliability) (Krippendorff, 2019) yapılmaya çalışılmıştır.

Analiz sırasında çerçevelemedeki üç temel işlev olan diyagnostik, prognostik ve motivasyonel süreç önceden belirlenmiş temalar olarak konumlandırılmıştır. İçerik analizinde çerçeveleme işlevleri olan diyagnostik, prognostik ve motivasyonel için “ne”, “kim”, “neden” gibi sorular ile kodlar belirlenmiştir. Çerçeveleme hizalaması için ise tüm bu kodların “nasıl” yapıldığı veya yapılacağının bildirilip bildirilmediğine bakılmıştır. Ancak çerçeve hizalaması bu tezin ana bulgularında değil, tartışma ve sonuç bölümündeki çıkarımları desteklemek için kullanılmıştır.

Veri analizi yapılırken önceden belirlenen temalar olarak çerçeveleme süreçlerine bakılmıştır. Çerçeve hizalamasına yönelik inceleme sadece son aşamada tartışmayı güçlendirmek için çerçeveleme süreçlerine yönelik analiz tabloları ve incelenen belgeler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çerçeveleme süreçlerinin belirlenmesinde özellikle söylemsel repertuar önemli olduğundan öncelikle varsa söylem dokümanları incelenmiş, ardından eylem belgelerine bakılmıştır. Buna göre analizde kullanılan temalar ve kodlamalar Tablo 2’te sunulmuştur.

Tablo 2.
Analizde Kullanılan Temalar ve Kod Tanımlayıcıları

Tema	Kod tanımlayıcıları (alt temalar)	Doküman analizinin odağı
Diagnostik (Tanılayıcı çerçeve)	-sorunun tespiti (sorun nedir?) -sorumluluk atfetme (sorumlusu kimdir)	Söylem öncelikli
Prognostik (Çözümleyici) çerçeve	-çözüm önerisi -strateji ve taktik (söylemsel)	Söylem öncelikli – eylem ilişkili
Motivasyonel çerçeve	-sorunun şiddetliliğinin vurgulanması -sorunun aciliyetinin vurgulanması -katılımın etkili olacağının vurgulanması / teşvik edilmesi -ahlaki doğruluk vurgusu	Söylem öncelikli- eylem ilişkili

Tablo 2’den görüleceği üzere bu çalışmada çerçeveleme süreçlerine göre önceden belirlenmiş temalar ile, içeriklerdeki kodlamaları gerçekleştirmeye yarayacak önceden belirlenmiş kod tanımlayıcıları verilmiştir. Kodlamalar dokümanlardaki cümle parçaları, cümle ve paragraf düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Kodlamalar kategori olarak sunulan kod tanımlayıcıları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Örneğin prognostik tanılayıcı çerçeve için içerikte LGBTİ+ haklarının ihlaline yönelik bir sorun tespiti yapılmışsa bu içerik sorunun tespiti olarak kodlanmış, farklı derneklere ait farklı dokümanlardaki bu kodlamalar ana tema olan diagnostik (tanılayıcı) çerçeve altında kodlanmıştır. Benzer kodlama yöntemi, sorumluların belirlenmesi, çözüm önerisi, strateji ve taktiklerin belirlenmesi, motivasyonel çerçevenin nasıl kurulduğuna yönelik sorunun şiddetliliği, aciliyeti, katılımın etkili olacağının vurgulanması ve teşvik edilmesi ve ahlaki doğruluk vurgusunun nasıl yapıldığı gibi alt başlıklarda gerçekleştirilmiştir. Yukarıdaki tabloda en sağda verilen bilgiler ise öncelikle hangi kategorideki belgelerin gözden geçirildiğini göstermektedir.

Örneklemin incelenen her bir dokümanında şu adımlar izlenmiştir:

Adım 1 (Çerçeveleme süreçlerinin belirlenmesi): Karşı hareket perspektifine göre toplumsal cinsiyet karşıtı hareket için seçilen örneklem ile LGBTİ+ hareketi için

seçilen örneklemenin belgeleri; belgedeki temel mesajı nedir? Sorunu nasıl tanımlıyorlar (diyagnostik)? Hangi zmleri öneriyorlar (prognostik)? İnsanları nasıl eyleme çağırıyorlar (motivasyonel)? sorularından hareketle belirlenen kodlar ve temalara göre incelenmiştir.

Adım 2 (ereveleme Hizalamasının Belirlenmesi): Yukarıdaki analizler tamamlandıktan sonra, LGBTİ+ hareketi için analizlere ait çıktılar ve incelenen belgeler üzerinde ereve hizalamasına yönelik bir inceleme yapılıyor. Bu incelemede temel mesajı yaymak için önerilen yöntemler var mı? Farklı gruplar arasında köprü m kurmaya çalışıyor (bridging)? Mevcut değerleri mi parlatıyor (amplification)? Yeni kitleleri çekmek için çerçevesini mi genişletmeyi amaçlıyor (extension)? Yoksa zaman içinde bir ereve dönüşümü (transformation) m geçiriyor? gibi sorulara cevap verilmeye çalışılıyor.

5.7. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini pekiştirmek amacıyla, toplumsal cinsiyet karşıtı hareket ve LGBTİ+ hareketinin farklı aktörlerinden ve çeşitli veri kaynaklarından elde edilen belgeler bütüncül biçimde analiz edilmiştir. Araştırmacı veriyi oluşturan tüm belgeleri veri havuzuna eklemeyen önce içerik bakımından uygunluğunu kontrol ederek n kodlama yapmıştır. Ardından st düzey analiz kabiliyeti olan en az iki farklı yapay zekâ aracılığıyla yeniden kodlama yapılarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Araçlar arasındaki kodlama farklılıkları araştırmacı tarafından sistematik olarak incelenmiş, bu farklılıkların içerik, algoritmik sınırlılık veya bağlamdan kaynaklanıp kaynaklanmadığı değerlendirilmiştir. Nihai kodlamalar araştırmacı tarafından kuramsal çerçeveye göre geçekleştirilmiştir. Böylelikle kodlama raporları şeffaf biçimde paylaşılmış, klasik araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan kodlayıcılar arası uyum oranına (Lincoln & Guba, 1985) benzer bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır.

5.8. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları arasında, bazı aktörlerin verilerine erişimde yaşanan güçlükler, örneklemde döneme özgü temsil sorunları ve niteliksel araştırma yaklaşımının genelleyiciliği sınırlaması yer alır (Patton, 2002). Bu sınırlılıklar, elde edilen bulguların yorumu ve aktarımı sırasında dikkate alınmıştır.

Araştırma bir yüksek lisans tezi olduğu için ve bağımsız ikinci bir araştırmacı yer

almadığı için veriler, kodlamalar ve temalar piyasadaki akademik düşünme ve muhakeme etme yeteneği olan yapay zekâ araçları ile veriler anonimleştirilerek paylaştırılmış ve kodlamalardaki tutarlılıklar kontrol edilmeye çalışılmıştır. Bu durum geçerlilik ve güvenilirliği sağlamada katkıda bulunsa da yapay zekâ kullanımı ile ilgili teamüller ve kısıtlılıklar bakımından bazı sınırlılıklar yaratmış olabilir. Ancak son aşama kontrol ve karar alıcı mekanizma araştırmacının kendisi olduğu için burada öznellik dışındaki sınırlılıkların büyük ölçüde giderildiği söylenebilir.

5.9. Yapay Zekâ Kullanımı ve Etik İlkeler

Bu araştırmada verinin incelenmesinde yukarıda belirtildiği gibi yapay zekadan faydalanılmıştır. Veriyi oluşturan faaliyet raporları ve söylemsel belgeler üzerinde yapay zekâ destekli metin analizi (topic modelling / natural language processing teknikleri) yapılmıştır. Verilerin analizinde temel olarak Google Gemini 2.5. Pro ve Google Gemini 2.5. Pro Think modelleri kullanılmış, karşılaştırma kontrolü için Claude 3.7 Sonnet, ve Claude Sonnet 4 kullanılmıştır. Araçlara verilen yönlendirici komutlar ile temaların çıkarılması ve karşılaştırılması üzerine odaklanılmış, yapay zekâ tarafından çıkarılan içerikler tek tek araştırmacı tarafından kontrol edilerek uygun kategorilere dahil edilmiştir. Kullanılan yapay zeka araçlarına teorik çerçevede belirtilen çerçeveleme süreçleri ve sonuç kısmında kullanılan çerçeve hizalamasının içeriği tanıtılmış, kuramın sınırları çizilmiş, verilerde neyin dahil neyin hariç tutulacağı verilmiş, sonra sırasıyla sorunlar, sorunlar için belirtilen direkt ve dolaylı aktörler, belirtilen sorunlarla ilgili olarak ortaya çıkan çözüm önerileri ve stratejiler ile, motivasyonel çerçeveye dahil edilecek sorunun aciliyeti, şiddeti, harekete geçme çağrısı ve ahlaki doğruluk temalarına dahil olacak içeriğin çıkarılması istenmiştir. Diğer bir ifadeyle kuramsal çerçeveye yönelik içerik yapay zekâ araçlarına verildikten sonra her aktör ve her belge için tek tek aynı komutlar (promptlar) verilmiş ve ortaya çıkan içerikler araştırmacı tarafından tek tek incelenerek uygun kategori ve temalara dahil edilmiştir.

Yapay zekanın diğer bir kullanım alanı araştırmacı tarafından oluşturulan yazılı içeriğin yazım kuralları vb. dilbilgisi kurallarına yönelik incelenmesi ve araştırmacı tarafından oluşturulan içeriğin tematik olarak sıralanması ve düzenlenmesidir. Burada belirtilenler dışında yapay zekâ ile herhangi bir içerik oluşturulmamıştır. Yapay zekâ ile oluşturulan veya düzenlenen tüm içeriklere ait materyal araştırmacının özgün araştırması sonucu ulaştığı bilgi ve belgelerin yapay zekaya tanıtılması ile sağlanmış, yapay zekanın

tek başına veya arama motorları yardımıyla bağımsız içerik üretmesine izin verilmemiştir. Yöntemin tüm aşamalarında etik kurallara sadık kalınmış, yalnızca kamuya açık olan materyaller analizde kullanılmış ve gizlilik ilkeleri titizlikle gözetilmiştir. Bulgular bilimsellik, nesnellik ve dürüstlük ilkeleriyle raporlanmıştır. Yapay zekâ desteğiyle yapılan analizlerde veriler içerisinde yer alması muhtemel kişisel veriler veri setinden çıkarılmıştır; böylece yapay zekaya kişisel verilerin aktarılmasının önüne geçilmiştir.

BÖLÜM VI

BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. Giriş

Bu bölümde, Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı hareket ve LGBTİ+ hareketleriyle ilgili olarak metot kısmında belirtilen örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen KAOS GL Derneği, Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) ile Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) ve Büyük Aile Platformu (BAP)’nın eylem ve söylem repertuvarlarına ilişkin içerik analiziyle belirlenen çerçeveleme süreçlerine bakılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareket ve LGBTİ+ hareketinin eylem ve söylem repertuvarları, ayrıca karşı-hareket perspektifiyle birbirlerinin argümanlarına nasıl yanıt verdikleri, çerçeveleme süreçleri (framing) teorik yaklaşımları doğrultusunda incelenmiştir. Bulguların sunumundan önce, bu bölümde hareket aktörlerine dair kısa bilgiler verilmiştir.

6.2. İncelenen LGBTİ+ Hareketi Aktörleri

6.2.1. Kaos GL Derneği

Kaos GL Derneği’nin kendi web sitesinden derlenen bilgilere göre, Kaos GL (Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği), Türkiye’deki LGBTİ+ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks) bireylerin haklarını korumak, karşılaştıkları sorunlara çözümler aramak ve toplumsal barışa katkıda bulunmak amacıyla faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. Faaliyetlerine 1990’lı yıllarda başlayan ve ilk dergi sayısını 20 Eylül 1994’te yayımlayan oluşum, 15 Temmuz 2005’te dernek statüsü kazanmıştır. Bu süreçte Ankara Valiliği’nin kapatma talebine rağmen savcılığın dava açılmasına gerek görmemesiyle Türkiye’de tüzel kişilik kazanan ilk LGBTİ+ derneği olmuştur.

Derneğin web sitesinden derlenen bilgilere göre dernek çeşitli alanlarda geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir. Bunlar kısaca aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Akademik ve Kültürel Çalışmalar: Queer/LGBTİ+ perspektifinden tartışma zeminleri yaratmayı hedefler. Bu kapsamda Kaos GL ve KaosQ+ gibi dergiler yayımlar, sergiler, sempozyumlar, forumlar ve Homofobi Karşıtı Buluşmalar düzenler.

İnsan Hakları: Mülteciler dâhil olmak üzere LGBTİ+ haklarının ulusal ve uluslararası düzeyde korunması, kullanılması ve geliştirilmesi için çalışır. Yasal, politik ve sosyal değişimi

hedefler. Bu doğrultuda izleme ve belgeleme faaliyetleri yürütür, raporlar yayımlar ve eğitimler düzenler.

Medya ve İletişim: Medyada LGBTİ+ temsilini sağlamayı, ayrımcı dilin dönüştürülmesini ve nefret söylemini izleyip raporlamayı amaçlar. KaosGL.org internet gazetesini yönetir, medya okulları düzenler ve derneğin medya iletişimini sağlar.

Mülteci Hakları: LGBTİ+ mültecilerin temel haklara ve hizmetlere erişimini kolaylaştırmayı hedefler. Bu amaçla hukuki ve sosyal danışmanlık hizmetleri sunar, eğitimler ve sosyal etkinlikler organize eder.

Dernek kendi tüzüğünde ve web sitesinde yer alan bilgilerde tüm faaliyetlerinde gönüllü, üye ve çalışanların uymakla yükümlü olduğu temel ilkeleri aşağıdaki gibi özetlemektedir.

İnsan Haklarına Saygı: İnsan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı muamelelerde bulunulamaz.

Ayrımcılık Yapmama: Irk, etnik köken, dil, din, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, sosyo-ekonomik durum gibi hiçbir temelde ayrımcılık içeren veya damgalayıcı davranışlarda bulunulamaz.

Mahremiyete Saygı: Kişilerin mahremiyet hakları ihlal edilemez ve kişisel veriler kanunlara uygun şekilde, aydınlatılmış onam alınarak işlenir.

Amaç ve Misyonla Bağlılık: Derneğin tüzüğüne, amaçlarına ve misyonuna uygun davranılır.

Tarafsızlık: Kaos GL adına hareket edenler yalnızca insan haklarına taraf olabilirler. Herhangi bir kişi, kurum, siyasi parti veya zümre lehine veya aleyhine ayrıcalıklı, taraflı ve eşitlik ilkesine aykırı davranılamaz.

Yasalılık: Tüm faaliyetler yasalar çerçevesinde yürütülür.

Saygınlık ve Güven: Görevler yerine getirilirken güven ve saygı uyandıran bir tutum sergilenir; sahip olunan bilgilerin gizliliği korunur.

Saygı ve Nezaket: Çalışma arkadaşlarına, iş birliği yapılan kişilere ve yararlanıcılara karşı nazik ve saygılı davranılır; baskı, hakaret ve tehdit içeren davranışlardan kaçınılır.

6.2.2. Kaos GL Derneği'nin Türkiye'deki LGBTİ+ Hareketine Katkıları

Kaos GL Derneği'nin verdiği bilgilerden yola çıkarak, derneğin Türkiye'deki LGBTİ+

hareketinin öncülerinden biri olarak, hareketin gelişimine ve görünürlüğüne hukuki ve siyasi alanda, toplumsal ve kültürel alanda ve sosyal destek ve dayanışma alanında önemli katkılar sağladığı söylenebilir.

Hukuki ve Siyasi Katkıları

Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin köklü bir geçmişi olmasına rağmen, ilk tüzel kişilik Kaos GL Derneği ile sağlanmıştır, bu durum LGBTİ+ örgütlenmesi için hukuki bir kazanım niteliğindedir. Dernek 2007 yılından beri diğer LGBTİ+ örgütleriyle birlikte hak ihlallerini izlemekte ve raporlamaktadır. Uluslararası insan hakları mekanizmalarına ve kurumlarına sunduğu düzenli raporlar sayesinde LGBTİ+ haklarının uluslararası gündemde yer almasını sağlamaktadır. Özellikle 2012 yılından itibaren sendikaların LGBTİ+ alanlarında çalışmalar yapmasını teşvik etmiş, KESK, Eğitim-Sen, SES ve Tüm Bel-Sen gibi sendikalarla iş birlikleri kurulmuştur.

Toplumsal ve Kültürel Katkıları

Dernek yukarıda belirtildiği gibi 1994’ten bu yana Kaos GL dergisi ile LGBTİ+ bireylerin kendi gündemlerini oluşturdukları bir platform yaratmış, 2008 yılından beri ise kaosgl.org adresi¹ üzerinden yayın yapan internet gazetesi aracılığıyla LGBTİ+ hakları odaklı yayıncılık faaliyetlerinde bulunmaktadır. 2014 yılından itibaren ise hakemli bilimsel bir dergi olan KaosQ+ dergisi ile queer/LGBTİ+ perspektifini akademik alana taşımıştır.

Dernek farkındalık etkinlikleri kapsamında 2006 yılından beri Homofobi Karşıtı Buluşma etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Gökkuşakı etkinlikleri adlı etkinlikler aracılığıyla da yerel LGBTİ+ örgütlerin güçlenmesinde ve heteroseksizmin tartışılmasında önemli rol oynamıştır.

“Ayrımcılık Karşıtı Dersler” kapsamında akademik çalışmalar düzenlemiş, geleceğin profesyonellerinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında doğru bilgiye ulaşmasını hedeflemiştir. “Kadın Kadına Öykü” yarışması gibi etkinlikler ve düzenlediği diğer sergilerle de LGBTİ+ sanatçıları görünür kılmaya çalışmıştır.

Sosyal Destek ve Dayanışma Katkısı

Dernek sosyal destek ve dayanışma alanında da çeşitli faaliyetler göstermektedir. Burada özellikle diğer alanlar ve hareketlerle kesişimsellik de göze çarpmaktadır. 2008 yılından

¹ Kaosgl.org adresine ve Kaos GL’nin X platformu hesabına Haziran 2025 tarihi itibarıyla Türkiye sınırları içerisinde erişim engeli getirilmiştir.

beri LGBTİ+ mültecilerin sorunlarına yönelik çalışmalar yürütülmekte; Farsça, Arapça, Türkçe ve İngilizce dillerinde hukuki ve sosyal danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır. Feminist hareket gibi diğer toplumsal hareketlerle “queer ittifaklar” kurularak kolektif bir mücadele biçimi oluşturulmaya ve dayanışma ağları güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

6.2.3. SPoD

SPoD (Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği), 2011 yılında kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. Derneğin kendi dokümanlarında da ifade edildiği şekliyle dernek Türkiye'de yaşayan lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve artı (LGBTİ+) bireylerin baskıya maruz kalmadığı ve insan onuruna yakışır bir yaşam sürdüğü, adil, eşit ve özgür bir dünya yaratma amacını taşımaktadır.

Derneğin kendi web sitesinde ve dokümanlarında belirttiği misyon, vizyon ve temel değerler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Misyon ve Amaçlar

- LGBTİ+ topluluğunu güçlendirmek amacıyla savunuculuk yapmak, örgütlenme için alanlar oluşturmak ve ittifaklar kurmak.
- Saha deneyimlerinden elde ettiği bilgilerle sosyal politikaların üretilmesine katkıda bulunmak.
- LGBTİ+'ların haklara ve nitelikli hizmetlere erişimini sağlamak için özgün modeller geliştirmek ve bu modelleri uygulayarak diğer kurumlara örnek olmak.

Temel İlke ve Değerler

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Politikalarında ve uygulamalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alır ve bunu kişilerin kendi beyanları üzerinden tanımlar.

Kesişimsel: Farklı kimliklerin birleşiminden doğan özgün deneyimleri anlamaya çalışır ve farklı mücadele alanlarıyla ittifaklar kurar.

Hak Temelli: LGBTİ+'ların güçlenmesi ve haklarının ana akımlaştırılması için çalışır. Devlet ve ilgili kurumların bu konudaki pozitif yükümlülüklerini hatırlatır.

İnisiyatif Alan, Harekete Geçiren: Alana yönelik inisiyatifler alır ve diğer kurumlarla iş birliği yaparak kolektif hareket etmeyi teşvik eder.

Dayanımcı, Birbirini Gözetin: Kendi faydasının yanı sıra yanındakinin de faydasını gözetir ve ekip içinde birbirine destek olur.

Açık İletişim Kuran, Çözüm Odaklı: Sorunlar karşısında açık iletişim kurar, yapıcı geri bildirimlerde bulunur ve şefkat dilini kullanır.

Kurum İçi Demokratik Süreçler İşleten: Karar alma süreçlerinde katılımcılığı, kolektifliği ve ortak aklı teşvik eder, hiyerarşinin olumsuz etkilerini bu yollarla yönetir.

Şeffaf ve Hesap Verebilir: İlgili tarafların bilgiye erişimini sağlamak için denetim ve raporlama mekanizmaları kurar ve kaynak kullanımında sorumlu davranır.

Yaratıcı ve Yenilikçi: Deneyim aktarımını ve sürdürülebilirliği önemserken, değişime, gelişime ve yeni fikirlere açıktır.

Ekosistemi Gözetten: Gezegene saygılıdır ve vegan/vejetaryenlerin ihtiyaçlarını dikkate alır.

6.2.4. SPoD'un Türkiye'deki LGBTİ+ Hareketine Katkıları

SPoD kendi web sitesinde sunulan bilgilere göre 2011 yılındaki kuruluşundan bu yana Türkiye'deki LGBTİ+ hareketine çeşitli alanlarda önemli katkılar sunmaktadır. Kaos GL Derneği için yaptığımız analize benzer şekilde SPoD'un katkılarını da hukuki ve psikososyal destek, savunuculuk ve siyasal katılım ve akademik ve kültürel çalışmalar başlıkları altında gruplayabiliriz.

Hukuki ve Psikososyal Destek

SPoD LGBTİ+ların adalete erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla hukuki danışmanlık sunmakta, hak ihlallerini kampanyalaştırmakta ve davaları takip etmektedir. Bu kapsamda, avukatların kapasitelerini artırmaya yönelik 2012'den beri eğitim programları düzenlemektedir.

LGBTİ+'ların ayrımcılığa uğramadan ruh sağlığı hizmetlerine erişebilmesi için çalışmalar yürütmektedir. 2013'ten beri ruh sağlığı uzmanlarına yönelik çalıştaylar düzenleyerek bu alandaki uzmanların sayısını ve kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, daha düşük ücretli psikoterapi desteği sağlayan bir danışmanlık ağı bulunmaktadır.

Barınma, sosyal yardım, şiddet sonrası destek ve iş başvurusu gibi konularda danışmanlık hizmeti vermektedir. 2017'den beri sosyal hizmet uzmanlarına yönelik kapasite geliştirme programları düzenlemektedir.

2017'de kurulan LGBTİ+ Danışma Hattı aracılığıyla cinsel sağlık, cinsiyet uyum süreci, askerlik muafiyeti gibi konularda danışmanlık ve duygusal destek sağlamaktadır. Ayrıca "Pazar Sohbetleri" ve "Mesafesiz Sohbetler" gibi etkinliklerle LGBTİ+'ların güvenli bir ortamda bir

araya gelerek deneyimlerini paylaşımlarına olanak tanımaktadır.

Savunuculuk ve Siyasal Katılım

LGBTİ+'ların yerel ve merkezi karar alma mekanizmalarına katılımını artırmak için çalışmalar yürütmekte; bu kapsamda milletvekilleri ve belediye başkanları ile görüşmeler yapmakta, seçim dönemlerinde "LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü" ve "LGBTİ+ Hakları Sözleşmesi" gibi kampanyalar düzenlemektedir. 2014'teki yerel seçimlerde, derneğin kurucularından Sedef Çakmak'ın Beşiktaş Belediye Meclis Üyesi seçilmesiyle Türkiye'de ilk defa açık kimlikli bir LGBTİ+ siyasetçi seçilmiştir (SPoD, ty.) 2012'deki yeni anayasa yapım sürecinde, LGBTİ+'ların anayasal taleplerini meclise ve siyasi partilere iletmiş, bu konuda çeşitli etkinlikler ve anketler düzenlemiştir. 2020'den beri HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların deneyimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda politikalar üretmekte ve HIV farkındalığına yönelik eğitimler vermektedir.

Akademik ve Kültürel Çalışmalar

Kaos GL Derneği gibi LGBTİ+ varoluşuna dair bilgi ve veri üretmek, güncel çalışmaları duyurmak ve yeni tartışma alanları açmak amacıyla akademik çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda saha araştırmaları, raporlamalar ve izleme çalışmaları yürütülmekte, örneğin, ÜniKuir ile birlikte 19 devlet üniversitesini kapsayan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Projesi" gibi projeler gerçekleştirilmektedir (SPoD, ty).

2011 yılından bu yana düzenlediği Bahar Seminerleri ile akademisyenleri, öğrencileri ve sivil toplumu bir araya getirerek toplumsal cinsiyet, queer, kesişimsellik gibi konularda tartışma platformu oluşturmakta; 2018'de başlattığı "Türkçe Edebiyata Queer(den) Bakış" başlıklı tartışma serisi ile edebiyat metinlerini queer perspektiflerle analiz etmektedir.

SPoD, tüm bu faaliyetleri bünyesindeki profesyonel çalışanlar, gönüllüler ve uzman ağları ile birlikte yürüterek LGBTİ+ haklarının ana akımlaşması ve toplumun güçlenmesi için çalıştığını belirtmektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Kaos GL ve SPoD'un Türkiye'deki LGBTİ+ hareketine katkılarını, benzerlik ve farklılıklarını dikkate alarak Tablo 3'deki gibi özetleyebiliriz.

Tablo 3.

Kaos GL ve SPoD'un Türkiye'deki LGBTİ+ Hareketine Karşılaştırmalı Katkıları

Etki Alanı	Kaos GL	SPoD
Köken	2005'e kadar sivil inisiyatif; 2005'te tüzel kimlik kazanan ilk dernek Hukuki örgütlenme yolunu açtı	2011 tüzel kimlik Hukuki örgütlenme ile farklı alanlara odaklandı
Hukuki Destek ve Hak İhlalleri Takibi	LGBTİ+ hak ihlallerini izler ve raporlar. Uluslararası insan hakları mekanizmalarına düzenli raporlama yapar.	Hukuki danışmanlık sunar, davaları takip eder ve kampanyalaştırır. Özellikle avukatların kapasitesini artırmaya yönelik eğitime odaklanır.
Psikososyal Destek	Genel danışmanlık mevcut özel bir alan belirtilmemiş	LGBTİ+'ların ruh sağlığı hizmetlerine erişimi için çalışır. Uzmanlara yönelik çalıştaylar ve düşük ücretli psikoterapi ağı sunar.
Doğrudan Danışmanlık	Mültecilere yönelik hukuki ve sosyal danışmanlık hizmetleri	LGBTİ+ Danışma Hattı aracılığıyla cinsel sağlık, uyum süreci gibi konularda danışmanlık ve duygusal destek sağlar. Sosyal hizmet danışmanlığı verir.
Siyasal Katılım	Sendikalarla (KESK, Eğitim-Sen vb.) işbirlikleri kurarak örgütlü mücadeleyi destekler.	Yerel ve merkezi siyasete katılımı hedefler. "LGBTİ+ Dostu Belediyecilik" gibi kampanyalar yürütür.
Akademik Çalışmalar	Kaos GL (1994'ten beri) ve hakemli KaosQ+ (2014'ten beri) dergilerini yayımlar. Queer/LGBTİ+ perspektifini akademik alana taşır.	"Bahar Seminerleri" düzenler, saha araştırmaları ve raporlamalar yapar. Üniversitelerde izleme projeleri yürütür.
Kültürel Faaliyetler	"Homofobi Karşıtı Buluşma" etkinlikleri, sergiler ve "Kadın Kadına Öykü Yarışması" gibi etkinliklerle sanatsal ve kültürel görünürlüğü hedefler. Geniş bir yelpazede faaliyet yürütür.	"Türkçe Edebiyata Queer(den) Bakış" gibi tartışma serileri düzenler. Faaliyet alanı daha kısıtlıdır.
Topluluk Oluşturma	Gökkuşáğı etkinlikleri ile yerel örgütlenmeleri destekler.	"Pazar Sohbetleri" ve "Mesafesiz Sohbetler" gibi etkinliklerle LGBTİ+'lar için güvenli paylaşım alanları yaratır.

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere Kaos GL ve SPoD Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin temel direklerinden ve birçok alanda benzer amaçlar için çalışmaktadırlar. Aralarında bir iş bölümü olduğunu söylemek de mümkündür. Kaos GL, hareketin öncüsü ve kurucusu rolünde, özellikle akademik yayıncılık (dergiler), kültürel etkinlikler, uluslararası savunuculuk ve mülteci hakları gibi alanlarda derinleşmiş ve kurumsallaşmıştır. Hukuki alanda ilk adımı atarak diğer örgütlenmelerin önünü açmıştır. Diğer taraftan SPoD daha sonraki bir dönemde kurulmuş olmasına rağmen, hareketin ihtiyaç duyduğu spesifik alanlara odaklanarak önemli boşlukları doldurmuştur. Örneğin, özellikle doğrudan siyasal katılım (belediyecilik), ruh sağlığı desteği (terapi ağları) ve spesifik danışmanlık hizmetleri (danışma hattı) gibi alanlarda yenilikçi modeller geliştirmiştir.

Kısaca toparlayacak olursak, Kaos GL hareketin teorik, kültürel ve hukuki temelini inşa ederken, SPoD bu temel üzerinde yükselen pratik, hizmet odaklı ve politik katılımı güçlendiren bir rol üstlenmektedir. Bu iki derneğin birbirini tamamlayan bu yapısının, Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin çok yönlü ve güçlü bir şekilde var olmasına önemli katkıda bulunduğu söylenebilir.

6.3. İncelenen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareket Temsilcileri

Bu çalışma kapsamında Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketi temsil eden iki temel aktör ele alınmaktadır. Bunlardan ilki ilgili literatürde toplumsal cinsiyet eşitliğine ve toplumsal cinsiyet kavramına ılımlı bir muhalefet gösteren kanadı temsil eden Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) diğeri de illeberal ve sert bir muhalefeti temsil eden Büyük Aile Platformu (BAP)'dur. Burada altını çizmemiz gereken önemli bir nokta da açığa çıkmaktadır. BAP aşağıda da görebileceğimiz üzere tek bir dernek veya oluşum değil, Türkiye'deki farklı STK ve platformların bir araya gelerek oluşturdukları bir platformdur. Örneğin KADEM'in kendisi de bu platforma üye olan STK'lar içerisinde yer almaktadır. İşin ilginç yanı bu platformu destekleyen ve kurucu kuruluşlar arasında yer alarak "mutabakat zaptını" imzalayan dernekler arasında Cumhuriyet Kadınları Derneği (CKD) gibi muhafazakâr tabandan gelmeyen dernekler de bulunmaktadır. Bu sebeple BAP'ın üyeleri ve destekleyenleri incelendiğinde tek bir siyasi çizgide birleştirmek zordur, ancak genel ağırlığın daha sert muhafazakâr taban olduğunu söylemek mümkündür.

6.3.1. KADEM

KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), kendi web sitesinde yer alan bilgilere göre kadının onuruyla yaşayabileceği güvenli bir toplum ve adaletli bir gelecek inşa etme amacıyla

8 Mart 2013'te kurulmuş ve 20.06.2016 tarihinde “Kamu Yararına Çalışan Dernekler” statüsü kazanmış bir sivil toplum kuruluşudur.

Kurumun temelini "Güven, Onur ve Adalet" kavramları oluşturmaktadır. Dernek bu değerlerin, kadının toplumda güvende hissetmesi, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmesi ve hak temelli, dengeli çözümler üretilmesi için gerekli olduğunu ifade etmektedir. Literatürde de belirttiğimiz üzere “varoluşta eşitlik, sorumlulukta adalet” ilkesiyle toplumsal cinsiyet eşitliği yerine toplumsal cinsiyet adaleti kavramını ön plana çıkararak kadın ve erkeğin toplum içinde farklı sorumlulukları olduğu vurgusunu yapmaktadır.

KADEM amacını kadının onuruyla yaşayacağı güvenli bir toplum ve adaletli bir gelecek inşa etmek şeklinde tanımlarken, bu doğrultuda kadın hakları ve aileyi ilgilendiren konularda kalıcı çözümler üreterek adalet merkezli bir söylem oluşturmayı ve toplumsal hayatın her alanında kadının temsilini güçlendirmeyi hedefler (KADEM, ty).

KADEM’in üzerinde çalıştığı temel odak noktaları dernek tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Akademik literatüre özgün bir söylemle katkıda bulunmak
- Hak savunuculuğu yapmak
- Sivil aktivizm faaliyetleri yürütmek
- Şiddetin her türüyle mücadele etmek
- Kadınların fırsat eşitliğine ulaşmasını sağlamak

KADEM uluslararası arenada da aktif olarak yer almakta, G20 kapsamında kurulan W20² zirvesinin yürütme kurulunda yer almaktadır. 2015 yılından beri her yıl W20 da aktif olarak yer almaktadır. Dernek, Kadın Araştırmaları Kongresi, Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi ile mevcut literatürün zenginleşmesine ve çözüm odaklı politikaların üretilmesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Dernek ayrıca 2015 yılından beri hakemli ve akademik bir süreli yayın olan KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi isimli bir dergi yayınlamakta böylece toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları ile ilgili çeşitli disiplinleri bir araya getirmeye çalışmaktadır.

Dernek vizyonunu “varoluşta eşitlik sorumlulukta adalet ilkeleriyle hak savunuculuğu yapan; kadınları bireysel, sosyal ve ekonomik açıdan güçlendiren, ulusal ve uluslararası alanda

² W20 (Women 20), dünyanın en büyük 20 ekonomisini bir araya getiren G20 (Group of 20) liderler zirvesinin resmi bir açılım grubudur. Temel amacı, kadınların ekonomik olarak güçlenmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliğini G20 gündeminin merkezine taşımak ve bu konularda somut politika önerileri geliştirmektir.

katılımcı, erişilebilir ve öncü bir sivil toplum kuruluşu olmak” olarak tanımlamakta ve değerlerini adil, mücadeleci, gönüllü, güvenilir ve inanca ve değerlere saygılı olarak sıralamakta ancak bu kavramların içeriğine yönelik bir açıklama belirtmemektedir.

6.3.2. Büyük Aile Platformu

Büyük Aile Platformunun (BAP) web-sitesinde yer alan manifestosu ve mutabakat zaptına göre BAP aile kurumunu ve bireylerini “tehdit eden” unsurlara karşı mücadele etmek ve aile yapısını güçlendirmek amacıyla kurulmuş sivil ve “hür bir irade” birliğidir. 1 Mayıs 2023 tarihinde, Türkiye'den 15 sivil toplum kuruluşunun bir araya gelmesiyle resmi olarak kurulmuştur. Platform, yasal dayanağını 5253 sayılı Dernekler Kanunu ve ilgili Dernekler Yönetmeliği'nden almaktadır.

Platformun ortaya çıkışı, 18 Eylül 2022'de İstanbul Saraçhane'de gerçekleştirilen ilk Büyük Aile Buluşması ve Sessiz Yürüyüş'e dayanmaktadır. BAP bu hareketin “aileyi hedef alan propaganda ve dayatmalara karşı” sivil bir inisiyatif haline geldiğini ve farklı dünya görüşlerinden yüzlerce sivil toplum kuruluşunu bir araya getirdiğini belirtmektedir. BAP'ın mutabakat zaptını imzalayan kurucu kuruluşlar incelendiğinde Türkiye Gençlik Birliği ve Cumhuriyet Kadınları Derneği gibi Kemalist, anti-emperyalist, ulusalcı çizgideki aktörlerin de Birlik Vakfı, Cihannüma Derneği ve Türkiye Gençlik Vakfı (TUGVA) gibi muhafazakâr çizgide ve AKP kadrolarına yakın aktörlerin de platformun kuruluşunda yer aldığı görülmektedir. Böylece toplumsal cinsiyet karşıtı argümanlar üzerinden hareket eden bu platformun tek bir siyasi-politik-ideolojik çerçeveye sığdırılamayacağı açıktır.

Platform temel amacını “aileyi ve bireyleri tehdit eden unsurlarla mücadele etmek, aile yapısını güçlendirmek ve bu konuda iş birliği ve güç birliği oluşturmak” olarak tanımlamaktadır. Platformu oluşturan üyelerin temel nitelikleri şu şekilde listelenmiştir:

- Vatanını ve milletini seven
- İnsanlığın geleceğini düşünen
- Ülkenin bütünlüğünü ve bağımsızlığını önemseyen
- Gelecek nesilleri küresel-emperyalist güçlerin etkilerinden korumayı amaçlayan
- Toplumsal yozlaşmaya karşı sorumluluk hisseden
- Aileyi sorunun değil, çözümün bir parçası olarak gören

Platform manifestosunda “küresel lobilerin ve emperyalist güçlerin” bireyi toplumun gelenek ve medeniyet değerlerinden kopardığı belirtilmekte; insanları “kimliksiz, cinsiyetsiz ve

hedonist” bireylere dönüştürmeyi amaçlayan projelere karşı durulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Platformun mutabakat zaptında aileyi merkeze alan bir dizi kavram ve ilke benimsenmiş, bunlara uygun sloganlar belirlenmiştir. Örneğin “güçlü aile”, “milli kimlik”, “milli şahsiyet”, “insanlık onuru”, “şeref ve haysiyet”, “izzet ve iffet” gibi kavramlar benimsenmiş “Toplumlara Ayakta Tutan Temel Öge Ailedir”, “Güçlü Aile, Güçlü Toplum”, “Aileyi Korumak Milli Güvenlik Meselesidir”, “Cinsiyetsiz Toplum Projesine Dur De!”, “İnsanlık Onuru İçin Aileni Korum!” , “Aileni ve Neslini Korum” gibi sloganlar benimsenmiştir.

Buna göre platformun benimsediği temel ilke ve kavramlar bu şekilde özetlenebilir.

Aile: Doğal aile yapısı, aile kurumu, güçlü ve mutlu aile.

Değerler: Milli kimlik, milli şahsiyet, geleneksel değerler, edep, haya, iffet ve onur.

Haklar: Yaşam hakkı, ailenin toplum ve devlet tarafından korunma hakkı.

Mücadele: “Toplumsal cinsiyet ideolojisi” gibi “menfi” akımlara, bağımlılık tuzaklarına ve aileyi hedef alan “dayatmalara” karşı duruş.

Platform, din, dil, ırk veya siyasi görüş fark etmeksizin toplumun temel unsurunun aile olduğunu ve ailenin korunmasının her bireyin temel bir insanlık görevi olduğunu savunmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında KADEM ve BAP’ın Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket perspektifine katkılarını birbirlerine benzerlikleri ve farklılaştığı alanları Tablo 4’de gösterildiği gibi özetleyebiliriz.

Tablo 4.

KADEM ve Büyük Aile Platformunun Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Harekete Yönelik Karşılaştırılması

Etki Alanı	KADEM	BAP
Temel Odak (Ailenin korunması ve güçlendirilmesi)	Odak noktası daha çok " kadın " üzerinedir. Kadının onuru, toplumdaki yeri ve güçlenmesi ana temalardır.	Odak noktası doğrudan " aile kurumunun " kendisidir. Aileyi tehdit eden unsurlara karşı kolektif bir savunma mekanizması oluşturur.
Kavramsal Çerçeve (Geleneksel aile yapısı- toplumsal cinsiyet kavramına mesafe)	Toplumsal cinsiyet eşitliği yerine " toplumsal cinsiyet adaleti " kavramını kullanır. " Varoluştaki eşitlik, sorumlulukta adalet " ilkesiyle kadın ve erkeğin farklı	Toplumsal cinsiyet kavramını doğrudan " ideoloji ", " proje " ve " dayatma " olarak tanımlar. " Cinsiyetsiz toplum projesi " gibi daha sert ve reddiyeci bir dil kullanır.

	toplumsal sorumlulukları olduğunu vurgular.	
Destekçi Profili (Ağırlıklı olarak muhafazakâr taban)	Kendi tanımıyla homojen bir yapıya sahip, tek bir dernektir.	Farklı ideolojik çizgilerden (Kemalist, ulusalcı, muhafazakâr vb.) STK'yı bir araya getiren bir çatı platformudur.
Söylem (Dış etkenlere karşı duruş söylemi)	Daha akademik, ılımlı ve diplomatik bir dil kullanır. "Hak savunuculuğu", "akademik literatüre katkı", "politika üretimi" gibi kavramları öne çıkarır.	Daha aktivist, sert ve slogan odaklı bir dil kullanır. "Milli güvenlik meselesi", "küresel-emperyalist güçler", "toplumsal yozlaşma" gibi kavramlarla mücadeleci ve seferberlik çağrıştıran bir üsluba sahiptir.
Faaliyet alanları (Sivil toplum)	Faaliyetleri daha çeşitlidir: Akademik dergi yayınlamak, uluslararası zirvelere (W20) katılmak, kongreler düzenlemek gibi kurumsal ve akademik yönü güçlüdür.	Temel faaliyeti, "Büyük Aile Buluşması ve Sessiz Yürüyüş" gibi kitlesel sokak eylemleri ve manifestolar yayınlamak kamuyu oluşturmaktır.
Düşman tanımı (Aile yapısı ve geleneksel değerleri tehdit eden akımlar)	Söyleminde doğrudan bir düşman tanımı yerine " şiddetin her türüyle mücadele " gibi daha genel hedefler belirler.	Düşmanı net bir şekilde tanımlar: " Küresel lobiler ", " emperyalist güçler " ve bunların "kimliksiz, cinsiyetsiz, hedonist bireyler" yaratmayı amaçlayan projeleri

Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere KADEM ve BAP benzer etki alanlarında mücadele sürdürseler de, mücadelenin odak noktaları, kavramsal çerçeveleri; örneğin toplumsal cinsiyetin nasıl tanımlandığı, söylemler, destekçi profilleri, faaliyet alanları ve aileyi ve geleneksel değerleri "tehdit" eden kavramlar karşısındaki yaklaşımlar konusunda farklılıkları bulunmaktadır. KADEM "ılımlı ve entelektüel" bir kanattan katkı sunar: akademik çalışmalar, politika önerileri ve uluslararası diplomasi yoluyla mevcut sistemi "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramı etrafında dönüştürmeyi hedefler. Söylemi daha yapıcı ve kurumsaldır. BAP harekete "radikal ve aktivist" bir kanattan katkı sunar. Farklı ideolojileri "aile" paydasında birleştirerek kitlesel eylemler ve sert bir söylemle doğrudan bir karşı duruş sergiler. Amacı, mevcut durumu dönüştürmekten çok, "tehdit" olarak gördüğü unsurları tamamen reddetmek ve püskürtmektir.

Kısaca özetleyecek olursak KADEM daha çok bir "reformist muhalefet" sergilerken, BAP daha çok bir "radikal direniş" hattı örmektedir. Ancak her ikisi de Türkiye'deki toplumsal cinsiyet tartışmalarında aileyi ve geleneksel değerleri savunan kanadın önemli ve birbirini tamamlayan bileşenleridir.

6.4. Aktörlerin Eylem ve Söylem Çerçeveleri

Bu bölümde Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketi ve LGBTİ+ hareketini temsil eden aktörlerin eylem ve söylem repertuvarlarına kuramsal çerçeve ve metot kısmında belirtilen karşı-hareket teorisi ile çerçeveleme süreçleri yaklaşımına göre bakılmaktadır. Bulguların yorumlanmasında karşı-hareket teorisinin yanı sıra teorik çerçeve kısmında sunulan ve toplumsal hareketlerin temelini oluşturan diğer kuramsal yaklaşımlardan da yararlanılmaktadır. Çalışmanın hipotezlerinde ve modellemesinde LGBTİ+ hareketinin toplumsal cinsiyet karşıtı hareket karşısında kendini nasıl konumladığı anlaşılmaya çalışıldığından önce toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin çerçeveleme süreçlerine, ardından LGBTİ+ hareketinin çerçeveleme süreçlerine bakılacaktır.

6.4.1. Çerçeveleme Süreçleri

Bu bölümde örnekleme tanımlanan toplumsal cinsiyet karşıtı hareket aktörlerinin ve LGBTİ+ hareketi aktörlerinin çerçeveleme süreçlerine sırasıyla bakılmaktadır.

6.4.1.1. KADEM

KADEM için toplam 17 belge incelenmiştir. Bu belgelerden 3’ü faaliyet raporu, 14’ü çeşitli röportaj ve basın açıklamalarını içeren söylem belgeleridir. Faaliyet raporlarının ilki sadece 2019-2020 yılları arası faaliyetleri kapsayan faaliyet raporu; ikincisi “10 Yılda Neler Yaptık” Başlığı ile KADEM’in kuruluşundan sonraki ilk 10 yıl içerisindeki faaliyetlerine odaklanan belge, üçüncü belge ise 2022-2025 yılları arasını kapsayan faaliyet raporudur. Söylem belgelerinin en eskisi 2013 tarihli, en yenisi ise “Büyük Aile Buluşması” etkinliğine katılımı açıklayan 2023 tarihli basın açıklamasıdır.

Diyagnostik, Prognostik ve Motivasyonel çerçeveler için önce her belge kod tanımlayıcılarına göre tek tek analiz edilmiş ve kodlanmış, ardından benzer alanlara yönelik kodlar birleştirilerek yıllara göre bir tablo ortaya koyulmuştur. Aşağıda öncelikle her bir çerçeveleme süreci için yıllara yönelik tematik analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 5’e göre, KADEM’in faaliyet bültenlerinde Türkiye’deki kadınlar ve kadın hareketi üzerine çeşitli sorunlar belirtilmiş, farklı aktörlere sorumluluk atfedilmiştir. Faaliyet raporlarında bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ve stratejilerin sunulduğu, bazılarının uygulandığı, bir kısmının ise planlandığı görülmektedir. Dernek, sorunların aciliyeti ve şiddetliliği, katılımın etkililiği ve temel ahlaki doğruluk çerçevesinde hareketin motivasyonel yönlerini de ortaya koymuştur. Bu çerçeveleme pratikleri aşağıda daha detaylı olarak ele

alınmıştır.

6.4.1.1.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme

Öncelikle derneğin faaliyet raporlarına bakacak olursak 2019-2020 ve 2022-2025 yılları arasında sunulan faaliyet raporlarında, ki bu dönemde her yıl veya aya yönelik düzenli rapor bulunmamaktadır, kadınlara yönelik çeşitli problemlerin çerçevelendiğini söyleyebiliriz. Örneğin bu dönemlerde kadınlara yönelik fiziksel ve psikolojik şiddet türleri, taciz, tecavüz, kadın cinayetleri ve kadınlara yönelik nefret söylemi ve aşağılama gibi sorunların vurgulandığı görülmektedir. Çocuk istismarı da kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık ile vurgulanan ağır sorunlardan biri olarak ortaya konmaktadır.

Kadınların siyasetten ekonomiye, bilimden sanata kadar çeşitli alanlarda temsilinin zayıf olması, istihdamda karşılaştıkları zorluklar, özellikle 28 Şubat sürecine vurgu yapılarak başörtülü kadınların eğitim haklarından mahrum bırakılmaları ve sosyal hayattan dışlanmaları önemli sorunlar olarak çerçevelenmektedir. Kadınların inanç, düşünce ve ifade özgürlüklerinin engellenmesi; bunun yanı sıra kadınların cami gibi kamusal ibadet alanlarını rahatça kullanamaması gibi kısıtlayıcı faktörler, eğitime erişimlerinin kısıtlanması ve çalışma hayatında ayrımcılığa uğramaları temel sorunlar olarak belirtilmektedir. Ayrıca, kadının sosyal, ekonomik ve siyasi hayatta yeterince temsil edilmemesi, fırsat eşitliğinden yoksun olması ve toplumsal rollerin adil paylaşılması da önemli sorunlar olarak çerçevelenmektedir.

Dezavantajlı kesimlerin yasal hakları ve sosyal destekler konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması, onların bu haklardan faydalanmasını engelleyen bir sorun olarak çerçevelenmektedir. Toplumda güven eksikliği, aile kurumunun zayıflaması, neslin korunmasındaki güçlükler, boşanma durumunda kadınların yaşadığı mağduriyetler ve toplumda yaygınlaşan küfürlü ve aşağılayıcı dil diğer önemli sorunlar olarak ortaya konmaktadır.

Bunların yansısı İsrail'in Filistin'deki eylemleri, kadınlar ve çocuklar özelinde ele alınmakta, İsrail'in eylemleri "soykırım", "savaş suçu" ve "işgal" olarak tanımlanmakta, özellikle kadın ve çocukların yaşadığı zulüm ve insan hakları ihlalleri çerçevelenmektedir.

Devlet koruması altındaki genç kızların hayata hazırlanmasında yetersiz kalınması, kadın girişimcilerin ve kooperatiflerin yeterli kurumsal ve finansal destek bulamaması gibi sistemsal ve yapısal eksiklikler de temel sorunlar olarak tanımlanmaktadır.

Söylemsel belgelere baktığımızda, özellikle 2013 yılı için yukarıda bahsettiğimiz sorunlara benzer sorunların çerçevelendiğini, burada kadınların ekonomik ve toplumsal

hayattaki problemleri, ayrımcılık ve eşitsizlik gibi sorunların yanı sıra kadın hakları tartışmalarının Batı merkezli olması, kadınları özgürleştirme söyleminin siyasi araç haline gelmesi, sanayi kapitalizmi ve feminizm eleştirisi gibi konuların ön plana çıktığını görüyoruz. Ancak 2019'dan itibaren söylemsel pratiklerde sorunların LGBTİ+ hareketi ve İstanbul Sözleşmesi merkezli bir tartışmayla çerçevelendiğini görmekteyiz. Örneğin 2019 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde meydana geldiği iddia edilen bir olay üzerinden üniversitedeki LGBTİ+ derneği ve LGBTİ+ hareketinin kendisi "cinsiyetsizleştirme" argümanı ile hedef alınmıştır. 2020 yılındaysa "Küresel LGBTİ+ dayatması" ve "cinsiyetsizlik politikaları" argümanı ile LGBTİ+ hareketi hedef alınırken, İstanbul Sözleşmesinin "aile yapısını bozduğu" ve "eşcinselliği özendirdiği" iddialı da problem olarak ele alınmıştır, ki bu iddialar norm reddiyecileri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir.

2022 yılında ise derneğin söylemsel pratiklerinde konjektürel değişikliklere paralel olarak tamamen İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının kutuplaşma ve tartışma odağı haline getirildiği iddialarını ve "LGBTİ+ hareketinin ideolojik bir dayatmaya dönüşmesi" sorunlarını çerçevelediği görülmektedir.

6.4.1.1.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme

Belgelerde bahsedilen şiddet eylemlerinin failleri doğrudan sorumlu olarak belirlense de toplumsal cinsiyet rollerinin, şiddeti ve ayrımcılığı besleyen sorunlu karakterlerin Türk dizilerinde yer almasının da bu sorunu körüklediği belirtilmiştir. "Şiddete Seyirci Kalma" gibi kampanyalarla toplumun geneline de pasif kalarak bu duruma ortak olmama sorumluluğu atfedilmekte, medyada şiddetin normalleştirilmesi konusunda ise sorumluluk dizi ve program yapımcılarına yüklenmektedir. Şiddete ve haksızlıklara sessiz kalmak, ayrımcı ve küfürlü dili normalleştirmek gibi tutumlar nedeniyle toplumun da sorumluluğuna dikkat çekilmiş; şiddete göz yummamak ve kayıtsız kalmamak gerektiği vurgulanarak bunun toplumsal bir sorumluluk olduğu belirtilmiştir. Özellikle televizyon dizilerinde baskın erkek ve ezik kadın karakterlerinin sunulması, şiddeti ve sorunlu toplumsal cinsiyet algılarını normalleştirdiği için eleştirilmektedir ve sorumlu gösterilmektedir.

Tablo 5.
KADEM'in Çerçeveleme Pratikleri

Yıl	Diagnostik (sorunlar)	Diagnostik (Sorumlular)	Prognostik (Çözüm ve Strateji)	Motivasyonel
2013*	- Kadınların ekonomik ve toplumsal hayattan dışlanması - Kadınlara yönelik ayrımcılık ve eşitsizlik - Kadın hakları tartışmalarının tek tip ve Batı merkezli olması - Kadınları özgürleştirme söyleminin siyasi bir araç olarak kullanılması - Kürtaj hakkının biyoteknoloji sayesinde cinsel ayrımcılığa hizmet eder hale gelmesi - Toplumsal değişimin sadece kadınlar üzerinden okunması	- Sanayi kapitalizmi ve onun getirdiği üretim sistemi - Çağdaş feminist hareketler ve onun Batı merkezi bakış açısı (Avrupa merkezci, oryantalist ve sömürgeci) - Sömürgeci ve emperyalist güçler (Afganistan işgali örneği) - Biyolojik ilerlemeyi etik sorgulama olmaksızın kullanan yeni paganist toplumlar - Genel ve yüzeysel toplumsal kanı	- Kadınların hayatlarındaki değişimi anlamak - Kadınların hak arayışının tarihsel ve sosyoekonomik temele dayandırılması - Feminizm ve kadın hakları ayrımını yapmak (cinsellik siyaseti x adalet vurgusu) - Yoksulluk, şiddet, eğitimde fırsat eşitliği gibi kadın sorunu olarak görülen sorunların küresel sorun perspektifiyle çözülmesi - Ortak (batılı) kadınlık kategorisinin eleştirisi - Tartışmaların “yeni kadın”dan “yeni insan” a evrilmesi, cinsiyetin ötesinde türün devamlılığına ilişkin risklerin ele alınması - Biyoteknoloji ile gelen kürtajın bir özgürlük sembolü olarak sunulmasından vazgeçilmesi	- Şiddetliliğin ve aciliyetin vurgulanması - Ahlaki Doğruluk vurgusu
2019**	- Boğaziçi Üniversitesi'nden LGBTİ+ bir öğrencinin kızlar tuvaletine girmeye çalışması (cinsiyetsizleştirme)*** - Aile kurumunun zayıflaması ve toplumsal değişim - Kadına yönelik şiddet ve yasaların uygulanmasındaki aksaklıklar - KADEM'e yönelik iddialar ve bilgi kirliliği (fonlanma, eşcinselliği meşrulaştırma vb).	- Boğaziçi Üniversitesi LGBTİ+ Çalışmaları Kulübü - Aile kurumunun zayıflaması ve toplumsal değişime yönelik olarak modernleşme ve bireyselleşme, modern mimari yapılaşma, kadının güçlenmesi değil asıl diğer nedenler	- Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğünün olayı takip etmesine yönelik talepler - Evlerin huzurla vakit geçirilecek, birlik ruhunu besleyecek şekilde “yeniden ihya edilmesi” - Ailenin güçlendirilmesi için eğitim ve seminerler düzenlenmesi - Kültürel kodlara uygun akademik literatür oluşturulması	- Şiddetliliğin vurgulanması - Aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu

- Erken yaşta evlilik mağduriyetleri ve hukuki boşluklar

- Yasalardaki eksiklikler değil uygulamadaki aksaklıklar (kolluk kuvvetleri)
- İyi niyeti olmayan çevreler (KADEM'e yönelik iddialar için)
- Mevcut hukuki düzenleme (erken yaşta evlilik sorunları için)
- Yasa teklifindeki boşluk (rıza dayalı erken yaşta evlilik yapanlara yönelik çıkarılmak istenen kanunla ilgili olarak)

- (Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi)
- İş-aile dengesini sağlayacak politikaların geliştirilmesi
- Şiddet karşısında "merhamet şuuru" geliştirmek
- Mağdurun psikolojisini anlayan uzman birimlerin kurulması
- 6284 sayılı kanun kapsamında acil müdahale edilmesi
- İstismara uğramış ve şiddet görmüş kadınların davalarına müdahillik
- Kanunların iptali yerine 6284 sayılı kanun gibi mevcut düzenlemelerde iyileştirme talep etmek.
- Kavramsal çerçeve belirleme (toplumsal cinsiyet adaleti)
- Basın açıklaması ve şeffaflık (KADEM'e yönelik iddialar için)

- 2020**
- Geleneksel Türk aile yapısının bireyselleşme fikriyle hasar görmesi
 - İstanbul sözleşmesinin "aile yapısını bozduğu" ve "eşcinselliği özendirdiği" iddialarıyla hedef alınması
 - Küresel LGBT dayatması ve cinsiyetsizlik politikaları
 - Şiddetle mücadele ve kanunların uygulanmadaki aksaklıklar
 - 18 yaş altında rızaya dayalı evlilik yapmış kişilerin cinsel istismar suçundan yargılanması

- Küresel popüler kültürü şekillendiren odaklar
- Marjinal gruplar ve LGBT lobisi, provokasyon ve siyasi rant çalışmaları ve bilgi kirliliği
- Uluslararası LGBT lobisi
- Yasa uygulamadaki aksaklıklar (kolluk kuvvetleri)
- Türk Ceza Kanunun ilgili maddeleri

- Kamuyu bilgilendirme, kavramsal çerçeve sunma ve hukuki yollara başvurma
- Küresel LGBT dayatmasına karşı duyarlılık çağrısı, alternatif Onur yürüyüşü argümanı
- Kadına yönelik ve aile içi şiddete karşı uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi, arabuluculuğun reddi, farkındalık ve eğitim projeleri
- Erken yaşta evlilik mağduriyetlerine karşı yasal değişiklik talebi, mağduriyetlerden haberdar olan herkesin bu sürece katkı sunması
- Ebeveynlik ve aile içi iletişim sorunlarına karşı farkındalık

- Şiddetliliğin vurgulanması
- Aciliyetin vurgulanması
- Katılıma teşvik ve etkililik
- Ahlaki doğruluk vurgusu

2019-2020	- Kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık - Kadınların ve genç kızların karşılaştığı engeller - Hukuki ve sosyal haklar konusunda bilgi eksikliği - Toplumsal ve ailevi sorunlar - Kadınların toplumsal hayata katılımındaki engeller	- Doğrudan failer - Toplum ve toplumsal uygulamalar - Medya - Devlet ve Kurumlar (tarihsel bağlam vurgusu)	- modelleri, eğitim ve danışmanlık hizmetleri ve akademik çalışmalar - Toplumsal farkındalık ve bilinçlendirme - Hak savunuculuğu ve hukuki mücadele - Kadının güçlendirilmesi - Akademik ve özgün bilgi üretimi - Sivil toplum ve kamu İşbirliği	- Şiddetliliğin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu
2021**	- Kadın hakları mücadelesinde karşı direnç ve olumsuz ön yargılar - Kadınların kamusal alandaki varlığına yönelik itirazlar - cinsiyet eşitsizliği (yaratılıştan ve hukuk önünde eşitlik vurgusu) ve uygulamadaki yanlışlar - Kadına yönelik şiddetle mücadelede algı sorunu	- Kadını ikinci sınıf görmeye alışmış zihniyet - Batı menşeli kadın hakları söylemi - Geleneksel ve yanlış uygulamalar - Adaletten ve hakkaniyetten uzak yaklaşımlar - Geleneksel olarak yerleşmiş düşünce kalıpları	- Alternatif bir hak söylemi geliştirmek - İstanbul Sözleşmesinin varlığından bağımsız olarak mücadeleye devam kararlılığı - Toplumsal cinsiyet eşitsizliği uygulamadaki yanlışlara karşı akademik araştırma ve raporlama ve farkındalık kampanyaları - Kadına yönelik şiddete karşı algı sorunları ve yasal boşluğa karşı kamu görevlilerinin ve STK'ların 6284'ün uygulanması konusunda özel bir duyarlılık göstermesi, iç hukukun vurgulanması	- Şiddetliliğin vurgulanması - Aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu
2022**	- İstanbul Sözleşmesinin kutuplaşma ve tartışma odağı olması - Toplumsal dönüşümün yanlış yorumlanması - LGBT Hareketinin ideolojik bir dayatmaya dönüşmesi	- LGBT aktivizmi ve sözleşmeye karşı çıkanlar - Sosyal yapıyı tek bir nedene indirgeyen hatalı ve yüzeysel analizler - LGBT konusunu bireysel bir yönelim olmaktan çıkararak ideolojik bir harekete dönüştüren akımlar ve yaklaşımlar	- İstanbul sözleşmesinin varlığına veya yokluğuna odaklanmak yerine iç hukukta mevcut ve geliştirilecek yasal düzenlemeler sürdürmek - Kadınların lehine olan yasal düzenlemelerin aktif takibi ve gözetimi - Yasal düzenlemelere yönelik katkı sunma ve tecrübe paylaşımı	- Şiddetliliğin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu

				- LGBTİ+ bireylerin temel insanı haklarıyla ideolojik dayatma arasında ayırım yapma - Kadın hakları ve eşitsizlik sorununa karşı teorik ve Pratik çalışmalar yürütme, farkındalık kampanyaları oluşturma ve proje bazlı destek sağlama	
2022-2025	- Kadına yönelik şiddet ve toplumsal eşitsizlik - Ayrımcılık ve hak ihlalleri - Uluslararası hak ihlalleri - Sistemsel ve yapısal eksiklikler	- Doğrudan failler - Toplum - Medya - Ayrımcı ve antidemokratik zihniyet - Çeşitli kurum ve cemaatler - İsrail hükümeti ve ordu yetkilileri - Mevcut sosyal ve ekonomik sistem	- Hukuki mücadele ve hak savunuculuğu - Toplumsal farkındalık ve eğitim - Psikososyal destek - Girişimciliğin desteklenmesi - İstihdamın artırılması - Kooperatiflerin güçlendirilmesi - Ayrımcılıkla mücadele - Camilere fiziksel erişimin iyileştirilmesi - Uluslararası hak ihlallerine karşı hukuki ve siyasi aktivizm - İnsanı yardım	- Şiddetliliğin vurgulanması - Aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu	
*	“Nazife Şişman ile Kadına Yönelik Söylem Çalışması” raporu temel alınmıştır.				
**	2014-2018 arası yıllara ait dahil etme kriterlerini karşılayan belge bulunamadığı için analize dahil edilmemiştir. Bu satırdaki analizler faaliyet raporlarından değil, söylemsel dokümanlardan elde edilmiştir.				
***	Bu olay iddia olarak kalmış iddiaları destekleyecek somut bir kanıt kamuoyu ile paylaşılammıştır. LGBTİ+ dernekleri tarafından bu iddiaların Boğaziçi Üniversitesi özelinde LGBTİ+ bireyleri ve hareketi hedef almak için çeşitli platformlar tarafından özellikle ortaya atıldığını belirten bazı açıklamalar yapılmıştır.				

Kadınların ve genç kızların istihdamda karşılaştıkları zorluklar ve eğitim hayatında yaşadıkları problemlerde “28 Şubat zihniyeti” ve bu zihniyeti sürdüren işverenler gibi sorumlular tanımlanarak başörtülü kadınların iş başvurusunda ayrımcılığa uğraması gibi örnekler de verilmektedir. 28 Şubat sürecinde başörtülü öğrencilerin eğitim haklarının engellenmesi gibi uygulamalarla devlet kurumlarının o dönemdeki sorumluluğuna işaret edilmektedir. Filistinli kadınlar ve çocuklar özelinde, uluslararası hak ihlalleri kapsamında sorumluluk “İşgalci İsrail Hükümeti ve ordu yetkililerine” atfedilmektedir. Sistemsel ve yapısal eksikliklerdeki sorumluluklar ise doğrudan bir kişiye veya gruba değil, mevcut sosyal ve ekonomik sistemdeki destek mekanizmalarının eksikliğine, yani yapısal bir probleme bağlanmaktadır.

Söylemsel dokümanlara bakıldığında da sanayi kapitalizmi, çağdaş feminist hareketler, Batı merkezli bakış açısı ve sömürgeci ve emperyalist güçler gibi daha genel ve soyut sistemlere sorumluluk atfedilirken, 2019 yılı itibariyle Boğaziçi Üniversitesi LGBTİ+ Çalışmaları Kulübü, “marjinal gruplar ve LGBT lobisi”, “LGBT aktivizmi” gibi somut ve spesifik sorumlular da ön plana çıkmıştır.

6.4.1.1.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme

KADEM’in belirlediği problemler ve sorumlulara yönelik geniş bir yelpazede çözüm önerileri ve stratejiler geliştirdiğini ve bunlara yönelik çeşitli taktikler ve stratejiler benimsediğini söyleyebiliriz. Örneğin kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık ile nefret söylemine karşı toplumsal farkındalık ve bilinç oluşturma bir strateji olarak benimsenmiş bu amaçla kampanyalar ve eğitimler düzenlenmiştir. 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü kapsamında "Sen Varsan Şiddete Yer Yok", "Şiddete Göz Yumma" ve "Sevgi ile Şiddet Yan Yana Gelmez" gibi söylemlerle her yıl kadına yönelik şiddete karşı kampanyalar düzenlenmiş; #Küfürsüz Hayat Mümkün! Kampanyası ile toplumda yaygınlaşan küfür ve aşağılayıcı dile karşı toplumsal bir dönüşüm hedeflenmiştir. Başörtülü kadınların yaşadığı mağduriyetleri unutturmamak ve empati kurdurmak amacıyla belgesel, sergi ve dijital uygulamalar gibi çeşitli 28 Şubat Hafızası kampanyaları düzenlenmiştir.

Kadın ve çocuklara yönelik suçlarda faillerin cezalandırılması ve mağdurların haklarının korunması için aktif hukuki mücadele yürütülmesi hak savunuculuğu ve hukuki mücadele alanında izlenen strateji ve çözüm önerilerinden biridir. Bu kapsamda şiddet, cinsel istismar, kadın cinayetleri ve hakaret gibi birçok davaya müdahil olunarak mağdurlara hukuki

destek verilmiş ve davaların kamuoyu nezdinde takibi sağlanmıştır.

Kadınların eğitim, istihdam, girişimcilik ve siyasete katılım gibi alanlarda güçlendirilmesi ve buna yönelik eğitim ve kapasite geliştirme programları düzenlenmesi temel bir strateji olarak benimsenmiştir. Örneğin, “Geleceğe İşbaşı Projesi” ile devlet korumasındaki genç kızlara mesleki eğitim ve istihdam imkânı sağlanmış, “İnovasyonda Kadın Projesi” ile girişimci kadınlara eğitim ve fon desteği verilerek kendi işlerini kurmaları teşvik edilmiştir. Kadın Kooperatiflerini Destekleme ve Koordinasyon Merkezi Projesi" ile kadın kooperatiflerine kurumsal ve finansal destek ağları oluşturulması, pazara erişimlerinin kolaylaştırılması ve aralarında bir dayanışma ağı kurulması hedeflenmiştir. Bunların yanı sıra özellikle dezavantajlı kesimlere yönelik, yasal hakları ve sosyal destek mekanizmaları hakkında bilgilendirme eğitimleri düzenlenmiş, şiddetin psikolojik, sosyolojik ve hukuki boyutları ele alınarak geniş kitlelere eğitimler verilmiştir.

Kadın meselelerine dair “tek tipçi bakış açısından uzaklaşarak”, farklı disiplinlerin bakış açılarını içeren, adalet merkezli, özgün ve akademik bilgi üretmek de bir strateji olarak benimsenmiş, kadın meselelerini küresel boyutta tartışmak için “Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi” gibi düzenli organizasyonlar gerçekleştirilmiş; kadın alanındaki akademik çalışmaları bir araya getirmek ve yeni araştırmalara zemin hazırlamak amacıyla “Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi” gibi kongreler düzenlenmiş; KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi gibi çeşitli dergi ve kitaplar yayınlanmıştır.

Sorunların çözümü için diğer STK, kamu kurumları ve uluslararası organizasyonlarla işbirliği yapmak gibi stratejiler de benimsenmiş. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM) ve Women 20 (W20) gibi uluslararası platformlarda aktif rol alınarak Türkiye'deki kadınların sorunları ve çözüm önerileri küresel düzeyde paylaşılmaya çalışılmıştır.

Bunların dışında, "Şiddete Seyirci Kalma", "Yasaya Tutun" gibi kampanyalarla toplumsal bilinci artırmak hedeflenmiş, ayrıca "Güven Toplumunun İnşası: Şiddetin Anatomisi ve Çözüm Yolları" gibi eğitim programlarıyla on binlerce kişiye ulaşılmıştır. Medyada şiddetin normalleştirilmesine karşı, en çok izlenen yerli diziler üzerine bir araştırma yapılarak bulgular kamuoyu ile paylaşılmıştır. Şiddete maruz kalan veya çeşitli zorluklar yaşayan kadınlara ücretsiz psikolojik destek ve hukuki danışmanlık sunmak amacıyla "Kadın Destek Merkezleri" kurulmuştur. Kadınların cami gibi kamusal ibadet alanlarını daha rahat kullanabilmeleri için "Camiler Hepimizin Projesi" başlatılmış; bu kapsamda çeşitli illerdeki camilerde ölçekleme çalışmaları yapılmış ve raporlar hazırlanmıştır.

İsrail'in Filistin'deki eylemlerini "soykırım" ve "savaş suçu" olarak niteleyerek, sorumlular hakkında Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne suç duyurusunda bulunulmuş; Ayrıca, ulusal ve uluslararası mitingler, oturma eylemleri ve protestolar organize edilerek (örneğin New York Times Meydanı'nda eylem) konunun dünya gündeminde tutulması amaçlanmıştır. "Gazze'ye Kardeş Payı" gibi kampanyalar düzenlenerek yardım toplanmış ve bu fonlar Kızılay ve Yeryüzü Doktorları gibi kuruluşlar aracılığıyla bölgeye sıcak yemek ve sağlık çalışanı maaş desteği şeklinde ulaştırılmıştır.

Söylemsel pratiklerde ortaya çıkan stratejiler ise “feminizm ve kadın hakları ayrımı yapmak” ve “adalet vurgusu” ile yeni kavramsal çerçeve belirleme, “küresel LGBT dayatmasına karşı duyarlılık” çağrısında bulunma ve “LGBTİ bireylerin temel insan haklarıyla ideolojik dayatma arasında ayırım yapma” gibi stratejiler içermekte ve bunlar özellikle 2019 yılından sonra ortaya çıkan diyagnostik çerçevelere paralel olarak ilerlemektedir.

6.4.1.1.4. Motivasyonel çerçeveleme

KADEM'in faaliyet raporlarında motivasyonel çerçevede sorunun şiddetliliğinin ve aciliyetinin vurgulanması, katılımın etkili olacağının vurgulanması ve teşvik edilmesi ve ahlaki doğruluk vurgusu gibi tüm alt temalarla uyumlu eylem ve söylemler gözlenmiştir.

Derneğin belgelerinde kadına yönelik şiddetin çok boyutluluğu ortaya konularak bu konuda sorunun şiddeti vurgulanmaya çalışılmıştır. Örneğin, derneğin yaptığı bir araştırmada en çok izlenen 14 yerli dizide bir yılda 3.013 kadına yönelik şiddet sahnesi tespit edildiği ortaya konmuş, böylece sorunun medyadaki yaygınlığı ve ciddiyeti de gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Sorunun aciliyetine yönelik direkt bir çağrı olmasa da İsrail'in Gazze'deki eylemlerine yönelik yapılan faaliyetler ve çağrılar bu konuyu acil müdahale edilmesi gereken bir konu olarak sunmaktadır. Yine Türkiye'deki 6 Şubat Depremleri ardından bölgeye "Kadın Destek Merkezleri" taşınarak depremzede kadınlara acil psikososyal destek sağlanması gibi eylemler derneğin ortaya koyduğu sorunların ve bu konuda harekete geçmenin aciliyetini ortaya koyan faaliyetlerdir.

KADEM'in düzenlediği "Sen Varsan Şiddete Yer Yok" ve "Şiddete Göz Yumma" gibi kampanya sloganları, bireylerin şiddet karşısındaki duruşunun değişimi sağlayacağını ve kolektif bir eyleme dönüşeceğini ifade ederek, harekete desteğe yönelik motivasyonu sağlamaya çalışmaktadır. 15 Temmuz darbe girişiminde karşı düzenlenen "Biz 81'iz" projesi ve "#sözkonusuvatansa" kampanyalarına katılımların teşvik edilmesi ve sosyal medyada yürütülen

kampanyalara katılımın olması, ortak hareket etmenin teşvik edildiğini ve etkili olduğunu göstermektedir. "Kadın Haklarına Dair İlkeler Bildirgesi" için destek istenmesi de doğrudan bir katılım çağrısı olarak yorumlanabilir. Vatandaşların ve gönüllü hukukçuların desteğiyle şiddet ve istismar davalarına müdahil olunması hukuki mücadelenin ve katılım etkililiğini göstermekte, “Geleceğe İşbaşı” ve “İnovasyonda Kadın” gibi projelerin başarılı sonuçlar elde etmesi ve yeni istihdamlar yaratması da harekete katılıma motive etmektedir.

Bütün bunların yanı sıra KADEM, derneğin tüm faaliyetlerinin ahlaki ve vicdani bir temel üzerine inşa edildiğini göstermek adına "Varoluşta Eşitlik, Sorumlulukta Adalet" ilkesini benimsemiş; kadına yönelik şiddetle mücadeleyi ve hak ihlallerine karşı durmayı bir "görev" ve "sorumluluk" olarak tanımlamış, böylece ahlaki doğruluğu vurgulamaya çalışmıştır. Hak ve adalet iddiasındaki tüm kişi ve kurumların bu ilkelerin koruyucusu olmaya davet edilmesi de bu ahlaki duruşu pekiştirir. Filistin'e destek kampanyalarında, sadece siyasi bir duruş olarak değil, aynı zamanda "çiğnenen uluslararası hukuk" ve "yok sayılan insanlık" karşısında "vicdan ve adaletten yana ses vermek" gibi tanımlar kullanılarak güçlü bir ahlaki sorumluluk vurgusu yapılmaktadır.

6.4.1.2. Büyük Aile Platformu

Büyük Aile Platformu (BAP) için kendi web sitesinden ulaşılabilen toplam 13 belge incelenmiştir. Bu belgelerden hiçbirinde direkt eylemlerin raporlandığı bir faaliyet raporu bulunmamaktadır. Tüm belgeler “LGBT propagandası ve dayatmasına” karşı çağrı ve basın açıklaması içeren belge ile mutabakat zaptı da dahil olmak üzere basın açıklaması ve röportaj gibi söyleme yönelik belgelerdir. Eyleme yönelik direkt bir belge olmaması ve içeriklerin kısıtlı olması sebebiyle 13 belge birlikte incelenmiştir. BAPın daha yeni bir oluşum olması sebebiyle incelenen belgelerin en eskisi 2022, en yenisi 2024 tarihli.

Yukarıda KADEM üzerinde yaptığımız analize benzer şekilde Diyagnostik, Prognostik ve Motivasyonel çerçeveler için önce mümkünse her belge kod tanımlayıcılarına göre tek tek analiz edilmiş ve kodlanmış, ardından benzer alanlara yönelik kodlar birleştirilerek bir tablo ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Aşağıda her bir çerçeveleme süreci için yıllara yönelik tematik analiz sonuçları sunulmuştur

Tablo 6'den anlaşılacağı üzere Büyük Aile Platformu (BAP) temel olarak kendini LGBTİ+ hareketine karşı bir hareket olarak konumlandırmaya çalışmış, diyagnostik çerçevede temel sorunsallığı “LGBT propagandası ve dayatma” ile “cinsiyetsizleştirme” ve “sosyokültürel terör” gibi yeni kavramlar üzerinden oluşturmuştur. Bu sorunlara yönelik

sorumluluk da çoğunlukla LGBTİ+ dernekleri ile, bu dernekleri “fonlayan” çeşitli uluslararası kuruluşlara, destek veren ülkelerin konsolosluklarına, LGBTİ+ hakları konusunda kapsayıcı politikalar izlemeye çalışan belediyelere ve siyasi partilere ve “küresel sermaye” ve “emperyalizme” atfedilmiştir.

Prognostik çerçevede çözüm önerileri ve stratejilere baktığımızda ise tıpkı diğer toplumsal hareketlerde gördüğümüz benzer stratejilerin ve taktiklerin uygulandığını görüyoruz. Aşağıda da görebileceğimiz üzere BAP, bu toplumsal cinsiyet karşıtı, daha doğrusu LGBTİ+ karşıtı hareketine destek sağlamak için motivasyonel çerçevede tıpkı diğer hareketler gibi çeşitli alt temaları uygulamaktadır. Bu çerçeveleme pratikleri aşağıda daha detaylı olarak ele alınmıştır.

6.4.1.2.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme

Diyagnostik çerçevelenmede aile ve çocukların, sosyal medya, sinema, reklamlar, kitaplar, bilgisayar oyunları, sanatçılar ve sporcular gibi çeşitli kanallar aracılığıyla “LGBT propagandasına” maruz kaldığı belirtilmekte; “küresel sermaye” ve “emperyalist lobilerin”, insanlığı cinsiyetsizleştirerek “insan neslini azaltmayı” hedeflediği iddia edilmektedir. İnsan “fıtratının, geleneklerin ve değerlerin hiçe sayıldığı”; ailelerin ve çocukların “özgürlük” adı altında dayatılan propagandalarla “zehirlendiği” vurgulanmaktadır. Platform “LGBT propagandasına” karşı yapılan “Büyük Aile Buluşması” gibi etkinliklerin, “nefret söylemi” olarak yanlış yansıtıldığı ve bu etkinliklere dair sosyal medya paylaşımlarının engellendiğini iddia etmektedir.

Platform en temel sorunu “LGBT ideolojisinin” bir “dayatma” halini alması ve toplumun çeşitli katmanlarında propaganda yoluyla yayılması olarak sunmakta, bu propagandanın medya, sosyal medya, sinema, sanat, akademi, spor ve hatta çocuk kitapları gibi alanlarda yoğun bir şekilde yapıldığını iddia etmektedir. Bu “LGBT dayatmasının”, aile kurumunu, “medeniyetin temelini” ve toplumsal yapıyı “bozmayı hedeflediği” ifade edilmekte; ailenin bozulmasının toplumun ve devletin de bozulmasına yol açacağı savunulmaktadır. Propaganda faaliyetlerinin, 2-3 yaşındaki çocukların bile “cinsiyetiyle oynamayı” hedefleyerek onları istismar ettiği, gençleri ise aidiyet ve değerlerinden kopardığı iddia edilmektedir. “Uluslararası lobilerin”, “cinsiyetsiz bir insan modeli” ve “ailesiz bir toplum” yaratmayı amaçladığı ve “doğal olmayan ilişkileri” dayattığı dile getirilmektedir.

Tablo 6.
Büyük Aile Platformunun Çerçeveleme Pratikleri

Yıl	Diyagnostik (sorunlar)	Diyagnostik (Sorumlular)	Prognostik (Çözüm ve Strateji)	Motivasyonel
2022	- LGBT Propagandası ve dayatması - Cinsiyetsizleştirme politikaları - Ailenin ve toplumsal değerlerin tehdit altında olması - Dezenformasyon ve sansür	- Küresel sermaye ve emperyalist lobiler/güçler - LGBT propaganda aparatları - Devlet ve yöneticiler - Medya ve dijital platformlar	- Yasal düzenleme talebi - Aile dostu içeriklerin desteklenmesi - Yeni yayıncılık ilkeleri - Kamuoyu oluşturma ve farkındalık yaratma - Siyasi ve hukuki mücadele - STK iş birliği - Toplumsal direnç ve birlik	- Şiddetliliğin vurgulanması - Aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu
2023	- LGBT Propagandası ve dayatması - Ailenin ve toplumsal yapının yozlaştırılması - Çocukların ve gençlerin istismarı - Cinsiyetsizleştirme politikaları - Sosyokültürel terör	- LGBT lobileri, dernekleri ve vakıfları - Uluslararası lobiler ve küresel emperyalizm - Yabancı devletler ve konsolosluklar - Sanat ve medya endüstrisi - Bazı belediyeler ve siyasi partiler	- Yasal düzenleme talebi - Devlet müdahalesi - Ailenin güçlendirilmesi - Sivil toplum örgütlenmesi ve işbirliği - Kamuoyu oluşturma ve farkındalık yaratma - Siyasi ve hukuki mücadele - Kültürel ve sanatsal direniş	- Şiddetliliğin vurgulanması - Aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu
2024	- LGBT Propagandası ve dayatması - Aile ve toplumsal değerlerin hedef alınması - Çocukların ve gençlerin istismarı - Kültürel ve bilimsel kuşatma - Düşük doğum oranları ve nüfusun yaşlanması - Sosyokültürel terör	- LGBT dernekleri, örgütleri ve lobileri - Yurt dışı fon sağlayıcılar ve batılı ülkelerin konsoloslukları - Yabancı devletler ve terör örgütleri - Medya kuruluşları ve dijital platformlar - Kapitalizm ve Hollywood	- Yasal düzenleme talebi - Ailenin merkeze alınması - Devlet ve sivil toplum iş birliği - Sivil toplum örgütlenmesi - Siyasi ve hukuki lobicilik - Kamuoyu oluşturma ve bilgilendirme - Kültürel ve ahlaki karşı duruş	- Şiddetliliğin vurgulanması - Aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu

Sanat ve medya endüstrisinin, "eşitlik" ve "özgürlük" gibi kavramların içini boşaltarak “LGBT propagandasını” yaydığı, bu dayatmaya uymayan sanatçıların ise linç ve tecrit edilme tehdidiyle karşılaştığı belirtilerek bu durum "sosyokültürel terör" olarak nitelendirilmektedir. LGBTİ+ hareketi bir ideoloji olarak tanımlanmakta ve LGBT ideolojisinin "sözde onur haftası/ayı" gibi etkinliklerle bir propaganda ve dayatma aracı haline geldiği belirtilmekte, bu durum, "küresel sapkın akımlar" olarak nitelendirilmekte ve bunun toplumsal yapıyı zehirlediği belirtilmektedir.

“LGBT ideolojisi ve propagandasının”, toplumun doğal ve temel birimi olarak görülen aile kurumuna yönelik bir “saldırı” olduğu ve toplumun tüm değerlerini aşağılayarak aileleri hedef aldığı ifade edilmektedir. Propagandanın ana hedefinin ise çocuklar ve gençler olduğu, onların “zihinlerinin bulandırıldığı” ve çizgi filmlere kadar sızan içeriklerle "zehirlendiği" vurgulanmaktadır. Platform bu durumun, çocukların fizyolojik ve psikolojik bozukluklara sürüklenmesine ve intihar vakalarında artışa neden olduğunu iddia etmektedir. Propagandanın eğitim, hukuk, akademi, iş dünyası, medya, kültür-sanat ve spor gibi hayatın her alanını kuşattığı belirtilmektedir. Bilimsel çalışmaların örtbas edildiği, karşı duranların tecrit edildiği ve "kültür terörü" uygulandığı iddia edilmektedir.

Ailenin zayıflamasıyla bağlantılı olarak, doğum oranlarının kritik seviyenin altına düşmesi, nüfusun azalması ve yaşlanması bir tehdit olarak ortaya konmuştur. Ailenin zayıflamasının devleti de zayıflatacağı tekrar eden bir unsur olarak belirtilmiştir. “Sosyo kültürel terör” tanımı farklı belgelerde yeniden vurgulanmış ve “yurtdışından fonlanan medya organlarının”, manevi iklimi hedef alarak “LGBT propagandası yaptığı”, "sosyokültürel terör" yarattığı iddia edilmiştir.

6.4.1.2.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme

Bahsedilen sorunlara yönelik sorumluluk atfedilen aktörler de çeşitlilik göstermektedir. Sorunun ana aktörleri olarak LGBTİ+ dernekleri, örgütleri ve “lobileri” ön plana çıkmaktadır. Bu yapıların "zehir ticareti" yaptığı, “ailelerden çocukları kopardığı” ve kendi propagandaları için öne sürdüğü iddia edilmektedir. Ayrıca "hak, adalet, özgürlük" gibi “kavramların arkasına saklanarak” toplumsal değerlere saldırdıkları ifade edilmektedir.

Bir diğer aktör olarak yurt dışı fon sağlayıcılar ve batılı ülkelerin konsolosluklarına da sorumluluk atfedilmekte, LGBT derneklerinin yurt dışından ve Batılı ülkelerin konsoloslukları tarafından fonlandığı açıkça belirtilmektedir. Bu durum, sorunun “yerel” değil, ithal ve dış destekli olduğunu vurgulamak için kullanılmaktadır. On binlerce insanı katleden “terör

örgütlerine silah desteği sağlayan” yabancı devletlerin, aynı zamanda “LGBT propagandasının en büyük finansörleri” ve destekçileri olduğu iddia edilerek, sorun bir ulusal güvenlik tehdidiyle ilişkilendirilmektedir.

Özellikle “yurtdışından fonlanan” "sözde medya özde etki ajanlığı organı yapılar", bayram günlerinde bile “LGBT propagandası” yapmakla sorumlu tutulmakta, dijital platformların da LGBT içeriği olmayan yapımları kabul etmediği iddia edilmektedir. Kapitalizmin her bireyi bir "ticarethane" olarak tanımlayarak aile kurumunu parçalamak istediği ve Hollywood sinemasının insanların zihinlerine farklı algılar yerleştirmeye çalıştığı belirtilerek sorunun ideolojik ve endüstriyel boyutu vurgulanmaktadır.

Bunlara ek olarak bazı belediyelerin LGBT propagandasına alan açtığı ve milli-manevi değerlerle çelişen sergileri desteklediği, bazı siyasi partilerin ise kendilerini "LGBT Partisi" olarak tanımlayarak bu ideolojiyi benimsediği belirtilmektedir. Anayasa'nın 41. maddesine atıfta bulunularak, ailenin ve çocukların korunması için devletin gerekli tedbirleri alması ve yasal düzenlemeleri yapması gerektiği, bu konuda yöneticilerin halkın talebine duyarsız kalmamaları gerektiği belirtilmekte ve devlete de sorumluluk atfedilmektedir.

6.4.1.2.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme

Prognostik çerçevelemede diğer toplumsal hareketlerde gördüğümüz çözüm önerisi ve stratejilere benzer stratejiler önerilmektedir. Belgelerde geçtiği şekliyle en temel çözüm önerisi, aileyi ve “çocukları LGBT propaganda ve dayatmasından koruyacak” yasal düzenlemelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) gündeme getirilmesi ve kanunlaştırılmasıdır. Bu talep, Anayasa'nın 41. maddesine dayandırılmaktadır. Aileyi önemseyen ve gençlere olumlu katkı sağlayacak yayıncılığın ve içeriklerin üretilmesi, çoğaltılması ve desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Buna ek olarak dijital dünyaya uygun yeni yayıncılık ilkelerinin belirlenmesi talep edilmektedir.

Büyük Aile Buluşması" ve "Sessiz Yürüyüş" gibi kitlesel etkinlikler düzenlenerek kamuoyunun dikkatinin çekilmesi ve “halkın taleplerinin” dile getirilmesi hedeflenmiştir. Bu buluşmalar, farklı dünya görüşlerinden insanları ortak bir amaç etrafında bir araya getiren bir "milat" olarak nitelendirilmiştir. Medya aracılığıyla kamuoyunu bilgilendirmek ve platformun görüşlerini duyurmak için basın açıklamaları yapılmıştır. İmza kampanyaları düzenlenmiş, TBMM'de grubu bulunan tüm siyasi partileri ziyaret edilerek toplanan dilekçelerdeki talepleri iletme stratejisi benimsenmiştir.

“Aileyi koruma” amacıyla mücadele eden sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek

"Büyük Aile Platformu"nu oluşturması, "sivil bir inisiyatif ve güç birliği" olarak sunulmuş, Platform, mitingler, çalıştaylar, sempozyumlar gibi çeşitli etkinlikler organize ederek üyelerinin koordinasyonunu sağlamaya çalışmıştır. "Küresel Tehditlere Karşı Aile" gibi çalıştaylar düzenlenerek akademisyenler, sanatçılar, hukukçular ve STK temsilcileri gibi farklı kesimlerden uzmanların katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Din, dil, ırk, siyasi görüş gibi farklılıklara bakılmaksızın tüm kesimlerin bu mücadeleye destek vermesi gerektiği vurgulanarak toplumsal bir birlik ve "Kuvâ-yi Milliye ruhu" ile hareket etme çağrısı yapılmaktadır.

Her yıl Eylül ayında, ailelerin ve çocukların "LGBT ideolojisinden korunması" amacıyla kitlesel yürüyüşler ve buluşmalar düzenlenmekte, "Sözde onur haftası" gibi dönemlerde artan propagandaya karşı kamuoyunu bilgilendirmek ve platformun duruşunu net bir şekilde ortaya koymak için yazılı ve sözlü basın açıklamaları yapılmaktadır. Kişilerin özel hayatına karışılmadığı ancak "yatak odalarının sokağa taşınmasına" ve "marjinalliğin normalleştirilmesine" izin verilmeyeceği gibi karşı söylemler geliştirilerek, mücadelenin bireylere değil, "dayatmacı lobilere" karşı olduğu vurgulanmaktadır.

6.4.1.2.4. Motivasyonel çerçeveleme

Platformun çeşitli motivasyonel çerçeveleme pratikleri kullanarak harekete yönelik kitlelerden destek almaya çalıştığı söylenebilir. Örneğin sorunun şiddetinin vurgulanması bağlamında "LGBT propagandası", "toplumsal yapıyı zehirleyen", çocuklara "zerk edilmeye çalışılan bir zehir" ve bu faaliyeti yürüten derneklerin "zehir ticareti" yaptığı şeklinde tanımlanarak sorunun yıkıcı etkisi ve kasıtlılığı vurgulanmaya çalışılmaktadır. "LGBT propagandasının", hayatın her alanını (eğitim, medya, akademi, spor) "kuşatan bir tehdit" ve "kültür terörü" olarak nitelendirilmesi, sorunun yaygınlığı ve saldırgan olduğu algısını pekiştirmeye çalışarak bir "kuşatma ve terör" algısı yüklemeye çalışmaktadır. Propagandanın arkasında "eli kanlı terör örgütlerine" destek veren "yabancı devletlerin" ve "konsoloslukların" olduğu iddiası, meselenin basit bir toplumsal tartışma değil, bir ulusal güvenlik sorunu olduğu imasıyla şiddetini artırmaktadır. Propagandanın çocukları ve gençleri "fizyolojik ve psikolojik bozukluklara sürüklediği" ve "intihar vakalarında artışa" neden olduğu belirtilerek, sorunun somut ve trajik sonuçlar yarattığı vurgulanmaya çalışılmıştır.

Sorunun aciliyetinin vurgulanması için, "insanlığın varoluşuna, evlatlarımıza, geleceğimize yönelen bir tehdit" argümanı ön plana çıkarılarak, mücadelenin ertelenemez olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Doğum oranlarının "kritik seviyenin altına düşmesi" ve

“nüfusun yaşlanması”, ailenin zayıflamasının bir sonucu olarak gösterilmiş, bu durumun devleti de zayıflatacağı belirtilerek, acil önlem alınması gereken bir “demografik krize” işaret edilmiştir.

Harekete katılımı teşvik etmek ve etkililiği artırmak için ise “yüzlerce” sivil toplum kuruluşunun "Büyük Aile Platformu" adı altında "bir araya geldiği" vurgulanmakta, "mücadele sözü vererek" örgütlenme ve katılım gücü artırılmaya çalışılmaktadır. Platformun TBMM Başkanı ile görüşme yapması ve meclis önünde basın açıklaması düzenleyecek olması, organize bir katılımın en üst düzeyde siyasi muhataplık bulacağını ve etkili olacağını göstermesi bakımından da harekete katılımı teşvik edecek bir etkililik taşımaktadır. "Hangi siyasi görüşe sahip olursak olalım hep beraber karşı durmak zorundayız" çağrısı, tüm farklılıkların ötesinde birleşmenin gerekliliği ve bu birleşmenin başarı getireceğini vurgulayarak harekete katılımı teşvik etmekte ve etkililiği artırmaya çalışmaktadır.

Platformun söylemlerinde mücadelenin ahlaki ve vicdani bir temelde yürütüldüğü sürekli olarak ön plana çıkarılmaktadır. Nefret söylemi reddedilmekte, kişilere değil, "LGBT propaganda ve dayatmasını yürüten lobilere, örgütlere, ve derneklere karşı" olunduğu vurgulanmaktadır.

Ailenin, "toplumun doğal ve temel birimi" ve "medeniyetin tözü" olarak tanımlanması, bu nedenle aileyi koruma mücadelesinin, sadece toplumsal değil, aynı zamanda ahlaki ve medeniyetle ilgili bir görev olduğu şeklindeki konumlandırma da ahlaki doğruluk vurgusunu pekiştirmektedir. LGBT lobisinin "hak, adalet, özgürlük, eşitlik" gibi kavramların içini boşalttığı iddia edilirken, kendi mücadelelerinin "milletin birliğine ve değerlerine" sahip çıkmak gibi ahlaken doğru bir temele dayandığı vurgulanmakta, "marjinalliğin normalleştirilmesine" karşı çıkmamanın ahlaki bir duruş olduğu söylemi benimsenmektedir.

6.4.1.3. Kaos GL

Kaos GL Derneği için toplam 80 adet belge incelenmiştir. İncelenen en eski belge 2012 Aralık ayına aittir, en yeni belge 2024 Haziran etkinlik raporu ve 2024 yıllık özet raporudur. Diyagnostik, Prognostik ve Motivasyonel çerçeveler için önce her aya ait belge kod tanımlayıcılarına göre tek tek analiz edilmiş ve kodlanmış, ardından benzer alanlara yönelik kodlar birleştirilerek yıllara göre bir tablo ortaya koyulmuştur. Aşağıda öncelikle her bir çerçeveleme süreci için yıllara yönelik tematik analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 7’den de anlaşılacağı üzere, Kaos GL Derneği yayınladığı düzenli faaliyet bültenlerinde Türkiye’de yaşayan LGBTİ+ bireyler ve LGBTİ+ hareketinin kendisine yönelik

çok çeşitli sorunlar tanımlamaktadır. Dernek bu sorunlar ile ilgili olarak pek çok farklı aktöre de sorumluluk atfetmektedir. Derneğin faaliyet raporları incelendiğinde sadece problemlerin tespiti ve sorumluluğu değil aynı zamanda bu problemlere yönelik çeşitli çözüm önerilerinin yer aldığı, bunlara uygun strateji ve taktiklerin geliştirildiği, bunlardan büyük bir kısmının uygulandığı, bir kısmının ise belirtilen yıllarda planlama aşamasında olduğu anlaşılmaktadır. Motivasyonel çerçeve açısından bakıldığında ise derneğin hareketin faaliyetleri ve hak mücadelesini sorunun şiddetliliği ve aciliyeti, katılımın etkili olacağının vurgulanması ve katılıma teşvik edilmesi ve mücadeleyi evrensel insan hakları temelinde ahlaki doğruluk ile ortaya konması gibi temellerde hareket ettiği söylenebilir. Tabloda belirtilen çerçeveleme pratiklerini aşağıda daha detaylı olarak sunulmuştur.

6.4.1.3.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme

Dernek LGBTİ+ bireylere yönelik sistematik ayrımcılık, nefret suçları, fiziksel şiddet, toplumsal dışlanma, hak ihlalleri ve nefret söylemini yaygın şekilde işlemiş, özellikle eğitim, sağlık, medya, spor, askerlik ve sosyal hizmet gibi farklı alanlarda ortaya çıkan ayrımcılık, homofobi ve transfobi örneklerini bir problem olarak sunmuştur. Diğer yandan toplumsal değer yargıları ile yeniden üretilen baskı, medyada temsilde eksiklik, toplumsal normların LGBTİ+ bireylere ve örgütlere karşı dışlayıcı olması; yasal ve kurumsal koruma eksikliği, adalete erişimin engellenmesi, devletin ve kurumların ayrımcılık yapması, okullarda, üniversitelerde veya eğitim politikalarında görülen ayrımcılık ile medyanın bilgi eksikliği, medyada nefret söylemi ve olumsuz temsiller gibi sorunlar ön plana çıkmaktadır. Sporda, özellikle futbolda LGBTİ+ bireylere yönelik dışlayıcı tutumlar, aşağılama, hakaret ve mobbing; mülteci LGBTİ+'ların yaşadığı toplumsal, yasal zorluklar; haklara erişememe, mülteci ve sığınmacı olarak yeniden mağduriyet gibi sorunlar ön plana çıkmıştır. Sağlık haklarına erişim zorluğu, sosyal hizmetlerde ayrımcı yaklaşımlar; LGBTİ+ çocuklara ve gençlere uygulanan şiddet ve ayrımcılık da yine belirtilen sorunlar arasındadır.

Tablo 7.
Kaos GL Derneğinin Çerçeveleme Pratikleri

Yıl	Diyagnostik (sorunlar)	Diyagnostik (Sorumlular)	Prognostik (Çözüm ve Strateji)	Motivasyonel
2013	- Ayrımcılık, nefret suçları, homofobi ve transfobi - Heteronormativite ve toplumsal baskı - Kurumsal ve hukuki engeller - Mülteci LGBTİ+ problemleri - Eğitim ve çocuk hakları alanında ayrımcılık	- Devlet, hukuk ve siyasi irade - Toplumsal yapı ve normlar - Eğitim sistemi - Medya - Ulusal/Uluslararası kuruluşlar - Spor camiası ve federasyonlar	- Ayrımcılıkla mücadele ve hukuki mücadele - Eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri - Yerel ve kamusal etkinlikler - Uluslararası dayanışma ve destek - Özel hedefli çalışmalar - Medya ile mücadele	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu
2014	- Medya ve temsilde sorunlar - Nefret söylemi ve fiziksel şiddet - Siber zorbalık ve saldırılar - Yargı ve adalet sorunları - Eğitimde ve sağlıkta ayrımcılık - Baro ve meslek kuruluşlarındaki cinsiyetçilik/ayrımcılık - Aile içi şiddet ve baskı - Ulusal/Uluslararası Ayrımcı Politikalar - Medyanın nefret üretimi - STK'larda kurumsal kapasite eksikliği - Mülteci LGBTİ+ların özgün sorunları - Uluslararası platformlarda temsiliyet eksikliği	- Medya kuruluşları - Yargı organları ve hükümet - Aile bireyleri - Siber saldırganlar - Ulusal/Uluslararası kurumlar ve devletler - Barolar ve meslek kuruluşları - Okullar ve eğitimciler ve eğitim sendikaları - STK'lar - Yerel yönetimler, belediyeler, akademisyenler	- Hukuki mücadele ve yasal takip - Dayanışma ve ağ kurma - Kamuoyu oluşturma, protesto ve bilinçlendirme - Eğitim ve Atölyeler - Uluslararası destek ve baskı - Şikâyet ve raporlama mekanizmaları - Saha çalışmaları ve danışma	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu
2015	- Yaygın ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri - Onur Yürüyüşüne yönelik orantısız güç kullanımı - Cezaevlerindeki LGBTİ+ mahpusların durumu - Sağlık hizmetlerine erişimde engeller (HIV/AIDS tedavisi, ruh sağlığı hizmetleri vb).	- Devlet ve kamu kurumları - Sağlık bakanlığı, hastaneler ve sağlık sistemi - Üniversiteler ve genel olarak eğitim sistemi - Medya kuruluşları ve gazeteciler	- Yasal ve siyasal savunuculuk - Eğitim ve bilgilendirme yoluyla farkındalık artırma - Kapasite geliştirme ve ağ oluşturma - Kültürel etkinlikler ve kamusal görünürlüğü artırma	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu

	- Eğitim ve akademi alanında heteronormativite - Medyada nefret söylemi ve yetersiz temsil - LGBTİ+ haklarının yeni anayasa yapım sürecinde ve siyasi parti gündemlerinde yer bulmaması	- Siyasi partiler, TBMM ve Anayasa uzlaşma komisyonu		
2016	- LGBTİ+ bireylerin yasal düzeyde korunmaması - Nefret suçlarına yönelik yasal düzenleme olmaması - Aile ve sosyal politikalar bakanlığı mevzuatında eksiklikler - Şiddet, nefret suçları ve cinayetler (trans kadın Hande Kader'in öldürülmesi) - Artan trans birey intiharları - İşe alım, çalışma koşulları ve terfide ayrımcılık - Sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde engeller - Mülteciler özelinde barınma ve sağlık haklarına erişimde sorunlar - Medyada nefret söylemi ve yetersiz temsil - Türkiye'de ara durak olarak bekleyen mültecilerin sistematik şiddet, barınma ve sağlık sorunları	- Devlet, parlamento, siyasi partiler ve bakanlıklar - Yasa yapıcılar ve adli makamlar - Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı, özel sektör şirketleri, sendikalar - Aile ve Sosyal politikalar bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, belediyeler, sosyal hizmet uzmanları - Nefret söylemini üreten ve yayan medya kuruluşları	- Yasal ve siyasi alanda savunuculuk ve kapasite geliştirme - Eğitim ve bilgilendirme yoluyla farkındalık artırma - Ağ oluşturma, kapasite güçlendirme ve koalisyonlar kurma - Araştırma, raporlama ve danışmanlık hizmetleri - Kültürel ve kamusal görünürlük faaliyetleri	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu
2017*	- LGBTİ+ların güncel sorunları - Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Sorunları - LGBTİ+ların temel haklara erişimde yaşadığı zorluklar		- Doğrudan danışmanlık hizmeti ve savunuculuk hizmetleri - Mültecilere yönelik doğrudan hukuki, sosyal destek ve eğitim	- Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu
2018	- Şiddet, nefret suçları ve cezasızlık - İstihdam, sağlık, eğitim, barınma ve sosyal hizmetlere erişim gibi alanlarda ayrımcılık	- Kamu otoriteleri, hükümet ve valilikler - Anayasa mahkemesi ve idare mahkemeleri gibi yargı organları	- Ayrımcılık, hak ihlalleri ve toplumsal önyargıya karşı toplumsal farkındalığı artırma, profesyonel grupları eğitme, hukuki mücadele	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu

- İfade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanması
- Medyada nefret söylemi ve ayrımcı dil
- Mevcut yasaların nefret suçları ve ayrımcılığa karşı korumada yetersizliği
- LGBTİ+ mültecilerin sığınma süreçlerinde yaşadıkları sorunlar, ayrımcılık ve şiddet

- Genel olarak medya, özelde Yeni Akit ve karikatür dergileri
- İlahiyat profesörü Nihat Hatipoğlu gibi dini figürler

- İfade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı yasal yollara başvurma ve kamusal alanda görünürlük mücadelesi
- Medyayı izlemek, hak temelli haberciliği teşvik etmek ve nefret söylemi üreten yayınlara karşı hukuki işlem başlatma
- Mültecilere doğrudan destek
- LGBTİ+ tarihini, sanatını, edebiyatını görünür kılmak ve arşiv oluşturmak

2019

- İfade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanması
- İstihdam, sağlık, eğitim, barınma ve sosyal hizmetlere erişim gibi alanlarda ayrımcılık (HIV pozitif kişilerin işten çıkarılması)
- İnternet yayıncılığı ve sosyal medyada LGBTİ+ bireylere yönelik nefret söylemi
- İç işleri bakanı ve diyanetin söylemleri
- LGBTİ+lara yönelik hak ihlallerinin cezasızlığı, adalet erişiminde engeller
- LGBTİ+ mültecilerin sığınma prosedürlerinde yaşadığı sorunlar
- Feminist ve LGBTİ+ hareket içerisinde trans dışlayıcı söylemler
- İnterseks çocuklara yönelik tıbbi müdahaleler

- Kamu otoriteleri, hükümet, valilik, bakanlıklar
- Yargı ve hukuk sistemi
- İstihdamda ayrımcı uygulama yapan kurumlar
- Trans dışlayıcı radikal feminist gruplar

- İfade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı yasal yollara başvurma, uluslararası kamuoyu oluşturma ve dayanışmayı güçlendirme
- Ayrımcılık, nefret söylemi ve toplumsal önyargıya karşı Eğitim, farkındalık çalışmaları, hukuki destek, topluluk içi dayanışma ve medya aracılığıyla önyargılarla mücadele etme ve hakları savunma
- Belirli grupların (interseks, mülteci, kadın) özel sorunlarına yönelik hedef odaklı çalıştaylar, yayınlar ve sosyal etkinlikler
- Diğer STK'lar ve feminist hareketlerle ittifakları güçlendirmek

- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması
- Katılıma teşvik ve etkililik
- Ahlaki doğruluk vurgusu

2020

- Diyanet'in LGBTİ+ ve HIV ile yaşayanlara yönelik söylemleri
- Diyanet'in açıklaması sonrası medyada yoğunlaşan nefret
- Üst düzey kamu yetkililerinin Diyanet'i destekleyici açıklamaları

- Diyanet İşleri Başkanlığı ve başkanı
- Türkiye Hükümeti ve kamu otoriteleri (Cumhurbaşkanlığı, Ankara Valiliği, RTÜK, Ticaret bakanlığı)
- Yargı kurumları

- Nefret söylemi, hedef gösterme ve ayrımcılığa karşı hukuki mücadele, medya takibi, kamusal alanda görünürlük, uluslararası baskı ve sivil toplum dayanışması
- Toplanma ve gösteri özgürlüğüne karşı yargı süreçlerini sonuna

- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması
- Katılıma teşvik ve etkililik
- Ahlaki doğruluk vurgusu

	- Ticaret bakanlığının LGBTİ+ ve gökkuşağı temalı ürünleri yasaklaması - LGBTİ+ sosyal uygulamalarına engelleme kararları - Ankara'daki süresiz LGBTİ+ etkinliği yasağı - Temel hak ihlallerindeki artış ve nefret suçları - Uluslararası mekanizmalarda Türkiye'nin hak ihlallerini inkârı - İş yaşamında ayrımcılık - Sağlık hakkına erişimde engeller - Barınma sorunu (bekara ev vermemek gerekçesinin LGBTİ+lara karşı kullanılması) - -	- Medya kuruluşları (özellikle Yeni Akit) - Nefret söylemi yayan sosyal medya platformları	kadar takip etmek, hukuki zaferleri duyurmak ve hükümetin uluslararası mekanizmalardaki inkâr politikalarını ifşa etmek. - Eğitim, farkındalık, kapasite geliştirme ve bilgi üretimi yoluyla LGBTİ+ hakları konusunda toplumu ve ilgili meslek gruplarını güçlendirmek - Sivil toplum içindeki ve LGBTİ+ hareketi içindeki iş birliklerini ve dayanışmayı güçlendirmek, ortak eylem planları geliştirmek -	
2021	- Boğaziçi Protestoları üzerine LGBTİ+ların hedef alınması - Medyada nefret söyleminin yoğunlaşması - Ayrımcı idari kararlar - İstihdamda ve sosyal yaşamda ayrımcılık - Onur Yürüyüşlerine karşı yasaklar ve Polis şiddeti - LGBTİ+ öğrenci kulüplerinin kapatılması - LGBTİ+ aktivistlere ve öğrencilere karşı hukuki baskı ve davalar - İstanbul Sözleşmesinden çekilme - Dernekler kanununda yapılan değişiklik (Kitle İmha Silahlarının Önlenmesi Hakkındaki Kanunun dernek faaliyetlerini kısıtlayacak düzenlemeler içermesi) - Sağlık hakkına erişimde engeller ve cinsiyet uyum sürecindeki mağduriyetler -	- Hükümet ve kamu otoriteleri - Boğaziçi Üniv. Rektörlüğü - Hükümet yanlısı ve muhafazakâr medya - Yargı kurumları - HIV ayrımcılığı politikaları nedeniyle Türk Kızılay'ı -	- Nefret söylemi, hedef gösterme ve ayrımcılığa karşı hukuki mücadele, medya takibi, kamusal alanda görünürlük, uluslararası baskı ve sivil toplum dayanışması - Toplanma ve gösteri özgürlüğüne karşı hukuki süreçleri takip etmek, yasaklara ve şiddete karşı sivil toplum dayanışmasını güçlendirmek, uluslararası mekanizmaları harekete geçirmek, alternatif ifade alanları yaratmak - İstanbul sözleşmesinin iptali ve dernekler yasasına karşı hukuki güvencelerin önemini vurgulayan kamusal kampanyalar düzenlemek, uluslararası sözleşmelere dayalı savunuculuk yapmak ve yasal değişikliklerin risklerine karşı sivil toplumu bilgilendirmek	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu

				- Eğitim, farkındalık, kapasite geliştirme ve bilgi üretimi yoluyla hem LGBTİ+ topluluğunu hem de toplumun farklı kesimlerini (meslek grupları, akademisyenler, öğrenciler) güçlendirmek
2022	- Medyada sistematik homofobi ve transfobi - Onur yürüyüşüne yönelik yasaklar ve katılanlara davalar - Bazı STK'ların kapatılma davalarıyla karşı karşıya kalması - Toplumda LGBTİ+ hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, HIV ayrımcılığı gibi konulardaki bilgi eksikliği ve ayrımcılık - Uluslararası standartlara uyumsuzluk ve riskler	- Medya kuruluşları ve yazarlar - Kamu otoriteleri ve idari kurumlar (valilikler, iç işleri bakanlığı, TIHEK) - Yargı kurumları	- Medyadaki nefret söylemi ve ayrımcı dili ifşa etmek ve hak temelli haberciliği teşvik etmek - Kritik davaları yakından takip ederek müdahil olmak - Hukuki başarıların yaygınlaştırılması - Eğitim, farkındalık, kapasite geliştirme gibi etkinliklerle hem LGBTİ+ bireyleri hem de toplumun farklı kesimlerini bilinçlendirmek	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu
2024**	- Medyada ayrımcılık ve hedef gösterilme - Nefret suçları - Hukuki ve sosyal haklara erişimde engeller - Uluslararası koruma ve standartlardan uzaklaşma (İstanbul sözleşmesi tartışmaları) - LGBTİ+ mültecilerin yaşadığı zorluklar - Kamu kurumlarının şeffaflık ve iş birliği eksikliği, bu kurumlara yapılan bilgi edinme başvurularına şeffaf yanıtlar alınamaması -	- Basın ve medya kuruluşları - Kamu kurumları ve yargı mekanizmaları - İstihdamda eşitliği sağlamadaki eksiklikleri nedeniyle iş dünyası (özel sektör)	- Alternatif medya üretimi - Sosyal medya aracılığıyla görünürlük ve kamuoyu bilgilendirmesi - Medya çalışanlarına yönelik kapasite geliştirme faaliyetleri - Hak ihlallerini belgelemek - Ulusal ve uluslararası savunuculuk mekanizmaları - Kamu kurumları üzerinde baskı oluşturmak ve hukuki süreçleri desteklemek - Toplumun farklı kesimleriyle diyalog kurma, ön yargıları kırma - Kurumlararası iş birliği ve kapasite geliştirme - Akademik bilgi üretimi - Mültecilere doğrudan erişebilir danışmanlık hizmetleri sunmak	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki doğruluk vurgusu

* 2017 yılında derneğin e-kütüphanesindeki faaliyet raporu bölümünde bir adet faaliyet raporuna ulaşılmıştır.

** Derneğin e-kütüphanesindeki faaliyet raporu bölümünde ilgili yıl için faaliyet raporuna ulaşılamamıştır. 2024 yılı için ise yıllık özet faaliyet raporuna ulaşılabilmiştir.

LGBTİ+lara yönelik hakaret, linç, saldırı, intihar ve tecavüz olayları; aile baskısı nedeniyle şiddet, cinayet, intihar ve sosyal dışlanma; okullarda homofobi ve transfobi, öğretmen ve idare baskısı, tıbbın eşcinselliğe yanlış yaklaşımı; bazı baro ve meslek kuruluşlarının LGBTİ+lari dışlayıcı uygulamalar yapması; gazetelerin ve medya kuruluşlarının LGBTİ+lara karşı nefret dili ve nefret suçuna teşvik edici yayınlar yapması gibi sorunlar da yine önemli sorunlar olarak ortaya konmuştur.

2015 yılı itibariyle yaygın ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri ve Onur yürüyüşüne yönelik orantısız güç kullanımı gibi sorunlar vurgulanırken, bu sorunlar ilerleyen yıllarda LGBTİ+ bireylerin ifade toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün daha da kısıtlanması, Diyanet İşleri Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı gibi devlet kurumlarına doğrudan atıfta bulunularak vurgulanmıştır. 2020-2024 yılları arasında süresiz Onur Yürüyüşü yasakları, medyada doğrudan hedef gösterilme, Boğaziçi Protestoları sonrasında LGBTİ+ların doğrudan hedef alınması gibi doğrudan devlet ve ilgili kurumları sorumlu olarak çerçeveleyen bir problem tanımının yapıldığı görülmektedir.

6.4.1.3.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme

Tanımlanan sorunlar gibi bu sorunlara ait sorumluluklarda çeşitli sistemlere yüklenmiştir. Örneğin LGBTİ+ hakları konusunda kapsayıcı bir politika olmamasından kaynaklanan sorunlar için sorumluluk “sistemin” kendisine, devletin tüm organlarına, hükümet politikalarına, yargıya ve adli makamlardaki diğer kurumsal sorumlulara yüklenmektedir. Yasal anlamda koruyucu mekanizmaların eksikliği, ayrımcılığın cezalandırılmaması ve politik irade eksikliği gibi sebeplerle siyasi irade ve hukuk sistemine de sorumluluklar yüklenmektedir. Egemen toplumsal söylemler, kültürel normlar, toplumsal değer yargıları gibi başlıklar altında toplumun genelinin sorumlu tutulduğu alanlar da bulunmaktadır. Eğitim ile ilgili konularda ise eğitimciler, eğitim sistemi ve okul idareleri vurgulanmakta, medya alanında, özellikle homofobik veya transfobik yayınlar yapan medya kuruluşları (ör. Yeni Akit Gazetesi) ile ötekileştirici ve klişelere dayalı haber diliyle toplumsal ön yargıları sürdüren medya kuruluşları sorumlu olarak sunulmaktadır. Mülteci hakları gibi alanlar da ise yerel otoriteler ile Birleşmiş Milletler gibi diğer uluslararası kurumlar da sorumlu gösterilmektedir. Spor camiası ve federasyonlar bu alanlarda ortaya çıkan hak ihlalleri için sorumlu gösterilirken, sosyal hizmet alanındaki kurumlar, çeşitli sendikalar, çocuk hakları için çalışan STK’lar da LGBTİ+ çocukların ve gençlerin yaşadığı sorunlar karşısında sorumlu tutulmaktadırlar.

Bununla birlikte LGBTİ+ bireylere aile içerisinde ve eğitim-sağlık gibi hizmet

alımlarında uygulanan doğrudan ve dolaylı ayrımcılıktan dolayı da hem çeşitli meslek gruplarındaki profesyonellere hem de aileye de sorumluluk atfedilmektedir. Hak savunuculuğu yapan örgütlerdeki kapasite yetersizliği ve hak temelli savunuculuğun yeterince etkili olamayışı gibi ve LGBTİ+ haklarının uluslararası alanda ve özellikle AB süreçlerinde yeterince temsil edilememesi gibi konularda çeşitli STK'lar, yerel yönetim ve belediyeler, akademisyenler ve yayıncılar gibi geniş bir kesim de sorumlu tutulmaktadır.

Problemlerde olduğu gibi sorumluluklarda da ileriki yıllarda hükümete ve kamu otoritelerine, bakanlıklara, yerel yönetimlere ve yargı kurumlarına hak ihlalleri, ayrımcılık ve yasaklar gibi problemler nedeniyle daha fazla sorumluluk yüklendiği görülmektedir.

6.4.1.3.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme

Yukarıda bahsedilen problemlere ve dolaylı yoldan sorumlu tutulan sistemlere karşı önlemler almak, çeşitli STK ve oluşumların sorunlarla ilgili kapasitelerini artırmak için çeşitli çözüm önerileri ve stratejiler geliştirilmiştir. İncelenen belgelerde tekrar eden ve ortaya konan stratejiler ve taktikler ayrımcılık ve nefret suçlarına karşı hukuki mücadele, yasal değişikliklerin talebi, hukuka erişimi güçlendirme, davalar açma ve stratejik davalama gibi ayrımcılıkla mücadele ve hukuki mücadele stratejileri; kurumlara yönelik eğitim faaliyetleri, kamuoyu oluşturma ve bilgilendirme kampanyaları, atölye çalışmaları, çeşitli alanlardaki (örn. sağlık, sosyal hizmet, eğitim) uzmanlara ve kamuya yönelik doküman yayınlama; forumlar, yerel örgütlerle buluşmalar ve görünürlüğü artırmaya yönelik kamusal alan etkinlikleri; uluslararası kurum ve STK'larla dayanışma ağları oluşturulması, işbirliği kurulması, kolektif mücadele alanları belirlenmesi; uluslararası hukuku işletmeye yönelik girişimlerde ve talepte bulunulması gibi faaliyetler; çocuklar, gençler, mülteciler, kadınlar ve diğer özel gruplara yönelik hedeflenmiş eğitim ve farkındalık programları düzenlenmesi; medyadaki homofobik yayınlara karşı şikayet mekanizmalarının kullanılması ve alternatif medya üretimi gibi çok çeşitli yelpazede eylem türlerini içermektedir.

Bunların yanı sıra tüm toplumsal kesimleri kapsayan geniş tabanlı mücadele ve savunuculuk faaliyetleri yürütülmesi; akademisyenlerin, eğitimcilerin ve gençlerin bilinçlendirilmesi için sempozyumlar, dersler, atölye çalışmaları düzenlenmesi; ayrımcılığı önleyecek ve cezalandıracak yasa değişiklikleri, LGBTİ+ mülteciler için özel hak düzenlemeleri gibi düzenlemelere yönelik taleplerde bulunulması; birebir destek, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunulması; hak ihlallerinin raporlanması ve takip edilmesi; öğretmen, sağlıkçı gibi meslek grupları ile ailelere yönelik ayrımcılığı önleyici bilinçlendirme çalışmaları

yürütülmesi gibi stratejiler de izlenmektedir. Ayrıca derneklerin ve yerel oluşumların güçlendirilmesi; politika üretimi ve savunuculuk için iç mekanizmalar kurulmasına yönelik çalışmalar ile kurumsal kapasitenin geliştirmesi; medya aracılığıyla kampanyalar, parlamentoda basın toplantıları, sokak eylemleri (8 Mart gibi) gibi etkinliklerle kamuoyu oluşturma ve protesto hakkının da kullanılması gibi eylemlilikler ön plana çıkmaktadır. Burada özellikle Gezi Parkı Eylemlerinden sonra eylem ve stratejilerin çeşitlendiği ve diğer alanlarla kesişimselliğin ön plana çıktığı vurgulanmalıdır.

Her ne kadar bu çalışmada tek tek örnekler üzerinde durulmasa da öne çıkan bazı önemli örneklerden ve eylemlerden bahsedilmesi gerekir. Örneğin yargı süreçleriyle ilgili eleştirel tutumlarda Pınar Selek örneği, LGBTİ+ bireylerin ve gençlerin uğradığı aile içi şiddet ve cinayet olaylarının vurgulanması ve sorunun şiddetliliğinin ön plana çıkarılması için örneklendirilen eşcinsel olduğu için öldürülen Rojin Çiçek; medyadaki nefret söylemleri konusunda Yeni Akit Gazetesi; ulusal ve uluslararası boyutları olan mülteci ve mülteci LGBTİ+ların sorunları, eğitimdeki ve bazı kurumlardaki, örneğin Muğla Barosu, cinsiyetçi ve ayrımcı tutumlar; LGBTİ+ haklarının sendikal gündeme dahil edilmemesi ve sosyal hizmet alanındaki ayrımcı yaklaşımlar incelenen dönemde bahsi geçen konular arasında yer almaktadır. Diğer yandan mahalle buluşmaları ve yerel buluşmalar hem çözüm hem de katılıma teşvik açısından somut stratejiler olarak öne çıkmakta; eğitim ve kapasite geliştirme programları da önemli stratejiler olarak kendini göstermektedir.

Diyagnostik çerçeveye paralel olarak prognostik çerçeve içerisinde de “artan baskı ortamına” paralel olarak stratejilerin adapte olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin yasaklamalara karşı uluslararası kamuoyu oluşturma ve hukuki mücadele yürütme, diğer STK’larla dayanışma ağları oluşturma, kamu kurumları üzerinde baskı oluşturma ve hukuki süreçleri destekleme, alternatif medya üretimi ve sosyal medyada daha görünür olma gibi stratejilerin ön plana çıktığı görülmektedir.

6.4.1.3.4. Motivasyonel çerçeveleme

Kaos GL Derneği 2013 ve 2014 yıllarında yayınladığı faaliyet raporlarında motivasyonel çerçevede LGBTİ+ bireylerin yaşadığı sorunlara yönelik sorunun şiddetliliği ve aciliyetinin vurgulanması, katılımın teşvik edilmesi ve katılımın etkililiğinin vurgulanması ve ahlaki doğruluk gibi motivasyonel çerçeveleme pratiklerini sergilemektedir.

Hak ihlalleri, nefret cinayetleri, homofobi/transfobi ve şiddet olaylarının vurgulanması; acil hukuki değişiklik ihtiyacı ile hızlı aksiyonun gerekliliğinin vurgulanması; sunulan örnek

vakaların fazlalığı ve ciddiyeti (ör: intihar, tecavüz, öldürölme) ile şiddetin düzeyinin ve toplumdaki genel şiddetin vurgulanması; özellikle LGBTİ+lara yönelik intihar, tecavüz gibi toplumsal şiddet düzeyine vurgu yapılması; ortaya atılan sorunların bireysel hak ihlalleri ve ayrımcılık düzeyinde ele alınması ve özellikle ayrımcılık ve nefret suçlarının “LGBTİ+lara karşı ilan edilmemiş savaş” argümanı ile dile getirilmesi ve anayasa süreçlerinin bu hakları güvence altına almak için fırsat olduğunun vurgulanması gibi eylem ve söylem pratikleri motivasyonel çerçevede sorunun aciliyetini ve şiddetini vurgulamaktadır.

Akademisyenler, STK’lar, çeşitli meslek gruplarından çalışanlar ve gençliğin katılımıyla düzenlenen sempozyum, etkinlik ve kampanyalar; “homofobiye karşı yerel buluşmalar” gibi yerel forumlar ve topluluklarla yapılan etkinlikler ile kolektif eylemin vurgulanması; farklı ağların ortaklaşa mücadelesinin teşvik edilmesi; diğer sendika ve sivil katılımların sağlanmaya çalışılması, ulusal ve uluslararası STK’larla işbirliğinin kurulmaya çalışılması ve kimi faaliyetlere gönüllü katılım sağlanmaya çalışılması, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) gibi siyasi partilerle yapılan görüşmeler; eylemlilik ve etkinlikler için çeşitli ağ ve platformlar aracılığıyla mobilizasyon sağlanması gibi çeşitli eylem ve söylem pratiklerinin ortaya konması da motivasyonel çerçevede katılımın teşviki ve etkililiğinin sağlanmaya çalışıldığını göstermektedir.

Diğer taraftan tüm eylem ve söylemlerde evrensel insan hakları, adalet, ahlaki sorumluluk vurgusu sıklıkla yapılmakta; “insan hakları savunuculuğu” ve BM’nin özgürlük ve eşitlik vurgusu, demokratikleşme, LGBTİ+ haklarının temel insan hakları olduğu, adalet ve eşitlik ilkeleri gereği savunulması gerektiği gibi söylemlere yer verilmekte; toplumsal vicdan ve etik değerlerin altı çizilmekte; LGBTİ+ hakları konusunda uluslararası standartlara ve ahlaki normlara vurgu yapılmakta; ve dayanışma ağları kurularak kolektif mücadele ve gönüllülüğün önemi vurgulanmaktadır. Böylece çeşitli eylem ve söylem pratikleri kullanılarak motivasyonel çerçevede ahlaki doğruluk vurgusu da sağlanmaktadır.

Bu analiz ışığında Kaos GL Derneğinin Türkiye’deki önemli bir LGBTİ+ hareketi temsilcisi olarak sadece LGBTİ+ların problemlerini ortaya koymakla kalmadığı, bu problemlerin kaynaklarının belirlenmesi ve problemlere yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi noktasında hem eylemsel hem de söylemsel olarak harekete geçildiği, bunu yaparken de hem diğer ağlar ve STK’lardan hem de toplumun diğer kesimlerinden destek almak için evrensel insan hakları, adalet, demokrasi ve etik gibi temel değerlere vurgu yapılarak harekete yönelik desteğin ve katılımın artırılmaya çalışıldığı görölmektedir. Bu alanlarda ne kadar başarılı olduğu ise ayrı bir tartışma konusudur.

6.4.1.4. SPoD

SPoD için toplam 36 belge incelenmiştir; bu belgelerden 31'i aylık faaliyet bülteni, 5'i yıllık kapsamlı faaliyet raporlarıdır. Aylık faaliyet bültenlerinin en eskisi Eylül 2021, en yenisi Eylül-Ekim-Kasım 2024 tarihli. Yıllık faaliyet raporlarının en eskisi 2019 en yenisi ise 2023 yılı faaliyet raporudur. Dolayısıyla ilgili derneğin web sitesinden elde edilen yıllık faaliyet raporları ile aylık faaliyet bültenleri bazı tarihlerde örtüşmekte bazı tarihlerde ise farklılaşmaktadır. Bu sebeple analize her iki kategoriden de belge dahil edilmiş ve tematik olarak analiz edilmiştir. Kaos GL için yapılan analize benzer şekilde Diyagnostik, Prognostik ve Motivasyonel çerçeveler için önce mümkünse her aya ait belge kod tanımlayıcılarına göre tek tek analiz edilmiş ve kodlanmış, ardından benzer alanlara yönelik kodlar birleştirilerek yıllara göre bir tablo ortaya koyulmuştur. 2019 ve 2020 yıllarına ait aylık faaliyet bültenlerine ilgili derneğin web sitesinde ulaşılamadığı için bu yıllar ait analizler sadece yıllık faaliyet raporuna göre gerçekleştirilebilmiştir. Aşağıda öncelikle her bir çerçeveleme süreci için yıllara yönelik tematik analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 8'e göre, SPoD'un faaliyet bültenlerinde Türkiye'deki LGBTİ+ bireyler ve harekete dair çeşitli sorunlar belirtilmiş, farklı aktörlere sorumluluk atfedilmiştir. Faaliyet raporlarında bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ve stratejilerin sunulduğu, bazılarının uygulandığı, bir kısmının ise planlandığı görülmektedir. Dernek, sorunların aciliyeti ve şiddetliliği, evrensel insan hakları ve temel ahlaki doğruluk çerçevesinde harekete katılımın gerekliliğine vurgu yaparak motivasyonel çerçeve oluşturmuştur. Bu çerçeveleme pratikleri aşağıda daha detaylı olarak ele alınmıştır.

6.4.1.4.1. Diyagnostik (sorunlar) çerçeveleme

Derneğin sorunlara yönelik çerçeveleme pratiklerine baktığımızda 2019 yılında LGBTİ+'ların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli olarak ayrımcılığa, damgalamaya ve şiddete maruz kalması temel bir sorun olarak belirtilmiş, bu durumun hukuki süreçlerdeki cezasızlık politikalarıyla daha da kötüleştiği aktarılmıştır: LGBTİ+'ların adalete erişimde engellerle karşılaştığı, hak ihlallerinin yaygın olduğu ve bu durumun cezasızlıkla sonuçlandığı da vurgulanmaktadır. LGBTİ+'ların yerel yönetimlerin sunduğu kentsel hizmetler, sağlık, eğitim, güvenlik gibi temel hizmetlere erişimde zorluklar yaşadığı ifade edilmiş; yerel yönetimlerin hizmet politikalarının LGBTİ+'ları kapsayıcı olmamasının bu sorunun temel bir parçası olduğu belirtilmiştir. Tanımlanan diğer bir sorun ruh sağlığı alanında LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı yaklaşımların varlığı olarak sunulmuş; LGBTİ+'ların cinsel yönelim, cinsiyet

kimliği, cinsel sağlık, cinsiyet uyum ve askerlik süreci gibi konularda doğru ve güvenilir bilgiye erişmekte zorlandıkları bildirilmiştir. Açılma süreci, kimlik karmaşası, ilişki zorlukları ve sosyalleşme gibi konularda yaşanan zorluklar ve duygusal destek ihtiyacı da bildirilen sorunlar arasındadır.

2020 yılına bakıldığında KOVID-19 pandemisine bağlı olarak LGBTİ+ bireylerin yaşadığı sorunlar ile, STK'ların ortak bir problemi olarak sivil toplum alanının daralması ve HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların yaşadığı ayrımcılık özel olarak vurgulanmış, 2020 yılına ait raporun genelinde LGBTİ+'ların maruz kaldığı ayrımcılık, sosyal medyadaki zorbalık, hedef gösterme, nefret söylemleri ve bu söylemlerin yol açtığı nefret saldırıları temel bir sorun olarak tanımlanmıştır. LGBTİ+'ların temel haklara erişimde yaşadığı zorluklar, hukuki süreçlerde karşılaştıkları engeller ve hak ihlalleri önemli bir sorun alanı olarak tanımlanmaya devam edilmiş, özellikle Onur Yürüyüşü gibi etkinliklere yönelik yasaklama kararları, bu sorunun somut örnekleri olarak sunulmuştur.

KOVID-19 pandemisi, mevcut sorunları daha da ağırlaştıran bir etken olarak çerçevelenmiş, pandemi sürecinde LGBTİ+'ların sağlık, barınma, çalışma ve eğitim gibi temel haklara erişimde daha fazla ihlalle karşılaştığı, evlere kapanmayla artan şiddete maruz kaldığı ve ekonomik güvencesizliklerinin arttığı vurgulanmıştır. Benzer şekilde HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların maruz kaldığı insan hakları ihlalleri, ayrımcılık ve sosyal damgalanma özel olarak ele alınmıştır.

Kaos GL Derneğinin çerçeveleme pratiklerinde yaptığımız gözlemin bir benzeri SPoD'da da ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2021 sonrasında doğrudan siyasi iktidarın ve kamu otoritelerinin eylemlerinin bir sorun olarak çerçevelenmesi öne çıkmaktadır. Hatta yükselen toplumsal cinsiyet karşıtlığı ve Büyük Aile Mitingi gibi konular doğrudan problem olarak çerçevelenmiştir. Onur Yürüyüşlerinin sistematik olarak yasaklanması, Ticaret Bakanlığı'nın gökkuşağı temalı ürünlere +18 ibaresi eklenmesini talep etmesi, "aile kurumunu korumak adı altında" gerçekleştirilmek istenen anayasa değişikliği teklifleri gibi konular ön plana çıkmaktadır.

Tablo 8.
SPoD'un Çerçeveleme Pratikleri

Yıl	Diyagnostik (sorunlar)	Diyagnostik (Sorumlular)	Prognostik (Çözüm ve Strateji)	Motivasyonel
2019	- Ayrımcılık, damgalanma ve şiddet - Adalete erişimde engeller - Hizmetlere erişimsizlik - Ruh sağlığı alanında ayrımcılık - Bilgi eksikliği ve güvenilir bilgiye ulaşma - Sosyal ve duygusal sorunlar	- Devlet ve yargı mekanizmaları - Yerel yönetimler (belediyeler) - STK'lar - Meslek Grupları (avukatlar, ruh sağlığı ve sosyal hizmet uzmanları)	- Bilgi ve danışmanlık hizmetleri sunmak - Psikososyal ve ruh sağlığı desteğini güçlendirmek - Hukuki destek sağlamak ve adalete erişimi kolaylaştırmak - Yerel yönetimlerde kapsayıcılığı artırmak - Toplumsal farkındalığı ve dayanışmayı güçlendirmek	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu
2020	- Ayrımcılık, nefret söylemi ve şiddet - Hak ihlalleri ve adalete erişimde zorluklar - Pandeminin derinleştirdiği sorunlar - Cinsiyet uyum sürecinin ticarileşmesi - Sivil toplum alanının daraltılması - HIV ile yaşayan LGBTİ+ların karşılaştığı ayrımcılık - Temel hizmetlere ve bilgiye erişimde yetersizlik	- Kamu otoriteleri ve hükümet - Yargı ve idari makamlar - Kamu kurumları - Siyaset kurumu	- Ayrımcılık, nefret söylemi ve hak ihlallerine hukuki / siyasi mücadele - Psikososyal destek mekanizmalarını güçlendirmek - HIV ile yaşayan LGBTİ+ları güçlendirmek ve ayrımcılıkla mücadele etmek - Yerel yönetimlerde ve siyasette kapsayıcılığı artırmak	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu
2021	- LGBTİ+lara yönelik yaygın nefret söylemi, nefret suçları ve şiddet - Sağlık, barınma, çalışma ve eğitim gibi alanlarda cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık - LGBTİ+ onur yürüyüşlerinin yasaklanması - Cinsiyet uyum süreci operasyonlarının ticarileşmesi - Ticaret Bakanlığı'nın gökkuşağı temalı ürünlere +18 ibaresi koyma kararı	- Kamu kurumları ve hükümet (İçişleri, Adalet, Sağlık, Aile ve Sosyal Hizmetler bakanlıkları) - Siyasi iktidar ve siyasetçiler (heteroseksizm) - Yargı ve hukuk sistemi - Nefret ve şiddet iklimini besleyen siyasal ve toplumsal iklim	- Hak ihlallerine karşı hukuki danışmanlık ve dava takibi - Psikososyal destek ve akran desteği sağlanması - Avukatlar, ruh sağlığı ve sosyal hizmet uzmanları gibi çeşitli uzmanlık alanlarına yönelik eğitim ve kapasite geliştirme etkinlikleri - Milletvekilleri aracılığıyla soru önergeleri vererek savunuculuk ve siyasal katılım sağlamak	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu

- Pandemi döneminde evlere kapanma ile artan şiddet, ekonomik güvencesizlik, aile içindeki zorluklar ve açılma sürecinin yarattığı psikolojik baskılar
 - LGBTİ+ların siyasete katılımlarındaki engeller, siyasetin gündeminde yeterince yer almaması, karar alma mekanizmalarından dışlanmaları
- 2022
- Baskı ve nefret politikalarının varlığı
 - İktidarın kutuplaştırma, LGBTİ+ları suçlaştırma çabaları
 - Aile kurumunun güçlendirilmesi adı altında önerilen anayasa değişikliği teklifi
 - Onur Yürüyüşü ve Onur Haftası etkinliklerinin yasaklanması
 - LGBTİ+ları çağırıştan renk ve sembollerin markalarca kullanılmamasına yönelik çağrılar
 - LGBTİ+ların iş hukuki kapsamında mobbing ve ayrımcılığa maruz kalması
 - Toplumda LGBTİ+lara yönelik nefret mitingleri (Saraçhane mitingleri)
 - LGBTİ+ların siyasete katılımın engellenmesi
- Siyasi iktidar, AKP, AKP/MHP milletvekilleri
 - Beyoğlu ve Kadıköy Kaymakamlıkları
 - Bakanlıklar (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı)
 - Yargı ve adalet mekanizmaları
 - Nefret mitingi düzenleyenler (Saraçhanedeki mitingleri düzenleyen, Büyük Aile Platformu gibi oluşumlar)
- Siyasi partiler, milletvekilleri ve yerel yönetimlerle doğrudan görüşmek
 - Çeşitli sorunlar üzerine sistematik izleme, raporlama ve yayın faaliyetlerinde bulunmak
 - İstanbul sözleşmesi, ayrımcılık, nefret söylemi ve hak ihlallerine yönelik kampanyalar ve ortak eylemler düzenlemek
 - Eşit yurttaşlık Talebi, yeni ve demokratik bir anayasa yapılması
 - Barınma hakkının güvence altına alınması
 - Nefret mitingleri, onur yürüyüşü yasakları ve yarımcı politikalara karşı hukuki yolların kullanılarak mücadele edilmesi
 - Sağlık Bakanlığı bütçesi kapsamında LGBTİ+ların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı sorunların giderilmesi
 - Siyasi iktidarın kutuplaştırıcı söylemi kapsamında daha kapsayıcı dil geliştirmek
 - Siyasi katılım ve lobicilik faaliyetleri (Emek ve Özgürlük İttifakı, Türkiye Buna Hazır Kampanyası)
 - Hukuki yayınlar ve çeviriler, kapasite geliştirme eğitimleri
 - EuroPride- ILGA- Europe gibi uluslararası çatı kuruluşlarda katılım.
 - Dayanışma Eylemleri (Takas Pazarı, ST"lar ortak açıklama vb.)
 - Danışmanlık ve akran desteği ve atölyeler
- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması
 - Katılıma teşvik ve etkililik
 - Ahlaki Doğruluk vurgusu

2023	- Sistematik şiddet ve ayrımcılık - Deprem sonrası barınma ve sağlık sorunları - AKP, MHP, BBP ve Saadet Partisi tarafından planlanan anayasa değişikliği teklifi - Siyasi iktidar ve bağlı aktörlerin tutumları - Türkiye'nin trans cinayetlerinden Avrupa'da birinci sırada olması ve cezasızlık - Siyasi temsil ve katılım engeller - Cinsellik, cinsel sağlık, HIV ve farklı cinsel yönelimlere karşı toplumda var olan bilgi kirliliği, damgalama ve ön yargı - Toplumsal cinsiyet rollerinin baskısı -	- Hükümet ve koalisyon ortakları - Siyasi partiler - Devlet ve kamu kurumları - Toplum ve patriyarkal sistem - AKP'li yerel siyasetçiler	- Eşit yurttaşlık ve anayasal hakların güvencesi - Adaletin sağlanması ve cezasızlıkla mücadele - Toplumsal ve siyasi kapsayıcılığın sağlanması - Temel haklara erişimin kolaylaştırılması - LGBTİ+ hakları sözleşmesi, siyasi partilerle doğrudan görüşme ve kampanya ve kamuoyu oluşturarak siyasi katılım ve lobicilik faaliyetleri düzenlemek - Dava takibi ve kapasite geliştirme eğitimleri ile hukuki mücadele ve savunuculuk - "Haklarımız için demokratik ittifak" buluşmaları - Ortak eylemler ve açıklamalar - "Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları bozmak için yeni ittifaklar" çalıştay - Toplumsal farkındalık ve destek için raporlar ve kılavuzlar, akran desteği ve güvenli alanlar, atölye ve paneller ile dayanışma eylemleri düzenlemek, -	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu
2024	- Nefret kampanyaları ve ayrımcı politikalar (kutsal aile söylemi) - Onur Yürüyüşü sırasında yaşanan hak ihlalleri ve şiddet - LGBTİ+ların yok sayılması - Yükselen toplumsal cinsiyet karşıtlığı - Nefret cinayetlerinin unutturulmaya çalışılması - Büyük Aile Mitingi	- Nefreti örgütleyen siyasi aktörler - Emniyet güçleri - Devlet ve yargı mekanizmaları - Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri yayanlar -	- Yerel yönetimlerde eşitliğin sağlanması - Dayanışma toplumu oluşturma - Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları bozmak - Ruh sağlığı alanında kapsayıcı hizmetler sunmak - Seçim kampanyaları ve protokol ve taahhütlerle siyasal katılım ve lobicilik	- Şiddet ve aciliyetin vurgulanması - Katılıma teşvik ve etkililik - Ahlaki Doğruluk vurgusu

- Akademi, sivil toplum ve bireysel araştırmalarda kapsayıcı araştırma metodlarının eksik olması
 - Kriz anlarında LGBTİ+ bireylerin görünmezliği ve yaşadıkları sorunlar (deprem örneği)
 -
 - Gözlem raporları ve uluslararası konferanslara katılım ile hukuki savunuculuk
 - Toplumsal farkındalık için önemli dönemlerde çeşitli kampanya ve etkinlikler kullanmak
 - Akademi, araştırma ve kapasite geliştirmeye yönelik kılavuz ve raporlar hazırlamak
 - Akran desteği grupları, ekonomik dayanışma ve “anlatı gücü ittifakı” gibi kampanyalarla diğer örgütlerle bir araya gelmek
-

6.4.1.4.2. Diyagnostik (sorumlular) çerçeveleme

SPoD'un raporlarında da LGBTİ+ bireylerin ve LGBTİ+ hareketinin yaşadığı sorunlara yönelik sorumluluk çeşitli aktörlere yüklenmiştir. LGBTİ+'lara yönelik şiddet davalarındaki cezasızlık ve adalete erişimdeki engeller gibi sorunlar nedeniyle yargı ve devlet mekanizmalarına sorumluluk atfedildiği görülmektedir. Yerel yönetimlere ise kent hizmetlerini (sağlık, eğitim, güvenlik vb.) LGBTİ+'ları kapsayacak şekilde düzenleme ve "LGBTİ+ Dostu Belediyecilik" anlayışını benimseme sorumluluğu yüklenmekte, bu amaçla hazırlanan protokol metni belediye başkanlarının imzasına sunulmaktadır.

Raporların geneline bakıldığında SPoD ve diğer LGBTİ+ örgütleri (Kaos GL, Genç LGBTİ+ Derneği vb.), sorunların çözümü için aktif rol alan, hizmet sunan (danışmanlık, eğitim), izleme yapan ve savunuculuk faaliyetleri yürüten sorumlu aktörler olarak konumlandırılmıştır. Avukatlar, Ruh Sağlığı ve Sosyal Hizmet Uzmanları gibi meslek gruplarına da kendi alanlarında LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı olmayan, kapsayıcı ve destekleyici hizmetler sunma sorumluluğu atfedilmektedir. SPoD bu gruplara yönelik düzenlediği eğitimleri, bu sorumluluğun yerine getirilmesine yönelik önemli bir çaba olarak sunmaktadır.

Raporlarda çeşitli kamu otoriteleri ve hükümetlere de sorumluluk atfedilmektedir. Örneğin, LGBTİ+'lara yönelik artan nefret söylemi ve uygulamalar karşısında Türkiye Hükümeti'ne sorumluluk atfedilmektedir. Ayrıca, çeşitli bakanlıklar (İçişleri Bakanı, Adalet Bakanı, Sağlık Bakanı, Ticaret Bakanı vb), milletvekilleri tarafından verilen soru önergeleri aracılığıyla nefret saldırıları, HIV pozitiflerin yaşadığı sorunlar ve ayrımcı ticari uygulamalar gibi konularda sorumlu tutulmuş ve yanıt vermeleri istenmiştir. Benzer şekilde, Kadıköy Kaymakamlığı ve İstanbul Valiliği'nin Onur Yürüyüşü'ne getirilen yasaklama kararları idari makamların hukuka aykırı eylemleri olarak sunulurken, mahkemelerin bu idari yasakları iptal etmesinin, sorumluluğun makamlarda olduğunu teyit eden bir gelişme olduğu aktarılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı ve diğer üst düzey kamu yetkililerinin LGBTİ+'lara yönelik açıklamaları, nefret söylemini körükleyen eylemler olarak değerlendirilmekte ve bu kurumlar da nefret söylemine karşı sorumlu tutulmaktadır. Raporlarda ayrıca siyaset kurumunun ve karar alıcıların, LGBTİ+ haklarını aktif siyasetin gündemine taşıma ve hakların ana akımlaştırılmasını sağlama konusunda genel bir sorumluluğu olduğu belirtilmektedir. 2022'den itibaren Büyük Aile Platformu gibi "nefret mitingleri" düzenleyen oluşumlar ve genel olarak toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler direkt olarak sorumlu tutulmaktadır.

6.4.1.4.3. Prognostik (çözüm ve stratejiler) çerçeveleme

Yukarıda bahsedilen problemler ile doğrudan ve dolaylı olarak sorumlu tutulan sistemlere karşı çeşitli çözüm önerileri, stratejiler ve eylemler ortaya konmaktadır. Örneğin LGBTİ+'ların cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsel sağlık, açılma ve uyum süreçleri gibi konularda doğru ve güvenilir bilgiye erişimlerini sağlamak için bilgi ve danışmanlık hizmetleri sunulması, bu amaçla Nisan 2017'de kurulan SPoD LGBTİ+ Danışma Hattı aracılığıyla telefon ve e-posta üzerinden ücretsiz danışmanlık hizmeti verilmesi, danışanları ihtiyaçlarına göre SPoD'un hukuki danışmanlık, psikoterapi ağı gibi iç birimlerine veya diğer LGBTİ+ örgütleri ve sağlık kuruluşları gibi dış kurumlara yönlendirme sağlanması gibi stratejilerin izlendiği belirtilmektedir.

Ruh sağlığı alanında LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı olmayan, destekleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması ve uzmanların kapasitesinin artırılması için ruh sağlığı uzmanlarına (psikologlar, psikiyatristler) yönelik "Ruh Sağlığı Çalıştayı" düzenlenmesi, derneğin psikolog ağının genişletilmesi, ağıdaki uzmanlara yönelik düzenli süpervizyon toplantılarının organize edilmesi; üniversitelerde ve meslek örgütlerinin sempozyumlarında LGBTİ+ ve ruh sağlığı alanındaki ayrımcılık konularında sunumlar ve konuşmalar yapılması gibi stratejilerin izlendiği de gözlenmektedir.

Avukatlara yönelik "Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılık Konulu Davalara Yönelik Sertifika Programı" gibi eğitimler düzenlemek; Trans kadın Esra Ateş'in davası gibi nefret cinayeti davalarını takip etmek ve müdahillik talebinde bulunarak izleme çalışmaları yürütmek; üniversiteler, barolar ve sivil toplum kuruluşları (Kaos GL, IPS İletişim Vakfı vb.) ile işbirliği içinde çalıştaylar ve paneller düzenleyerek adalete erişimdeki engelleri tartışmak gibi stratejilerle LGBTİ+'ların maruz kaldığı ayrımcılık, damgalama ve şiddet vakalarına yönelik hukuki mücadeleyi güçlendirmeye ve cezasızlıkla mücadele etmeye çalışıldığı görülmektedir.

Benzer şekilde yerel yönetimlerde kapsayıcılığı artırmak için belediyelerin ve diğer yerel yönetimlerin hizmetlerini (sağlık, eğitim, barınma, güvenlik vb.) LGBTİ+'ları kapsayacak şekilde düzenlemelerinin sağlanmaya çalışıldığı belirtilmiş, bu kapsamda "LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokol Metni" hazırlanarak yerel seçimlerde belediye başkan adaylarının imzasına sunulmuştur; "LGBTİ+'lar Yerelde Eşitlik İstiyor" kampanyası ile Belediyelerin düzenlediği eşitlik eylem planı çalıştaylarına (örn: Beylikdüzü ve Şişli Belediyeleri) katılarak LGBTİ+'ların ihtiyaçlarını ve politika önerilerini doğrudan yerel yönetimlere iletmek gibi

stratejiler izlenmiştir.

Diğer taraftan düzenlenen Pazar Sohbetleri gibi düzenli ve tematik etkinliklerle LGBTİ+'ların bir araya gelip sosyalleşebileceği ve deneyimlerini paylaşabileceği güvenli alanlar yaratılmaya çalışılmış; 17 Mayıs Uluslararası Homofobi, Bifobi ve Transfobi Karşıtı Gün gibi özel günlerde "Homofobi, Bifobi ve Transfobi Karşısında #Biriz!" gibi kampanyalar düzenlenerek ön yargı ve homofobiye karşı toplumsal farkındalık ve dayanışma güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Diğer taraftan LGBTİ+ hak ihlallerine karşı hukuki ve siyasi mücadele sürdürmek için stratejik davalama gibi taktikler ile Onur Yürüyüşü ve "Queer Olympix" gibi etkinliklere yönelik idari yasaklama kararlarına karşı davalar açma ve bu davaları kazanarak emsal kararlar oluşturma stratejileri izlenmiş; farklı siyasi partilerden milletvekilleri aracılığıyla TBMM'de; nefret saldırıları, HIV ile yaşayanların sorunları ve ayrımcı ticari uygulamalar gibi konularda ilgili bakanlıklara (İçişleri, Adalet, Sağlık, Ticaret) yönelik soru önergeleri verilmesi gibi stratejiler de uygulanmıştır. BM gibi uluslararası mekanizmaları Türkiye'de LGBTİ+lara yönelik artan tehdit ve uygulamalara karşı harekete geçmeye davet etmek gibi stratejiler de izlenmektedir.

İnsan Hakları Savunucuları Dayanışma Ağı gibi platformlarla birlikte, nefret söylemlerini eleştiren, baroların önemini vurgulayan ve sivil toplumu kısıtlayan yasalara karşı ortak açıklamalar yapılması; İstanbul Sözleşmesi'nin önemine dikkat çeken "#İstanbulSözleşmesindenVazgeçmiyoruz" gibi kampanyalar düzenlenmesiyle kamuoyu oluşturma stratejilerinin de izlendiği görülmektedir.

Yalnızca LGBTİ+ bireyleri değil, toplumun tüm kesimini etkileyen pandemi sürecinde de artan ihtiyaçları göz önünde bulundurarak, LGBTİ+lara yönelik psikolojik ve sosyal destek hizmetleri sürdürmeye çalışılmış ve güçlendirilmiştir. Örneğin pandemide işsiz kalan veya ekonomik zorluk yaşayan LGBTİ+lara yönelik, gönüllü psikologların katkısıyla ücretsiz psikoterapi seansları organize edilmesi; yüz yüze yapılan Pazar Sohbetleri'ni, pandemi koşullarında "Mesafesiz Sohbetler" adıyla çevrimiçi platformlara taşıyarak LGBTİ+'ların bir araya gelebileceği güvenli paylaşım alanlarının sürdürülmesi gibi stratejiler izlenmiştir.

HIV ile yaşayan LGBTİ+'ların maruz kaldığı hak ihlalleri ve ayrımcılıklara karşı politikalar üretmek ve bu bireyleri güçlendirmek amacıyla dernek içindeki gönüllü ve uzman ağlarına (Danışma Hattı, Psikolog Ağı, Avukat Ağı vb.) yönelik HIV farkındalığı eğitimleri düzenlenerek kurum içi kapasite artışına odaklanılmış; AIDS 2020 gibi uluslararası

konferanslara katılarak HIV ile yaşayan gençlerin deneyimlerini ve ihtiyaçlarını küresel platformlarda dile getirmek ve politika süreçlerine dahil olmak gibi stratejilerle uluslararası katılım ve savunuculuk yapılmış; TurkMSIC gibi tıp öğrenci birlikleriyle işbirliği içinde "Pozitif Sohbetler" düzenleyerek geleceğin sağlık çalışanlarına HIV ile yaşama ve sosyal damgalanma konularında bilgilendirme sağlanmış, böylece HIV konusunda toplumsal farkındalık artırılmaya çalışılmıştır. LGBTİ+ hak savunucularının yerel yönetimlerle nasıl çalışabileceğine dair "Yerel Yönetimlerle Çalışma Rehberi" gibi yol gösterici materyaller hazırlayarak; farklı siyasi partilerden milletvekilleri ve temsilcilerle doğrudan toplantılar düzenleyerek LGBTİ+ hakları konusunda farkındalık yaratmak ve politika değişikliği için lobi faaliyetleri yürütmek gibi stratejileri izleyerek hem yerel yönetimlerde ve siyasette LGBTİ+ kapsayıcılığı teşvik edilmiş hem de LGBTİ+ haklarının gündemleşmesi ve ana akımlaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

6.4.1.4.4. Motivasyonel çerçeveleme

SPoD için motivasyonel çerçevede çerçeveleme süreçlerinden sorunun şiddetliliğinin ve aciliyetinin vurgulanması, katılımın etkili olacağının vurgulanması ve teşvik edilmesi ve ahlaki doğruluk vurgusu gibi tüm alt temalarla uyumlu eylem ve söylemler gözlenmiştir. Belgelerde LGBTİ+ların karşılaştığı sorunların ciddiyeti ve yıkıcılığı çeşitli örneklerle ortaya koyulmuş; nefret suçları ve cinayetlerinin varlığı ve bu konuda bir “cazasızlık” algısının oluşması, LGBTİ+ların sağlık, eğitim ve güvenlik gibi temel hizmetlere erişimde sistematik ve yaygın sorun örneklerinin verilmesi; sistematik şiddet ve nefret söylemlerinin devam etmesi, hak ihlalleri ve tehditlere karşı önlem alınması konusunda yetkililere çağrı yapılması sorunun şiddetliliğini ortaya koyan örnekler olarak değerlendirilebilir.

LGBTİ+ların hukuki ve sosyal destek ihtiyacı ve danışma hattına gelen başvurulardaki artış; 31 Mart yerel seçimlerinde adaylara yönelik yürütülen kampanyaların çeşitliliği (örn. “LGBTİ+ler Yerelde Eşitlik İstiyor” ve “LGBTİ+ Belediyecilik Protokolü”); pandemi sürecinde LGBTİ+ların sağlık, barınma, çalışma gibi temel haklara erişimde artan ihlallerle karşılaşması ve ekonomik güvencesizliklerinin derinleşmesinin ortaya konması, Onur Yürüyüşü yasaklarına karşı açılan acil davalamalar gibi stratejiler ve eylemler, sorunların aciliyetini çerçeveleyen örnekler olarak değerlendirilmiştir.

Derneğin sunduğu belgeler bireysel ve kolektif katılımın sorunların çözümünde somut ve olumlu sonuçlar doğuracağını ortaya koyan örnekler de barındırmaktadır. Örneğin 41. İstanbul Maratonu'nda yürütülen "#YürümüyoruzKoşuyoruz" kampanyası ile toplanan

bağışlar; danışma hattı ve Pazar sohbetleri gibi etkinliklerin gönüllülerin katılımıyla yürütülmesi, çeşitli alanlardaki (hukuk, psikososyal destek, sosyal hizmet) uzman ağlarının gönüllülük esasıyla genişletilmesi; "Şugariyet Ödülleri" ile ODTÜ LGBTİ+ Dayanışması, Queer Olympix, İzmir Genç LGBTİ+ Derneği gibi başarılı kolektif çabaların ve aktivistlerin onurlandırılması; avukatlara ve ruh sağlığı uzmanlarına yönelik düzenlenen eğitimler sonucunda ilgili uzman ağlarına yeni katılımların olması; diğer STK'larla ortak bildirilere imza atılması gibi eylem ve stratejiler harekete katılımın etkili olacağını gösteren ve teşvik eden örnekler olarak değerlendirilebilir.

Derneğin hem kuruluş amaç ve ilkelerinde hem de incelenen yıllara ait raporlarda “adil, eşit, özgür bir dünya için” mücadele edildiğini belirtmesi; her türlü ayrımcılık ve nefrete karşı ortak mücadele etme çağrılarının yapılması; nefret cinayeti davalarının takip edilmesi ve en temel insan hakkı olan yaşama hakkının ahlaki bir zorunluluk olarak savunulması; insan hakları savunucuları ve dayanışma ağları ile ortak hareket edilmesi, evrensel insan hakları, adalet, eşitlik gibi kavramlar üzerinden ahlaki doğruluk vurgusuyla motivasyonun sağlanmaya çalışıldığını göstermektedir.

6.5. Tartışma

Tezin bu bölümünde önce yukarıdaki analizler ışığında incelenen hareketlerin kendi alanlarındaki çerçeveleme pratikleri ve bu pratiklerin karşılaştırılmasına yönelik kısa bir tartışma yapılmakta; daha sonra LGBTİ+ hareketi özelinde çerçeve hizalaması ve karşı hareket perspektifinden hareketlerin toplumsal cinsiyet karşıtı harekete yönelik tutumları ve başarılarına yönelik genel bir değerlendirme sunulmaktadır.

6.5.1. Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketin Çerçeveleme Pratikleri ve Benzerlikleri

KADEM'in diyagnostik çerçevede en çok vurguladığı sorunların başında *kadınların toplumsal hayattan dışlanması, kadına yönelik şiddet, aile kurumunun zayıflaması ve cinsiyet eşitsizliği (yaratılıştan ve hukuk önünde eşitlik vurgusu)* gelmektedir. Bu sorunlarla beraber vurgulanan sorumlu aktörlerin başında ise *çağdaş feminist hareketler, Batı merkezci bakış açısı, LGBT lobileri ve marjinal gruplar* ve yasalardaki eksikliklerden ziyade *uygulamadaki aksaklıklar* gösterilmiştir.

Bu sorunlar ve aktörler karşısında çerçevelenen çözüm yöntemleri ve stratejilerde ise

kültürel kodlara ve yerel değerlere uygun akademik bilgi üretimi, yasal düzenlemelerin takibi ve iyileştirilmesi, toplumsal farkındalık çalışmaları ve ailenin güçlendirilmesi gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Örneğin, kadınların hak arayışını tarihsel ve sosyoekonomik bir temele oturtarak, “feminizm ve kadın hakları arasında ayırım yapmak” gibi stratejiler önerilmiş ve adalet temelli yeni bir “toplumsal cinsiyet adaleti” kavramı norm olarak sunulmuştur. Diğer taraftan bu çaba alternatif bir söylem geliştirme çabası olarak da değerlendirilebilir. “Küresel LGBT dayatmasına” karşı kamuoyunu bilgilendirme, “LGBTİ bireylerin temel hakları” ile “ideolojik dayatma” arasında ayırım yapmak gibi stratejiler de LGBTİ+ hareketinin sorumlu tutulduğu sorunlar karşısında bir strateji olarak benimsenmiş, önerilmiştir.

Büyük Aile Platformu’nun (BAP) çerçeveleme pratiklerinde ise “*LGBT propagandası ve dayatması*” en çok ve en istikrarlı şekilde öne çıkarılan sorun olarak görülmektedir. BAP’ın bu argümanı giderek şiddetlendirdiği ve bu “propaganda ve dayatmanın” *aileyi, toplumsal değerleri ve yapıyı tehdit ettiğini, yozlaştırdığını ve hedef aldığını* iddia ettiği görülmektedir. Buna bağlı olarak “*cinsiyetsizleştirme*” politikalarının yayılması; “*çocukların ve gençlerin istismara açık hale gelmesi*” ve tüm bu sürecin bir “*sosyokültürel terör*” olduğu iddiası giderek kuvvetlenen sorunlar olarak çerçevelenmekte ve LGBTİ+ hareketi düşmanlaştırılmaktadır.

İncelenen tüm diğer hareketlerin temsilcilerinden farklı olarak BAP ortaya attığı sorunlara yönelik kısıtlı sayıda somut ve doğrudan aktör tanımlamakta, soyut ve komploya dayalı söylemlerle sorumluluk bu somut aktörlerin sırtına yüklenmeye çalışmaktadır. Türkiye’deki LGBTİ+ dernekleri, vakıflar, bazı muhalif partiler ve belediyeler doğrudan sorumlu olarak tanımlansa da “*küresel sermaye, emperyalist lobiler, yurt dışı fon sağlayıcılar, yabancı devletlerin konsoloslukları ve batılı ülkeler*” gibi çok genel ve muğlak aktörler tanımlanmaktadır. Ayrıca “*terör örgütleri*”, “*sosyokültürel terör*” ve LGBT kavramları yan yana getirilerek LGBTİ+ hareketi kriminalize edilmektedir.

Platform bu sorunlar karşısında öncelikle devleti göreve davet etmekte, “LGBT propagandasına” karşı yasal düzenlemeler talep etmektedir. SPoD tarafından çerçevelenen “*aile kurumunun güçlendirilmesi adı altında önerilen anayasa değişikliği teklifi*” sorunu da buna cevap olarak düşünülebilir. Platform ayrıca LGBTİ+ hareketi temsilcilerinin “*nefret mitingi*” olarak çerçevelediği etkinlikleri sivil toplum örgütlenmesi, kamuoyu oluşturma ve farkındalık yaratma faaliyeti olarak çerçevelemektedir. Medyada aile dostu içeriklerin desteklenmesi ile genel bir “*kültürel, sanatsal ve ahlaki karşı duruş*” savunulmakta; bir kültürel direniş önerilmektedir.

KADEM ve BAP’ın çerçeveleme pratikleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları

inceleyecek olursak, “cinsiyetsizleştirme” ve “aile yapısının zayıflaması” her iki platformda da sorun olarak çerçevelenmekte; sorun olarak medya ve dijital platformlar, çözüm olarak kamuoyu oluşturma ve farkındalık çalışmaları bir strateji olarak örtüşmektedir. Ancak LGBT konusundaki duruş bakımından aralarında farklılıklar vardır. BAP temel varoluş nedenini "LGBT propagandası ve dayatması" ile mücadele olarak tanımlar. LGBT hareketini, derneklerini ve lobilerini doğrudan birincil "sorumlu" ve "tehdit" olarak görür. KADEM her ne kadar BAP’ın mutabakat metnini imzalayan ve destek veren dernekler arasında yer alsa da LGBT hareketini bir "ideolojik dayatma" olarak görürken, mücadele odağına LGBT bireylerini veya derneklerini koymamaktadır. Bunun yerine, "LGBTİ+ bireylerin temel insani haklarıyla ideolojik dayatma arasında ayırım yapma" gerektiğini savunur ve konuyu İstanbul Sözleşmesi bağlamında tartışır. KADEM için asıl tehdit "kadına yönelik şiddettir". Dolayısıyla LGBTİ+ hakları konusunda da bu ılımlı ve illeberal toplumsal cinsiyet karşıtı aktörlerin birlerinden farklılaştıkları söylenebilir.

6.5.2. LGBTİ+ Hareketinin Çerçeveleme Pratikleri ve Benzerlikleri

Kaos GL Derneği’nin en çok vurguladığı sorunların başında LGBTİ+’lara yönelik temel hak ihlalleri yer almaktadır. Özellikle ayrımcılık, nefret suçları, nefret söylemi ve şiddet gibi sorunlar hemen hemen tüm yıllar boyunca çerçevelenmiştir. Yıllar içerisindeki bu sorunların daha spesifik alanlarda derinleştiği görülmektedir. Örneğin yasal korumanın olmaması nefret suçlarındaki cezasızlık ve anayasal güvence eksikliği *hukuki ve siyasi alanda* sürekli bir sorun olarak çerçevelenmektedir. İstihdam, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlere erişimde karşılaşılan engeller *temel haklara erişimde* sıklıkla çerçevelenen sorunlardır. Tablo 7’de de gördüğümüz üzere “Onur Yürüyüşü” yasakları başta olmak üzere toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanması *ifade özgürlüğü* açısından önemli bir sorun olarak çerçevelenmektedir. *Medyada nefret söylemi üretimi* ve bunun yayılması ve ayrımcı dil kullanımı daimî bir sorun olarak çerçevelenmiştir. Mültecilerin yaşadığı özel zorluklar ve trans bireylere yönelik şiddet gibi konular da *spesifik grupları ilgilendiren sorunlar* olarak çerçevelenmektedir.

Bu sorunların sorumluları olarak daha çok başta devlet, hükümet ve kamu otoriteleri olmak üzere *yargı ve hukuk sistemi*; yargı organları, mahkemeler ve yasa yapıcılar özellikle hak ihlallerini önlemede yetersizlik ve “cezasızlık kültürü” nedeniyle sorumlu tutulmuştur. *Nefret söylemleri üreten ve yayan medya organları* içerisinde özellikle muhafazakâr ve hükümet yanlısı medya sıkça sorumlu olarak belirtilmiştir. *Diyanet İşleri Başkanlığı* ve bazı dini

figürlerin ayrımcı söylemleri özellikle 2019-2020 yıllarında sorunun kaynağı olarak gösterilmiştir. Heteronormativite, toplumsal baskı ve aile gibi daha genel yapılar da *toplumsal yapının* bir parçası olarak sorumluluk yüklenen aktörler arasında vurgulanmıştır.

Kaos GL Derneği'nin bu sorunlar karşısında çerçevelediği çözüm ve stratejiler çok çeşitli olup, tutarlı şekilde sürekli vurgulanan *hukuki mücadele*dir. Yasal yollara başvurma, dava takibi ve savunuculuk faaliyetleri her yıl temel strateji olarak öne çıkmaktadır. Öne çıkan diğer stratejiler toplumun farklı kesimlerine (meslek grupları, öğrenciler, kamuoyu) yönelik eğitim, atölye ve bilgilendirme faaliyetleri düzenlemeyi hedefleyen *farkındalık ve eğitim çalışmaları*; diğer sivil toplum kuruluşları, feminist hareketler ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve dayanışma ağları oluşturmayı içeren *dayanışma ve ağ kurma çabaları*; kamuoyu oluşturma, protestolar, kültürel etkinlikler, raporlama ve alternatif medya üretimi yoluyla kamusal alanda görünürlüğü artırma ve medyadaki nefret söylemiyle mücadele etmeyi içeren *görünürlük ve medya çabaları*; hem LGBTİ+ topluluğunun hem de çeşitli meslek gruplarının güçlendirilmesini amaçlayan *kapasite geliştirme* çalışmalarıdır.

SPoD'un da çok çeşitli çerçeveleme pratikleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle *ayrımcılık, nefret söylemi, nefret suçları ve şiddet* hemen her yıl tekrarlanan ana temalardandır. Bunların yanı sıra daha spesifik tartışmalar da ön plana çıkan tartışmalar arasındadır. *Hizmetlere ve adalete erişim* noktasın ruh sağlığı, genel sağlık, barınma gibi temel hizmetlere ve adalet mekanizmalarına erişimde karşılaşılan engeller sürekli bir sorun olarak belirtilmektedir. *Siyasi baskı ve kısıtlamalar* kategorisinde Onur Yürüyüşü yasakları, "aile kurumu" adı altında önerilen anayasa değişiklikleri, Ticaret Bakanlığı'nın "+18" kararı gibi doğrudan siyasi iktidar kaynaklı baskı ve kısıtlamalar 2021'den itibaren daha belirgin hale gelmiştir. Pandemi süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler sivil toplum hareket alanının daraldığı bir kategori olarak öne çıkmaktadır. Deprem gibi kriz anlarında LGBTİ+'ların yaşadığı barınma ve sağlık sorunlarının görmezden gelinmesi, 2023 ve 2024 yıllarında vurgulanan *kriz anlarında görünmezlik* kategorisinde vurgulanan yeni sorunlardandır. Dernek ayrıca 2022'den itibaren "Büyük Aile Mitingi" gibi mitinglerinin örgütlenmesini önemli bir sorun olarak kaydetmiş ve bunları *nefret mitingleri* olarak çerçevelemiştir. Bu durum illeberal toplumsal cinsiyet karşıtı hareket temsilcilerinden olan Büyük Aile Platformu'nun karşı hareketine bir cevap niteliğini taşımaktadır.

Çerçevelenen bu sorunlar karşısında *devlet, hükümet, kamu otoriteleri ve siyasi iktidar* temel sorumlu aktörler olarak çerçevelemekte, bunun yanı sıra *yargı mekanizmaları, siyasi partiler ve figürler, nefreti örgütleyen yapılar ve yerel yönetimler ve idari makamlar* da sorumlu

aktörler olarak çerçevelenmektedir. Özellikle “cezasızlık kültürü” ve hak ihlallerini önleyememedeki rolleri nedeniyle yargı ve adalet mekanizmaları; “kutuplaştırıcı ve nefret dolu söylemleri nedeniyle” AKP ve MHP gibi iktidar partileri; 2022'den itibaren "Büyük Aile Platformu" gibi “nefret mitinglerini” düzenleyen oluşumlar ve genel olarak "toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler" sorumlu listesine eklenmiştir.

SPoD sorunların niteliğine ve aktörlerin çeşitliliğine paralel olarak çok yönlü çözüm stratejileri izlemektedir. Bu stratejilerden en tutarlı ve sürekli olanları *hukuki mücadele ve savunuculuk faaliyetleri, kapasite geliştirme ve eğitim etkinlikleri, psikososyal destek, siyasi katılım ve lobicilik ve dayanışma ve ittifaklar kurulması* olarak öne çıkmaktadır. Örneğin hak ihlallerine karşı hukuki destek sağlamak, dava takibi yapmak ve yasal yollara başvurmak her yıl temel strateji olarak sunulmaktadır. Avukatlar, ruh sağlığı uzmanları ve sosyal hizmet uzmanları gibi çeşitli meslek gruplarına yönelik eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetleri düzenlemek de çoğunlukla benimsenen stratejiler arasındadır. Siyasi partilerle ve milletvekilleriyle görüşmeler yapmak, seçim dönemlerinde kampanyalar düzenlemek ve yerel yönetimlerde kapsayıcılığı artırmak için lobi faaliyetleri yürütmek; diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ortak açıklamalar yapmak, ittifaklar kurmak ("haklarımız için demokratik ittifak", "anlatı gücü ittifakı") ve dayanışma eylemleri düzenlemek de sıkça başvurulan yöntemlerdendir.

Her iki dernek de teşhis ettikleri sorunlar ve sorumlu gördükleri taraflar açısından benzerlikler göstermektedirler. Temel hak ihlalleri, çeşitli haklara erişim engelleri, yasal ve siyasi baskılar, medyada olumsuz temsil gibi sorunlarda ve devlet ve kamu otoriteleri, yargı mekanizmaları ve medya kuruluşları gibi sorumlu aktörlerin tanımlanmasında benzerlikler gösterirken, analizde kapsanan zaman aralığı ve veri detayı bakımından, odak alanlardaki nüans farklılıkları, hareket içi sorunların dile getirilmesi, stratejilerdeki vurgu farklılıkları gibi alanlarda çeşitli farklılıklar göstermektedirler.

Arada eksik dokümanlar bulunsa da Kaos GL Derneği'ne yönelik analizimiz 2013-2024 yıllarını kapsarken, SPoD'a yönelik analizimiz ulaşılabilen belgeler nedeniyle 2019-2024 yıllarını kapsamaktadır. Bu nedenle SPoD'un son yıllardaki yoğunlaşan “siyasi baskı” ortamına verdiği tepkileri daha detaylı bir şekilde sunabildiğini söyleyebiliriz. Kaos GL daha geniş bir yelpazede ve daha çeşitli alt başlıklarda sorunları ele almaktadır. Örneğin mülteci LGBTİ+ hakları, medya takibi ve hak temelli habercilik, LGBTİ+ tarihi ve sanatı gibi konular Kaos GL'nin raporlarında daha belirgin ve istikrarlı bir şekilde yer bulur. Ayrıca interseks çocuklara yönelik tıbbi müdahaleler gibi spesifik konular da Kaos GL tarafından gündeme getirilmiştir.

SPoD'un faaliyetlerinin daha çok doğrudan hizmet sunumuna ve siyasi katılım mekanizmalarına odaklandığını söyleyebiliriz. Ruh sağlığı hizmetleri ve psikososyal destek, cinsiyet uyum sürecinin ticarileşmesi, siyasi partilerle ve yerel yönetimlerle doğrudan lobicilik ve protokol çalışmaları SPoD'un raporlarında daha çok vurgulanır gibi görünmektedir. Kaos GL 2019 yılı raporunda, feminist hareket içindeki "trans dışlayıcı radikal feminist gruplar" gibi hareket içi bazı aktörleri LGBTİ+ bireylerin yaşadığı sorunların bir kısmı için doğrudan sorumlu olarak gösterirken, SPoD'un raporlarında bu tür bir iç eleştiriye veya hareket içi bir soruna doğrudan bir atıfa rastlanmamıştır.

Diğer taraftan Kaos GL stratejilerinde alternatif medya üretimi, medya çalışanlarına yönelik kapasite geliştirme ve uluslararası mekanizmaları harekete geçirme konularını daha sık vurgularken; SPoD'un stratejilerinde "Türkiye Buna Hazır" gibi spesifik seçim kampanyaları, "haklarımız için demokratik ittifak" ve "anlatı gücü ittifakı" gibi somut ittifak ve kampanya isimlerine daha fazla yer verildiği söylenebilir. Ayrıca avukat, ruh sağlığı uzmanı gibi meslek gruplarına yönelik kapasite geliştirme eğitimlerinin SPoD'un raporlarında daha merkezi konumda olduğunu söyleyebiliriz.

6.5.3. LGBTİ+ Hareketi Temsilcilerinin Çerçeve Hizalama Pratikleri ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Harekete Karşı Duruşlarının Başarısı

Kaos GL Derneği ile SPoD'un çerçeveleme pratiklerine yönelik Tablo 7 ve Tablo 8 incelendiğinde özellikle 2022'den itibaren belirginleşen toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere ve söylemlere karşı ortak ve spesifik bazı stratejiler geliştirdikleri söylenebilir. Her iki dernek de *hukuki mücadele ve savunuculuk, siyasi katılım ve lobicilik ve dayanışma ve ittifaklar kurma* yoluyla toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere karşı ortak tutum benimsemektedir.

Her iki dernek de "Büyük Aile Mitingi" gibi “nefret mitinglerine”, sözde “aileyi güçlendirmeyi hedefleyen” anayasa değişikliği tekliflerine ve LGBTİ+ karşıtı diğer politikalara karşı hukuki yollara başvurarak mücadele etmiş, dava takibi ve hukuki başarıların yaygınlaştırılması gibi faaliyetlerle bu konuda farkındalık yaratmaya çalışmışlardır. LGBTİ+'ları hedef alan siyasi söylemlere ve ayrımcı politikalara karşı uluslararası mekanizmaları harekete geçirme ve uluslararası sözleşmelere dayalı savunuculuk yapma gibi ortak yaklaşımlar benimsemişlerdir. Her iki dernek de “siyasi iktidarın kutuplaştırıcı” ve “nefret dolu söylemlerine karşı”, diğer siyasi partiler ve ittifaklarla (örneğin Emek ve Özgürlük İttifakı) görüşerek kapsayıcı bir dil geliştirilmesi için lobi faaliyetleri yürütmüş, özellikle seçim dönemlerinde, LGBTİ+ haklarını güvence altına alacak taahhütler alınması için kampanyalar düzenlemişlerdir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin yükselişine karşı her iki örgüt de diğer

sivil toplum kuruluşlarıyla ittifaklar kurarak ortak eylemler ve açıklamalar düzenlemiştir. Örneğin, SPoD "haklarımız için demokratik ittifak" buluşmaları ve "anlatı gücü ittifakı" kampanyası düzenlerken, Kaos GL de diğer STK'lar ve feminist hareketlerle ittifakları güçlendirmeyi bir strateji olarak benimsemiştir.

Bu ortak tutumların yanı sıra derneklere özgü vurgulanan alanların da olduğu söylenebilir. Örneğin, SPoD toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere karşı mücadeleyi daha doğrudan isimlendirmiş, raporlarında "toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıları bozmak" hedefiyle çalıştaylar düzenlediğini ve stratejiler geliştirdiğini açıkça belirtmiştir. Ayrıca, "Büyük Aile Platformu" gibi "nefret mitinglerini" düzenleyen oluşumları doğrudan sorumlu olarak göstermiştir. Diğer taraftan Kaos GL mücadelesini daha çok nefret söylemi, ayrımcı politikalar ve medya üzerinden yürütülen kampanyalar üzerinden çerçevelemiş, 2019 yılında, hareket içindeki "trans dışlayıcı radikal feminist grupları" da bir sorun olarak tanımlayarak toplumsal cinsiyet tartışmalarının farklı bir boyutuna dikkat çekmeye çalışarak "içerideki" ayrımcı pratikleri de vurgulamıştır.

Kaos GL Derneği'nin kurulduğu günden bu yana yapmış olduğu faaliyetlerle literatürde bahsettiğimiz çerçeve hizalama süreçlerine göre başarılı bir yol izlediği söylenebilir. Kaos GL'nin kendi temel LGBTİ+ hakları çerçevesini, ideolojik olarak yakın ancak henüz yapısal bağı olmayan diğer toplumsal hareketlerin çerçeveleriyle birleştirmeye çalışmıştır (Çerçeve köprüleme).

İncelenen belgelere göre derneğin kadın hareketi ve feminizm ile köprülemesi ön plana çıkan alanlardan biridir. Derneğin düzenlediği Uluslararası Feminist Forum, 8 Mart eylemlerine katılım, BDP'nin kadın grubunda konuşma yapma ve kadın örgütleriyle (Ankara Kadın Platformu, Ka.Der vb.) ortak eylemler düzenleme gibi eylemlilikleri LGBTİ+ hakları ile kadın hakları mücadelesi arasında güçlü bir köprü kurmaya çalışmıştır

Kaos GL, "LGBT Hakları Sendikal Haklardır" sloganıyla emek mitinglerine katılmış, KESK, Eğitim-Sen gibi sendikalarla ortak eğitimler ve çalıştaylar düzenlemiştir. Bu gibi faaliyetler, LGBTİ+ların çalışma hayatındaki sorunlarını, daha geniş bir emek ve sendikal haklar çerçevesiyle birleştirerek yeni destekçi grupları kazanmaya çalışmıştır.

Ankara Barosu, Diyarbakır Barosu gibi kurumlarla ortak hukuk kurultayları ve eğitimler düzenlenmesi, İnsan Hakları Dernekleri ve Uluslararası Af Örgütü gibi yapılarla ortak kampanyalar yürütülmesi (örneğin Rusya'daki anti-LGBTİ+ yasalarına karşı eylem), LGBTİ+ haklarının evrensel insan hakları çerçevesiyle motivasyonel çerçeveye oturtulması insan hakları

ve hukuk alanıyla köprüleme yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Dernek ayrıca Barış hareketi (Demokrasi Konferansı'na katılım), ekoloji ve hayvan hakları hareketi ("vegan ve kuir hak mücadelelerinin kesişimi" üzerine konuşmalar) gibi alanlarla da köprüler kurarak destek ağlarını genişletmeye çalışmıştır.

Diğer taraftan Kaos GL'nin, hedef kitlesinde zaten var olan "adalet", "eşitlik" ve "özgürlük" gibi değerleri vurgulayarak kendi mesajını daha çekici ve güçlü kılmaya çalıştığı görülmektedir (çerçeve güçlendirme). Kaos GL faaliyet raporlarında sürekli olarak "eşit haklar", "insan hakları", "ayrımcılığa karşı mücadele", "özgürlük, barış, demokrasi, adalet" gibi kavramların altını çizerek, bu kavramları motivasyonel çerçevede kitlelerin desteğinin sağlanması için de kullanır, böylece LGBTİ+ hakları talebini, toplumda genel kabul gören evrensel değerler üzerinden meşrulaştırır ve kendi mesajını daha çekici ve güçlü kılmaya çalışır. Azerbaycanlı LGBTİ aktivisti İsa Şahmarlı'nın intiharını anma, Roşin Çiçek gibi nefret cinayeti davalarını takip etme ve bu olayları kamusal alanda duyurma, toplumun vicdanına ve adalet duygusuna hitap etmeye ve destekçileri duygusal olarak motiveye etmeye yönelik pratikler olarak yorumlanabilir. Bu eylemler hareketin taleplerinin aciliyetini de vurgular, "Gökkuşağını sansürleyemezsiniz" gibi sloganlar da özgürlük ve direniş duygularını güçlendirmeye yarayabilir.

Kaos GL'nin temel ilgi alanını, başlangıçta doğrudan ilgili görünmeyen kitleleri de kapsayacak şekilde genişletmesi de (çerçeve genişletme) harekete desteği artırmak için izlediği stratejilerden biridir. Örneğin mülteci hakları ve sorunlarının, LGBTİ+ mülteciler özelinde ele alınması, mültecilere yönelik hukuki ve sosyal danışmanlık hizmetleri sunulması ve mülteci hakları ağlarına dahil olunması, hareket çerçevesini uluslararası ve daha kapsayıcı bir boyuta taşımaya yaramaktadır.

Benzer şekilde yüksek lisans düzeyinde "Queer Çalışmaları" gibi dersler açılması, dergiler (Kaos GL, KaosQ+), film gösterimleri, karikatür okulu ve sanat atölyeleri gibi etkinliklerin düzenlenmesi, LGBTİ+ hakları mücadelesini sadece bir "sokak aktivizmi" olmaktan çıkarıp entelektüel ve kültürel bir alana taşımıştır. Bu durum, akademisyenleri, sanatçıları ve öğrencileri hareketin doğal bir parçası haline getirme çabası olarak yorumlanabilir. Ayrıca avukatlar, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, öğretmenler ve gazeteciler gibi farklı meslek gruplarına yönelik özel eğitimlerin ve kılavuzların hazırlanması da bu profesyonellerin kendi mesleki pratikleri içinde LGBTİ+ haklarını nasıl gözetceklerini göstererek onları hareketin bir paydaşı yapmıştır.

Kaos GL Türkiye'de faaliyet gösteren en eski LGBTİ+ oluşumlarından biri olarak daha

önce görmezden gelinen, sonrasında ise "ahlaksızlık", "sapkınlık" veya "hastalık" olarak yorumlanan eşcinsellik ve trans varoluşu, bir "insan hakkı" ve "varoluş çeşidi" olarak yeniden tanımlamıştır (çerçeve dönüşümü). “Hastalıktan hak talebine” sloganıyla tıp ve psikiyatrinin eşcinselliği "tedavi edilecek bir hastalık" olarak gören eski paradigmasını aktif olarak sorgulamış, bunu bir hak ve kimlik mücadelesi zeminine taşımıştır. Bu, "kişisel bir sorun" olarak görülen bir durumu, "sistemsal bir adaletsizlik" olarak yeniden çerçevelemeye örnektir.

Bunun yanı sıra "toplumsal cinsiyet", "cinsel yönelim", "cinsiyet kimliği" gibi kavramları kamusal alanda ve akademik düzeyde tartışmaya açarak, bu konuların bilimsel ve sosyal bir temelde konuşulmasını sağlamış, böylece nefret söyleminin dayandığı cehalet ve önyargıyı kırmaya çalışarak, konuya dair kamusal anlayışı kökten dönüştürmeye çabalamıştır. LGBTİ+'lara yönelik şiddet ve ayrımcılığı "münferit olaylar" veya "talihsizlikler" olarak değil, sistematik bir "nefret suçu", "nefret söylemi" ve devlet destekli bir "ayrımcılık" olarak tanımlamış, bu sorunun failini ve kaynağını (siyasi iktidar, yargı, medya vb.) net bir şekilde işaret ederek, bireysel algılanan sorunları politik ve sistemsal bir zemine oturtmaya çalışmıştır.

SPoD da Kaos GL'ye benzer şekilde LGBTİ+ hakları mücadelesini, harekete ideolojik olarak yakın duran ancak yapısal olarak farklılık gösteren diğer hareketlerle birleştirmeye çalışmıştır. İnsan Hakları Savunucuları Dayanışma Ağı'nın bir parçası olarak, hak savunucularına yönelik baskılara karşı ortak açıklamalar yapılmış; Gezi Davası gibi süreçlerde diğer sivil toplum örgütleriyle dayanışma gösterilmiş; 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde İstanbul Sözleşmesi'ne vurgu yapan açıklamalar yapılmış, kadın örgütlerinin (örn: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Mor Çatı vb.) davalarını takip etmiş ve ortak etkinliklerde (örn: WOW - Dünya Kadınlar Festivali) yer almış ve böylece kendi çerçevesini diğer hareketlerle köprülemeye çalışmıştır. Aynı şekilde 1 Mayıs Birlik, Mücadele ve Dayanışma Günü'nü LGBTİ+ işçilerin gündeme getirilerek kutlanması, Emek ve Özgürlük İttifakı bileşenleriyle görüşmeler gerçekleştirilmesi gibi faaliyetler de bu kapsamda değerlendirilmelidir.

SPoD, ayrıca LGBTİ+ topluluğunun temel değerleri olarak kabul edebileceğimiz “onur”, “varoluş”, “eşitlik” ve “özgürlük” gibi kavramları sürekli olarak vurgulayarak hedef kitlesindeki duygu ve inançları pekiştirmeye çalışmaktadır (çerçeve güçlendirme). Örneğin “Onur Ayı” etkinliklerini her yıl "Direniş Lubunya", "#hatırlat" gibi güçlü temalarla düzenleyerek, Stonewall direnişinden gelen tarihsel miras ve mücadele ruhuna gönderme yapılması; "Varız lubunya, SPoD 11 yaşında!" gibi sloganlarla ve "Çok Kalabalığız" gibi kampanyalarla LGBTİ+'ların yok sayılmasına karşı varoluş ve toplumsal gücün vurgulanması;

"Takas Pazarı" gibi etkinliklerle ekonomik zorluklara karşı topluluk içi dayanışma değerini güçlendiren ve bunu somut bir eyleme dönüştüren çabaların ortaya konması çerçeve güçlendirmeye örnektir.

Derneğin "Türkiye Buna Hazır" kampanyası ile LGBTİ+ hakları meselesini, sadece bir kimlik mücadelesi olmaktan çıkarıp tüm yurttaşları ilgilendiren bir anayasal eşitlik ve demokrasi sorunu olarak çerçevelemesi; bu kampanya ile hem siyasi partilere hem de daha geniş kitlelere ulaşmaya çalışması çerçeve genişletme eylemi olarak görülmektedir. Benzer şekilde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bütçesi görüşülürken LGBTİ+'ların barınma, bakım gibi sosyal hizmetlere erişim sorunlarına dair bilgi notları yayınlayarak, mücadeleyi temel kamusal haklar alanına genişletmeye çalışmak; "Sığınak Modelleme Rehberi" gibi yayınlar hazırlayarak ve "LGBTİ+'ların Kentsel Barınma Hakkı" gibi atölyeler düzenleyerek, barınma krizini LGBTİ+'lar özelinde ele almak ve bu evrensel sorunu kendi mücadelesinin bir parçası haline getirmek de çerçeve genişletmeye örnek olarak verilebilir.

SPoD da Kaos GL'ye benzer şekilde daha önce sorun veya hastalık olarak kodlanan durumları bir "hak ihlali" ve "sistemsel bir adaletsizlik" olarak tanımlamaya çalışmış, böylece çerçeve dönüşümünü de sağlamaya çalışmıştır. Dernek, "pembe tezkere" olarak bilinen askerlikten muafiyet sürecini ve cinsiyet uyum sürecini, kişisel birer "mesele" olmaktan çıkarıp, insan hakları ihlallerinin ve ayrımcılığın yaşandığı politik süreçler olarak tanımlamış ve bu konularda hukuki/sosyal danışmanlıklar sunmuştur. HIV'ye sadece tıbbi bir durum veya hastalık olarak yaklaşmamış, HIV ile yaşayan bireylerin maruz kaldığı damgalanma, ayrımcılık ve hak ihlallerini bir bütün olarak ele almış, HIV ile ilgili yeni bilimsel gerçekleri yaygınlaştırarak, HIV'ye dair eski ve yanlış kamusal anlayışları da dönüştürmeyi amaçlamıştır. LGBTİ+ haklarını, siyasetin "dışında" veya "kıyısında" bir konu olarak değil, doğrudan siyasetin merkezinde yer alması gereken bir demokrasi ve eşit yurttaşlık meselesi olarak yeniden çerçevelemiştir. Bu amaçla siyasi partilerle diyalog kurmuş ve "LGBTİ+ Hakları Sözleşmesi"ni milletvekillerine imzalatmıştır.

Sonuç olarak nasıl ki Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket tek bir blok olarak hareket etmiyor, kadın hareketi ve LGBTİ+ hareketine karşı tutum ve yaklaşımları farklılaşıyorsa, LGBTİ+ hareketinin de öne çıkardığı sorunlar, belirlediği sorumluluklar, kullandığı stratejiler ve motivasyon kaynakları da farklılıklar göstermektedir. Türkiye'deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareket dinamik ve derinleşmeye devam eden bir harekettir, LGBTİ+ hareketi de kendine karşı argüman üreten bu harekete karşı stratejilerini ve eylemlerini çeşitlendirmekte, amacına ulaşmak ve mesajlarını daha net vermek için yeni ağ stratejileri ve

yeni ittifaklar kurarak ilerlemeye çalışmaktadır. Bu tez çalışmasında incelediğimiz Kaos GL ve SPoD'un eylem ve söylem pratiklerinden yola çıkarak, Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin yalnızca sokak aktivizmini içermediği, LGBTİ+ karşıtı hareketler daha çok sokağa yönelmeye başlamışken, LGBTİ+ hareketinin yeni stratejiler ve yaklaşımlarla bu karşıt hareketliliğe cevap vermeye çalıştığı söylenebilir. Bu hareketler arasındaki itiş kakış devam ettikçe yeni stratejiler ve yeni eylemliliklerin ortaya çıkması da muhtemeldir. Hareketlerin başarısı da bu çerçevede pratiklerinin belirlenen amaca ulaşmaya ne kadar hizmet ettiğine göre değişecektir

BÖLÜM VII

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tezin bu bölümünde çalışmanın hipotezlerine ve araştırma sorularına göre genel bir değerlendirme yapılmakta ve çalışmanın pratik çıktıları değerlendirilmektedir. Bu çalışma toplumsal cinsiyet karşıtı hareket bağlamında Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin eylem ve söylem çerçevelerini çerçeveleme süreçleri yaklaşımına göre incelemiş, bunu yaparken karşı-hareket perspektifine göre toplumsal cinsiyet karşıtı hareket aktörlerinin toplumsal cinsiyet karşıtlığı özelinde LGBTİ+ hareketine karşı da kendini nasıl konumlandığını açıklamaya çalışmıştır. Çalışma başlangıçta Türkiye’de kamu otoritelerinin LGBTİ+ bireylere ve LGBTİ+ hareketine yönelik söyleminin yıllar içinde olumsuz yönde değiştiği ve dünyadaki değişimlere paralel olarak Türkiye’de de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin yıllar içinde artış gösterdiği hipotezinden yola çıkmış, LGBTİ+ hareketinin de eylem ve söylemlerini bu değişimlere paralel olarak geliştirdiğini ileri sürmüştür.

Bu hipotezlere göre Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin ortaya çıkışı ve gelişimi ve hareketin AKP iktidarları döneminde çeşitlenip, güçlenip güçlenmediği ile, LGBTİ+ hareketinin çerçeveleme süreçlerine göre eylem ve söylem pratiklerinin neler olduğu ile bu eylem ve söylem pratiklerinin yıllar içerisinde değişip değişmediğine bakılmaya çalışılmıştır. Çalışma bulguları AKP iktidarları döneminde toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin Avrupa’daki ve dünyadaki diğer hareketlere paralel olarak Türkiye’de de çeşitlenip güçlendiğini, toplumsal cinsiyet karşıtlığı noktasında farklı uçları temsil eden aktörlerin ortaya çıktığını, bu aktörlerin eylem ve söylemlerinin de çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Hareketin nispeten daha ılımlı kanadını temsilen aktör olarak KADEM’e, hareketin daha radikal kanadını temsil eden aktör olarak ise Büyük Aile Platformu’na odaklanılmıştır (BAP). LGBTİ+ hareketine yönelik incelemede ise en köklü ve eski dernek olması sebebiyle Kaos GL Derneği’ne ve daha sonra kurulmasına rağmen farklı alanlarla kesişimsellik yaratan etkili bir aktör olması sebebiyle Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği’ne (SPoD) odaklanılmıştır.

Araştırma sorularına yönelik yapılan literatür taraması ve hareketleri temsilen seçilen aktörlerin eylem ve söylem çerçevelerine yönelik yapılan incelemeler önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Aşağıda bu sonuçlar için genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonuçları Türkiye’deki merkez sağ iktidarların 2005 yılındaki ilk dernekleşme sürecinden bu yana LGBTİ+ hareketine ve hareketin ilettiği taleplere kendi ideolojik

tutumlarına paralel olarak tepki verdiği tezini (Levent, 2023) desteklemektedir. AKP hükümetleri her ne kadar AB'ye uyum süreciyle şekillenen 2002-2007 yılları arasında dernekleşmenin önünü açan yasal düzenlemeler yapsa da sonraki yıllarda aile odaklı politikalar ile muhafazakâr tabanının beklentilerine cevap verecek söylemler geliştirmiş, özellikle Gezi Parkı eylemlerinden sonra “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramından uzaklaşmış ve LGBTİ+ karşıtlığı daha görünür hale gelmiştir.

LGBTİ+ hareketi aktörlerinin belgelerine yönelik yapılan inceleme ise bu hareket aktörlerinin ortaya koydukları sorunları toplumsal sorunlar olarak çerçeveleyerek, bu sorunları “adaletsizlik” ve “eşitsizlik” gibi kavramlarla çerçeveledikleri ve hem kendi katılımcılarının hem de diğer dış aktörlerin desteğini almaya yönelik (Ewards & McCarthy, 2006; Poletta & Jasper, 2001) eylemler içerisinde yer aldıkları görülmüştür. LGBTİ+ hareketi aktörlerinin LGBTİ+ bireylerin haklarına yönelik ortaya koydukları sorunların benzer olmasına rağmen yıllara göre çeşitli eylem ve stratejiler içerisinde yer almaları da hareketin değişen politik atmosferdeki çeşitli siyasi, sosyal ve ekonomik değişkenlere ve politik baskı unsurlarına göre hareket stratejilerini çeşitlendirdiğini (Caruso, 2015) göstermesi bakımından önemlidir. Ancak görece çeşitli olan bu eylemliliklerin Türkiye’nin kendine has politik yapısı nedeniyle Kitschelt (1986)’nın açık ve kapalı politik yapılara yönelik ortaya attığı eylemlilik çeşitlerine göre ne tamamen yenilikçi stratejiler içerdiği ne de daha dışlanmış ve çatışmacı stratejiler içerdiği söylenebilir. Hatta eğer Türkiye’deki siyasi yapının daha da otoriterleşerek kapalı hale geldiğini iddia edeceksek, bu yaklaşıma göre hareketin sokak eylemliliklerine, protesto ve sivil itaatsizlik gibi eylemliliklere daha çok yönelmesini beklememiz gerekirdi, ancak burada LGBTİ+ hareketinin “Onur yürüyüşlerine” yönelik kısıtlamalara ve baskıya rağmen çatışmacı bir politika benimsemediği daha çok hukuksal mücadele, farkındalık oluşturma, dayanışma ağları oluşturarak farklı STK, hareket ve siyasi yapılarla ittifak kurmaya ve görünürlük sağlamaya yöneldiği görülmektedir.

Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin çatışmacı stratejilere yönelmemesi ise iki temel başlıkta açıklanabilir. İlk olarak hem literatür taramasında hem de çerçeveleme süreçlerine yönelik analizlerde ortaya koyduğumuz çözüm önerileri, stratejiler ve taktikler bağlamında, hareket alternatif medyayı etkili bir şekilde kullanmaktadır. Bağımsız yayınlar, internet platformları, halk yayıncılığı ve sosyal medya gibi araçlarla yerel ve küresel düzeyde güçlü iletişim ağları kurarak (Castells, 2010; Rucht, 2006, Poletta & Jasper, 2001; Tarrow, 2011) sesini doğrudan geniş kitlelere duyurabilmektedir. İkinci olarak ise taleplerini evrensel kavramlar üzerinden sunmakta, sorunları sadece bir kimlik mücadelesi olarak değil herkesi

ilgilendiren adalet, eşitlik ve özgürlük temaları üzerinden yeniden yorumlayarak (Melucci, 1980; Moris & Staggenborg, 2006) iddialarını ve taleplerini geniş kamuoyuna duyurabilmektedir.

LGBTİ+ hareketinin bir bütün olarak ortaya koyduğu problemlere, çözüm önerilerine ve stratejilerine baktığımızda özellikle sokak aktivizmi alanında bir hareket alanı daralması yaşadığı görülmektedir. Hareket sokak aktivizminden ziyade hak temelli diğer çözüm önerileri ve stratejilere yönelmiştir. Bu durum hareketin artan otoriterleşme ve AB ile ilişkilerde yaşanan gerilemeye paralel olarak hareket alanında daralma yaşadığı, buna karşın hareketin sosyal medyada ve üniversitelerde örgütlenme pratikleriyle, bir sürekli yeniden uyarlanma, dayanışma ve yeni mücadele biçimleriyle şekillendiği (Yardaş, 2023) argümanı ile da örtüşmektedir.

Hareketin kendi belgelerinde ortaya koyduğu problemler, çözüm önerileri ve stratejiler, hareketin LGBTİ+ kimliklerinin toplumsal görünürlük ve kabul görme, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ifadelerinin serbestçe kullanımı (Nebioğlu, 2021), anayasal tanınma, uluslararası sözleşmelerde tanımlanan yükümlülöklere uyulması talebi, LGBTİ+lara yönelik ayrımcı uygulamaların ve nefret söylemlerinin cezalandırılması ve başta yaşam hakkı olmak üzere LGBTİ+ların temel haklarının korunması için yasal reform talepleri (Diltemiz Mol, 2016) gibi taleplerin daha çok dile getirildiğini göstermekte ve Türkiye'deki LGBTİ+ hareketiyle ilgili literatürdeki çalışmalarla uyumlu bir tablo ortaya koymaktadır.

Hareket, özellikle Gezi Parkı eylemleri sonrasında ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin getirdiği yeni politik koşullar altında eylem ve söylem biçimlerini önemli ölçüde çeşitlendirmiştir. Bu dönemde hareket, bakanlar, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi devlet yetkilileri ve BAP gibi radikal gruplar tarafından artan bir baskı ve hedef göstermeyle karşı karşıya kalmış; bu zorlu koşullara yanıt olarak, mücadelesini farklı alanlara yayarak yeni stratejiler geliştirmiştir. Bulgularda ortaya koyduğumuz şekliyle bu stratejiler siyasi işbirliği kurulması, mücadele alanının genişletilmesi, farklı STK'lar ile ittifaklar kurulması ve kamuoyuna yönelik çalışmalar yapılması olarak sınıflandırılabilir. Örneğin, muhalefet partileriyle diyalog kurarak cinsel yönelim temelli ayrımcılıkla mücadele gibi konuların parti programlarına girmesi sağlanmış, "LGBTİ+ dostu belediyecilik" protokolleri imzalanmış; sadece cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği sorunlarına odaklanmak yerine, toplumun daha geniş kesimlerini ilgilendiren çalışma hayatı, sağlık hizmetleri, barınma ve ifade özgürlüğü gibi ortak sorunlar da gündeme getirilmiş; diğer sivil toplum kuruluşlarıyla koalisyonlar oluşturularak sistematik yasaklara karşı farklı gruplarla ortak eylemler düzenlenmiş; yayıncılık faaliyetleri ve çeşitli kampanyalar aracılığıyla hareket dışındaki bireylerin de sorunları dile getirilmiş ve böylece farklı toplumsal

gruplarla ortak talepler etrafında bir dayanışma zemini oluşturulmaya çalışılmıştır. Tüm bu adımlar, hareketin artan karşıtlıklara rağmen toplumsal tabanını genişletme ve mücadelesini daha kapsayıcı bir çerçeveye oturtma çabasını göstermektedir (Diltemiz Mol, 2016; Közer, 2019; Kurbanoglu, 2010; Nebioglu, 2021).

Karşı hareketler noktasında ılımlı aktör olarak KADEM ve daha radikal aktör olarak BAP'ın eylem ve söylem belgeleri incelendiğinde, KADEM'in bir bütün olarak daha çok kadınların sorunlarına ve çözüm önerilerine odaklandığı, LGBTİ+ hareketine yönelik İstanbul Sözleşmesi tartışmaları bağlamında sadece stratejik bir uyumlandırma (Carnac, 2020) ile karşı bir argüman geliştirdiği, ancak bunu yaparken “küresel LGBTİ+ dayatması” ile LGBTİ+ bireylerin birey olarak hakları arasında ayırım yapmaya çalıştığı görülmektedir.

BAP ise LGBTİ+ hareketine karşı çatışmacı bir tavır alarak hareketi doğrudan hedef alan eylemler ve söylemler geliştirmiştir. BAP'ın söylemleri daha saldırgan tepkiler içermektedir ve stratejik bir toplumsal cinsiyet karşıtı anlatı ve ideoloji oluşturmaya çalışır (Kandiyoti, 2025). Bu karşıt ideoloji literatür bölümünde ele aldığımız üzere, bazen BAP'ın kendisi tarafından, bazen ise siyasi irade tarafından başka politik fırsatlar için “stratejik bir tutkal” olarak kullanılmaktadır (Kandiyoti, 2025). Diğer taraftan BAP, KADEM'in batılı cinsiyet eşitliği normlarına alternatif normlar oluştururken izlediği stratejilere benzer şekilde (bkznz. Bodur Ün, 2019, 2023; Tabak vd., 2023), LGBTİ+ hareketinin argümanlarına ve eylemlilik stratejilerine karşı benzer karşıt argümanlar ve eylemlilik stratejileri geliştirmeye çalışmaktadır. Bu da karşı hareketler perspektifine göre hareketlerin ve karşı hareketlerin birbirlerini sürekli etkilediği, stratejilerini ve örgütsel yapılarını birbirleriyle etkileşim içerisinde şekillendirdiği argümanını ve feminist-anti-feminist karşı hareketlere yönelik literatürde bahsettiğimiz hipotezleri (bkznz. Carnac, 2020) bir noktada desteklemektedir: LGBTİ+ hareketinin eylemlerindeki artış, BAP'ın eylemlerini de artırmış (örn., 2022'den beri düzenlenen Büyük Aile Buluşması); LGBTİ+ haklarına da bir kazanım sağladığı düşünülen İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması, sözleşmeye karşı mobilizasyonu hızlandırmış; BAP özelinde toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin elde ettiği bu kazanımlar da LGBTİ+ hareketini yeni ittifaklar aramaya itmiştir. Bu tablo hareketlerin sadece kendi eylemleri üzerinden değil, aynı zamanda elde ettikleri politik kazanımlar üzerinden de karşı-hareketleri tetiklediği argümanını (Banaszak ve Ondercin, 2020) desteklemektedir.

BAP'ın karşı hareketini geliştirirken kullandığı söylemler bu tezin literatür bölümlerinde bahsettiğimiz toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler ile karşı-hareketlerin argümanlarını ve stratejilerini doğrulayacak niteliktedir. Örneğin BAP, LGBTİ+ hareketinin

temel hak taleplerini “LGBT propagandası” olarak çerçevelemekte, bunun “küresel sermaye ve emperyalist lobiler” tarafından “insan neslini azaltmayı” hedefleyen bir proje olduğunu iddia etmekte, ailenin temelini bozacak bu girişimin devletin de bozulmasına yol açacağını belirterek “LGBTİ+ tehdidini”, “sosyokültürel terör” kavramıyla bir “milli güvenlik” meselesi haline getirmektedir. BAP, LGBTİ+ hareketinin “eşitlik” ve “özgürlük” taleplerini yapı bozuma uğratarak, “cinsiyetsiz insan modeli” ve “ailesiz bir toplum” yaratılmanın hedeflendiğini, bu “dayatmaya” karşı çıkan akademisyen ve sanatçı gibi çeşitli kesimlerin ise “linç” ve “tecrit edilme” tehdidiyle karşı karşıya kaldığını belirtmektedir. “LGBTİ+ ideolojisinin ve propagandasının”, toplumun ve insanlığın “doğal” değerleriyle çatıştığı, çocukların ve gençlerin “fizyolojik ve psikolojik bozukluklara sürüklenmesine” ve “intihar vakalarında artışa neden olduğu” gibi argümanlar öne sürerek, bir kuşatma ve tehdit çerçevesi çizmekte, LGBTİ+ hareketini düşmanlaştırırken, bunun dış güçler ve yerel işbirlikçiler tarafından desteklendiğini belirtmektedir. Platform, LGBTİ+ haklarını “yatak odalarının sokağa taşınmaması” argümanı ile cinselliğe indirgemekte ve değersizleştirmektedir. Doğum oranlarının kritik seviyenin altına düşmesi, nüfusun yaşlanması, ailenin zayıflaması gibi argümanlarla LGBTİ+ hareketi arasında doğrudan bir ilişki kurmaya çalışarak, LGBTİ+ anlatısını bozacak bilimsel çalışmaların da engellendiğini iddia etmektedir.

Tüm bu argümanlar birlikte değerlendirildiğinde BAP’ın bir karşıt hareket olarak LGBTİ+ hakları etrafında şekillenen bilimsel konsensüsü sorgulama ve bilimsel verilerin yetersizliğini vurgulamaya çalıştığı (Sykes ve Matza, 1957; McKie, 2018), hayali düşman inşa ederek kitleleri bu düşmana karşı harekete geçmeye teşvik ettiği (Carnac, 2020), toplumsal normların, aile kurumunun ve milli ve dini değerlerin bozulacağına dair korku yaratarak (Bilgin-Kayahan, 2022; Ceylan, 2022; Çelenk, 2023; Tay, 2023), LGBTİ+ları “sapkın” ve “ahlaksız ötekiler” olarak çerçevelediği (Yılmaz vd., 2023) söylenebilir. Diğer taraftan LGBTİ+ haklarını destekleyen sanatçı, akademisyen ve bilimsel çevrelerin itibarsızlaştırılması ve “sahte bilimsel” argümanların desteklenmesi için bilimsel meşruiyet devşirmeye çalışılması ve toplumsal cinsiyet çalışmaları ve eşitlik politikalarının şeytanlaştırılması (Ünal, 2023; 2024a); toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve dolayısıyla LGBTİ+ haklarının insan doğası ve doğal yasayla çeliştiği ve bilimsel aldatmaca olduğunun iddia edilmesi, bunun küreselcilerin bir projesi olduğu fikriyle panik yayan ve komplo teorisine dayalı bir anlatı inşa edilmesi (Korolczuk & Graff, 2018; Graff & Korolczuk, 2021), “tehlikedeki çocuk” ve “korunmaya ihtiyaç duyan geleneksel aile” (Graff & Korolczuk, 2021) anlatısının benimsenmesi gibi söylem ve stratejilerle tıpkı bir toplumsal hareket gibi destekçilerinin sayısını artırmaya ve

mobilizasyonu sağlamaya çalıştığı söylenebilir.

Sonuç olarak, Türkiye'de artan siyasi baskı ve otoriterleşme eğilimleri karşısında LGBTİ+ hareketinin eylem alanları daralırken stratejik bir dönüşüm yakalamaya çalıştığı görülmektedir. Sokak aktivizminin kısıtlanmasıyla hareket, hukuki mücadele, farklı sivil toplum ve siyasi yapılarla ittifaklar kurma, alternatif medya kanallarını etkin kullanma gibi çok yönlü bir mücadele biçimini benimsemektedir. Buna karşılık, özellikle BAP gibi radikal aktörler üzerinden şekillenen toplumsal cinsiyet karşıtı hareket de LGBTİ+ hareketinin stratejilerinin ve söylemlerinin benzerlerini kullanmakta ancak bunları "dış tehdit", "milli güvenlik" ve "propaganda" gibi korku temelli bir çerçeveye oturtan bir karşı-mobilizasyon süreci içerisinde yer almaktadır. Bu durum, iki hareketin birbirlerinin eylemlerinden, söylemlerinden ve politik kazanımlarından beslenerek sürekli bir etkileşim ve adaptasyon içinde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki güncel politik atmosfer, toplumsal hareketler ve karşı-hareketler arasındaki dinamikleri şekillendirmeye devam etmekte, BAP gibi yeni şekillenen radikal toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİ+ karşıtı hareketler karşısında LGBTİ+ hareketi de eylemlerini çeşitlendirmeye devam etmektedir. Bu konuda yapılacak yeni çalışmaların hareket aktörleri ve hareket içerisinde doğrudan yer almamakla birlikte destek veren bireylerle doğrudan iletişime geçerek hareketin çerçeveleme pratiklerini nasıl değerlendirdiklerine ve geleceğe yönelik nasıl bir projeksiyon çizdiklerine odaklanması hareketlerin başarılarını değerlendirme bakımından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Atilla, H., & Bodur Ün, M. (2018). Ulusal ve ulusötesi toplumsal hareketler ve yeni bilgi ve iletişim teknolojileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(3), 787-809. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002517
- Baba, E. (2019). From gender equality to gender justice: A critical discourse analysis in terms of gender equality in Turkey. Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Balkan Şahin, S., & Bodur Ün, M. (2022). Counter-hegemonic struggle and the framing practices of the anti-nuclear platform in Turkey (2002–2018). *Environment and Planning C: Politics and Space*, 40(1), 31–49. <https://doi.org/10.1177/23996544211000342>
- Banaszak, L. A., & Ondercin, H. L. (2010). Explaining movement and countermovement events in the contemporary U.S. women's movement. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1668884>
- Benford, R. D., & Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Review of Sociology*, 26(3), 217–255. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV.SOC.26.1.611>
- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Biçer, B. (2022). Avrupa birliği ve Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları: AB uyum süreci çerçevesinde karşılaştırmalı bir inceleme. Yüksek lisans tezi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Bandırma.
- Bilgin-Kayahan, M. (2022). Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler ve sağ popülizm ilişkisi: İstanbul Sözleşmesi örneği. Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Bodur Ün, M., & Arıkan, H. (2022). Europeanization and de-Europeanization of Turkey's gender equality policy: The case of the Istanbul Convention. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 60(4), 945–962. <https://doi.org/10.1111/jcms.13292>
- Bodur Ün, M. (2019). Contesting global gender equality norms: The case of Turkey. *Review of International Studies*, 45(5), 828–847. <https://doi.org/10.1017/S026021051900024X>
- Bodur Ün, M. (2023). Gendered insecurities and feminist resistance in turkey. In R. Ö. Dönmez (Ed.) *Neoliberalism and Global Insecurities: Thinking Resilience/Resistance in Turkey* (pp.123-150). Lexington Books.

<https://www.bloomsburycollections.com/monograph-detail?docid=b-9781978723146&tocid=b-9781978723146-chapter4>

- Bodur Ün, M. (2024). Contestation of the global norm against violence against women in Turkey. *Turkish Studies*, 25(2), 211–232.
<https://doi.org/10.1080/14683849.2023.2197223>
- Boykoff, J. (2006). Framing dissent: mass-media coverage of the global justice movement. *New Political Science* 28 (2): 201–228. <https://doi.org/10.1080/07393140600679967>
- Caiani, M. (2023). Framing and social movements. *Discourse Studies*, 25(2), 195–209.
<https://doi.org/10.1177/14614456231154734>
- Carnac, R. (2020). Imaginary enemy, real wounds: counter-movements, ‘gender theory’, and the French Catholic church. *Social Movement Studies*, 19(1), 63–81.
<https://doi.org/10.1080/14742837.2019.1708307>
- Caruso, L. (2015). Theories of the political process, political opportunities structure and local mobilizations. The case of Italy. *Sociologica* (3). <https://doi.org/10.2383/82471>
- Castells, M. (2010). *The power of identity* (2nd Edition). Malden, MA. US: Wiley-Blackwell.
- Ceylan, E. (2022.). İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye’de muhafazakâr kesimin toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmaları. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Cooper, A. H. (2002). Media framing and social movement mobilization: German peace protest against INF missiles, the gulf war, and NATO peace enforcement in Bosnia, *European Journal of Political Research* 41, 1: 37–80. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00003>
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.
- Çelenk, G. (2023). Critical analysis of the AKP’s gender politics: Towards withdrawal from Istanbul convention. Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Çelik, F. (2010). Yeni toplumsal hareketler bağlamında toplumsal cinsiyetin sunumu. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çetin, Z. (2016). Working paper. The dynamics of the Queer movement in Turkey before and during the conservative AKP government. https://www.swp-berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/WP_RG_Europe_2016_01.pdf

- Dilipak A. (2019) Önce aile. *Yeni Akit*, 25 Kasım. www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/once-aile-30482.html
- Diltemiz-Mol, M. (2016). LGBTİ hareketinin hak ve temsil mücadelesi ve siyasal iletişim faaliyetleri. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dökmen, Z. (2010). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Edelman, M. (2001). Social movements: Changing paradigms and forms of politics. *Annual Review of Anthropology*, 30(1), 285–317.
<https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.30.1.285>
- Edwards, B., & McCarthy, J. D. (2006). Resources and social movement mobilization. In D. A. Snow, S. A. Soule, & H. Kriesi (Eds.). *The Blackwell companion to social movements* (pp. 116-152). Malden, MA, USA: Blackwell Publishing.
- Eray, Ş. (2008). Legislative reforms in Turkey between 1998-2005 in the context of gender mainstreaming. Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, Y. (2014). Discursive construction and linguistic representations of gender in political discourses: A critical discourse analysis of governmental public addresses in Turkey. Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Eslen-Ziya, H. (2020). Right-wing populism in New Turkey: Leading to all new grounds for troll science in gender theory. *HTS Teologiese Studies / Theological Studies*, 76(3).
<https://doi.org/10.4102/hts.v76i3.6005>
- Gedik, H. (2023). Türkiye’de patriarkanın yeni hali: Sağ popülizm, neoliberalizm, siyasal İslam üçgeninde genç kadın öznelliği. Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Görmez, A. B. (2023). On the newness of new social movements. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 115-126.
<https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1098724>
- Graff, A., & Korolczuk, E. (2021). *Anti-Gender Politics in the Populist Moment* (1st ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003133520>
- Grzebalska, W., Kovats, E., & Peto, A. (2017). Gender as symbolic glue: How ‘gender’ became an umbrella term for the rejection of the (neo)liberal order. *Political Critique*.
<http://politicalcritique.org/long-read/2017/gender-as-symbolic-glue-how-gender-became-an-umbrella-term-for-the-rejection-of-the-neoliberal-order/>

Gültekin M (2020) Uluslararası hukuk, İstanbul Sözleşmesi ve meşruiyetimiz. *Haberduruş*, 22 Şubat.

https://www.haberdurus.com/haber/uluslararasi_hukuk_istanbul_sozlesmesi_ve_mesrui_yetimiz-44181.html

Günaydın, A. (2021). Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtlığı: Uluslararası aile konferansları örneği. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 42.

<https://feministyaklasimlar.org/sayi-42-ilkbahar-2021/turkiyede-toplumsal-cinsiyet-karsitligi-uluslararasi-aile-konferanslari-ornegi/>

Güran, M. S., & Özarslan, H. (2022). Framing theory in the age of social media. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 48, 446–457.

<https://doi.org/10.52642/susbed.1142562>

Hamel, P. & Maheu, L. (2004). Beyond new social movement: Social conflicts and institutions. In K. Nash & A. Scott (Eds.). *The Blackwell companion to political sociology* (pp. 261-270). Malden MA, USA: Blackwell Publishing.

Hunt, S. A., Benford, R. D., & Snow, D. A. (1994). Identity fields: Framing processes and the social construction of movement identities. In E. Larana, H. Johnston, & J. R. Gusfield (Eds.). *New social movements: From ideology to identity* (pp. 185-208). Philadelphia: Temple University Press.

İnce, E. (2014). LGBTİ: Kaldırımın altından gökkuşağı çıkıyor. *Bianet*, 8 Aralık.

<https://bianet.org/print/haber/lgbti-kaldirimin-altindan-gokkusagi-cikiyor-160544>

Jenkins, J. C. (1983). Resource mobilization theory and the study of social movements.

Annual Review of Sociology, 9(1), 527–553.

<https://doi.org/10.1146/annurev.so.09.080183.002523>

Johnston, H., Larana, E., & Gusfield, J. R. (1994). Identities, grievances and new social movements. In E. Larana, H. Johnston, & J. R. Gusfield (Eds.). *New social movements: From ideology to identity* (pp. 3-35). Philadelphia: Temple University Press.

Kalkan, S. (2020). Dünyada yükselen sağ popülizm: Macaristan’daki popülizmin dinamikleri. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Kandiyoti, D. (1991a). End of empire: Islam, nationalism and women in Turkey. In D. Kandiyoti, (Ed.). *Women, Islam and the state* (pp. 22-47). London: Palgrave Macmillan.

https://doi.org/10.1007/978-1-349-21178-4_2

- Kandiyoti, D. (1991b). Identity and its discontents: Women and the nation. *Millennium*, 20(3), 429-443. <https://doi.org/10.1177/03058298910200031501>
- Kandiyoti, D. (2016). Locating the politics of gender: Patriarchy, neo-liberal governance and violence in Turkey. *Research and Policy on Turkey*, 1(2), 103–118. <https://doi.org/10.1080/23760818.2016.1201242>
- Kandiyoti, D. (2019). Against all odds: The resilience and fragility of women’s gender activism in Turkey. In D. Kandiyoti, N. Al-Ali and K. S. Poots (Eds.). *Gender, governance and Islam* (pp. 80-100). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kandiyoti, D. (2025). The Gender Wars. In T. Altay, N. Al-Ali & K. Galor (Eds.). *Resisting Far-Right Politics in the Middle East and Europe: Queer Feminist Critiques* (pp. 37-47). Edinburgh: Edinburgh University Press. <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/9781399526524-004/html>
- Kitschelt, H. P. (1986). Political opportunity structures and political protest: Anti-nuclear movements in four democracies. *British Journal of Political Science*, 16(1), 57–85. doi:10.1017/S000712340000380X
- Koç, Ö. (2019). İktidar, ideoloji ve arzu bağlamında toplumsal cinsiyet. Yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Korolczuk, E., & Graff, A. (2018). Gender as “Ebola from Brussels”: The anticolonial frame and the rise of illiberal populism. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 43(4), 797–821. <https://doi.org/10.1086/696691>
- Kourou, N. S. & Scheyer, V. (2025). Anti-feminist strategies of right wing parties in Turkey and Germany: A comparative analysis of gender and sexuality politics. In T. Altay, N. Al-Ali & K. Galor (Eds.). *Resisting Far-Right Politics in the Middle East and Europe: Queer Feminist Critiques* (pp. 145-170). Edinburgh: Edinburgh University Press. <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/9781399526524-009/html>
- Köse-Akkirman, D. (2017). Toplumsal cinsiyet ve mekan: kent mekanına erişimde cinsiyete dayalı farklar ve eşitsizlikler. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Közer, B. (2019). Social movements and networking: A qualitative network analysis of the LGBTİ+ rights movement in Turkey. Yüksek lisans tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir.
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis*. SAGE Publications, Inc.,

<https://doi.org/10.4135/9781071878781>

- Kurbanoglu, E. (2010). The LGBTT and women's movement in Turkey: A comparative analysis. Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Levent, R. (2020). Yeni toplumsal hareketler ile merkez sağ iktidarlar arasındaki ilişki. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (39), 211-227. <https://doi.org/10.30794/pausbed.675424>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. SAGE Publications, Inc.
- Mayring, P. (2014). *Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution*. Beltz Verlag.
- McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *The American Journal of Sociology*, 82(6), 1212-1241. <http://www.jstor.org/stable/2777934>
- McKie, R. E. (2019). Climate change counter movement neutralization techniques: A typology to examine the climate change counter movement. *Sociological Inquiry*, 89(2), 288-316. <https://doi.org/10.1111/soin.12246>
- Melucci, A. (1980). The new social movements: A theoretical approach. *Social Science Information*, 19(2), 199-226. <https://doi.org/10.1177/053901848001900201>
- Melucci, A. (1996). *Challenging codes: Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meyer, D. S. (2004). Protest and political process. In K. Nash & A. Scott (Eds.). *The Blackwell companion to political sociology* (pp. 164-172). Malden MA, USA: Blackwell Publishing.
- Morris, A. D. & Staggenborg, S. (2006). Leadership in social movements. In D. A. Snow, S. A. Soule, & H. Kriesi (Eds.). *The Blackwell companion to social movements* (pp. 171-196). Malden, MA, USA: Blackwell Publishing.
- Mudde, C. (2013), Three decades of populist radical right parties in Western Europe: So what?. *European Journal of Political Research*, 52: 1-19. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2012.02065.x>
- Mudde, C. (2016). Europe's populist surge: A long time in the making. *Foreign Affairs*, 95(6), 25-30. <http://www.jstor.org/stable/43948378>

- Nebioğlu, G. (2021). Portekiz ve Türkiye LGBTİ+ örgütlenmelerinde örgütlenme yapısı ve ilgili kavramlar: Kùltürler arası değerler çatışması. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Orun, N. (2017). Türkiye’de resmi ideolojinin toplumsal cinsiyeti. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Özkazanç, A. (2020). Anti-gender movements in Europe and the case of Turkey. *Baltic Worlds 2020, vol. XIII:1 Special Issue: Women and “the People”*, 45-55.
- Patton M.Q. 2002, *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3rd ed., Thousand Oaks, Ca., Sage.
- Polletta, F., & Jasper, J. M. (2001). Collective identity and social movements. *Annual Review of Sociology*, 27(1), 283–305. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.283>
- Rucht, D. (2006). Movement allies, adversaries and third parties. In D. A. Snow, S. A. Soule, & H. Kriesi (Eds.). *The Blackwell companion to social movements* (pp. 197-216). Malden, MA, USA: Blackwell Publishing.
- Savaş, G. (2018). Türkiye’de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği algısı - Gender (in) equality perception of individuals living in Turkey. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 101-121.
- Snow, D. A., Rochford, E. B., Worden, S. K., & Benford, R. D. (1986). Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American Sociological Review*, 51(4), 464–481. <https://doi.org/10.2307/2095581>
- Snow, D.A., Vliegthart, R. and Ketelaars, P. (2018). The framing perspective on social movements. In D.A. Snow, S.A. Soule, H. Kriesi and H.J. McCammon (Eds.). *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements*. <https://doi.org/10.1002/9781119168577.ch22>
- Snow, D. A. (2006). Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields. In D. A. Snow, S. A. Soule, & H. Kriesi (Eds.), *The Blackwell Companion to Social Movements* (pp. 380–412). Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1002/9780470999103.ch17>
- Sykes, G., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A *Theory of Delinquency*. *American Sociological Review*, 22, 664-670. <https://doi.org/10.2307/2089195>.
- Şahin, M. (2020). Dünyada toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareketler. *Afyon Kocatepe*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(3), 654–670.
<https://doi.org/10.32709/akusosbil.736397>

T24 (2024). LGBT karşıtı yürüyüş tanıtımı 'kamu spotu' olarak onaylanmadan RTÜK listesine girdi: 'İtiraz ettik, yarınki toplantıda belli olacak'. T24. 10 Eylül.
<https://t24.com.tr/haber/lgbt-karsiti-yuruyus-tanitimi-kamu-spotu-olarak-onaylanmadan-rtuk-listesine-girdi-itaraz-ettik-yarinkki-toplantida-belli-olacak,1183479>

Tabak, H., Erdogan, S., & Bodur-Ün, M. (2023). Intra-conservative bloc contestations on gender equality in turkey – norm reception in fragmented normative orders. *Journal of Asian and African Studies*, 58(8), 1375–1392.
<https://doi.org/10.1177/00219096221076109>

Tarrow, S. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics* (3rd edition). Cambridge: Cambridge University Press.

Tay, G. (2023). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği tartışmaları bağlamında KADEM Derneği'nin İstanbul sözleşmesine yaklaşımı. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Uysal, A. (2009). Toplumsal hareketler için kaynak yaratma ve kullanma stratejileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 217-238.

Ünal, D. (2023). Securitization of gender as a modus operandi of populism: anti-gender discourses on the Istanbul Convention in the context of AKP's illiberal transformation. *Southeast European and Black Sea Studies*, 1–21.
<https://doi.org/10.1080/14683857.2023.2262227>

Ünal, D. (2024a). Populists' struggle for epistemic hegemony and anti-gender attacks on higher education in authoritarian contexts: the case of Turkey. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 52(3), 707–726. <https://doi.org/10.1080/13530194.2024.2331701>

Ünal, D. (2024b). The variety of anti-gender alliances and democratic backsliding in Turkey: fault lines around opposition to “gender ideology” and their political implications. *International Feminist Journal of Politics*, 26(1), 6–30.
<https://doi.org/10.1080/14616742.2023.2299701>

Vliegenthart, R., & Walgrave, S. 2012. The interdependency of mass media and social movements in H. Semetko, and M. Scammell (eds), *The Sage Handbook of Political Communication* (pp. 387-398). London: Sage Publications.

Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis* (2nd Ed.). Sage Publications.

- Yardaş, A. (2023). Türkiye’deki LGBTİQ+ hareketinin STK’laşması: Neoliberalizm, sivil toplum ve cinselliğin müzakeresi. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Yılmaz, I., Shukri, S., & Shakil, K. (2023). The others of İslamist civilizational populism in AKP’s Turkey: Populism & politics (P&P). European Center for Populism Studies (ECPS). February 4. <https://doi.org/10.55271/pp0018>
- Yüksel, E. (2019). Avrupa’da Yükselen Sağ Popülizm: Almanya, Avusturya ve Hollanda örnekleri üzerinden sağ popülist liderlerin yeni medyayı kullanma pratikleri. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Zihnioğlu, Ö., & Kourou, N. S. (2025). Unravelling anti-feminist social network in Turkey: An Analysis of Actors, relationships and political influence. *Mediterranean Politics*, 30(4), 848–869. <https://doi.org/10.1080/13629395.2024.2386202>